



**T.C.**  
**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**BALIKESİR MERKEZ İLÇE MANAV KÖYLERİ HALK**  
**EDEBİYATI VE FOLKLOR DERLEMELERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Kübra İRKİL EROL**

**BALIKESİR 2014**





**T.C.**  
**BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**BALIKESİR MERKEZ İLÇE MANAV KÖYLERİ HALK**  
**EDEBİYATI VE FOLKLOR DERLEMELERİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Kübra İRKİL EROL**

**Tez Danışmanı**  
**Prof. Dr. Ali DUYMAZ**

**BALIKESİR 2014**

T.C.  
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 201012511001 numaralı Kübra İrkil Erol'un hazırladığı "BALIKESİR MERKEZ İLÇE MANAV KÖYLERİ HALK EDEBİYATI VE FOLKLOR DERLEMELERİ" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 17.01.2014 tarihinde yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

  
Başkan  
Prof. Dr. Bahattin KAHBAMAN


Üye (Danışman)

Prof. Dr. Ali DUYMAZ




Üye

Yard. Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN



Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

17.01.2014

  
Enstitü Müdürü  
Doç. Dr. Zübeyde Güneş YAĞCI  
Müdür

## ÖN SÖZ

Toplumların var oluşlarında kültürün önemi ve etkisi büyüktür. Kültür, toplumları ayakta tutan, toplumların var oluşlarını sağlayan ve ilelebet var olmaları için gerekli olan en temel yapı taşıdır. Her birey, belli bir kültür mirasına sahip bir toplum içinde doğar ve bu toplum içinde yaşamını sürdürür. Bu sebeple toplumların kültürel değerlerinin tespit edilip kayıt altına alınması ve ayrıntılı bir biçimde incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde; teknolojik gelişmeler, iş hayatının yoğunluğu gibi sebeplerle insanlar kültürel miraslarından uzaklaşmışlardır. Yeni nesil Türk kültüründen bihaber yetişmekte ve durumun gelecek yıllarda daha da vahim bir hal alması muhtemel gözükmektedir. Kayıt altına alınmamış gelenekler ve görenekler, halk edebiyatı ve halk bilimi uygulamaları daha şimdiden unutulmaya yüz tutmuştur.

Bu çalışmada da unutulmaya yüz tutmuş halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri derlenmeye çalışılmıştır. Derlemeler için çalışma sahası olarak da zorunlu iskân faaliyetleri öncesinde yerleşik hayata geçmiş olan ve Balıkesir ili nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan yerli halkın, yani Manavların yaşadığı köyler seçilmiştir. Az önce de ifade edildiği üzere Manavlar Balıkesir ili içerisinde oldukça büyük bir nüfusu oluşturmaktadır. Bu sebeple de yalnızca Balıkesir ili merkez ilçe Manav köyleri çalışma sahasına dâhil edilmiştir.

Bu çalışmada sözlü ve yazılı kaynaklardan yola çıkılarak genelde Manavların, özelde de Balıkesir Manavlarının kültürel dokusu hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında da Manavların inanışları, halk edebiyatı ve halk bilimine dair ürünleri incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle *Özet, Ön Söz, İçindekiler ve Kısaltmalar* bölümlerine yer verilmiştir. Çalışma *Giriş* ve *Sonuç* bölümlerinin dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde bulunan başlıklar ise şunlardır: *Araştırma Konusunun ve Alanının*

*Tespiti, Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgiler, Derleme Bilgileri ve Malzemenin Derleme Şekli ve Yazıya Geçirilmesi.* Bu bölümlerde derleme sahası olan Balıkesir ili ve Balıkesir merkez ilçe Manav köyleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Manav köylerinde coğrafi, idari, ekonomik yapı ile eğitim öğretim faaliyetleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Bunun sonrasında da alan araştırması esnasında gerçekleştirilen derleme faaliyetlerine değinilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Manavlar hakkında edinilen bilgiler dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şunlardır: *Manavlar Üzerine Yapılan Çalışmalar, Manav Sözcüğü, Manavların Kimliği ve Balıkesir Manavları.* Bu bölümde öncelikle kısıtlı olmakla birlikte Manavlar hakkında yapılan çalışmalara değinilmiştir. Çalışmalar kitaplar, makaleler, tezler ve bildiriler olmak üzere tasnif edilmiş ve çalışmaların içeriklerine de kısaca değinilmiştir. Ardından Manav sözcüğünün kökeninin ne olabileceği ile ilgili görüşlere yer verilmiş, sözlüklerdeki anlamları aktarılmıştır. *Manavların Kimliği* başlığı altında ise tarihi kaynaklardan ve eldeki mevcut diğer kaynaklardan yola çıkılarak Manavların nereden ve ne zaman gelmiş olabilecekleri, kim oldukları, kökenleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. *Balıkesir Manavları* adlı bölümde ise Balıkesir merkez ilçe Manav köyleri hakkında bilgilere yer verilmiş, kaynak şahısların kendilerini nasıl algıladıkları, diğer topluluklardan farklılıkları, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri bağlamında ortaya koydukları Manav kimlikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise çalışmanın asıl kısmını oluşturan *Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi* başlıkları altında derlemeler esnasında kaynak şahıslardan toplanan bilgiler aktarılmıştır. Her malzemenin sonunda kaynak şahsın adı ve mensup olduğu köy adı verilmiştir. Halk edebiyatı ürünleri kendi içlerinde tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Halk bilimi ürünleri ise Türk dünyasında görülen benzerleri ile de mukayese edilerek, yer yer tahlilleri yapılarak aktarılmıştır.

Son olarak da genel değerlendirmenin yapıldığı *Sonuç* bölümü, kaynak şahısların kullanmış olduğu kimi yerel söyleyişleri içeren *Sözlük* bölümü, derlemeler esnasında görüşülen kaynak şahısların alfabetik olarak sıralandığı *Kaynak Şahıslar Listesi*, derlemeler esnasında tespit edilen *Fotoğraflar* bölümü ve fotoğrafların kısa izahlarının yapıldığı *Fotoğraf İndeksi* bölümü yer almaktadır. Çalışma esnasında

yararlanılan kaynaklar da yazar soyadına göre alfabetik olarak verilmiş ve böylece *Kaynakça* bölümü oluşturulmuştur.

Çalışmamın her safhasında bana yardımcı olan, karşılaşılan her zorlukta yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Ali Duymaz'a teşekkürlerim sonsuzdur.

Çalışmamdaki kaynak şahıslara ulaşmamda bana kılavuzluk eden Türk Dili ve Edebiyatı bölüm sekreteri Hüseyin Aşık'a teşekkürlerimi sunarım. Yine bu çalışmanın hazırlanmasında maddi ve manevi her aşamada yanımda olan sevgili eşim Mustafa Erol'a, annem Bahriye İrkil ve babam İsmail İrkil'e teşekkürü bir borç bilirim.

Kübra İRKİL EROL

Balıkesir 2014

## ÖZET

### BALIKESİR MERKEZ İLÇE MANAV KÖYLERİ HALK EDEBİYATI VE FOLKLOR DERLEMELERİ

**İRKİL EROL, Kübra**

**Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ**

**2014, Sayfa 430**

Bu çalışmada Türkiye'nin farklı bölgelerine yayılmış olan ve daha çok o bölgelerin yerlisi olarak bilinen Manavlar incelenmiştir. Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinden, sözlü ve yazılı bazı kaynaklardan hareketle Manav kültürü ortaya çıkarılmaya, Manavların kim oldukları konusunda tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri alan araştırmaları yoluyla tespit edilmiş ve bu ürünler çeşitli açılardan incelenmiştir. Bu incelemelerle Manav kültürel dokusu hakkında sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, daha çok bir bölgenin yerlisi olarak bilinen Manavların halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini içeren sözlü ve yazılı kaynaklardan yola çıkarak kim olduklarını tespit etmeye çalışan bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Manav, Halk Edebiyatı, Halk Bilimi.



## **ABSTRACT**

### **PRODUCTS OF FOLK LITERATURE AND FOLKLORE OF MANAV VILLAGES BOUND TO BALIKESIR CITY CENTRE**

**İRKİL EROL, Kübra**

**Master Thesis, Department of Turkic Language and Literature**

**Adviser: Prof. Dr. Ali DUYMAZ**

**2014, page 430**

In this study “Manav” people, who spread different parts of Turkey and mostly known as natives of this district, are investigated. From the “Manav” villages bound to Balikesir city centre, it was tried to ascertain facts about who Manav people are and state a common Manav identity by the help of oral and written sources. The products of folk literature and folklore of the Manav villages bound to Balikesi city centre were identified by the field researches and this products were investigated in different sides. By this researches it was tried to get some results about “Manav” ethos.

This research is a study which includes products of folk literature and folklore of “Manav” people, who are known as natives of a district, to identify who they are by the help of oral and written sources.

**Key Words: Balikesir, Manav, Folk Literature, Folklore.**

## İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ .....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT .....	vii
İÇİNDEKİLER .....	viii
KISALTMALAR .....	xxiv
GİRİŞ .....	1
1. ARAŞTIRMA KONUSU VE ALANININ TESPİTİ .....	1
2. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. Tarihi ve Coğrafi Yapı .....	3
2.2. İdari Yapı.....	5
2.3. Ekonomik Durum .....	6
2.4. Eğitim Öğretim.....	7
3. DERLEME BİLGİLERİ .....	10
3.1. Derlemede Kullanılan Metotlar.....	10
3.2. Kaynak Şahıs Bilgileri .....	11
4. MALZEMENİN DERLEME ŞEKLİ VE YAZIYA GEÇİRİLMESİ....	14
4.1. Malzemenin Derlenme Şekli .....	14
4.2. Derlenen Malzemenin Yazıya Geçirilmesi .....	15
5. MANAVLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	17
5.1. Kitaplar.....	17
5.2. Makaleler.....	18
5.3. Tezler.....	19

5.4. Bildiriler .....	21
6. MANAV SÖZÜ, MANAVLARIN KİMLİĞİ VE BALIKESİR MANAVLARI .....	23
6.1. Manav Sözü.....	23
6.2. Manavların Kimliği .....	30
6.3. Balıkesir Manavları .....	39
I. BÖLÜM.....	45
BALIKESİR MANAVLARI HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ.....	45
1. MASALLAR .....	45
1.1. Masalların İncelenmesi .....	46
1.1.1. Masalların Tasnifi .....	46
1.1.2. Masalların Tip ve Varyantları.....	47
1.1.2.1. Hayvan Masalları.....	47
1.1.2.2. Asıl Halk Masalları.....	48
1.1.3. Masallarda Formel İfadeler .....	50
1.1.3.1. Giriş Formelleri .....	50
1.1.3.2. Geçiş Formelleri .....	51
1.1.3.3. Bitiş Formelleri.....	51
1.1.3.4. Diğer Formeller .....	52
1.2. Masal Metinleri .....	53
1.2.1. Hayvan Masalları .....	53
1.2.1.1. Horoz 1 .....	53
1.2.1.2. Horoz 2.....	53
1.2.1.3. Horoz 3.....	54
1.2.2. Asıl Halk Masalları.....	55
1.2.2.1. Bey Oğlu 1 .....	55

1.2.2.2.	Bey Oğlu 2 .....	57
1.2.2.3.	Kıl Yumağı .....	59
1.2.2.4.	Muradına Nail Olmayan Dilber .....	61
1.2.2.5.	Üç Yumurtalar .....	61
1.2.2.6.	Merhametli Çocukla Acımasız Çocuk.....	64
1.2.2.7.	Keçi Kız.....	66
1.2.2.8.	Nasipten Ötesi Yalan .....	67
2.	EFSANELER .....	68
2.1.	Efsanelerin İncelenmesi .....	68
2.2.	Efsane Metinleri .....	70
2.2.1.	Oluşum Dönüşüm Efsaneleri .....	70
2.2.1.1.	Taş Kesilme.....	70
2.2.2.	Tarihlik Efsaneler .....	70
2.2.2.1.	Bereketli Köyü İsmi.....	70
2.2.2.2.	Asar Tepesi .....	70
2.2.2.3.	Kabaklı Köyü İsmi.....	71
2.2.2.4.	Pamukçu Köyü İsmi .....	71
2.2.2.5.	Pamukçu-Balıklı Pınarı.....	71
2.2.2.6.	Pamukçu Dönme Emine .....	72
2.2.2.7.	Cinge Köyü İsmi.....	72
2.2.2.8.	Büyük Bostancı Köyü İsmi.....	72
2.2.2.9.	Küpeler Köyü İsmi .....	72
2.2.3.	Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler ..	73
2.2.3.1.	Yatmadan Önce Okunacak Dua .....	73
2.2.3.2.	Ayet-El Kürsi.....	73
2.2.3.3.	Ovaköy Deresi'ne Düşen Gelin .....	74

2.2.4. Dinlik Efsaneler.....	74
2.2.4.1. Turp Dede.....	74
2.2.4.2. Naip / Nebi / Lebi Dede.....	75
2.2.4.3. Garip Dede.....	75
2.2.4.4. Garip Dede 2.....	76
2.2.4.5. Çırpılı Dede ile Hasan Dede.....	76
2.2.4.6. Kümbet Dede.....	77
3. FIKRALAR.....	78
3.1. Fıkraların İncelenmesi.....	78
3.2. Fıkra Metinleri.....	81
3.2.1. Çepni Fıkraları.....	81
3.2.1.1. Çakiyi Çakiyi.....	81
3.2.1.2. Sarımsaklı Domuz Kafası.....	81
3.2.1.3. Ramazan'dan Düşerim.....	81
3.2.1.4. Allah'ı İşgillendireceksin.....	82
3.2.2. Diğer Fıkralar.....	82
3.2.2.1. Nişanlı Kız.....	82
3.2.2.2. Arap Yesin.....	82
3.2.2.3. Karıştırma Yapan Gelin.....	83
3.2.2.4. Subayın Bilezik.....	83
3.2.2.5. Saf Kız.....	83
3.2.2.6. Al Bir Şıpıdık, Giy Tıpıdık Tıpıdık.....	84
3.2.2.7. Mehmet'imın Dedesi.....	85
3.2.2.8. Anası Güzel.....	85
3.2.2.9. Nohut Arabası.....	85
3.2.2.10. S.çtım.....	86

3.2.2.11. Şeyimle mi Karıştıracağım? .....	86
3.2.2.12. Bizim Osuruk Tarih Yazmış .....	87
3.2.2.13. Yemedik Ya.....	87
3.2.2.14. Yemeğe Devam .....	88
3.2.2.15. Canımın Canı.....	88
3.2.2.16. Hanım mı Oldun? .....	88
3.2.2.17. Altı Ay Sıtma Altı Ay İshal.....	89
3.2.2.18. Her Yiğide Kısmet Olmaz.....	89
4. İLAHİLER .....	90
4.1. İlahilerin İncelenmesi .....	90
4.2. İlahi Metinleri.....	90
4.2.1. Kerbela .....	90
4.2.2. Uyan.....	92
4.2.3. Ya Muhammet .....	92
4.2.4. Çaren mi Var?.....	93
4.2.5. Veysel Karani .....	95
4.2.6. Koyun .....	97
4.2.7. Medine'ye Varamadım .....	98
4.2.8. Cennetine .....	98
4.2.9. Şol Cennetin İrmakları.....	99
5. TÜRKÜLER.....	101
5.1. Türkülerin İncelenmesi.....	101
5.2. Türkü Metinleri .....	104
5.2.1. Olay Türküleri .....	104
5.2.1.1. İstanbul Kızı .....	104
5.2.1.2. İhtiyar Adam .....	104

5.2.1.3. Akpınar .....	106
5.2.1.4. Emmim Kızı .....	107
5.2.2. Kına Türküleri .....	108
5.2.2.1. Kına Türküsü 1 .....	108
5.2.2.2. Kına Türküsü 2 .....	109
5.2.2.3. Kına Türküsü 3 .....	110
5.2.2.4. Kına Türküsü 4 .....	111
5.2.2.5. Yüksek Yüksek Tepelere .....	113
5.2.2.6. Kına Türküsü 5 .....	113
5.2.3. Gurbet ve Ayrılık Türküleri .....	114
5.2.3.1. Ne Ali'yim Ne de Veli .....	114
5.2.3.2. Geyik .....	115
5.2.3.3. Babamın Oğlu Var .....	116
5.2.3.4. Bülbül .....	117
5.2.4. Aşk ve Sevda Türküleri .....	118
5.2.4.1. Karyolamın Demiri .....	118
5.2.4.2. Al Beni Kıyamam Seni .....	118
5.2.4.3. Ak Kelem Kara Kelem .....	119
5.2.4.4. Altın Cezvem Kaynıyor .....	120
6. MANİLER .....	122
6.1. Manilerin İncelenmesi .....	122
6.2. Mani Metinleri .....	125
7. NİNNİLER .....	157
7.1. Ninnilerin İncelenmesi .....	157
7.2. Ninni metinleri .....	159
7.2.1. Ninni I .....	159

7.2.2. Ninni II .....	159
7.2.3. Ninni III.....	159
7.2.4. Ninni IV.....	159
7.2.5. Ninni V .....	160
7.2.6. Ninni VI.....	160
7.2.7. Ninni VII .....	160
7.2.8. Ninni VIII.....	160
8. ATASÖZÜ VE DEYİMLER.....	161
8.1. Atasözü ve Deyimlerin İncelenmesi.....	161
8.2. Atasözü ve Deyimler .....	163
8.2.1. Atasözleri .....	163
8.2.2. Deyimler.....	168
9. BİLMECELER.....	171
9.1. Bilmecelerin İncelenmesi .....	171
9.2. Bilmece Metinleri.....	175
9.2.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleri İle İlgili Bilmeceler.....	175
9.2.2. Bitkiler ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler.....	175
9.2.3. Hayvanlar ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler .....	176
9.2.4. İnsanlar ve İnsan Uzuvarı İle İlgili Bilmeceler .....	176
9.2.5. Eşya İle İlgili Bilmeceler.....	177
9.2.6. Manevi-Dinî Unsurlar ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler 178	
9.2.7. Diğer Bilmeceler.....	178
10. TEKERLEMELER .....	179
10.1. Tekerlemelerin İncelenmesi .....	179
10.2. Tekerleme Metinleri .....	183



10.2.1.Çocuk Oyunları Tekerlemeleri.....	183
10.2.1.1. Ebe Seçimi ve Ebe Çıkarma Tekerlemeleri (Sayışmacalar)	
.....	183
10.2.1.2.Oyuna Eşlik Eden Tekerlemeler.....	186
10.2.1.3. Yanıltmacalar ve Şaşırtmacalar .....	189
10.2.1.4. Yergi, Övgü, Kızdırma ve Alay Tekerlemeleri .....	189
10.2.1.5. Oyun Daveti veya Dağılma Sırasında Söylenen	
Tekerlemeler	191
10.2.2. Tören ve İnanç Tekerlemeleri.....	191
10.2.2.1. Tören Tekerlemeleri .....	191
10.2.2.1.1. Geçiş Törenlerine Bağlı Tekerlemeler .....	191
10.2.2.1.2. Toplumu İlgilendiren Törenler .....	192
10.2.2.2. İnanç Tekerlemeleri (Sözlü Büyü/Sihir Şiirleri) .....	194
10.2.2.2.1. Tabiat Unsurlarıyla İlgili Tekerlemeler.....	194
10.2.2.2.2. Hastalık ve Belaları Savmak İçin Kullanılan	
Tekerlemeler	195
10.2.2.2.3. Çeşitli Dini İnanışlarla İlgili Tekerlemeler (Dualar)	
195	
10.2.2.2.4. Kader (Fal) Tekerlemeleri .....	198
11. ALKIŞ VE KARGIŞLAR.....	199
11.1. Alkış ve Kargışların İncelenmesi .....	199
11.2. Alkış ve Kargış Metinleri .....	202
11.2.1. Alkışlar .....	202
11.2.2. Kargışlar .....	204
12. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI .....	208
12.1. Köy Seyirlik Oyunlarının İncelenmesi .....	208

12.2. Köy Seyirlik Oyunları .....	212
12.2.1. Evlek Kestim Tohum Saçtım.....	212
12.2.2. Ahiret Gası (Karısı) .....	213
12.2.3. Ayı Oyunu .....	214
12.2.4. Deveci .....	214
II. BÖLÜM.....	217
BALIKESİR MANAVLARI HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİ .....	217
1.Doğum.....	217
1.1. Doğum Öncesi .....	217
1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları.....	217
1.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar .....	218
1.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler .....	220
1.1.1.3. Tıbbî Sağaltma Alanına Girenler .....	222
1.1.2. Gebelikten Korunma.....	222
1.1.3.Aşerme .....	224
1.1.4.Hamilenin Kaçınmaları .....	226
1.1.5. Çocuğun Cinsiyetinin Tayini .....	228
1.1.6. Doğum Hazırlığı.....	230
1.2. Doğum Sırası .....	231
1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Göbekte İlgili İnanışlar.....	233
1.3. Doğum Sonrası .....	235
1.3.1. Lohusalık/Kırkılı .....	235
1.3.2. Kırk Basması/ Kırk Karışması .....	237
1.3.3. Kırklama/Kırk Uçurma.....	240
1.3.4. Tuzlama .....	244
1.3.5. Ad Verme .....	245

1.3.6. Yeni Doğan ocuğa Kesilen Kurban/Akika Kurbanı .....	248
1.3.7. Yeni Doğan ocuğun Kesilen İlk Saçı ve Tırnağı .....	250
1.3.8. Yeni Doğan ocuğa Okutulacak Mevlit/Altı Aylık Kınası ....	251
1.3.9. Yürüme .....	252
1.3.9.1. İlk Adım .....	252
1.3.9.2. Köstek Kesme .....	254
1.3.10. Geç Konuşma / Bitik Kesme .....	256
1.3.11. Diş .....	257
1.3.12. Çok Ağlama/Çok Yaramazlık .....	259
2.    Sünnet .....	261
2.1.    Sünnet Yaşı/Dönemi .....	262
2.2.    Sünnet Hazırlıkları .....	263
2.3.    Sünnet Düğünü/Hayrı .....	264
3.    ASKERLİK .....	267
4.    Evlenme .....	268
4.1.    Evlenme Biçimleri .....	268
4.2.    Evlilik Yaşı .....	271
4.3.    Kısmet Açma .....	272
4.4.    Evliliğin Beyanı .....	274
4.5.    Evlilik Aşamaları .....	276
4.5.1. Eş Seçimi .....	276
4.5.2. Kız Görme/Kız İsteme/Çevre Alma .....	277
4.5.3. Söz Kesimi .....	280
4.5.4. Başlık Parası/Süt Parası .....	282
4.5.5. Nişan/Heybe/Küfe .....	283

4.5.6. Nişan Töreni Etrafında veya Sonrasında Gelişen Diğer Törenler	285
4.5.6.1. Çerez.....	285
4.5.6.2. Nişan Bohçası.....	285
4.5.6.3. Kayna Bildirmeliği .....	286
4.5.6.4. Görüşmelik .....	286
4.5.6.5. Yemiş .....	287
4.5.6.6. Nişanlılıkta Bayram Gelenekleri.....	287
4.5.6.7. Kavruk Çekme.....	288
4.5.6.8.Gül Gülü/ Don Giydirme/İlk Çapa.....	288
4.5.6.9. Yağlık .....	293
4.5.6.10. Gelin Hamamı .....	293
4.5.7. Çeyiz Alma/ Çeyiz Serme .....	293
4.6. Düğün .....	295
4.6.1. Düğüne Davet/Okuntu.....	295
4.6.2. Kına Gecesi .....	296
4.6.3. Damat Tıraşı .....	299
4.6.4. Nikâh .....	299
4.6.5. Düğün .....	300
4.6.6. Gelin Alımı.....	304
4.7. Düğün Sonrası/ İkinci Oturması/ Gelin oturması.....	309
5. Hac.....	312
6. Ölüm.....	314
6.1. Ölüm Öncesi .....	314
6.1.2. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler .....	314
6.1.3. Kaçınmalar .....	316

6.2. Ölüm Sırası .....	317
6.2.1. Ölümün Hemen Öncesi ve Sonrası .....	317
6.2.2. Ölümün Duyurulması .....	320
6.2.3. Defin işlemleri .....	321
6.2.3.1. Yıkama .....	321
6.2.3.2. Kefenleme .....	323
6.2.3.3. Cenaze Namazı .....	324
6.2.3.4. Ölünün Gömülmesi .....	324
6.2.3.5. Telkin/ Talkın .....	325
6.3. Ölüm Sonrası .....	326
6.3.1. Cenaze Evi .....	326
6.3.2. Ölünün Günleri .....	328
6.3.3. Ölünün Eşyaları .....	329
6.3.4. Yas Tutma .....	330
6.3.5. Mezarlık ve Mezarlık Ziyaretleri .....	331
7. Bayramlar ve Kutlamalar .....	333
7.1. Ramazan Ayı/Konak ve Ramazan Bayramı .....	333
7.2. Kurban Bayramı .....	337
7.3. Kandiller .....	340
7.4. Hıdırellez .....	341
7.5. Köy Hayrı .....	344
8. Diğer İnanmalar ve Uygulamalar .....	346
8.1. Nazar .....	346
8.2. Yağmur Duası .....	350
8.3. Ay/Güneş Tutulması .....	354
8.4. Hayvanlarla İlgili İnanmalar .....	355

8.5.	Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar .....	357
8.6.	Diğer İnanmalar .....	357
9.	Oyunlar .....	361
9.1.	Aşık Oyunu .....	361
9.2.	Comuz .....	361
9.3.	Çatal Çatal Kaç Çatal? (Uzun Eşek) .....	362
9.4.	Çelik Çomak .....	362
9.5.	Dokuz Kiremit/Kiremeç .....	362
9.6.	Karı Koca Bilmecesi .....	362
9.7.	Kayak /Kızak/Kıyak Kaydırma .....	363
9.8.	Kazık Oyunu .....	363
9.9.	Kostir .....	363
9.10.	Kör Ebe/Saklambaç/Söbe .....	363
9.11.	Mendil Oyunu .....	363
9.12.	Moko .....	364
9.13.	On Bir Oyunu .....	364
9.14.	Ortada Sıçan .....	364
9.15.	Patlangaç .....	364
9.16.	Renk Bulmaca .....	364
9.17.	Sek Sek/ Lokurcuk (Akçaköy) .....	364
9.18.	Simit .....	364
9.19.	Tokaç Çevirme .....	365
9.20.	Tutmaca/ Yakalamaca .....	365
9.21.	Yedi Kiremit/Yedi Kiremiç .....	365
9.22.	Yusuf Oyunu .....	365
9.23.	Yüzük Saklamaca .....	366

10. Halk Hekimliği ve Veterinerliği.....	367
10.1 İnsan Hastalıkları ve Tedavisi .....	369
10.1.1. Ağrılar .....	369
10.1.2. Bacak Ağrısı.....	369
10.1.3. Bademcik.....	369
10.1.4. Baş Ağrısı.....	370
10.1.5. Bel Ağrısı .....	370
10.1.6. Çıban .....	370
10.1.7. Diş Ağrısı .....	370
10.1.8. Ezilme.....	371
10.1.9. Gaz Sancısı.....	371
10.1.10. Gelincik .....	371
10.1.11. Göz Batması .....	371
10.1.12. Güneş Yanığı.....	372
10.1.13. İncileme .....	372
10.1.14. İncinme.....	372
10.1.15. İshal .....	372
10.1.16. Kabakulak.....	373
10.1.17. Karın Ağrısı.....	373
10.1.18. Kulak Ağrısı .....	373
10.1.19. Mide Bulantısı/Kusma.....	374
10.1.20. Nezle.....	374
10.1.21. Saçkıran .....	374
10.1.22. Sarılık .....	374
10.1.23. Sırt Ağrısı .....	374
10.1.24. Siğil .....	374

10.1.25. Uğrama .....	375
10.1.26. Verem .....	376
10.1.27. Yanık .....	376
10.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi.....	376
10.2.1. Hayvan Yarası .....	376
10.2.2. Doğum Kolaylaştırmaya .....	376
10.2.3. Hayvanı Kan Tutması.....	376
10.2.4. Hayvanın Gazını Çıkarması İçin .....	376
10.2.5. Hayvanda Şeker Hastalığı (Doğumdan Sonra) .....	377
10.2.6. Hayvanda Tabak Tutması Hastalığı .....	377
10.2.7. Hayvanda Kırık/Çıkık .....	377
11. Halk Mutfağı .....	378
11.1. Çorbalar .....	378
11.1.1. Hacı Çorbası .....	378
11.1.2. Mevlit Çorbası .....	379
11.2. Yemekler .....	379
11.2.1. Akıtma .....	379
11.2.2. Bohça .....	379
11.2.3. Çullama .....	379
11.2.4. Damat Çöreği .....	380
11.2.5. Kaçamak .....	380
11.2.6. Karıştırma .....	380
11.2.7. Katmer/ İçi yağlı .....	380
11.2.8. Koza Kabuğu/Mantı .....	380
11.2.9. Kulak Hamuru .....	381
11.2.10. Tepitme .....	381



11.2.11. Yoğurtlama.....	381
12. Halk Meteorolojisi.....	382
12.1. Gün Adları .....	382
12.2. Mevsimler.....	382
12.3. Hava Tahminleri .....	383
13. Adlar ve Lakaplar .....	384
13.1. Adlar .....	384
13.2. Lakaplar .....	385
SONUÇ .....	387
SÖZLÜK.....	391
KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ .....	397
KAYNAKÇA .....	400
EKLER.....	412
EK 1.....	412
DERLEME FORMU .....	412
EK 2.....	419
FOTOĞRAFLAR.....	419
EK 3.....	427
FOTOĞRAF İNDEKSİ.....	427
EK 4.....	430
ÖZ GEÇMİŞ .....	430

## KISALTMALAR

- AaTh : Antti Aarne-Stith Thompson, The Types of the Folktale.  
çev. : Çeviren.  
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı  
s. : Sayfa  
TTV : Typen Türkischer Volksmärchen.  
vs. : ve saire.

# GİRİŞ

## 1. ARAŞTIRMA KONUSU VE ALANININ TESPİTİ

“Halkın geleneğe bağı maddi ve manevi kültürünü kendine özgü metotlarla derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan bir bilim.”<sup>1</sup> olarak tanımlanan folklorun malzemeleri de halka ait olan; anonim; sözlü geleneğe dayalı olan ve nesilden nesile, toplumdan topluma geçerek yayılan malzemelerdir. Folklorun amacı ise halk kültürünü araştırıp değerlendirmekle toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini ortaya çıkarmak, milletin kültür birliğini sağlamak, mahalli kültürü önce milli kültür sonra da evrensel kültür haline getirerek insanlığın ortak kültürüne katkıda bulunmaktır.<sup>2</sup>

Batı’da halk kültürüne yönelik çalışmalar önceleri bilinçsizce başlatılmıştır. İngiliz Thomas Browne’nun 1646’da yazdığı “*Halk Arasındaki Boş İnançlar Üzerine Araştırmalar*” gibi bazı yayınlar bu bilinçsiz ama önemli adımlardandır. Herder ise *Wolklieder* adlı eseri ile derlediği türkülerini ve efsanelerini yayımlamış ve derleme faaliyetlerini de bir anlamda başlatmıştır. Ancak folklor teriminin doğması 22 Ağustos 1846 yılında William John Thoms’un *The Athenaeum* adlı gazetede yazdığı mektup ile gerçekleşmiştir. Bu mektupta Thoms halk kültürü ürünlerinin derlenmesini istemekte ve o güne kadar popüler antiquities denen ürünlere “folklore” denmesini teklif etmektedir.<sup>3</sup> Bunun sonrasında da halk kültürü ürünlerini derleme faaliyetleri artarak devam etmiştir.

Türkiye’de folklor faaliyetleri de aynen Batı’da olduğu gibi esasında başlangıçta ihtiyaca binaen gerçekleştirilmiştir. Divânü Lugât-it Türk, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri için başvurulacak önemli bir kaynak olarak bunlara örnek gösterilebilir. Ancak araştırmacılarımızın bir bilim dalı olarak bu alana eğilmeleri çok sonralarda görülmektedir. Rıza Tevfik’in, Ziya Gökalp’in çalışmaları bu açıdan

---

<sup>1</sup> Nail Tan, *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, İstanbul: Halk Kültürü Yayınları, 1997, s. 5.

<sup>2</sup> Tan, s. 5-6.

<sup>3</sup> Tan, s. 17-18.

bilinçli ilk adımlardır.<sup>4</sup> Bu isimler dışında Mehmet Fuat Köprülü'nün folklor hakkında çalışmaları da kayda değerdir. Özellikle Cumhuriyet döneminde, halkın ve halk kültürünün önemi fazlasıyla anlaşılmış ve halk kültürüne yönelik kayda değer çalışmalar yapılmıştır.

Günümüzde ise gerek üniversiteler bünyesinde gerekse bireysel olarak bu konuda pek çok çalışma yapılmakta, kaybolmaya yüz tutan kültürel mirasımız kayda alınmaya ve yok olmaktan kurtarılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada da, bu amaçla halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Araştırma sahası olarak da üzerine yapılan çalışmaların son derece az olduğu Balıkesir merkez ilçesi Manav köyleri tercih edilmiştir. Ancak çalışmanın amacının halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin derlenmesi olduğu kadar Manavların kültürel değerlerini ortaya çıkarmak olması sebebiyle köylerde oturan Manavlar dışında merkez ilçedeki köylerden şehir merkezine taşınıp şu anda şehirde yaşayan Manavlar da kaynak şahıs olarak değerlendirilmiştir. Merkez ilçe Manav köylerinin sayısının oldukça fazla olması sebebiyle geneli temsil edebilecek belli köyler seçilmiş ve bu köyler üzerine çalışmalar yapılmıştır. Derleme faaliyetlerimiz sırasında Balıkesir merkez ilçesine bağlı Manav yerleşimi olan 52 köyden 26'sına gidilerek derleme yapılmıştır.

Görüldüğü gibi bu çalışmanın temelde iki amacı vardır: Birincisi kaybolmaya yüz tutan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kayıt altına alabilmek, ikincisi ise üzerinde son derece az çalışma yapılan Manavlar hakkındaki sözlü ve yazılı kaynaklardan yola çıkarak bir Manav kültürel kimliği olup olmadığını ortaya çıkarabilmek. Bu amaçla da Balıkesir ili merkez ilçesine bağlı olan Manav köyleri araştırma sahasını teşkil etmiştir.

---

<sup>4</sup> Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000, s. 15-17.

## 2. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

### 2.1. Tarihi ve Coğrafi Yapı

Araştırma sahası olan Manav köylerine geçmeden evvel Balıkesir hakkında kısa bir bilgi vermenin gerekliliği kanısındayız.

Balıkesir ili, yükselti şartları açısından Türkiye'nin en düşük değerlerine sahip olan Marmara Bölgesinin sınırları içinde bulunmaktadır. Balıkesir şehri Marmara Bölgesi'nin güneyinde, Güney Marmara bölümünün içinde 39 06' ve 40 39' kuzey enlemleri ve 26 39' ve 28 58' doğu boylamları arasında yer alır. Balıkesir, kuzeyden Marmara Denizi; doğudan Bursa, Kütahya; güneyden İzmir, Manisa; batıdan Ege Deniz'i ve Çanakkale illeriyle çevrili bulunmaktadır. Balıkesir ilinin yüzölçümü 14.292 km<sup>2</sup>'dir. Balıkesir'in de içinde yer aldığı bölge, dördüncü zamanda oluşmuştur. Bu dönemdeki çöküntüler sonucunda Marmara ve adalar ortaya çıkmıştır. Coğrafi olarak Batı Anadolu'nun başlangıcı sayılan Murat Dağları ile kuzeybatıya uzanan kısım üzerinde Balıkesir bölgesinden Marmara'ya uzanan Kazdağı silsilesi ve Uludağ arasında yer alır.

Balıkesir'in ikliminde Ege Denizi kıyıları, Marmara Denizi kıyıları ve denize kıyısı olmayan iç bölgeler farklılığı görülmektedir. Ege Denizi kıyılarından Marmara Denizi kıyılarına ve iç kesimlere gidildikçe üçüncü derecede orta sıcaklıkta iklimden ikinci derecede düşük sıcaklıktaki iklime geçiş olmaktadır. Çalışma alanının iklimi yarı nemli karakter taşımakta ve kışları ılık, serin ve nemli; yazları sıcak ve kurak geçmektedir. Dolayısıyla Balıkesir "Yarı Nemli Marmara İklimi"ne dâhil olmaktadır.

Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Balıkesir ve çevresi Antik Çağ'da kabaca Mysia bölgesi olarak anılmaktaydı. Bölge, doğuda Phrygia ve Bithynia, güneyde Lydia, güneybatıda Aiolis ve batıda Troas ile çevrelenmişti. Antik Çağ'ın Mysia bölgesi, bugünkü Bursa ve Kütahya'nın batısını, Manisa ve İzmir'in kuzeyini, Çanakkale'nin doğusunu ve Balıkesir ilinin tamamını kapsamakla birlikte bölge,

fiziki ve kültürel açıdan kuzeyi ile güneyi arasında tarih boyunca neredeyse hiçbir zaman tam bir bütünlük gösterememiştir.

1303 yılına kadar bir dönem de Bizans idaresinde kalan Balıkesir toprakları 1303 yılında bir Türk Beyliği olan Karesi Beyliği'nin eline geçmiştir. Daha önceden yani 13. yüzyılın sonları ile 14. Yüzyılın başlarına kadar Misya adıyla anılan Balıkesir ve Çanakkale bölgeleri, buralarda bir beylik kuran Türk beylerinden birinin adı olan Karasi adıyla anılmıştır. Orhan Gazi Karesi vilayetini ve Balıkesir'i, Bergama ve Edremit'i alarak burasını oğlu Süleyman Paşa'ya ikta etmiş ve o da Rumeli'ye Balıkesir üzerinden geçmiştir. 1402 Ankara Savaşı tüm Osmanlı gibi Balıkesir'i de etkilemiştir. Bu etki Timur'un Anadolu'yu terk etmesi ve Çelebi Mehmet'in devleti tekrar toparlamasına kadar devam eder. XVI. Asırdaki göç hareketleri sonucunda Balıkesir ve civarına birçok Türkmen, Yörük ve Çepni gibi Türk boyu yerleşmiştir. 1860 yılında Bursa Valisi Ahmet Vefik Paşa, Balıkesir ve civarında göçebeliği yasaklamış ve buradaki Yörük, Türkmen ve Çepnilerin yerleşik düzene geçmesine başlıca amil olmuştur.

Osmanlı'nın son döneminde ise 93 Harbi, Osmanlı Rus Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşları, 1915 Birinci Dünya Savaşı ve 1924 yılları arasındaki göç hareketleriyle birçok Muhacir, Balıkesir'i tekrar yurt edinmişlerdir.

Coğrafi konumu itibarıyla önemini tarih boyunca korumuş bir şehir olan Balıkesir, büyük şehirleri birbirine bağlayan güzergâh üzerinde bulunması nedeniyle Kurtuluş Savaşı'nda ayrı bir önem kazanmıştır. Üstelik İstanbul ile bağlantılı tek demiryolu ile önemli sayılabilecek karayolu bağlantısı ve haberleşme de bölge üzerinden sağlanabilmekteydi. Yine Karamürsel ve Bandırma üzerinden İstanbul ile denizyoluyla da bağlantı kurulabilmekteydi. İşte bu sebeplerle bu bölgeye sahip olursa çok önemli bir stratejik bölge de elde edilmiş olacaktı. Bu bakımlardan bölge, tarafların kıyasıya mücadele ettiği alanlardan biri olacaktır. Batı Anadolu üzerindeki tarihi emellerini gerçekleştirmek isteyen Yunanlılar da, siyasi ve diplomatik faaliyetlerine hız verince bu faaliyetler 1919 yılı başında etkisini göstermeye başlamıştır. Yunanlıların gerek dünya kamuoyunu, gerekse Türkleri etkilemek amacıyla çıkarttığı söylentiler basına da intikal etmiştir. Rum ve Ermeni gazeteleri, başta Ayvalık olmak üzere Balıkesir'in de içinde bulunduğu bir bölgenin

Yunanistan'a verileceğini açıktan açığa yazmaya başlamıştır. Ancak Balıkesir Milli Mücadele döneminin bayraklaşan bir kenti olmuştur. Özellikle İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgalinden sonra Okuma Yurdu Toplantısı ile başlayan milli örgütlenme, akabinde sırasıyla; Alacamescit Toplantısı, Balıkesir ve Alaşehir Kongreleriyle zirveye çıkmıştır. İtilaf Devletleri'nin kontrolündeki başkent İstanbul'un hemen yanı başında, adeta bir devlet gibi çalışarak Yunan işgaline karşı Kuva-yı Milliye Cepheleleri oluşturularak mücadele edilmiştir.

Çalışma konusunu teşkil eden Manavlar ise genellikle Balıkesir'in merkeze yakın bölgelerinde bulunmaktadır. Özellikle Ayşebacı, Pamukçu, Gökköy, Çayırhisar gibi köyler artık şehrin içinde kalmış, büyükşehir olunması ile birlikte adeta birer mahalle haline gelmişlerdir. Diğer Manav köyleri de merkeze yakın köylerdir.

Manavların yerleştikleri bölgeler genellikle düzlük, tarıma elverişli, su kaynaklarına yakın, toprakları verimli bölgelerdir. Ahmet Vefik Paşa'nın gerçekleştirdiği zorunlu iskânlar ile gelen ve daha çok hayvancılık ile uğraşan Çepni ve Yörüklere göre Manavların daha düzlük ve tarıma elverişli topraklarda yaşadıkları ortadadır.

## **2.2. İdari Yapı**

Balıkesir ili bünyesinde on dokuz ilçe bulunmaktadır. Bunlar ise: Merkez ilçesi, Ayvalık, Balya, Bandırma, Bigadiç, Burhaniye, Dursunbey, Edremit, Erdek, Gömeç, Gönen, Havran, İvrindi, Kepsut, Manyas, Marmara, Savaştepe, Sındırgı ve Susurluk'tur. Balıkesir ili merkez ilçeye bağlı ise yüz yirmi beş köy bulunmaktadır. Bu köylerden elli iki tanesi Manavların ikamet ettiği köylerdir. Ancak bu köyleri yine de tamamen Manav köyü olarak adlandırmak doğru olmayacaktır. Naipli, Bereketli, Gökköy gibi köyler tamamen Manav köyü olmakla beraber Kesirven, Cinge gibi bazı köylerde de Muhacir ve Manavlar birlikte yaşamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada salt Manavlardan oluşan köylerle birlikte içerisinde Manavların yaşadığı köylerden de bahsedilecektir.

### 2.3. Ekonomik Durum

Balıkesir ekonomisi tarım, turizm, sanayi ve ormancılığa bağlıdır. Çeşitlilik açısından bu zengin tabloyu ortaya çıkaran faktörlerden en önemlileri tarımsal üretimin çeşitli ve önemli miktarlarda olması; bazıları dünya ölçeğinde de önemli olan yer altı kaynaklarının varlığı; nispeten iyi ulaşım ağları ile Bursa, İzmir ve İstanbul gibi önemli turizm destinasyonlarına sahip olması; Bandırma limanı gibi Marmara Denizi'nde İstanbul'dan sonraki en modern tesislere sahip bir limana sahip olması ve bu olanakları kullanacak kültürel çeşitliliğin varlığıdır. Ekonomik faaliyetler içinde tarımın payı yaklaşık %49, sanayi ve hizmet sektörünün payı ise %51 civarındadır. Balıkesir, coğrafi konumu ve yapısı dolayısıyla zengin bir turizm potansiyeline sahiptir. Plaj turizmi başta olmak üzere termal turizm, dağ turizmi, av turizmi doğal güzellikler ve mesire yerleri Balıkesir'de turizmin canlı kalmasını sağlamakta ve ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadır.

Balıkesir il topraklarında başta zeytin olmak üzere, buğday, arpa, mısır, tütün, pamuk, ayçiçeği, şekerpancarı, yem bitkileri, kavun, karpuz, narenciye, sarımsak, seftali ve domatesin yanı sıra sebze ve meyvelerin de birçoğu önemli miktarlarda yetiştirilmektedir. Tarımsal ürünlerin çeşitli ve bolca yetiştiriliyor olması, önemli bir tarımsal sanayi kolunun gelişmesine zemin hazırlamıştır. Başta un, yem, zeytin, zeytinyağı, salça, konserve, bitkisel yağ, şeker olmak üzere tarımsal hammaddelere dayalı üretimin Balıkesir ekonomisindeki yeri oldukça önemlidir. Ayrıca son yıllarda özellikle Bandırma çevresinde tavukçuluk ve yumurta üretimi başta olmak üzere süt ve süt ürünleri sanayi önemli gelişme göstermiştir.

Tarım dışında hayvancılık ve maden kaynakları da Balıkesir'in temel geçim kaynaklarındandır.

Balıkesir merkez ilçedeki Manav köylerinin ekonomik durumlarına bakıldığında ise tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Topraklarının son derece verimli olması, su kaynaklarına yakın yerlerde yerleşmiş bulunmaları hem tarım faaliyetlerinde verim almalarını hem de hayvancılık faaliyetlerini daha rahat yapmalarını sağlamıştır.

Manav köyleri ekonomik durum olarak gelişmiş bulunmaları sebebiyle tarım ve hayvancılıkta modern yöntemlere de geçmişlerdir. Bu da verimin daha da



artmasını sağlamıştır. Derlemeler için gidilen köylerde evlerin büyük bahçelerinde ürünlerin toplanması için iş gücünü azaltacak ve verimi arttıracak tarım aletleri, hayvanlar için süt sağma makineleri gibi pek çok modern araç gereç karşımıza çıkmıştır. Yardımlaşmanın oldukça yaygın olduğu Manavlar arasında bir ailede olan bir aletin herkes tarafından kullanılabilmesi sayesinde tüm köyün kalkınması da sağlanmaktadır.

Manav köylerinde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı da oldukça yaygın olmakla birlikte arıcılık faaliyetlerinin de yoğun bir biçimde yapıldığı gözlemlenmiştir. Merkeze yakın olmaları sebebiyle tarım veya hayvancılıktan elde edilen ürünler şehir merkezindeki semt pazarlarına getirilmekte ve buralarda satışı sağlanmaktadır. Ayrıca hemen her köy, kendi içinde kurulan pazarlara da mahsullerini çıkarabilmektedir.

Bununla birlikte kaynak şahıslar, fabrikalara daha mahsul tarladayken toplu satış da yapabildiklerini böylece parça parça satma derdinden kurtulduklarını ifade etmişlerdir.

Ancak kaynak şahıslar son yıllarda ekonomik olarak getirisi çok olsa da gençlerin köy işlerini yapmaktan kaçtıklarını, şehirde fabrikalarda veya benzeri yerlerde iş bulup gittiklerini ifade etmişlerdir. Yine de genel olarak Manav köylerinde ekonomik durumun iyi olduğunu söylemenin yanlış olmayacağı kanaatindeyiz.

#### **2.4. Eğitim Öğretim**

Araştırma sahasının Balıkesir merkez ilçesi olması sebebiyle buradaki eğitim öğretim faaliyetlerini incelemek tarafımızca daha uygun bulunmuştur. MEB'in son verilerine göre Balıkesir ili merkez ilçesinde 215 adet eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu okulların doksan altı tanesi ilkokul, altmış bir tanesi ortaokul, yedi tanesi anaokulu, otuz bir tanesi lisedir. Diğerleri ise mesleki eğitim merkezleri, özel eğitim merkezleri vs. şeklinde dağılmaktadır.

Balıkesir merkez Manav köylerinin hemen hemen hepsinde ilkokul ve ortaokul bulunmaktadır. İlkokul bulunan köyler şunlardır: Akçaköy, Akçakaya, Aktarma, Aslıhan, Aslıhantepeciği, Ayşebacı, Bakacak, Balıklı, Bereketli,

Büyükbostancı, Cinge, Çandır, Çiçekpınar, Gökköy, Halalca, Kabaklı, Kalaycılar, Karamanköy, Kocaavşar, Konakpınar, Köseler, Köylüköyü, Turplu, Naipli, Ovabayındır, Ovacık, Ovaköy, Pamukçu, Şamlı, Kamçılı, Tatlıpınar, Üçpınar, Yağcılar, Yakupköy, Yaylabayır, Yenice, Yeniköy. Ortaokul bulunan köyler ise şunlardır: Akçakaya, Aslıhantepeciği, Ayşebacı, Bakacak, Balıklı, Çandır, Halalca, Karamanköy, Kocaavşar, Konakpınar, Köseler, Köylüköy, Ovacık, Ovaköy, Pamukçu, Şamlı, Kamçılı, Tatlıpınar, Üçpınar, Yağcılar, Yakupköy, Yeniköy'dür. Lise ise sadece Şamlı ve Pamukçu beldelerinde çok programlı lise kategorisinde olmak üzere bulunmaktadır.

Ancak son değişiklik ile liselerin de zorunlu halde gelmesi sonucu taşınmalı eğitim sayesinde tüm öğrenciler öğrenimlerine devam etmektedir. Manav köylerinde okul oranının bu denli fazla olması yeni bir olay da değildir. Kaynak şahısların ifade ettiklerine göre hemen hemen pek çoğunda yıllardır okul bulunmaktadır. Bu sebeple de okuma yazma oranı oldukça yüksektir. Sadece belli bir yaşın üstündeki kadınların okuma yazma bilmedikleri gözlemlenmiştir. Ancak şu anda tüm öğrenciler okula gönderilmektedir.

Görüşülen kaynak şahıslarda üniversiteye giden öğrenci olup olmadığı da sorulmuştur. Bunun neticesinde Manav köylerinden pek çok okumuş kişinin çıktığı gözlemlenmiştir. Hatta Bereketli köyünde pek çok kişinin okuyup şehre yerleştiği için köy okulunun kapanma ihtimalinin olduğu, köyde sadece yaşlı kesimin kaldığı kaynak şahısların ifade ettiği bilgiler arasındadır.

İlkokul ve ortaokul dışında köylerin neredeyse tamamına gezici köy kursları gelmekte, halk eğitimin görevlendirdiği öğretmenler tarafından yararlı kurslar verilmektedir. Naipli, Kesirven, Cinge, Pamukçu gibi köylerde görüşülen kadınlar bu kurslar sayesinde dikiş, nakış, boyama gibi pek çok el sanatlarını öğrendiklerini ve bundan son derece memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca Balıkesir İl Müftülüğü tarafından görevlendirilen öğreticiler tarafından da köylerde Kuran kursları açılmaktadır. Akçakaya, Ayşebacı, Büyükbostancı, Çandır, Gökköy, Halalca, Kabaklı, Kalaycılar, Kamçılı, Karamanköy, Kocaavşar, Köseler, Ovabayındır, Ovaköy, Pamukçu, Üçpınar, Şamlı, Yağcılar, Yeniköy ve Balıklı köylerinde Balıkesir İl Müftülüğü tarafından görevlendirilen Kuran kursu

öğreticileri kadınlara öğretim vermektedir. Bu kurslara giden kadınlar da uygulamaya oldukça yoğun rağbet göstermekte ve memnuniyetlerini derlemelerimiz esnasında dile getirmektedirler. Bu da Manav köylerinin İslam dinine verdikleri önemi, en az okulda gördükleri öğrenim kadar buna da önem verdiklerini açıkça göstermektedir<sup>5</sup>.

---

<sup>5</sup> Bu bölümün yazılmasında *Balıkesir Kent Tarihi* Balıkesir, tarih yok; *Bitek Kent: Balıkesir*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003; *Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, Ankara: Balıkesir Rotary Kulübü Yayınları, 1997; *Balıkesir İl Yıllığı*, İstanbul, 1973 eserlerinden istifade edilmiştir.

### 3. DERLEME BİLGİLERİ

#### 3.1. Derlemede Kullanılan Metotlar

Bu çalışmanın hedefi daha önce de ifade edildiği üzere Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinin folklor ve halk edebiyatı ürünlerinden yola çıkarak ortak bir Manav kimliği olup olmadığını tespit etmeye çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda doğru yöntem ve tekniklerin seçilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirilen alan araştırmasında; gözlem, görüşme ve derleme yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Alan araştırmasını Özkul Çobanoğlu şu şekilde tanımlamıştır: “Araştırılan konuyla ve amaçla ilgili olarak bilgi edinmeye uygun insanların bulunması ve onlar tarafından kabul edilebilir bir rolle aralarına katılınması ve davranışlarının gözlemlenmesi ve bunların halk bilimin kullanabileceği şekilde ve gözlenen insanlara hiçbir şekilde zararlı olunmadan rapor edilmesi veya araştırılan konu ile ilgili olarak bilgisine müracaat edilen kaynak kişilerle yapılan görüşmeler yoluyla derlenen bilginin bilimsel çalışmalarda kullanılmaya hazır hale getirilmesidir.”<sup>6</sup> Alan araştırması güvenilir ve orijinal bilgiler elde etmek amacıyla araştırma yapılan alana gidilerek orada çalışmalar yapılmasıdır. Alan araştırması öncesinde de araştırmacı planını hazırlamalı, kullanacağı teknikleri ve araç gereçleri belirlemeli ve araştırma yapacağı yer ile ilgili bilgiler edinmelidir.<sup>7</sup>

Bu çalışmada da alan araştırmasına çıkılmadan önce gidilecek köy ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Ekler bölümünde yer verilen derleme soruları önceden hazırlanarak görüşmeler esnasında yeri geldikçe bu sorulara başvurulmuştur. Ayrıca bir alan araştırmasında en önemli nokta görüşülecek kaynak şahsın doğru tespit edilmesidir. Dolayısıyla hemen her bölüm için ayrı özelliklerde kaynak şahıslar ile görüşülmeye çalışılmış, bunun planlaması önceden yapılmıştır.

---

<sup>6</sup> Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, s. 63.

<sup>7</sup> Tan, s. 79.

Görüşme yöntemi dışında gözlem de çalışmamızın esasını teşkil eden yöntemlerden biridir. Kaynak şahıslar bazen sorular yöneltildiğinde yeterli cevaplar verememektedir. Ancak bizzat icra ortamlarında bulunulduğunda gözlem şansı da doğmaktadır. Gözlem sonrasında tespit edilen uygulamalar ile ilgili sorular kaynak şahısların daha rahat hatırlamalarını ve daha net, açıklayıcı cevaplar vermelerini sağlamıştır. Bunun için de araştırma sahasında gerçekleşen nişan, düğün, mevlit, köy hayırları, hac veya asker uğurlamaları, kavruk çekme vs. etkinliklere muhakak katılmaya çalışılmıştır.

### **3.2. Kaynak Şahıs Bilgileri**

Kaynak kişi halk bilimi çalışmalarında bilgisine müracaat edilen kişidir. Ancak kaynak şahıslar bir madde veya materyal değil, gerçek ve yaşayan insanlardır. Alan araştırmacısı diğer insanlara aralarında bulunuş nedenini açıklamalı, onların güvenini kazanmalı ve onlar tarafından kabul edilebilir bir ilişki kurmanın yolunu bulmalıdır.<sup>8</sup> Bu çalışmada da öncelikli yapılan iş kaynak şahıslara çalışmanın amacını anlatmak olmuştur. Çalışmanın amacı anlatıldıktan sonra sahaya çıkmadan önce bölge ile ilgili edinilen bilgilerden ve çoğunlukla önceden ayarlanmaya çalışılan kılavuz kişilerden de yararlanarak malzeme derlenmeye, görüşmeye geçilmiştir.

Özellikle icra ortamında derlenen düğün, nişan, mevlit, köy hayrı gibi etkinliklerde kaynak şahıslarla iç içe olunması ve hemen olay yerinde konu ile ilgili sorular yöneltmesi daha sağlıklı bilgiler alınmasını sağlamıştır.

Yine de görüşülen kaynak şahısların hepsinden istenilen düzeyde verim alınamamıştır. Pek çok kaynak şahıs ile gerçekleştirilen görüşme yeni bir bilgi katmaktan uzak kalmıştır. Kaynak şahıslara yöneltilen sorular da kişiye göre değişkenlik göstermek zorundadır. Çocuk oyunları, tekerlemeler daha çok yaşça genç kaynak şahıslardan, köyün kuruluşuna dair bilgiler ve eski gelenekler yaşça büyük kaynak şahıslardan derlenmeye çalışılmıştır. Doğum ve evlenmeye yönelik veya halk mutfağına yönelik sorular kadın kaynak şahıslara yöneltilirken ölünün gömülmesi, sünnet, köy hayrı gibi konulardaki sorularda erkek kaynak şahıslar tercih edilmiştir.

---

<sup>8</sup> Çobanoğlu, s. 63-64.

Çalışmanın sonunda da “Kaynak Şahıslar Listesi” başlıklı bölümde bu kaynak şahısların adı, soyadı, doğum yeri ve tarihi, öğrenim durumu ve mesleği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Balıkesir merkezde elli iki adet Manav köyü bulunmaktadır. Bu köylerin tamamında alan araştırması yapmak zaman yetersizliği sebebiyle mümkün olamamıştır. Bu yüzden alan araştırması yapılacak olan köyler seçilirken Balıkesir’in farklı bölümlerinden ve birbirine uzak köyler tercih edilmiştir. Böylece alanın tamamıyla ilgili genel bir bilgiye ulaşılması amaçlanmıştır. Görüşülen kaynak şahıslardan kimileri de köyde doğup büyümüş ancak sonrasında şehre yerleşmiş kişilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla kaynak şahıs seçiminde halk edebiyatı ve halk bilimi konularında yetkinliği ve alanı temsil yeteneği temel belirleyici olmuştur.

Alan araştırması esnasında pek çok kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak çalışmaya katılan yetmiş iki kaynak şahsa bu çalışmada yer verilmiştir. Kaynak şahısların ellisi kadın, yirmi iki tanesi de erkektir. Halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinde kadınların daha aktif olmaları, uygulamaların bizzat içinde yer almaları kadın kaynak şahısların çokluğunda en büyük etkidir. Ancak az önce de belirtildiği üzere erkeklerin icra ortamında gerçekleşen etkinliklerin derlenmesinde ise erkek kaynak şahıslara başvurulmuştur. Erkek kaynak şahıslar genellikle derleyicinin bayan olması sebebiyle çekingen davranmış ve bazen konuşma yapmak istememişlerdir. Mani bölümünde bu durum ve sebepleri yeniden ele alınacaktır.

Kaynak şahısların sekiz tanesinin okuma yazması yoktur. Beş tanesi ilkokulu bitirmeden ayrılmış, otuz sekiz tanesi ilkokul mezunu, altı tanesi ortaokul mezunu, on iki tanesi lise mezunu, üç tanesi ise üniversite mezunudur. Görüldüğü üzere kaynak şahısların genellikle eğitim düzeyleri düşüktür. Ancak bunun sebebi Manav köylerinde eğitim düzeyinin düşüklüğü olarak yorumlanmamalıdır. Bu durum eğitim seviyesi arttıkça köyden, dolayısıyla da gelenek göreneklerden uzaklaşan kişilerin kaynak şahıs olarak seçilmemeleri ile açıklanabilmektedir.

Kaynak şahısların en küçüğü 1997 doğumlu, en büyüğü ise 1927 doğumludur. Bu yaş aralığında hemen hemen her grupta kaynak şahıs mevcuttur. Bu durum araştırmanın geçerliliğinin sağlanması için gerekli bir önşarttır kanısındayız.

Kaynak şahısların meslek dağılımlarında ise kadınların genellikle mesleklerini ev hanımı olarak ifade ettiği görülmektedir. Ancak köylerde yaşayan kadınlar erkeklerden daha fazla çalışmakta tarım ve hayvancılığın belkemiğini onlar oluşturmaktadır. Şehirde oturan kadın kaynak şahısların ise gerçekten bir işte çalışmadıkları gözlenmiştir. Kaynak şahıslar arasında işçi, memur, şoför, arıcı, sosyolog, emekli astsubay ve emekli işçi de bulunmaktadır.

## 4. MALZEMENİN DERLEME ŞEKLİ VE YAZIYA GEÇİRİLMESİ

### 4.1. Malzemenin Derlenme Şekli

Malzemeleri derlemek için belirlenen alan Balıkesir merkez ilçeye bağlı Manav köyleridir. Dolayısıyla çalışma öncelikle ilçe merkezindeki Manav köylerini tespit çabası ile başlamıştır. Bunun için ön görüşmeler yapılmış, merkezdeki tüm köylerin etnik olarak hangi gruba mensup olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma ile ilgili derleme safhasına geçmeden önce de merkezde oldukça fazla Manav köyü bulunması sebebiyle belirli köyler tespit edilmiştir. Örnekleme oluşturacak bu köylerin seçiminde ise o köyde bize kılavuzluk edecek birilerinin olup olmadığı irdelenmiştir. Kılavuzların belirlendiği köylerin dışında da Balıkesir ilinin farklı bölümlerini temsil gücüne sahip köyler belirlenmiştir.

Derleme için sahaya çıkılmadan önce de Manavlar ile ilgili ve Balıkesir ili gelenek-görenekleri ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Bu bilgilerin toplanmasında ailemin de Balıkesirli bir Manav olmasının büyük desteği olmuştur.

Toplanan bilgiler doğrultusunda da Nail Tan'ın **Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler** adlı kitabının sonundaki sorulardan da yola çıkılarak bir derleme formu hazırlanmış ve bu form da derlemeler esnasında yardımcımız olmuştur.

Görev yaptığım lisede bulunan öğrencilerin de köylerden taşınmalı eğitim ile gelip gitmeleri ve merkez köylerde oturuyor olmaları daha fazla köye ulaşmamda büyük yardımcım olmuştur. Öğrenciler ile yapılan öngörüşme sonrasında onların kılavuzluğunda ve bir öğretmenleri olarak gidilen derlemelerde önemli malzemeler derlenmiştir.

Kaynak şahıslar ile yapılan görüşmeler kamera ile kayıt altına alınmıştır. Kayıt esnasında kaynak şahısların çekindikleri ve rahat davranmadıkları gözlemlenmiştir. Hatta kadınlar arasından bazı kaynak şahıslar kamera karşısında görüntülerinin değil sadece seslerinin alınmasına rağmen eşlerinin buna çok kızacağını, duyarsa sıkıntı çıkaracağını söyleyerek derlemelere katılmamışlardır. Yine de Manavlar arasında kadınlar rahat tavırları ile oldukça dikkat çekicidir. Kayıt



yapılmaya gidildiğinde sadece ses kaydı olacağını söylememize rağmen özellikle fotoğraflarının, videolarının da çekilmesini isteyen kaynak şahıs sayısı da oldukça fazladır.

Görüşme sonrasında maddi kültür ürünlerinin fotoğrafları çekilmiş veya kaynak şahısların ellerindeki eski fotoğraflar incelenmiştir. Bunlar arasından bazıları kaynak şahısların da izinleri dâhilinde çalışmanın ekler bölümünde verilmiştir.

#### **4.2. Derlenen Malzemenin Yazıya Geçirilmesi**

Derlenen malzeme yazıya geçirilmeden önce bir tasnif yapılmış ve çalışmanın ana başlıkları hazırlanmıştır. Derlenen her malzeme bu başlıkların altına eklenmiştir. Gerek görüldüğü takdirde tezin yazımı aşamasında başlıklarda değişiklikler, ekleme çıkarmalar yapılsa da ana çatının önceden hazırlanmış olması işimizi büyük oranda kolaylaştırmıştır.

Derlenen malzeme yazıya geçirilirken bazı sıkıntılar ile karşılaşmıştır. Kimi zaman ardı ardına yapılan derlemeler sonucu ses kayıtlarının yazıya geçirilmesi gecikmiş, bu da hatırlamada güçlük sebebiyle yerel bazı söyleyişlerin anlaşılmasını zorlaştırmıştır.

Malzeme yazıya geçirilirken yerel söyleyişlere genellikle yer verilmemiş, İstanbul ağızı esas alınmıştır. Dolayısıyla belli bir transkripsiyon işareti de kullanılmamıştır. Bu kararımızda çalışmanın bir dil çalışması olmaması gerekçesi yatmaktadır. Ancak bazı durumlardan yerel söyleyişin değiştirilmesi özellikle halk edebiyatı ürünlerinde ölçüyü bozabilmektedir. Bu durumda ise şöyle bir gösterim benimsenmiştir: “Akşam evinize vardım.” olması gereken bir mani mısrası bu şekliyle sekizli hece ölçüsüne uymaktadır. Ancak maninin diğer mısraları yedili ölçüye uymakta ve mısra kaynak şahıs tarafından “Akşam enize vardım.” şeklinde telaffuz edilmektedir. Oradaki e sesi normalden uzun söylenmektedir. Bu örnekteki gibi düşmelerin yaşandığı sözcüklerde düşen kısım parantez içinde gösterilmiş, ölçünün bozulması önlenmiştir. İlgili mısrada “Akşam e(vi)nize vardım” gibi bir düzenlemeyle yazıldığı gibi diğer örnekler de bu şekilde gösterilmiştir. Bu şekilde düşme veya ekleme olan bölümler dışında bazen tamamen yerel söyleyişlere de yer verildiği olmuştur. Bu durumda bu sözcükler metin içinde kalın punto ile gösterilerek

“Sözlük” bölümüne dâhil edilmiştir. Sözlük bölümüne metinlerin içinde geçen sözcükler dışında gözlem aşamasında karşımıza çıkan bazı sözcükler de eklenmiş, böylece Manavların kendi aralarında kullandıkları bazı sözcükler de tespit edilmiştir. Tam olarak gizli dil diyemeyeceğimiz ancak bazı köylerin kendine has söylemleri “Sözlük” bölümünde verilmiştir.

Karşılaşılan bir diğer sıkıntı da kaynak şahısların oldukça fazla argo sözcüğe yer vermeleri olmuştur. Bu söylemlerin de kültürün bir parçası olması ve özellikle Manav kadınlarının ne denli rahat davranışlar gösterdiklerini ortaya koyması bakımından çalışmaya dâhil edilmiştir. Ancak argo sözcüğün belirli harfleri nokta (.) ile gösterilmiş kelime açıkça yazılmamıştır. Manav köylerinde bu denli argo ve müstehcen sözcük kullanılmasını Akçaköy’den bir kadın kaynak şahıs şöyle ifade etmiştir: *“Bizde bir çocuk konuşmaya başladığı zaman ana baba demeden küfür öğretilir. Büyükler birbirine küfür ettirir. Edince de ona çikolata alınır, istediği yapılır. E küçükten böyle alışınca biz de hep küfür ederiz. Küfür bizim ağızımıza besmele olmuştur. Kadın erkeğin yanında, erkek kadının yanında küfür edebilir. Kimse de kimseyi ayıplamaz.”* (Kamile Bodursoy)

Derlenen her metnin sonuna parantez içinde kaynak şahsın adı, soyadı ve doğum yeri verilmiştir. Bundaki amacımız hangi köylerde hangi uygulamaların farklılık gösterdiğinin o anda mukayesesinin yapılabilmesidir. Çünkü bazen bazı halkbilimi uygulamalarında Manav köyleri de kendi aralarında farklılıklar gösterebilmektedir.

## 5. MANAVLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Manavlar hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Çalışmalar bazı kitaplarda ayrılan küçük bir bölümle, tezlerle veya makaleler ile sınırlı kalmıştır. Aşağıda Manavlar hakkında bilgi veren çalışmalara yer verilmiştir. Ancak sözlüklerdeki Manav maddeleri “Manav Sözcüğü” adlı bölümde verileceği için burada bu çalışmalara yer verilmemiştir. Ayrıca kimi kaynaklarda Manav kısmına sadece yeri gelince kısaca değinilmiş, birkaç kelime ile geçilmiştir. Bu çalışmalar da bu bölümde değil Manavların kim olduklarının açıklanmaya çalışılacağı bölümde ilgili açıklamaları ile verilmiştir.

### 5.1. Kitaplar

Ayhan, Aydın, (1999), *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler Çepniler ve Muhacırlar*, Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, s. 37.

Aydın Ayhan bu çalışmasında Manavlar hakkında da kısa bir bilgi vermiştir. “Manavların Kimliği” başlığında verilen bu bölümde 1862 Zoraki İskân Harekâtına kadar kendiliğinden konargöçerliği bırakan köylerin Manav oldukları ve Yörüklere göre daha zengin olan bu topluluğun Yörüklere tepeden baktığı ifade edilmiştir.

Ayhan, Aydın, (2011), *Balıkesir’in Kimliği*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, s. 29-30.

“Kör Paşa, Çadır Yırtan Paşa” olarak adlandırılan Ahmet Vefik Paşa’nın bütün konargöçer Yörükler Taifesini iskân ettirmesinden önce yerleşikliğe geçen köylere Yörükler tarafından Manav dendiğini ifade eden Aydın Ayhan, Osmanlı Kanunnamelerinde de Manavlar ile ilgili herhangi bir düzenleme olmadığını ifade etmiştir. Diğer çalışmadaki gibi “Manavların Kimliği” başlığı altında verilen bu bölüm diğer çalışmanın biraz genişletilmiş şeklidir.

Buran, Ahmet - Berna Yüksel Çak, (2012), *Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 89-90.

Türkiye’deki farklı etnik gruplardan ve kullanılan farklı dillerden bahseden bu çalışmada Manavlar “Diğerleri” başlığında görülmektedir. Çalışmanın ifade

ettiğine göre Manavlar farklı bir etnik grup olarak mevcut değildir. Benzer bazı grupları da sayan çalışma bu gibi grupların dil, din ve etnik mensubiyet bakımından kayda değer bir grup oluşturmadıklarını ifade etmektedir. Etnik grup oluşturmada esas olanın yıllar önce farklı bir etnik kökene mensup oluşları değil, günümüzdeki mensubiyetleri olduğu görüşünü ortaya koymaktadır.

Sümer, Faruk, (1999), *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatları-Destanları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s. 194.

Faruk Sümer bu çalışmasında sadece küçük bir bölümde; Türk, Türkmen, Manav, Yörük, Çepni, Tahtacı, Alevi, Kızılbaş adları ile anılan topluluklar arasında hiçbir fark olmadığından ve hepsinin Oğuz elinden geldiğinden bahsetmektedir.

Uğurlu, Kâmil - Zâkir Ençevik, (2011), *Eskişehir Şehrengizi Muhacirler ve Manavlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Eskişehir’den derleyip dinlediği bazı sözlü tarih ürünlerine yer veren Kamil Uğurlu, bu çalışmada Manavları Eskişehir’in göç almadan önceki yerli halkı olarak nitelemektedir.

## 5.2. Makaleler

Acar, Kenan, (2010), “Kuzeybatı Anadolu Manav Türkmen Ağzları Üzerine Birkaç Not”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, s. 1-7.

Bu çalışma Manavların Türkiye genelindeki yerleşim bölgelerinden bahsettikten sonra Manavların konuşma özellikleri ile ilgili tespitlerine yer vermiştir. Çalışmanın sonunda da Manavların dil özelliklerinden yola çıkarak Manavları Oğuz-Türkmenlerin bir kolu olarak nitelemektedir.

Aktaş, Ali, (2002), “Sakarya’da Yaşayan Yerli ve Yerleşik Türkler Manavlar (Manavlarda Bir Ramazan Geleneği: Temcit)”, *Irmak Dergisi*, Sayı:14.

Ali Aktaş bu makalesinde Manav sözcüğünün anlamından ve tarihi seyrinden, Manavların yerleşim bölgelerinden, kişilik özelliklerinden, ilk yerleşim yerlerinden bahsettikten sonra Taraklı yöresi Manavlarına ait bir gelenek olan Temcit geleneğinden bahsetmiştir.

Bombacı, Serdar, (2002), “Bandırma İlçesinde Manavlar”, *Folklor Halkbilim Dergisi*, Cilt 5, Sayı:50, Mayıs 2002, s. 60-61.

Balıkesir’e bağlı Bandırma ilçesini çalışın Serdar Bombacı bu makalede Manavların melez bir topluluk oldukları ve uzun süredir yerleşik olan, tarımla uğraşın bir topluluk olduklarını ifade etmiştir. Günümüzde ise kültür ürünlerinin iç içe geçmesi sonucu bu gibi kültürlerin ayırt edilmesinin zorluğundan bahsetmiştir. Sonrasında da Bandırma Manavlarının “Doğum”, “Sünnet”, “Evlenme”, “Ölüm” geleneklerinden ve çeşitli inanışlarından kısaca bahsetmiştir.

### 5.3. Tezler

Altıntaş, Pelin Demirçe, (2009), *Eskişehir Manavlarının Müzik Kültürü*, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Esasında müzik konulu bir çalışma olan bu tezde öncelikle Eskişehir Manavlarının tarihçesi, Manavların yerleşim bölgeleri, Manavlarda sosyal, dini ve ekonomik yaşam, Manavlık bilinci, Manavların geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm) gibi konularda sözlü ve yazılı kaynaklardan yola çıkılarak bilgilendirmeler yapılmıştır. Sonrasında Eskişehir Manavlarının müzik repertuarından derlenen ürünlerin müzikal ve edebi analizi yapılmıştır.

Altun, Işıl, (2003), *Kocaeli- Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Sakarya Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.

Manavlar hakkında yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri olan Işıl Altun’un bu çalışmasında öncelikle Manavlar hakkında kelimenin kökeni, nereden geldikleri, kişilik özellikleri, tarihi kaynaklarda ne şekilde geçtikleri ve Türkiye genelinde yerleşim yerlerinden bahsedilmiştir. Sonrasında da Kocaeli Kandıra Manavlarının geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm) incelemelerine yer verilmiştir.

Ceyhan, Dönser (2008), *Türkiye’de Kültürel Çeşitlilik Olarak Alt Kültürler: Çerkez ve Manav Alt Kültürleri Arasında Mukayeseli Bir Çalışma*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Dönser Ceylan bu çalışmasında Manavlar ve Çerkezleri birer alt kültür olarak kabul etmektedir. Çalışmasını da bu iki alt kültürün karşılaştırması üzerine gerçekleştirmiştir. Manavlar ile ilgili bölümünde ise Manavların tarihsel süreçteki yerinden, coğrafi dağılımından ve sosyo-kültürel hayatlarından bahsetmiştir. Aynı şekilde Çerkezler ile ilgili de bilgileri aktaran araştırmacı dördüncü bölümde her iki alt kültürden edindiği bulguları karşılaştırmıştır.

Demirtaş, Sezgin, (2004), *Sakarya'daki Türkmen Gruplarından Manavlar'ın İnanışları ve Dini Unsurlara Bakışları (Kaynarca-Söğütlü Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2004.

2004 yılında Sakarya Üniversitesinde yapılan bu yüksek lisans tezinde öncelikle Manav sözcüğünün kökeni ve sözlük anlamından sonra da terim anlamından bahsedilmiştir. Bunlardan sonra da Manavlarda geçiş dönemleri, Manavların dine bakışları bölümlerine yer verilmiştir.

İyiyol, Fatih, (2003), *Sakarya Türkmenleri (Manavları)'nde İnanışlar (Tavuklar ve Büyük Esence Köyü Örneği)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Fatih İyiyol bu çalışmasında Sakarya ili Manavları hakkında bilgilere yer vermiştir. Manavlık kavramına kısaca temas etse de daha çok Sakarya ili sınırlarında Manavların yerleşim bölgelerinden bahsetmiştir. Sonrasında ise Tavuklar ve Büyük Esence köylerinin inanış yapılarına değinmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Tavuklar ve Büyük Esence köylerinden tespit ettiği inanışları Anadolu ve Türk dünyası ile karşılaştıran tablolara yer vermiştir.

Kılıç, Ayhan, (2000), *Manav Köylerinde Aile Yapısı (İzmit Örneği)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Temmuz.

Çalışmada ilk olarak Manavlar “Yerleşik Türk Cemaati” olarak ifade edilmiştir. Manavlar ile ilgili diğer kaynaklardan kısa bir bilgi verildikten sonra Manav köylerinin örf ve adetlerine değinilmiştir. Üçüncü bölüm olarak da İzmit örneğinden yola çıkılarak Manavların aile yapısından bahsedilmiştir.

Mutlu, Hüseyin Kahraman, (2008), *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Dil alanında yapılan bu çalışmada öncelikle Balıkesir'in Tarihçesine yer verilmiştir. Sonra da "Balıkesir'in Etnik Durumu" başlığı altında "Çepniler", "Türkmenler", "Yörükler" ve "Manavlar" başlığı açılmıştır. İşte burada Manavlar adlı başlıkta Manav kelimesinin kökeninden kısaca bahsettikten sonra Manavların Türkiye'deki yerleşim bölgelerinden bahsetmiştir. Sonrasında da Manavlar ile ilgili çeşitli kaynaklardan alıntılar yapmış ve Manavların diğer etnik gruplardan ziyade Yörüklerle yakın olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmasında dil konusundaki incelemelerinde de her etnik grubu ayrı ayrı incelemiştir. Metin örneklerinde hangi etnik gruba ait olduğu belirtilmiştir.

#### **5.4. Bildiriler**

Öçalan, Muharrem, (2011), "Dil, Tarih ve Sosyo Kültürel Açından Manavlar", *Yerleşik Türkmenler (Manavlar) Paneli*, Kocaeli, 08.04.2011.

Muharrem Öçalan ilgili panelde Manavların kim olduğu ve nereden geldiği hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Manavların Rum olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkan Öçalan, bu görüşü ağır bir dille eleştirmiş ve Manavları yürümeyen Yörük olarak nitelendirmiştir.

Öçalan, Muharrem, (2006), "Sakarya-İzmit Yöresi Yerleşik Türkmenleri (Manav) Ağızlarında Ötümsüz Patlayıcı Ünsüz Değişmeleri", *I. Uluslar Arası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*. Kocaeli Üniversitesi, 20-22 Nisan.

Kocaeli Üniversitesi bünyesinde gerçekleşen bu sempozyum bildirisinde Manavlar "Yerleşik Türkmenler" olarak ifade edilmiştir. Etnik bir alt kimlik ifade etmediği öne sürülen Manavların kullandıkları ağız özellikleri ve Manav ağızında ötümsüz patlayıcı ünsüz değişimleri bildirinin esasını teşkil etmektedir.

Yaşa, Recep, (1999), "Adapazarı ve Çevresinde Manavlar", *I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Yayını.

Bu çalışmada da Manav kelimesinden ve Manavların kökenlerinden kısaca bahsedilmiştir.



## 6. MANAV SÖZÜ, MANAVLARIN KİMLİĞİ VE BALIKESİR MANAVLARI

### 6.1. Manav Sözü

Günümüzde yerleşik halk için kullanılan Manav sözcüğünün Türk şivelerinde karşılığı olup olmadığını anlamak için ses değişimleri de dikkate alınarak sözcük manap, manag, mana-, mara- ve mala- olarak da aranmıştır. Manap sözcüğü Kırgız Türkleri arasında “tar. Ağa, bey (Kırgız Feodal kabilelik üst tabakasının mümessili)”<sup>9</sup> olarak görülmektedir.

Kazak Türkçesinde de sözcüğün yine “ağa, bey” anlamları karşımıza çıkmaktadır.<sup>10</sup> Yakut Türklerinde sözcüğün “koruyucu, güdücü, bakıcı” anlamları görülmektedir. Hakasça-Türkçe sözlükte ise ilgili olabileceğini düşündüren mala-, mana- ve manna- fiillerine rastlanmıştır. “Mala- : Korumak, saklamak”, “Mana-: Çevrelemek, çit içine almak”, “Manna-: 1. Korumak, esirgemek. 2. Dikkatli olmak.”<sup>11</sup> Sözcüğün benzer bir anlamına da Karaçay-Malkar Türkçesinde rastlanmaktadır. “Mara-: gözetlemek, nişan almak”<sup>12</sup> Moğolcada ise “mana-“ fiili “manah” anlamında verilmekte ve bu da “beklemek, nöbet tutmak, gece nöbetine kalmak, gece nöbeti tutmak, gütmek, korumak, korumak için beklemek; gece nöbetinde devriye gezmek.”<sup>13</sup> anlamlarındadır.

---

<sup>9</sup> K.K Yudahin, *Kırgız Sözlüğü*, çev.: Abdullah Tayması, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988, s. 551.

<sup>10</sup> Hasan Oraltay, Nuri Yüce ve Saadet Pınar, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, 1984, s.194.

<sup>11</sup> Ekrem Arıkoğlu, *Örneklî-Hakasça-Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005, s. 288-299.

<sup>12</sup> Ufuk Tavkul, *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000, s. 293.

<sup>13</sup> Ferdinand D. Lessing, *Moğolca-Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003, s. 820.

Ali Aktaş “Sakarya’da Yaşayan Yerli ve Yerleşik Türkler Manavlar” adlı yazısında Manav sözcüğünün Kazak, Kırgız ve Yakut Türkçelerindeki kelimelerden geldiğini iddia etmektedir.<sup>14</sup> Bugün kullanılan Manav sözcüğünün buralardan geldiği hakkında kesin bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Ancak “ağa, bey, koruyucu” anlamları ile “gözetlemek, korumak” anlamları eğer birbiri ile ilgili görülebilirse bu kelimelerin Moğolca kökenli olabileceği mümkün görülmektedir. Yerli halk olan Manavların buldukları yeri bekledikleri, hiçbir yere ayrılmadıkları ve göçmedikleri düşünülürse bu anlamlar ile ilgi kurulabilmektedir. Ancak yine de kelimenin kökeninin tam olarak nereden geldiği tespit edilememektedir.

W. Radloff’un *Sibirya’dan* adlı eserinde Kara-Kırgızlardan bahsederken Manap adı verilen beyler olduğunu ifade eder. “Boy bölümleri aynen Kazak-Kırgız’larda olduğu gibi. Fakat onlarda, sultanın yerini halk tarafından seçilen ve manap adı verilen beyler alıyordu. Bana anlattıklarına göre, Manap’lar, tebaaları üzerinde mutlak bir hâkimiyete sahiptirler. Kırgız’lar, Manap’ların ancak geçen yüzyılda meydana geldiğini ve bu sözün, aslında Sarı-Bağış bi’lerinden birinin adı olduğunu söylerler; bu adam Sarı-Bağışları mutlak bir şekilde hâkimiyeti altına almış ve onun ölümünden sonra diğer bi’ler de Manap unvanını almışlardır. Fakat bu hikâyeyi şüphe ile karşılamaktayım.”<sup>15</sup> Bizim kullandığımız Manav sözcüğünün bunun ile bağlantılı olup olmadığı da net değildir. Ancak pek çok araştırmacının Kazak ve Kırgızlar arasındaki manap sözcüğü ile Manav kelimesinin ilişkili olduğunu düşünmelerinin sebebi kanımızca bu manap adlı beylere dayanmaktadır. Ayrıca bu beylere niçin “manap” adı verildiği ile ilgili iddia Radloff’un da belirttiği gibi şüphe uyandırıcıdır.

Kazan Tatarcası, Kıpçakça, Rusça, Japonca, Macarca, Latince sözlüklere; Lügat-i Naci’ye, Orhun Abideleri’ne, Kutadgu Bilig’e ve Divanü Lügati’t Türk’e bakılmış ancak Manav sözcüğüne rastlanılamamıştır. Tietze’nin etimolojik sözlüğünün “M” harfine kadar gelmemesi sebebiyle bu çalışmaya kelimenin kökeni ile ilgili başvurulamamıştır. Clauson’un etimolojik sözlüğünde kelimeye yer

---

<sup>14</sup> Ali Aktaş, “Sakarya’da Yaşayan Yerli ve Yerleşik Türkler Manavlar (Manavlarda Bir Ramazan Geleneği: Temcid)”, *Irmak Dergisi*, Sayı: 14, (2002), Sakarya.

<sup>15</sup> Wilhelm Radloff, *Sibirya’dan*, İstanbul: MEB Yayınları, 1994, s. 326.

verilmemiştir. Hasan Eren de “Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü” adlı çalışmasında Manav sözcüğünden bahsetmemiştir. Yine sözlükler kısmında da belirtileceği üzere Nişanyan da Manav sözcüğünün karşısına soru işareti (?) koyarak tartışmalı ve tahmine dayalı ilişki olarak açıklamıştır. Dolayısıyla dil kaynaklarında sözcüğün kökenine dair bir bilgi bulmak mümkün olamamıştır.

Kelimenin sözlüklerdeki anlamları ise şöyledir:

*Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük:*

“3.sos. Genellikle Romanya ve Bulgaristan’dan göç etmiş kimse.”<sup>16</sup> anlamı verilmekle birlikte kelimenin başında Yunancadan geldiği ifadesi bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu burada Manavların Romanya veya Bulgaristan’dan göç ettiği üzerinde durmuştur. Ancak çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de ifade edileceği üzere Manavların göçmen olduğuna dair ne dil ne de kültür özelliklerinde bir emareye rastlanamamıştır. İlerleyen bölümlerde bu konu ayrıntılı olarak incelenecektir.

*Derleme Sözlüğü:*

“Manav (2) 1. Mavi gözlü (kimse). (Yenice \*Eğirdir-Isp.) 2. Tutuk tutuk konuştuğu için sözleri anlaşılmayan. (\*Kandıra-Kc.) 3. Akılsız, ahmak. (Çepni \*Gemerek-Sy.; Ky.)

Manav (3) 1. Anadolu. (Ceylan \*Lüleburgaz-Krk.) 2. Oturduğu yerin yerlisi olmayıp başka yerden gelen, göçmen. (\*Akyazı çevresi-Sk. ; \*Serik –Ant.) 3. Yörük. (Fındıklı \*Gönen –Ba.) 4. Yerli halk. (Kozluca \*Keçiborlu-Isp. ; \*Susurluk, Yeniköy-Ba. ; Fili \*Biga-Çkl. ; Pazarcık \*Bozüyük- Bil. ;Bakırlı \*Kandıra-Kc. ; Osmaniye \*Ilgın- Kn.)”<sup>17</sup>

Buradaki ikinci maddede de göçmen ifadesi kullanılması zannımızca ya kelimenin o bölgede farklı bir anlam ifade etmesi ya da yanlış anlaşılma kaynaklıdır.

---

<sup>16</sup> Türkçe Sözlük, “Manav”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s.1338.

<sup>17</sup> Derleme Sözlüğü, “Manav”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1977, s.

Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük:*

“Manav: [Yun. Manavis] 1. Yaş meyve ve sebze satan kimse. 2. Bu tür sebze ve meyvelerin satıldığı dükkân. 3. Sebze ve meyve yetiştiren kimse; bahçıvan. 4. Türkler Anadolu’ya geldikleri sırada göçebeliği bırakarak yerleşik hayata geçen ve tarımla geçimini sağlayan Türkmenlere verilen ad.”<sup>18</sup>

Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lugatı Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lugatlar:*

“Taze yemiş satan esnaf, tahkîr mânâda Anadolu Türkü.”<sup>19</sup>

Pars Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük:*

“Manav: i. Yun. Manavis. 1. Yaş meyve ve sebze satan dükkâncı. 2. sosy. Batı Anadolu’ya dışarıdan gelen (göçmen) ve göçebelikten yerleşmiş (Yörük) nüfus dışında eskiden yerleşmiş ve yerli köylere verilen ad. [İng. Aboriginal; Fr. Aborigene]”<sup>20</sup>

İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü:*

“Manav: Yun. Manavis. 1. Taze yemiş satan dükkân. 2. Mec. Köylü, görgüsüz kimse. 3. Mec. Arap, Zenci.”<sup>21</sup>

İsmail Parlatır’ın burada köylü ve görgüsüz kimse ifadesine neye dayanarak ulaştığı ile ilgili yorum yapılamamıştır. Kelimenin yerlilik ifade etmesi ile ilgili olarak şehirde oturan tarafından kullanılan bir ifade olabileceği düşünülmektedir.

D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük:*

“Köylülere verilen ad veya “Yerli halk”, “Yerleşik Türk/Türkmen Topluluğu” ya da “Yerli olan, muhacir olmayan.”<sup>22</sup>

---

<sup>18</sup> Yaşar Çağbayır, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, Ankara: Ötüken Yayınları, 2007, s. 3044.

<sup>19</sup> Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lugatı Türk Dillerinin İştikakı ve Edebi Lugatlar*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1945, s. 408.

<sup>20</sup> Pars Tuğlacı, *Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, İstanbul: ABC Kitabevi, 1995, s. 1842.

<sup>21</sup> İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2006, s. 1009.

*Güncel Türkçe Sözlük*

öz. a. top. b. 1. Balkanlardan göç etmiş, genellikle Marmara bölgesinde yaşayan bir topluluk. 2.Yerli halk.<sup>23</sup>

TDK'nin internet kaynaklı bu sözlüğünde de Balkanlardan göç etmiş olma anlamı verilmiş ancak bu durum zannımızca yine kabul edilebilir bir görüş değildir.

Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*:

Nişanyan Manav sözcüğünün karşısına “?” işareti koymuştur. Çalışmanın başında ise bu işareti “Tartışmalı ve tahmine dayalı ilişki” olarak açıklamıştır.<sup>24</sup> Ayrıca bu çalışmada Manav sözcüğünün “sebze satan, bostancı” anlamı verilmiştir. Sözcüğün bostancı anlamıyla ilk kez Şeyhülislam Esad Efendi'nin *Lehçetü'l Lügat* adlı eserinde (1732) geçtiğini belirtmiştir.<sup>25</sup>

İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*:

“Manav: Rum. Manavis (sebze, yemiş satan)dan manav...”<sup>26</sup>

Dil alanındaki bu sözlükler incelendiğinde hepsinin sözcüğün Yunanca “manavis” sözcüğünden geldiğini ifade ettikleri görülmüştür. Yunanca sözlüklere bakıldığında ise manavis sözcüğünün sadece “sebze meyve satan” anlamı ile karşılaşılmıştır. Dolayısıyla bunun Manavlar ile ilişkili olup olmayacağı net değildir. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere Kazak ve Kırgızlar arasındaki “manap” sözcüğü Manavlar ile ilişkilendirilebilirse kimi araştırmacıların da ifade

---

<sup>22</sup> Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Rehber Yayınları, 1990, s. 300.

<sup>23</sup>

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f8fd230b48293.80944973](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.4f8fd230b48293.80944973)

<sup>24</sup> Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları, 2003, s. 276.

<sup>25</sup> Nişanyan, s. 98.

<sup>26</sup> İsmet Zeki Eyuboğlu, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1991, s. 473.

ettiği üzere kelime Moğolcaya bağlanabilir. Ancak elimizde bunu da kanıtlayan herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Sözcüğün dil alanı dışındaki sözlüklerde verilen anlamları ise şöyledir:

Hilmi Ziya Ülken: *Sosyoloji Sözlüğü*:

“Batı Anadolu’ya dışarıdan gelen (göçmen/muhacir) ve göçebelikten yerleşmiş (Yörük) nüfus dışında eskiden yerleşik bulunan köylülere denir. Bir memleketten çıkmayan devamlı olarak orada oturan hareketli nüfusa karşı yerini hiç değiştirmeyen, ilkel olsun olmasın, bir memleketin asli halkı.”<sup>27</sup>

Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın: *Antropoloji Sözlüğü*:

“Batı Anadolu’da yaşayan yerli halka verilen ad. Özellikle Sakarya, Bilecik, Bursa ve Eskişehir illerinde yerli halkın bu adla anılması çok yaygındır. Bunun en önemli nedeni, bu illerin 1877-78’den itibaren Kafkasya’dan, Kırım’dan ve Balkanlar’dan çok yoğun göç almış olması ve grupların birbirini tanımlama biçiminin bu yüzden görünür hale gelmesidir. Buradaki ‘yerliliği’ belirleyen şey, kimlik açısından insanların kendilerini Türkmen, Yörük, Çerkes, Tatar, Muhacir gibi uzak ya da yakın geçmişten gelen bir etnik veya cemaatsel kimlikle bağlamaları, bölgeye yerleşme tarihleri hakkında fikir sahibi olmayıp kendilerini ‘yerli’ olarak tanımlamalarıdır. Kısacası bu insanların bir ‘göç’ hikâyeleri veya geçmişe atfedebilecekleri bir etnik referans bulunmamaktadır. Bu nedenle Manavların Cumhuriyet’ten sonra kendilerini özdeşleştirdikleri kimlik, Türk kimliğidir. Manav kimliğinin bir diğer yönü, bu kimliğin kırsal temelli oluşudur. Manavlar konusunda herhangi bir alan araştırması yapılmamıştır, o nedenle Manav kimliğinin emik ve etik boyutlarına ilişkin büyük bir bilgi eksikliği mevcuttur. Ancak özellikle göçmen yerleşiminin daha seyrek olduğu Sakarya’nın güney ilçelerinde (Geyve, Taraklı ve Pamukova’da) bir ‘Manav kültürünün varlığından söz edilmektedir. Bu bölgedeki Manavlar ‘Ova Manavı’ ve ‘Bayır Manavı’ olarak ayrıştırılmaktadır. Ova Manavı olarak tanımlanan grubun kentlerle daha yoğun ilişkilerinin bulunması onların modernleşmeye daha açık bir topluluk olmasına yol açmaktadır. Bayır Manavı olarak

---

<sup>27</sup> Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları, 1969, s. 193.

tanımlanan gruplar ise daha içe kapalı kırsal topluluklardır. Manavların kökeni ya da bu kimliğin oluşum süreci bilinmemekle birlikte, belirli varayimsal yaklaşımlar mevcuttur. Bir görüş Manavları Anadolu'nun yerli halklarına bağlarken, bir başkası onları erken dönemlerde İslamlaşmış eski Hıristiyanlar olarak nitelendirmektedir. Bir diğer görüşe göre Manavlar, Orta Asya ve İran'dan Anadolu'ya gelen yerleşik Türklerdir. Manav adının kaynağı da tartışmalıdır. Halk etimolojisine göre bu gruba Manav denmesinin nedeni, onların daha çok vadi tabanlarındaki sulak bölgelerde bağcılık, bahçecilik, sebzeçilik gibi işlerle uğraşmalarıdır. Dilimizdeki 'Manav' sözcüğü de Yunanca manavis sözcüğünden geçmiş olup sebze ve meyve satan kimseyi anlatır. Ancak bu iki 'Manav' sözcüğünün anlamdaş olması ihtimali tartışmalıdır.<sup>28</sup>

Manav sözcüğünün anlamını açıklayan kaynaklara bakıldığında bazılarının Manavların göçmen olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ancak Manavların göçmen olmadıkları gerek tarihi kaynaklarla gerekse derlemelerimiz esnasında açıkça görülmektedir. Dolayısıyla bu görüş kabul edilebilir bir görüş değildir. Bir diğer görüş olan ve kaynaklarda yer alan Manavların yörük veya konargöçer oldukları görüşü de gerçeği yansıtmamaktadır. Manavların konargöçer olduklarına dair bir emareye de araştırmalarımız sırasında rastlanmamıştır. Çalışmamızın konusu olan Manav sözcüğünün asıl karşıladığı anlam ise Anadolu'da yerli halka verilen addır. Çalışmamızda kastedilen Manav ise buldukları yere bir yerden göçen veya konargöçerlikten yerleşikliğe zorunlu olarak geçirilen toplulukların dışındaki yerli ve yerleşik halktır.

---

<sup>28</sup> Kudret Emiroğlu-Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003, s. 566-577.

## 6.2. Manavların Kimliği

Bir etnik köken olarak Manavlar kaynaklarda farklı şekillerde açıklanmıştır. Bu farklılığın sebebi kimilerinin Manavlar ile diğerlerinin farkını dilde, kimilerinin yerleşim şeklinde, kimilerinin kökende görmeleridir. Burada amacımız Manavlar hakkında araştırmacıların neler söylediğini belirterek görüşler arasındaki ortaklık ve farklılıkları tespit etmek; böylece Manavların Anadolu'ya nereden, ne zaman geldikleri, nerelere yerleştikleri hakkında değerlendirmede bulunmak ve en nihayetinde Manav kimliğinin ana hatlarını çizmektir.

Orhan Türkdoğan çalışmasında Manavlar ile ilgili ayrıntılı bilgi vermemekle birlikte çeşitli vesilelerle Manav ibaresini kullanmıştır. Örneğin “Adampol ve Polonezköy” başlığında yaptıkları gezinin amacını ifade ederken “*çevre yerli (manav) köylerin Polonezköy'e bakış açılarını ve ilişkilerini incelemek*”<sup>29</sup> ifadesine yer vermiştir. Yani Manav kelimesini yerli olarak algılamaktadır.

“Romanesler” başlığı altında ise yaptığı bir görüşmede Romaneslerin Manav kelimesini nasıl algıladıklarından bahseder. Bu görüşme Manav ayrımını farklı bir boyuta taşır: “*Romaneslere göre Manav, Türkçe konuşan, Çingenece bilmeyen kimseye verilen admış. Bu duruma göre, tek dil bilen bu da Çingenece olmayan gruplar Romanes'ler açısından “Manav”dır. Oysa umumiyetle, “Manav” yerli halktır. Bir yere sonradan gelenleri, yerleşik olanlardan ayırmak için kullanılan bir terimdir manav... Burada, ayırım grup farklılaşmasına değil de “lisan” farklılaşmasına kaymaktadır.*”<sup>30</sup>

P.Alford Andrews, Türkiye’de Etnik Gruplar adlı çalışmasında Manavların “*doğma büyüme buralı*” anlamını çağrıştırdığını ve Manav kelimesinin de inanış olarak Sünni olan Müslüman Türklerin aldığı isimlerden biri olduğunu ifade eder. Ona göre Türkler kendi etnik gruplarının farkındadır ve Manav kelimesi de Yörük yerine kullanılmaktadır. Ancak bu terimlerin şehirlerden çok köylerde

---

<sup>29</sup> Orhan Türkdoğan, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1997, s. 324.

<sup>30</sup> Türkdoğan, s. 437.



kullanılmaktadır.<sup>31</sup> Andrews Manavlık ayrımında hem yerleşik olma hem de inanış bakımından bir sınır çizmiştir. Manavların karşısına da Yörükleri koyarak farklılığın daha çok yerleşiklik veya göçebeliğe dayalı olduğunu göstermiştir.

Ali Aktaş, Fahri Tuna ile yaptığı söyleşide Manavların “yerli ve yerleşik Türk” olduğunu ifade etmiş ve etnik bakımdan farklı aidiyetlere mensup Sakarya ile ilgili şunlar söylemiştir: “Sosyolojik anlamda Sakarya Osmanlı'nın küçük bir örneğini yani zenginliğini topraklarında barındırmaktadır. Bu kadar zengin bir alt kültür grubunun, bir arada kalmasında, kendi deyimleriyle ‘yedi kez düşünmeden bir adım atmayan’ yöre halkının çoğunluğunu oluşturan Manavlar, tüm alt kültür grupları arasında tampon kurum görevini üstlenmiştir. Yöreye göç eden farklı alt kültür gruplarıyla, kendi topraklarını paylaşmış ve diğer grupların birbiriyle denge sağlamasına da öncülük etmiştir.”<sup>32</sup>

Genel olarak kaynaklar Manavların Türkmen olduklarını iddia etmektedirler. Recep Yaşa Türkmenler arasındaki gruplarda bir farklılık görmemektedir. Ona göre Tahtacı, Kızılbaş, Alevi vs. adlar ile anılan gruplar arasında farklılık yoktur. Manavlar da Türkmenler arasında yaşayan bir gruptur. Osmanlı yurdu olan Adapazarı ve çevresinin yerli Türklerine Manav denmekte bundan dolayı Manav, adı geçen bölgede “yerli” manasına gelmektedir.<sup>33</sup> Orhan Türkdoğan da *Etnik Sosyoloji* adlı çalışmasında Manavlar ile Türkmenleri aynı kabul etmektedir. Türker Eroğlu ise bir ayrıma giderek Türkmenler arasında yerli olanların Manav olduğunu ifade etmiştir.<sup>34</sup> Manavların Türkmen olduğu kanaati hemen pek çok kaynakta ortak görüş olmakla birlikte Balıkesir'deki Manavlara bu durum sorulduğunda Manavların Türkmen olmadıklarını, Türkmenlerin Aleviler olduğunu ifade etmektedirler.

---

<sup>31</sup> P. Alford Andrews, *Türkiye’de Etnik Gruplar*, çev: Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Ant Yayınları, 1992, s. 69-71.

<sup>32</sup> Fahri Tuna, “Folklor Araştırmacısı ve FOLKART 2001 Sakarya’da Yılın Araştırmacısı Ödülü Sahibi Ali Aktaş”, *Irmak*, Yıl: 2, Sayı: 14, (2002), Sakarya, s. 16-17.

<sup>33</sup> Recep Yaşa, “Sakarya ve Çevresinin Türk Hâkimiyetine Girişi”, *1. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 1999, s.288.

<sup>34</sup> Türker Eroğlu, “Türk Halk Kültürü Araştırmaları”, *Sakarya Yerel Kültür Dergisi*, (2003), Sakarya, s. 16.

“Balıkesir ve Çevresinde Yörükler Çepniler ve Muhacırlar” adlı çalışmasında Aydın Ayhan, Türkmenlik kavramının bir yaşam biçimi olduğunu ifade eder. Anadolu’ya gelen tüm Oğuz boyları Türkmenler olarak gelmişlerdir. Bunların bazıları Türkmenliği bırakıp yerleşikliğe geçerek Manav olmuştur. Bu Yörük-Türk tabiriyle özdeşdir. Köylerde öncede yurt tutup yerleşik olanlara “Türk”, 1862 iskânında zorla köylere yerleştirilenlere “Yörük” denmiştir. Ancak Türkmen, Çepni, Yörük, Manav arasında hiçbir fark yoktur.<sup>35</sup>

Mehmet Eröz Adapazarı yer adlarını incelediği çalışmasında Adapazarı’ndaki topluluklardan da bahsetmiştir. Bu topluluklardan biri de Manavlardır. “Adapazarı’nın yerli (otokton) ahalisi, bilhassa Geyve tarafındakiler eski Türk boy ve oymaklarına mensup Türk göçebelidir. Zamanla göçebeliği ter edip iskân olunca, bunlara “Manav” adı verilmiştir. Manav yerli Türk mânasına gelmektedir.”<sup>36</sup> Sakarya’nın Taraklı ilçesi ile ilgili çalışan Ahi Naci İşsever de manavları “Taraklı ve çevresindeki yerli halk”<sup>37</sup> olarak tanımlamıştır.

Milli Mücadele’de İzmit Sancağı adlı çalışmasında İzmit bölgesindeki Manavlara da değinen Yusuf Çam ise Manavların o bölgeye nasıl geldiklerinden bahsetmiştir. “İzmit Sancağının yerli ahalisi, eski Türk boy ve oymaklarına mensup Türk göçebeleri, zamanla göçebeliği terk edip, iskân edilince Manav adı verilmiştir.”<sup>38</sup> Birçok araştırmacının belirttiği gibi Çam da Manavların zamanla göçebeliği bırakan topluluklar olmasının üzerinde durmaktadır. Görüldüğü gibi kaynaklar bazı noktalarda küçük farklılıklar dışında adeta aynı şeyleri tekrar etmişlerdir.

Eskişehir Şehrengizi Muhacirler ve Manavlar adlı çalışmaya göre Eskişehir’e ilk defa 1860 Kırım Savaşı’ndan sonra Kırım Tatarları tarafından göçlerin başladığı ifade edilmektedir. Eskişehir’e gelen Kırım Tatarları Odunpazarı’na yerleştirildiler.

---

<sup>35</sup> Aydın Ayhan, *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacırlar*, (Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 1999, s. 53.

<sup>36</sup> Mehmet Eröz, “Türk Onomastiği Bakımından Adapazarı Yer Adları”, *1970-1971 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972, s.108.

<sup>37</sup> Ahi Naci İşsever, *Taraklı*, Ankara: Yayınevi yok, 1994, s. 188.

<sup>38</sup> Yusuf Çam, *Milli Mücadele’de İzmit Sancağı*, İstanbul: İzmit Rotary Kulübü, 1993, s.21.

1877 Osmanlı-Rus Savaşı ile de 93 Muhacirleri şehre akın ettiler. Bunları da Abazalar, Çerkezler, Balkan Türkleri, Çingeneler takip etti. Eski Odunpazarlılar ise bu çalışmada Manavlar olarak adlandırılmaktadır.<sup>39</sup> Bu bilgi de Manavların göçmen olmadıkları ve bir bölgeye ilk yerleşenler olduğu görüşünü kanıtlar niteliktedir. Yine adı geçen çalışmanın bir bölümünde Eskişehir'in insan dokusunu oluşturan iki önemli unsur olduğu ve onların birbirlerini "Muhacirler ve Manavlar" diye çağırdıkları ifade edilir. Kültür yapıları az çok farklılık gösteren bu insanlar şaka yollu birbirlerine takılsalar da karşılıklı muhabbet ve saygılarını hep korumuşlardır diye de eklenmektedir. Muhacirler ve Manavlar kökenleri ayrı topraklara fakat kanları aynı kaynağa bağlı iki gruptur. Her biri diğerine göre daha oturaklı ve daha asil olduğu iddiasındadır. Aradaki ufak tefek ayrılıklara rağmen genelde yakın komşuluk ettiler ve ilginç bir yeni kültür ortamı yarattılar.<sup>40</sup>

Muharrem Öçalan'ın bir Yörük'ün ağzından yaptığı derlemeye göre ise Manav: "*Yörüğün yörümeyenine Manav deriz.*"<sup>41</sup> biçimindedir. Benzer bir ifade de Işıl Altun'un yaptığı bir derlemede karşımıza çıkmaktadır. "*Orta-Asya'dan, Batı Anadolu'ya gelen Türk, Türkmen, Yörük. Oturursa Manav, gezerse Yörük.*"<sup>42</sup>

Hayati Beşirli ve İbrahim Erdal'ın *Anadolu'da Yörükler Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler* adlı çalışmalarında, çalışma yaptıkları bölgelerde (Antalya-Alanya civarı) yerleşik hayata geçenerlere "manav" denildiğini ve "[Manavlık] Yörüklikten çıktı" dendiğini ortaya koymuşlardır.<sup>43</sup> Dolayısıyla bu bölgenin Yörükleri de Manavların önceden Yörük oldukları görüşünü kabul etmektedirler.

Aydın Ayhan "Manavlar Kimdir?" sorusuna şöyle cevap vermektedir: "16. yüzyılda artık yerleşikliğe geçmiş bu Oğuz boyları dışında aynı arazi üzerinde

---

<sup>39</sup> Kamil Uğurlu ve Zakir Ençevik, *Eskişehir Şehrengizi Muhacirler ve Manavlar*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011, s. 14-17.

<sup>40</sup> Uğurlu ve Ençevik, s. 52-54.

<sup>41</sup> Muharrem Öçalan, *Sakarya İli Ağzları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri 2004, s. Giriş.

<sup>42</sup> Işıl Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2003, s. 32.

<sup>43</sup> Hayati Beşirli ve İbrahim Erdal, *Anadolu'da Yörükler, Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler*, Ankara: Phoneix Yayınevi, 2007, s. 135.

*konargöçerliklerini söndüren pek çok oymak da bulunmaktaydı. Yukarıda ismi geçen ve bugün bile aynı yerlerde pek çoğu aynı isimle anılan bu köyler “Manav” olarak anılmaktadır. Daha sonra da 1862 Zoraki İskân Harekâtına gelinceye kadar geçen yıllarda toprağa bağlanmış olan diğer Oğuz Boyları da 1862’de zorla konargöçerlikten çıkarılanlar tarafından bir ayırım olsun diye anılmışlar, “Manavlık” bu köyler tarafından iskân edilince gittikçe fakirleşen Yörüklere karşı bir asalet ünvanı gibi kullanılmaya başlanmış, tarıma bağlı oldukları ve iyi toprakları işledikleri için zenginleşen bu köyler fakir gördükleri Yörüklere biraz tepeden bakar olmuşlardı.*”<sup>44</sup>

Manavların buldukları bölgelere nerelerden geldikleri konusu da araştırmacılar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde “*genellikle Romanya ve Bulgaristan’dan göç etmiş kimse.*”<sup>45</sup> *Bandırma İlçesinde Manavlar* adlı çalışmasında Serdar Bombacı Manavları uzun süredir yerleşik olan ve tarımla uğraşan yerli toplum olarak tanımlamaktadır. Bu toplumun oraya Kuzey Kafkasya, Bulgaristan ve Yugoslavya’dan geldiklerini öne sürmekte ve M.Ö. Misya topluluklarında yaşayan halkla, Kutalmış oğlu Süleyman Bey’in 1076 yılında bu bölgeyi fethetmesinden sonra gelen Türkmen topluluklarının kaynaşmasıyla oluşan melez bir topluluk olduklarını ifade etmektedir.<sup>46</sup>

Ancak Manavların Romanya, Bulgaristan, Yunanistan gibi herhangi bir bölgeden göç etmiş olmaları zannımızca pek de mümkün değildir. Manavların gerek yemek kültürleri, gerek dil özellikleri, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri incelendiğinde Muhacirler yani göçmenler ile herhangi bir ilişki kurulamamıştır.

Kenan Acar Manav ağızları üzerine kaleme almış olduğu bir makalede Manav ağızlarını incelemiş ve Manavların kökeni konusunun bu inceleme sonucunda aydınlandığını ifade etmiştir. Ona göre Manavlar Oğuz- Türkmenlerin bir koludur. Bu görüşüne kanıt olarak öne sürdüğü pek çok delil bulunmaktadır. Ancak bunlardan Balıkesir Manavları arasında tespit edilen örnekler şunlardır:

---

<sup>44</sup> Ayhan, *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler*, s. 37.

<sup>45</sup> Türkçe Sözlük, “Manav”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s. 1338.

<sup>46</sup> Serdar Bombacı, “Bandırma İlçesinde Manavlar”, *Folklor Halkbilim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 50, 2002, İstanbul, s. 60.

Bu topluluğun ağızında mevcut olan (ng) sesi Türkçenin karakteristik seslerindedir. Bu ses Manav ağızlarında da “kövün (köyün), savolun (sağolun)” gibi örneklerde karşımıza çıkmaktadır.

Yine Manavlarda bugün Moldova’da yaşayan Oğuz kökenli Gagauz Türkçesinde görülen yuvarlak ünlü daralmasının bulunduğu ifade etmiştir. “undan (ondan), düğele (döverler), küde (köyde)” kimi kelimeler de bu olaya örnek gösterilmektedir. Balıkesir Manavları arasında tarafımızca gerçekleştirilen derlemelerde de bu olaya sıkça rastlanmıştır. Acar’a göre bu daralmalar Türkiye Türkçesindeki Kıpçak etkisiyledir. Bugünkü Kazan Tatar ve Başkurt Türk şivelerinde de “yol > yul” örneğinde görüldüğü gibi bu olay karakteristiktir.

Manav ağızlarında Doğu ve Güneydoğu ağızlarında görülen ğ ve k sesleri ile İç Anadolu’da görülen hırıltılı h sesi mevcuttur. Kelime başı k sesinin tam bir Oğuz özelliği olarak ötümlüleşip ğ olduğu da yaygındır. “ğariş (kariş), ğıymatı (kıymeti)” sözcükleri bu olaya örnektir. Balıkesir Manavları arasında yapılan derlemelerde de neredeyse tüm köylerde bu olaya rastlanmıştır.

Yazı dilinde e’li olan bazı fiillerin Manav ağızlarında i’li olması da Eski Türkçenin bu ağızlardaki izleri gibi görünmektedir. “yimesi (yemesi), dirdi (derdi)” sözcükleri bu özelliğe örnek gösterilmektedir.<sup>47</sup> Bu özellik Balıkesir Manav ağızlarında da oldukça yaygın bir özelliktir.

Hüseyin Kahraman Mutlu’nun Balıkesir ağızı ile ilgili gerçekleştirdiği doktora çalışmasında Manav konargöçer olmayan Türk halkı ile yerleşik düzene geçişi çok eskilere dayanan ve hareketli nüfusa karşın devamlı yerinde oturan Türk halkı anlamında bir sıfat olarak ifade edilmiştir. Balıkesir yöresindeki dört yerli unsurdan bir olan Manavların ağırlıklı olarak Batı Anadolu ve Marmara’da bulunduğu söylendikten sonra Manavların bulunduğu şehirler şu şekilde sıralanmıştır: Bilecik, Sakarya, Düzce, Eskişehir, Bursa, Kocaeli, Balıkesir, Çanakkale, İstanbul, Tekirdağ, Manisa, İzmir, Antalya, Konya, Afyon, Uşak, Kütahya, Bolu, Ankara, Zonguldak, Kastamonu, Mersin, Isparta, Yalova, Diyarbakır. Balıkesir yöresinde 16. asra kadar

---

<sup>47</sup> Kenan Acar, “Kuzeybatı Anadolu Manav Türkmen Ağızları Üzerine Birkaç Not”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2010, s. 1-7.

yerleşik yaşama geçmiş Türkler için kullanıldığını ortaya koymuştur. Mutlu, dil özellikleri bakımından Manavların Yörüklerle yakın olduğunu, hemen hemen aynı ağız özelliklerini taşıdıklarını ifade etmiştir.<sup>48</sup> Az sonra ifade edileceği üzere Manavların Rum olabilecekleri görüşü bu açıdan da çürütülebilecek bir tezdır.

Manavlar Öçalan'ın da ifade ettiği görüşe göre Manavlar "*Yerleşik Yörükler*"dir. Bir derlemesinde kaynak şahsın da ifade ettiği üzere: "*Yörük'ün yürümeyenine Manav deriz.*" Aynı ifade Işıl Altun'un çalışmasında da "*Orta Asya'dan Batı Anadolu'ya gelen Türk, Türkmen, Yörük. Oturursa Manav, gezerse Yörük.*"<sup>49</sup>

Manav adı verilen Türk topluluklarına Cevdet Türkay'ın çalışmasına göre Antalya civarında rastlanmaktadır. Türkay bu toplulukların aslen Yörük olduklarını ortaya koymakla birlikte "*Manavlar, Manavlı, Manavlu, Manavlar Perakendesi*" adlarıyla anıldıklarını ifade eder. Manavların yerleşim yerlerini de İçel, Saruhan, Alaiye Sancakları olarak bildirir.<sup>50</sup> Ancak az önce de belirtildiği üzere Türkay bu Manavların Yörük olduğunu öne sürmektedir. Bu da Manav isimli bu cemaatlerin bugün Manav dediğimiz topluluklar ile ilgisi olmayabileceği düşüncesini doğurmaktadır. Yine de bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün görünmemektedir.

Manavların Türk boylarından geldikleri görüşü oldukça yaygın olmakla birlikte farklı görüşler de öne sürülmüştür. Bu görüşlerden biri de Manavların Rum oldukları görüşüdür. "*Manav denilenler yalnız Rum'dan dönüp İslâm'a giren ve artık Türk olanlar değil, Rumların tamamı olmaktadır.*"<sup>51</sup> Bu görüş Balıkesir merkez Manav köylerinde yapılan derlemelerde de nadir de olsa karşımıza çıkmıştır. (Halil İrkil-Bereketli, Ali Atsız-Kesirven) Manav köylerinin birçoğunun eski isminin Rumca olması sebebiyle halkının da Rum olduğu inancı görülmektedir. Bugünkü Bereketli köyünün isminin İstavra, Mastavra; Pamukçu köyünün isminin Eftelle

---

<sup>48</sup> Mutlu, s. 27-28.

<sup>49</sup> Altun, s. 39.

<sup>50</sup> Cevdet Türkay, "Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler", *Tercüman Gazetesi*, 1979, İstanbul, s. 576.

<sup>51</sup> Mete ESİN, 06.06.2006 <http://www.edirne.web.tr/yazar.asp?action=Read&aid=364>

olması akılları karıştırmış ve bu gibi köylerde yaşayan halkın da Rum olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Ancak bu köyler önceden Rum köyü olmakla birlikte Türklerin oraya yerleşmesi Rumların göçleri sonrasında olmuştur. Bir yere ad verildikten sonra oranın adını değiştirmek pek de kolay olmamaktadır. Dağ, tepe, nehir isimlerinde bile bu etki görülebilir. Dolayısıyla aynı köye daha önce bir isim verildiyse bu ismin devam etmesi de olasıdır. Eğer düşünüldüğü gibi halk Rum olsaydı Rumca sözcükler sadece köyün ismiyle sınırlı kalmaz kelime dağarcığına da yansırı. Ancak böyle bir durum da söz konusu değildir. Bu sebeple Manavların Rum olabilmeleri görüşü zannımızca pek mümkün görülmemektedir. Dilcilerin ağız araştırmaları da yukarıda belirtildiği üzere Manavların Rum olamayacağı görüşünü destekler niteliktedir.

Yine Dönser Ceyhan'ın yüksek lisans tezinde belirttiği üzere Manavlar, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip yoğun olarak Batı Anadolu bölgesine yerleşen Türkmen boyudur. Sadece Türkçe konuşmaları, giyimleri, yeme içme alışkanlıkları, fiziksel görüşünüşleri vb. özellikler de bunu kanıtlar niteliktedir.<sup>52</sup>

Daha çok Batı Anadolu'da yerleşmiş bulunan Manavların buraya ne zaman geldiği sorusu da eldeki verilerden yararlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Manavların Batı Anadolu'ya 1291 yılından önce gelmiş olabileceği kanısı ise yaygın bir görüştür. Bunun sebebi ise Yıldırım Bayezid döneminde yapılan İstanbul kuşatması sonrasında Bizans İmparatorluğu ile yapılan antlaşma gereği Sirkeci'de bir Türk mahallesi kurulmuştur. Bu mahalleye yerleştirilenlerin ise Göynük ve Taraklı'daki 760 hane olduğu belirtilmiştir.<sup>53</sup> Bu bilgi doğrultusunda Manavların Anadolu'ya 13. yüzyıl öncesinde gelmiş olmaları kuvvetli bir ihtimaldir.

Ayrıca Muharrem Öçalan'ın bir paneldeki bildirisine göre; "*Bizans kralı tarafından Anadolu'yu doğudan gelen akınlardan korumak amacıyla Balkanlardan getirilip yerleştirilenlerin sayısı azımsanmayacak kadar Peçenek-Kıpçak-Kuman-Uz*

---

<sup>52</sup> Dönser Ceyhan, *Türkiye'de Kültürel Çeşitlilik Olarak Alt Kültürler: Çerkez ve Manav Alt Kültürleri Arasında Mukayeseli Bir Çalışma*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 17.

<sup>53</sup> Halime Doğru, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000, s. 61.

*topluluğu da vardı. Bizans kayıtlarına göre, Müslüman-Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de Türkçe konuşan binlerce insan Anadolu'da yaşamaktaydı. Buna göre Manavlar, bu Türklerin devamıdır.*"<sup>54</sup> Öçalan bu görüşü ifade etmekle birlikte bunun kesin olmadığını ve dil verilerinin Manavların Peçenek-Kuman-Kıpçak-Uz topluluklarından beri Anadolu'da buldukları görüşünü desteklemediğini belirtir. Ayrıca Manavların ne zaman Anadolu'ya geldikleri ile ilgili iki görüş daha ortaya atar. Manavlar eğer Türkmenlerden olup yerleşik olarak Anadolu'ya gelenlerden ise 12. yüzyıldan beri, Yörüklerden olup yerleşik hayata geçenlerden ise 13. yüzyıldan beri Anadolu topraklarında ikamet etmektedirler.

Manavlar Türkiye genelinde "Adapazarı, Bilecik, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Kastamonu, "Kocaeli'de"<sup>55</sup> yoğun olarak yaşamaktadır. Buralar dışında Manisa, Eskişehir, Antalya, Afyon, Uşak, Kütahya, Düzce, Bolu, Mersin ve Isparta illerinde de Manavların bulunduğu iddia edilmektedir.<sup>56</sup> Bu iller Manavların tespit edildiği iller olmakla birlikte artık Türkiye'nin hemen her bölgesinde Manavlara rastlamak mümkün görünmektedir. Eğitim, sağlık, iş gibi sebepler ile farklı bölgelere göç eden Manavlar kültürel bazı özelliklerini de gittikleri yerlere götürmüşlerdir.

---

<sup>54</sup> Muharrem Öçalan, "Dil, Tarih ve Sosyo Kültürel Açıdan Manavlar", *Yerleşik Türkmenler (Manavlar) Paneli*, Kocaeli, 2011, s. 6.

<sup>55</sup> Altun, s. 36.

<sup>56</sup> Ceyhan, s.18.



### 6.3. Balıkesir Manavları

Balıkesir merkez ilçede köyler arasında tespit edebildiğimiz Manav köyleri şunlardır: Akarsu, Akçakaya, Akçaköy, Aktarma, Aslıhan, Aslıhantepeciği, Ayşebacıköy, Bakacak, Balıklı, Bereketli, Büyükbostancı, Çandır, Çayırhisar, Çaypınar, Çiçekpınar, Cinge, Davutlar, Gökköy, Halalca, Halkapınar, Işıklar, İbirler, Kabaklı, Kalaycılar, Kamçılı, Karakolköy, Karaman, Kavaklı, Kırmızılar, Kocaavşar, Kösel, Köteyli, Köylüköyü, Küçükbostancı, Küpeler, Naipli, Ortaca, Ovabayındır, Ovacık, Ovaköy, Pamukçu, Şamlı, Taşköy, Tatlıpınar, Turplu, Üçpınar, Yağcılar, Yakupköy, Yaylabayır, Yenice, Yeniiskender, Yeniköy.

Balıkesir merkez ilçeye bağlı 124 köy içerisinde 52 köy Manav köyüdür. Ancak bu köylerin tamamıyla Manav olduğunu söylemek de mümkün değildir. Köylerin bir kısmı Muhacir ve Manav olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Örneğin Cinge, Kesirven vb.), bir kısmı önceden Yörük boyu olmasına rağmen zamanla Manavlaşmıştır (Örneğin Gökköy), bir kısmı -birkaç aile de olsa- bünyesinde Alevi, Yörük, Muhacir aileleri barındırmaktadır. Örneğin Köylü Köyü bünyesinde hem Muhacir hem Manav hem Yörükleri barındırmaktadır. Ayrıca Köylü Köyü Manavlarına köye ilk yerleşenlerin kim olduğu sorulduğunda da farklı bir durum karşımıza çıkmıştır. Çünkü normal şartlarda Manavlar köye ilk yerleşenler olup sonrasında Muhacir ya da Yörük iskânı söz konusu olmaktadır. Ancak burada köye öncelikle Bulgaristan'dan on dört hane gelmiştir. Sonrasında Çanakkale'den bir kan davası sonucu göç ettirilen bir Manav ailesi buraya gelerek yerleşmiştir. Böylece köyün bir bölümünde Muhacirler bulunurken bir diğer bölümünde de Çanakkale'den gelen bu Manavlar bulunmaktadır. (Hakan Meşe-Köylü Köyü)

Bu sebeple listesi verilen köylere tamamen Manavlardan oluşan köyler demek yerine bünyesinde Manavları da barındıran köyler demenin daha doğru olacağı kanısındayız. Bu durumda Manav köylerinde diğer etnik gruplar olduğunu diğer köylere de Manavların yerleştiği düşünülürse Balıkesir nüfusunun yarısına

yakınını Manavlar teşkil etmektedir. Bu da Manavların yaygınlığını açıkça ortaya koymaktadır.

Manavların kim olduğu hakkında yukarıda pek çok araştırmacının görüşüne yer vermeye çalışıldı. Ancak asıl önemli olan Manavların kendini nasıl tanımladığı, kendileri ile diğerleri arasında hangi farklılıkları gördüğüdür inancındayız. Bu sebeple Balıkesir merkez Manavlarına kendileri ile diğerleri arasındaki farklılıkları, niçin Manav diye adlandırıldıklarını soruldu. Ayrıca Yörüklerle, Muhacirlere, Alevilere de Manavlara bakışlarının ne olduğu ve farklılıkları noktasında sorular soruldu. Böylece bir Manav kimliği ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Yemek kültürleri, halk dansları, müzikleri, inanışları vb. folklor unsurlarından yola çıkılarak ortak bir Manav kimliği olup olmadığı tespit edilmeye çalışıldı.

Balıkesir Manavları ile yapılan derlemelerde kendilerine niçin Manav dendiği sorulduğunda pek de açıklayıcı cevaplar alınamamıştır. Genellikle buldukları yere en eski gelenler oldukları için Manav dendiği cevabı verilmiştir. Manavlar diğer etnik gruplardan temel farklılıklarını yerleşik olmalarında görmüşlerdir. Genel olarak kendilerini diğer gruplardan üstün görmektedirler. Cinge gibi Muhacir ve Manavların birlikte yaşadığı köylerde bu farklılık daha da net ortaya çıkmaktadır. Köy meydanı iki grubu birbirinden Muhacir (Macır) Mahallesi ve Manav Mahallesi olmak üzere ikiye ayırmaktadır. 1932 doğumlu Hayriye Yaşar'ın ifade ettiğine göre önceden bu iki grup asla birbirinden kız alıp vermez, birbirinin cemiyetlerine de katılmazlarmış. Manavlar köyde beğenmedikleri yokuş, taşlık alanları köye sonradan gelen Muhacirlere yerleşmeleri için vermişlerdir. Köydeki Manavlar da, Muhacirler de bu görüşü doğrulamaktadırlar. Bu yargının oluşumunda Manav köylerinin daha çok ovada, düz alanlarda kurulması etkilidir düşüncesindeyiz. Muhacir köyleri ile aralarında büyük farklılıklar olmasa da Yörüklerin yaşadığı yerlere nispetle Manav köyleri hep düzlük alanlara kurulmuştur. Bu durum da Manavların zoraki iskân öncesi kendi istekleri ile yerleşik hayata geçmeleri sebebiyle ovaya, beğendikleri yerlere yerleşme imkânına sahip olmaları ile ilgilidir.

Merkez ilçe Manav köylerinden Gökköy'de yapılan derlemelerde ise az önce de belirtildiği üzere farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Köyde görüşme gerçekleştirilen herkes köyün Manav köyü olduğunu söylemektedir. Çevre köylerde

de Manav köyü olarak bilinmektedir. Ancak köyün kökeni ve ne zaman kurulduğu sorulduğunda “*Gökçe Yörük*” olduklarını ifade ederler. 1938 doğumlu Hayriye Kır’ın belirttiğine göre köye ilk gelenler Gökçe Yörüklerdenmiş. Sonra bu Yörükler burada Gökköy’ü kurmuşlar. Naile Baltacı ise büyüklerinin eskiden onlara biz aslında Yörüktük, Gökçe Yörükler buraya geldi, yerleşti. Sonra da zaman geçti Manav olduk dediğini ifade etmiştir. Gökköy’ün bu durumu araştırmacıların pek çoğunun da belirttiği gibi Manavların önceden Yörük olduğu ama zorunlu iskân öncesi kendi istekleri ile gelip yerleştikleri görüşünü destekler niteliktedir.

Çayırhisar’da yapılan bir derlemede de Manav kimdir, diye sorulduğunda “*Köyün yerli halkıdır. Eskiden beri burada olanlardır.*” (Hatice Özkan-Çayırhisar) cevabı alınmıştır.

Manavlar arasında Muhacirleri tanımlarken yaygın olarak kullanılan bir söz, esasında farklılıklarından birini açıklar görülmektedir. Manavlar ve Muhacirler ile yapılan görüşmelerde “*Macırın (Muhacir’in) bağırsağı uzun olur.*” ifadesi karşımıza çıkmaktadır. (Bahriye İrkil-Cinge, Ferihan Yaşar-Gökköy, Çiğdem Serbay-Bereketli) Bu sözün ne anlama geldiği sorulduğunda ise Muhacirlerin her köyde akrabaları vardır. Uzaktaki akrabalarıyla bile gidip gelirler diye açıklanmaktadır. Zannımızca bu durum Muhacirlerin göç esnasında farklı köylere yerleşmeleri ve dolayısıyla akrabalık ilişkisinin farklı köyler arasında da devam etmesi sebebiyledir. Manavlar ise çok uzun süredir aynı bölgede yerleşmiş bulunduğu akrabalık ilişkileri evlenenler dışında başka köylere taşmamıştır. Bu durum da kendi aralarında böyle bir söz ile açığa çıkmıştır.

Manavlar arasında Muhacirler inatlarıyla tanınırlar. Hatta pek çok kişi görüşmeler esnasında “*Macır inadı işte*”, “*Damarları tutmayagörsün*” diyerek bunu ortaya koymuşlardır. (Hilal Gelenbevi-Bereketli, Bahriye İrkil-Cinge) Manavlar ise uysal kişilikleri ile tanınırlar. Zorunlu iskân öncesinde kendi istekleri ile zorluk çıkarmadan yerleşik hayata geçen bir topluluk olan Manavlar konu ile ilgili yapılan tezlerde de hep ağırbaşlılıkları, uyumlu oluşları ile bilinirler. Böyle olunca da diğer bir etnik grubu bu şekilde “inat” diye adlandırmaları normaldir diye düşünmekteyiz. Ancak bu adlandırmanın niçin Muhacirler olduğu konusunda net bir şey söylemek mümkün görünmemektedir.

Muhacirlere göre de Manavlar arasında kaçgöç yoktur. *“Bizim Macırımız kapalıdır, terliğini (ferecesini) sırtından çıkarmaz. Başını güzelce bağlar. Manavlar da terliği omzuna atıverir. Şimdi Macırlar da Manavlara benzedi gerçi de önceden öyle değildi.”* (Ayşe İlaslan-Cinge) Manavlar da kendilerini rahat olarak tanımlamaktadırlar. Bayram geleneklerine bakıldığında da pek çok Manav köyünde kızlar ve erkeklerin rahatça birlikte gezdikleri görülmektedir (Bereketli, Naipli, Pamukçu). Manavlar dışa dönük bir topluluktur. Tarım yaptıkları için bu ürünlerin ticaretini de yapmışlardır. Ticaret ile uğraşan, esnaflık yapan Manavlar bir süre sonra Muhacirlerin ifadesiyle “kaçgöç”ten uzaklaşmışlardır.

Balıkesir halkına Manavlar sorulduğunda karşılaşılan cevaplardan biri de eski Yörükler olmuştur. (Hafize Atsız-Kesirven) Bu görüş Yörüklerin yerleşik hayata zorunlu geçişleri öncesinde kendi rızasıyla yerleşik hayata geçenlerin olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu kendi rızasıyla yerleşik hayata geçenler de Manavlardır. Esasında Manavlar ile Yörükler arasında başlangıçta farklılıklar olmasa da zamanla yerleşik hayata geçen Manavların Yörükleri beğenmemesi muhtemel gözükmektedir. Balıkesir’de de genel olarak Manavlar, Yörükler ile alay etmektedirler. Bereketli Köyü’nden Nefiye Akdeniz, Yörüklerin bayramdan seyrandan haberleri olmadığını, bayramda bile çalıştıklarını söyler. *“Yörük ne bilir bayramı, link link çeker ayranı.”* sözünün de buradan geldiğini ifade eder. *“Bizim insanımız bayramda çalışmaz. Bayramda gezeriz biz, oynarız. Ama Yörükler bunu bilmez, yine çalışır durur.”* Bu durumun da Yörükler ile Manavların geçim kaynaklarının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Çünkü Manavlar yerleşik hayata geçmiş oldukları için tarıma yönelmişlerdir. Topraktaki mahsulün işlenmesi bir gün ile zarara uğrayacak kadar acil bir durum değildir. Ancak hayvancılık ile uğraşan Yörükler asla işlerini ihmal edememektedirler. Hayvanlarının beslenmesi veya benzeri ihtiyaçları bekleyemeyeceği için her daim çalışmak zorunda olan Yörükler için Balıkesir çevresinde işte bu yüzden böyle bir yakıştırma olduğu düşünülmektedir.

Dursunbey Yörüklerinden olan Ayşegül Ay (Gürliyen Köyü) büyüklerinden *“Yörük alı severmiş, Manav malı.”* sözünü sıkça duyduğunu ifade etmektedir. Yörükler arasında kırmızı rengin niçin yaygın olduğunu tahmin etmek zor olsa da

zannımızca Manavın malı sevmesi ifadesi açıklanabilir niteliktedir. Yörükler yerleşik hayata geçmeyi reddetmişlerdir. Bir yere bağlı kalmadıkları için orada tarla, ev, bağ, bahçe sahibi olma imkânı da edinememişlerdir. Ancak yerleşik hayata geçen Manavlar toprak sahibi olmaya, mal mülk edinmeye başlamışlardır. İşte bu durum Yörükler arasında Manavların mala düşkünlüğü şeklinde yorumlanmıştır.

Balıkesir halk giysilerine bakıldığında da Manav, Muhacir, Yörük ve Çepniler arasında farklılıklar görülmektedir. Manav erkeklerinin çok önceden sadece kısa, hemen diz altında pantolonlar giydiği ifade edilmektedir. Bu pantolonların alt uçları işlidir. (Hayriye Yaşar-Cinge, Fadime İrkil-Pamukçu) Bu şekilde tarif edilen giysiler günümüzde halk oyunlarında da efelerin giydiği kostümlerdendir. Kadın giysilerine bakıldığında ise Yörükler arasında üç etek, Çepniler arasında üç etek benzeri **deyre** yaygın olmakla birlikte Manavlar arasında bindallı, allı, pullu, sırmalı ağır takımlar görülmektedir. Manavların bir kısmının Yörüklükten yerleşik hayata geçtiği düşünülürse öncesinde onların da üç eteği tercih etmiş olabileceği mümkün görülmektedir. Ancak yerleşik hayata geçince şehir ile bağlantıları sağlanmış ve şehirde yaygın olan giysiler Manavlar arasında da görülmeye başlanmıştır denilebilir.

Halk oyunları konusunda da Balıkesir'deki etnik gruplar arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Manav köyleri genellikle zeybek oynarken Yörükler arasında kaşık oyunları yaygındır. Muhacirler ile genellikle birlikte yaşayan Manavların oyunları arasında büyük farklılıklar olmasa da zeybek oyunlarında Manavların daha iddialı oldukları görülmektedir. Merkez ilçede bulunan Pamukçu Kasabası halk oyunlarında dünya çapında başarı göstermiştir. Ona yakın bir diğer köy olan Cinge'de gençler her düğünde muhakkak harmandalı zeybeği oynamaktadır. Hatta eski dönemlerde kadınların da "Yandım Ayşem" ve "Harmandalı Zeybeği" oynadığı köyün yaşlıları ile yapılan görüşmelerde ortaya konmuştur. Naipli' de ise gençlere düğünlerde hangi oyunları oynadıkları sorulduğunda kendilerine has bir oyunları olduğunu ve kesinlikle onu oynadıklarını ifade ederler. "*Biz kendi yöremize ait harmandalı oynarız. Bu harmandalıyı bizden başkası bilmez. Onların oynadığı farklı harmandalıdır.*" (Barış Bozbey-Naipli) Saydıklarımız dışında farklı Manav köylerinde de zeybek oyunlarının ağırlığı oldukça fazladır. Gidilen Manav

köylerinde kaşık oyunlarına rastlanmamıştır. Kaşık oyunlarına daha çok Yörükler arasında, özellikle Dursunbey Yörüklerinde rastlanmaktadır.

Yemek kültürü hakkında esasında çok farklı uygulamalar görülmemektedir. Tüm köylerde aşağı yukarı aynı yemekler yapılmaktadır. Ancak tarhana çorbasında Manavlar ve Muhacirler arasında bir farklılık mevcuttur. Hatta biri Macır (Muhacir) tarhanası olarak anılırken diğeri Manav tarhanası olarak anılır. Yapılış biçimleri de tamamen farklıdır. Muhacirler tarhanalarını mayaladıkları hamuru ekşiterek yaparken Manavlar kazan tarhanası adını verdikleri, malzemelerin kaynatılıp sonra kurutulması ve ufalanması sonucu yapılan tarhanayı tercih ederler. Bu farklılık muhtemelen Muhacirlerin göç ettikleri yerlerden öğrenip geldikleri tarhanayı burada da yapmaya devam etmeleri ancak Manavların da kendi bilip öğrendiklerini devam ettirmeleri sonucu doğmuştur. Önceleri birbirlerinin tarhanaları ile dalga geçtikleri, *“Macır tarhanası leş gibi koktur her yeri günlerce. Bizim tarhanamız mis gibi kokar.”* (Nefiye Akdeniz-Bereketli) *“Manav tarhanası kolay yapılır. Hemen bir günde yapılır. Bizimki çok uğraştırıyor. Kolayımıza geldiğinden artık biz de onu yapıyoruz.”* ( Ayşe İlaslan-Cinge)

Ekmek yapımı da Manav ve Muhacirler arasında önceden farklılık göstermiştir. *“Manavlar ekmeği bir fırın yaparlar. Bayat bayat kaç gün yerler. Biz en fazla bir hafta yeriz. Yumuşak ekmek severiz biz. Onlar daha diğerk ekmek bitmeden bir fırın daha yaparlar.”* (Hürmüs Serbay-Cinge) Muhacirler mayasız ekmek yaparken Manavlar mayalı yaparlar. Manavlar arasında da somun ekmeği şeklindeki ekmek, Muhacirler arasında parmak ekmek olarak bilinir, *“Macır ekmeği”* diye anılır. Hatta Balıkesir’deki pek çok köyde *“Bir Macır kızı alıp da fırın ekmeği yiyemedik.”* ifadesi ile karşılaşmıştır. (Emine Yaşar-Ayşebacı, Hakan Meşe-Köylü Köyü) Bu durum Manavların bazı şeyleri göç sonrası köylerine gelen Muhacirlerden öğrendiğini ve bazı konularda onları daha üstün görebildiklerini ortaya koymaktadır.

## I. BÖLÜM

### BALIKESİR MANAVLARI HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

#### 1. MASALLAR

Masal kavramı Saim Sakaolu tarafından şöyle tanımlanmıştır: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen sözlü anlatım türüdür.”<sup>57</sup> Sakaolu, her ne kadar masalın inandırabilen bir tür olduğunu ifade etse de Pertev Naili Boratav bunun aksini düşünmektedir. Ona göre masal inandırmak iddiası olmayan, nesirle söylenmiş, dinlik büyüklük inanış ve törelerden bağımsız tamamen hayal ürünü kısa bir anlatıdır. Sonrasında da olağanüstü de olsa gerçekçi de olsa anlatılan olayların hayal yaratması olduğunu ifade eder.<sup>58</sup> Masallar her ne kadar hayal ürünü olsalar da inandırıcılıktan tamamen uzaktır demek doğru olmayacaktır. Derlemelerde karşılaşılan kaynak şahısların da büyük çoğunluğu masalın gerçek olduğuna inanmaktadır. Ancak bazıları da anlatımları esnasında “masal bu ya” , “olmaz ama işte masal ya” gibi bir ifadeyle masalın inandırıcılığının olmadığını ortaya koymuşlardır.

Masalın bir diğer önemli özelliği de evrensel olmasıdır. Türkiye'nin bir bölgesindeki masalla dünyanın bir diğer ucundaki masalda aynı motiflere rastlanabilmektedir. Masallar hayatın içinde doğmuşlar ve ne zaman ve nasıl meydana geldiği ile ilgili araştırmalar yapılsa da cevaplanamamışlardır. Birbirinden çok farklı dil alanlarında ve kültürlerde aynı masalların anlatıldığı tespit edilebilmektedir. Masalların müşterek bir yapı ve ortak motiflere dayalı sözlü gelenek içinde gelişen bir edebi tür olduğu gerçektir.<sup>59</sup>

---

<sup>57</sup> Saim Sakaolu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002, s. 4.

<sup>58</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000, s. 75.

<sup>59</sup> Umay Günay, “Masal”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt: 3, Bölüm: 2, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992a, s. 321-322.

Masal türü üzerine yerli ve yabancı araştırmacıların ciddi çalışmaları söz konusudur. Üzerine bu denli eğilinen bu türün incelenmesinde de en önemli husus az önce de bahsedilen evrenselliği ortaya koyan tip ve motiflerin incelenmesidir. Bu konuda geçerliliği en yaygın çalışmalar ise şunlardır: Masal tipleriyle ilgili Antti Aarne- Stith Thompson tarafından hazırlanan *The Types of the Folktale*<sup>60</sup> adlı eser ve Eberhard ile Boratav tarafından hazırlanan *Typen Türkischer Volksmärchen*<sup>61</sup> adlı eserdir. Masal motifleri ile ilgili çalışma ise yine Stith Thompson'ın *Motif Index of Folk-Literature*<sup>62</sup> adlı çalışmasıdır.

## 1.1. Masalların İncelenmesi

### 1.1.1. Masalların Tasnifi

Balıkesir Manavları arasından derlenen masal metinleri az önce adı geçen Antti Aarne, Stith Thompson'ın *The Types of the Folktale* adlı çalışmaya göre tasnif edilecektir. Bu tasnife göre

1. Hayvan Masalları: 1
2. Asıl Halk Masalları: 8
3. Fıkralar: -
4. Zincirleme Masallar: -

Derlenen dokuz masalın biri hayvan masalı, sekizi asıl halk masalıdır. Derlenen bir hayvan masalının üç varyantına rastlanmış ve üç ayrı bölümde verilmiştir. Asıl halk masallarından da bir masalın iki varyantına rastlanmış ve bunlar da ayrı ayrı verilmiştir. Fıkra örnekleri ise ayrı bir bölümde inceleneceği için burada bunlara yer verilmemiştir. Derlemeler esnasında zincirleme masallara da rastlanamamıştır. Derlenen masallardan hayvan masalları Boratav'ın da ifade ettiği gibi asıl halk masallarına göre daha kısa olmaları, başlama tekerlemeleri olmaması,

---

<sup>60</sup> Antti Aarne ve Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, Helsinki, 1928.

<sup>61</sup> Wolfram Eberhard ve Pertev Naili Boratav, *Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden, 1953.

<sup>62</sup> Stith Thompson, *Motif Index of Folk-Literature*, London, 1955-1958.



ortada ve sonra gelen tekerlemelerin ya da tekerlememsi kalıp sözlerin de ya hiç söylenmemesi ya da öteki masallar kadar önemli tutulmamasıdır. Hayvan masallarında hayvanlar genellikle kendilerine özgü nitelikleri yitirmiş, kılık değiştirmiş ve insan değeri almışlardır.<sup>63</sup>

Balıkesir Manavları arasında masal derlemeleri yaparken genellikle masal sürtmek, masal satmak, masal söylemek ifadelerine rastlanmıştır. Kaynak şahıslar eskiden çok fazla masal bildiklerini, geceleri toplaşıp masal anlattıklarını ve dinlediklerini ancak günümüzde bunları unuttuklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple malzeme açısından en sıkıntı çekilen tür masallar olmuştur. Yaşı büyük kaynak şahıslarla yapılan derlemelerde de çocukların şimdi sadece okulda öğretmenleri ödev verilerse masal dinlemeye geldikleri, bu masalları dinleyince de eskisi gibi önem vermeyip onlara güldükleri ifade edilmiştir. Köy okullarında görev yapan öğretmenlerin bu konuda ödevler vermesi en azından çocukların bu kültürü hatırlaması ve önemini kavraması açısından oldukça önemlidir.

### **1.1.2. Masalların Tip ve Varyantları**

Bu bölümde Balıkesir Manavları arasından derlenen masalların tespit edilebilen tip ve varyantlarına yer verilmiştir. Tip numaraları da TTV (Typen Turkischer Volksmärchen) ve AaTh (Antti Aarne, Stith Thompsen, The Types of the Folktale) kısaltmaları ile verilmiştir. Tip numaraları verildikten sonra da kısaca masala yer verilecektir.

#### **1.1.2.1. Hayvan Masalları**

Balıkesir Manavlarından bir adet hayvan masalı derlenmiştir. Bu masalın ise üç varyantına rastlanmıştır. Naipli, Akçaköy ve Akarsu köylerinde masal küçük farklılıklar ile anlatılmış ve masal metinleri bölümünde Horoz 1, Horoz 2 ve Horoz 3 şeklinde verilmiştir. Bu masal TTV’de 19, AaTh’ de ise 1655 numaraları ile verilmiştir.

---

<sup>63</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 79.

Masal kısaca şöyledir: Ayağına diken batan bir horoz önce bir nineden dikene karşılık pide, sonra bir çobandan pideye karşılık koyun/kuzu, bir çiftçiden kuzuya karşı öküz, sonra da bir düğün alayından koyuna karşılık davul / gelin istemiştir. Sonunda da durumu özetleyen bir tekerleme ile masal noktalanır.

### 1.1.2.2. Asıl Halk Masalları

Asıl halk masallarından ilki Bey Oğlu adlı masaldır. Masalın Naipli ve Kesirven köylerinden iki varyantı derlenmiştir. Masal Saim Sakaoğlu'nun *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*<sup>64</sup> adlı çalışmasında ve Satı Kumartaşlıoğlu'nun *Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması*<sup>65</sup> adlı yüksek lisans tez çalışmasında "Helvacı Güzeli" adıyla geçmektedir. Ancak derlemelerimizde masal "Bey Oğlu" adıyla anlatılmıştır ve iki varyantı Bey Oğlu 1 ve Bey Oğlu 2 olarak verilmiştir. Masal TTV'de 245, AaTh'de 883 A numaraları ile verilmiştir.

Masal kısaca şöyledir: Babasının hacca gitmesi ile babasını kandıran hoca yüzünden evinden uzaklaşan bir kızın bir Bey Oğlu ile evlenmesi ancak bu arada pek çok kişi ile mücadele etmek zorunda kalışı anlatılmaktadır. En sonunda kız kılık değiştirerek kendisine kötülük yapan herkesi bir yerde toplar. Hepsinin ayıbını yüzüne vurarak intikamını alır.

Üçüncü masal olan Kıl Yumağı adlı masala TTV ve AaTh'de rastlanmamıştır. Masal kısaca kıl yumağı şeklinde doğan bir kişinin evlenmesi ve önceki eşlerinin korkudan ölmesiyle başlar. Sonrasında bu işin sırrını ölmüş annesinin tavsiyesi ile çözen bir kız ile evlenir ve mutlu olur. Sonrasında bu kız da hamamda yıkanırken cinsel organını kaybeder. Bunun sonrasında da eşi ile arası bozulur. Kayınvalidesinin yardımı ile bu sorun da çözülür ve mutlu bir şekilde yaşarlar. Bu masal bir kadın kaynak şahıs tarafından derlenmiş olmakla birlikte oldukça müstehcen ifadelerin yer aldığı bir masaldır.

---

<sup>64</sup> Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, s. 445.

<sup>65</sup> Satı Kumartaşlıoğlu, *Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2006, s. 440.

Dördüncü masal Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masaldır. Bu masal TTV’de 240, AaTh’de 403 numaralı masal olarak verilmiştir. Kesirven köyünden derlenen bu masal kısaca şu şekildedir: Üvey annesinin elinde olan bir kız aç susuz bırakılır. Üvey annesi tarafından bir dağa bırakılır. Orada bir peri ona muradına nail olmayan dilber adını verir. Gülünce yüzünde güller açacağını, ağlayınca gözlerinden inciler döküleceğini, yürüdüğü yerlerin çimenlik olacağını, saçlarından altınlar döküleceğini söyler. Sonra kız yine babasının evine gider. Orada kızın gözleri sökülür. Kızın yüzünden dökülen güllerle iyi olacak olan bir padişahın eşi ile güller ve gözler değiş tokuş edilir. Kız gözlerine ve sonunda da annesine kavuşur. Muradına nail olmayan dilber muradına nail olmuş olur.

Beşinci masal Üç Yumurtalar TTV ve AaTh’de yer almamaktadır. Masalın konusu üvey babaları tarafından öldürülmek isteyen kardeşlerin annelerinin verdiği sihirli nesnelere sayesinde üvey babalarının elinden kurtulmaları ve geyikle güvercine dönüşmelerini anlatmaktadır. En sonunda da iki kardeş ile anneleri kavuşurlar ve masal mutlu sonla biter.

Altıncı masal Merhametli Çocuk ile Acımasız Çocuk’tur. Bu masal da TTV ve AaTh’de yer almamaktadır. Masal Şamlı’dan derlenmiştir. Masalda merhametli çocuğun doğadaki canlılara yardım etmesi ve sonunda onlardan yardım görmesi, acımasız çocuğun ise başına gelen felaketler anlatılmaktadır.

Yedinci masal olan Keçi Kız TTV’de 85, AaTh’de 402 numaralı masaldır. Üçpınar’dan derlenen masalın konusu kısaca şöyledir. Keçi kılığıyla gezen bir kızın bir oğlanın beğenip evlenmesi ile oğlanın anası kızın keçi kız olduğu için istemez. Kız da türlü oyunlar ile kayınvalidesine aslında güzel bir kız olduğunu anlatır. Sonunda hepsi mutlu bir şekilde yaşarlar.

Sekizinci masal Nasipten Ötesi Yalan adlı masaldır. Bu masal TTV’de 124, AaTh’de 930 A numaralı masaldır. Cinge’den derlenen masalın konusu şöyledir: Zengin bir bey oğlu bir büyücüden bir çobanın kızıyla evleneceğini öğrenir. O kızın öldürmeye gider. Ama sonunda yine o kızla evlenir ve boğazındaki bıçak izinden o kız olduğunu anlar.

### 1.1.3. Masalarda Formel İfadeler

Masalların hemen hemen birçoğunda başından sonuna dek kalıplaşmış bazı sözlere rastlanmaktadır. Bu sözler masalın bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadelerdir. Bu ifadeler masaldan ayrılamayacak kadar onun malı olan ifadelerdir. Anlatıcı için hem bir yardımcı hem de ustalık göstergesidir. Ancak yerinde kullanılmayan bir formel ifade ters etki gösterebilir.<sup>66</sup> Masal anlatıcısı akılda kalıcılığı daha fazla olan ve hemen her masalda karşılaşılan bu formel ifadeler sayesinde unuttuğu yerlerde masalı daha rahat hatırlayabilmektedir. Ayrıca bu ifadeler anlatıma estetik bir değer kazandırmaktadır. Aynı masalın usta bir masal anlatıcısı tarafından formel ifadelerle süslenerek verildiğinde uyandırdığı etki ile olayı dümdüz anlatan birinin uyandırdığı etki elbette ki aynı olmayacaktır.

Balıkesir Manavları arasında başlangıçta da ifade edildiği üzere masal anlatmak artık eskide kalan bir gelenek olarak görülmektedir. Dolayısıyla formel ifadeler bakımından pek de zengin masallar derlenememiştir.

#### 1.1.3.1. Giriş Formelleri

“Anlatıcının masala başlamadan önce, dinleyicileri masala hazırlak için başvurduğu formellere başlangıç formelleri adı verilir. Bazılarının bir iki cümle ile sade bir formelle başlamalarına karşılık, bilhassa usta anlatıcılar bu sade formeli bir tekerleme ile zenginleştirirler. Sayı bakımından az da olsa bu tip formeller dinleyiciye daha kolay ve daha çok tesir ederler.”<sup>67</sup> Günümüzde masal anlatma geleneği pek de yaygın olmadığından derlenen masalarda giriş formellerine fazla rastlanmamaktadır. Tespit edilen giriş formelleri ise şunlardır:

“Vakti zamanında bir tane horoz varmış.”

“Ayşe ninenin bir horozu varmış.”

---

<sup>66</sup> Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, s. 250.

<sup>67</sup> Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, s. 250.

“Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir nine varmış. Ninenin de bir horozu varmış.”

“Bir bey oğlu varmış. Anası yokmuş.”

“Geçmiş zamanın birinde anacığı ölen bir kızcağız varmış.”

“Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer berber, pireler tellal iken bir aile varmış.”

“Bir varmış bir yokmuş. Bir kızcağızla anacığı yalnız yaşarmış.”

### **1.1.3.2. Geçiş Formelleri**

Geçiş formelleri hem uzun zamanı kısaltmak hem dinleyicinin dikkatini canlı tutmak amacıyla kullanılabilir. Derlenen masallardaki geçiş formelleri şunlardır:

“Kız o bayırda bu bayırda gezerken kardeşini buluyor.”

“Ondan sonra gitmişler gitmişler kardeşine kıyamamış.”

“E o da bugün durur yarın durur durupdurur mu?”

“Allah denk getirecek ya artık.”

### **1.1.3.3. Bitiş Formelleri**

Masallar bazen birden bire hiçbir formel ifade kullanılmadan bitirebildiği gibi bazen de belli ifadeler ile bitirebilmektedir. Masalda bitiş formeli kullanılıp kullanılmaması Saim Sakaoğlu'na göre iki şarta bağlıdır. Bunlar hem anlatıcının ustalığı hem de dinleyicilerin dikkatidir. Anlatıcı bazen dinleyicilerin dikkatinin dağılması üzerinde masalı çıplak bitiş ile bitirebilir.<sup>68</sup> Derlenen masalarda genellikle bitiş formeline rastlanmamaktadır. Masal da burada bitmiş diyerek masal bitirilmektedir. Diğer bitiş formelleri ise şöyledir:

“Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.”

“Muradına nail olmayan dilber muradına nail olmuş.”

---

<sup>68</sup> Sakaoğlu, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, s. 257.

“Hadi onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.”

“Masal da burada bitiyor.”

“Günahını affettirmek için de ömür boyu kızı hep mutlu yaşatmış.”

#### **1.1.3.4. Diğer Formeller**

Balıkesir Manavları arasından derlenen masalların genelinde sayı formellerine rastlanmıştır. Aynı olayın üç kez tekrarı “Keçi Kız” ve “Kıl Yumağı” adlı masalarda karşımıza çıkmaktadır. “Bey Oğlu” adlı masalda kırk gün kırk gece düğün yapılmaktadır. Bu da sıkça rastlanan bir formel sayıdır.

“Üç Yumurtalar” adlı masalda “Kırk satır mı istersin, kırk katır mı?” ifadesi de formel bir unsurdur. Böyle bir formel ifadeye de yine “Bey Oğlu” adlı masalda “İn misin, cin misin? Ne inim ne de cinim.” diyerek yer verilmiştir.

Derlenen masalarda olayların geçtiği yerler belli değildir. Genellikle “köyün birinde” gibi belirsiz mekânlara yer verilmektedir.

## **1.2. Masal Metinleri**

### **1.2.1. Hayvan Masalları**

#### **1.2.1.1. Horoz 1**

Vakti zamanında bir tane horoz varmış. Her gün b.klukta eşinirmiş. Ayağına diken batmış. Kadının biri de ocak yakıyormuş fırında ekmek yapmak için. Gıkı gıkı demiş dikenimi çıkarıver demiş. Karı horozun dikenini oradan çıkarmış, fırına atıvermiş. Ondan sonra horoz durmuş. Ya dikenimi vereceksin ya iki pide vereceksin, demiş. Dikeni nerede bulacak karıcağız, diken yanmış ya ondan iki pide vermiş. Ondan sonra bu davul çalarak gitmiş gitmiş bir çobana rastlamış. Çoban koyun b.ku doğruyormuş sütün içine. Çoban çoban koyun b.klarını şey etme, demiş. Benim iki pide var onları doğra, demiş. Pideleri doğramış. Vermiş de. Ondan sonra ya pidelerimi vereceksin ya bir koyun vereceksin demiş. Pideleri nerede bulacak çoban bir koyun vermiş. Ondan sonra giderken bir düğüne rastlamış. Keşkeğin içine köpek kesiyorlarmış. Köpeği kesmeyin benim koyunu kesin, demiş. Kesmişler. Ondan sonra ya koyunu vereceksin ya davulu demiş. Nereden bulacaklar koyunu, davulu vermişler. Dombuduk dombuduk dombuduk gitmiş horoz. (Bedriye Şen-Naipli)

#### **1.2.1.2. Horoz 2**

Ayşe ninenin bir horozu varmış. Bir gün yolda giderken horozun ayağına diken batmış. Ninesine gidip benim ayağıma diken battı demiş. Ninesi de dikeni çıkarıp fırına fırlatmış. Nine fırında pide pişiriyormuş. Sonra horoz, ninesine benim dikenimi ver, demiş. Ninesi de ben onu fırına attım yandı, demiş. Horoz da yok ben dikenimi almadan gitmem, demiş. Ninesi de ben diken yerine sana pide vereyim, demiş. Sonra horoz pideyi alıp yola koyulmuş. Yolda giderken çobana rastlamış. Çoban horozu pideyi beraber yiyelim, demiş. Horoz da tamam demiş. Oturmuşlar, yemişler. Horoz bu sefer de çobana benim pidemi ver, ben yoluma gideyim demiş. Çoban da oturduk, beraber yedik. Pide bitti. Ben sana kuzu vereyim, demiş. Horoz

kuzuyu almış yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmiş. Yolda bir çiftçiye rastlamış. Çiftçi horoza: “Horoz kardeş, kuzuyu pişirelim de yiyelim.” demiş. Bunlar oturup kuzuyu yemişler. Horoz az durmuş, uz durmuş. Ben kuzumu isterim, demiş. Çiftçi de hadi ben sana öküzümü vereyim de sen yoluna git demiş. Horoz öküzü almış, yola koyulmuş. Yolda giderken düğüncülere rastlamış. Düğüncüler horoz kardeş; öküzü keselim de keşkeğe koyalım, sonra da yiyelim demişler. Oturup öküzü yemişler. Horoz az durmuş, uz durmuş. Ben öküzümü isterim, demiş. Düğüncüler sana davul verelim demişler. Horoz davulu istememiş. Zurna verelim demişler. Horoz zurnayı istememiş. İlla gelini istemiş. Gelini horoza vermişler. Horoz gelini almış, yola koyulmuş. Kendi kendine yolda şarkı uydurmuş:

Bir dikene bir pide,  
Bir pideye bir kuzu,  
Bir kuzuya bir öküz,  
Bir öküze bir davul,  
Bir davula bir zurna,  
Bir zurnaya bir gelin,  
Daddiri dadda,  
Daddiri dadda.

demiş ve gitmiş. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

### 1.2.1.3. Horoz 3

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir nine varmış. Ninenin de bir horozu varmış. Horoz bir gün çöplükte eşinirken ayağına diken batmış. Horoz hemen fırında ekmek yapan ninesinin yanına gitmiş. Nine diken almış ve fırına atmış. Horoz biraz sonra dikenini geri istemiş. Ninesi de ben onu fırına attım, ben sana onun yerine ekmek vereyim demiş. O da kabul etmiş. Horoz daha sonra yolculuğa çıkmış. Yoldayken çobana rastlamış. Çoban yemek yiyormuş ama çobanın ekmeği yokmuş. Horoz ekmeğini ona vermiş. Bir iki saat sonra horoz çobandan ekmeğini geri istemiş. O da ben ekmeği yedim, sana en iyisi mi bir kuzu



vereyim, demiş. Horoz da bunu kabul etmiş. Horoz tekrar yola koyulmuş. Yoldaki bir köyde düğün varmış. Düğüncüler yemek yapıyorlarmış ama yemeklerin içinde et yokmuş. Horoz da bunlar nasıl düğün yemeği böyle? İçinde et olmadan düğün yemeği mi olur? En iyisi ben size kuzumu vereyim de onu kesip yemeklere et koyun demiş. Birkaç saat sonra düğüncülerden de kuzusunu istemiş. Düğüncüler de biz kuzuyu kestik. Biz sana onun yerine gelin verelim, demişler. Horoz da kabul etmiş. Daha sonra köyüne dönmek için yola koyulmuş. Başlamış türküye:

Bir dikene bir ekmek aldım dumdumu dumdum

Bir ekmeğe bir kuzu aldım dumdumu dumdum

Bir kuzuya bir gelin aldım dumdumu dumdum. (Hicaz Yılmaz-Akarsu)

## **1.2.2. Asıl Halk Masalları**

### **1.2.2.1. Bey Oğlu 1**

Bir bey oğlu varmış. Bir de kız varmış. Kızın anacığı yokmuş. Oğlan kardeşi varmış babasıyla. Kızın babasıyla oğlan kardeşi hacıya yazılmışlar. Hacıları çıkmış. Oğlan kardeşiyle babası hacıya gitmişler. Hacıya giderken koca karının birinin kıyına koymuşlar kızını. Öyle bakalak ol diye. Koca karı da bir hoca mı varmış ne varmış, gitmiş kızın yanına da koyuvermiş kapamış. Kız da kurnazmış. Sabunlanıyorlarmış. Evvela demiş seni sabunlayayım. Gitmiş kız koymuş banyoya kafasını sabunlarken alıvermiş tokacı eline vermiş gitmiş hocaya. Kaçmış ondan sonra kız kapıyı bir kapatmış. Kimseye açmamış. Babasıyla kardeşine mektup yazmışlar. Gelin kızınızın üstünden atlamadık köpek de kalmadı demişler. Ondan sonra napam napam bunu git demiş babası oğlana kes de demiş kız kanlı gömleğini getir gel bana demiş. Oğlan geri geliyor. Aç kapıyı kardeş, aç kapıyı kardeş. Kız açmam diyor. Kardeşim değilsin, açmam diyor. Kardeşim olduğunu bilmeye külah mı varmış onu ver de demiş öyle açarım. Kapının bir kıyısından onu vermiş. Ondan sonra açmış. E kardeş böyle böyle mektup geldi ben seni dağa götüreceğim, keseceğim. Kes kardeş demiş. Ondan sonra gitmişler gitmişler bunlar peşlerine bir köpek eniği takılmış. Ondan sonra gitmişler gitmişler kardeşine kıyamamış. Kardeş ben seni kesmeyeyim de bu

eniği keselim, senin gömleğini boyalayayım götüreyim ben babama. Ondan sonra kesmişler eniği. Belemişler gömleğe. Sonra azıtmış kardeşini dağa. E kız naspın? Gitmiş gitmiş bir telli kavak varmış. Telli kavağa çıkmış kız üstüne. Bir bey oğlu varmış. Beygir sulamaya gelirmiş her gün. Bir gün beygir ürkmüş. Kızın şavkı ağılın içine düşmüş. Beygir ürkmüş. İç dermiş beygire her gün içiyordun ya. Bir de bakmışmış yukarıda kavağın üstünde kız şavkıyıp durur. Dünya güzeli bir kız şavkı yere vuruyormuş. Ondan sonra bakmış kıza. İn misin cin misin in beygirin ucuna bin de gidelim, demiş. Ne inim ne cinim. Senin gibi bir adam evladım demiş. İnmemiş. Ondan sonra varmış yine bir koca karının kıyına oğlan.

-Nine...

-Eee...

-Böyle böyle kavağın üstünde bir kız var onu bana indiriver.

-İndirelim.

Şimdi azıcık hamur yoğurmuş bu. Sacayağını almış gitmiş bu. Varmış kavağın dibine ocak yakmaya sacayağını böyle ters vururmuş mahsus. Kız nine dermiş yukarıdan böyle vur. Koca karı hep sacın tersini vururmuş. Kızım azıcık in de şunu gösteriver demiş. Ondan sonra azıcık inmiş kız. Hadi tutmuş kolundan asılıvermiş bey oğlu tutmuş bunu. Atmış beygirin ucuna hadi götürmüş. Kırk gün kırk gece davul çaldırmış bunlar.

Ondan sonra bunların üç tane çocukları, oğlanları olmuş. Bey oğluymuş ya bir yerde görevli olmak var onu çağırmişlar. Bey oğlu oraya gidiyor. Bir tane de Arap bir kalekleri varmış. Ona bırakıyor onu. Gidiyor ondan sonra alıyor bunu bu çocuklarla bilmem nereye götürüyor. Götürürken azıcık gidiyorlar gidiyorlar adam erişmedi bey oğlu erişmedi ya arkadan. Bana teslim ol demiş olmazsan büyük oğlunu keserim demiş. Kes demiş karı, olmamış. Ondan sonra yine gitmişler gitmişler. Teslim ol, o da olmam demiş. Ortanca oğlunu da keserim. Kes demiş. Sonra gitmişler gitmişler yine küçük oğlunu da keserim. Kes demiş olmamış karı teslim. Onu da kesmişler bir ikisi kalmış. Ondan sonra yine gitmişler gitmişler. Seni de keserim demiş teslim olmazsan. Kes demiş. Ben bir abdest alayım, demiş. Su dökmeye gideyim de kes, demiş. Masal bu ya su dökmeye gitmiş bardak varmış.

Ondan sonra bardağı urgana bağlayıvermiş dala. Hadi kaçmış. Ondan sonra asılmış asılmış gelmemiş. Bir de varmış bardak lıkır lıkır. Orada lıkırdama gel burada lıkırdalım demiş. Varmışmış bardak. Kız yok.

Ondan sonra kız giderken bir çobana rastlamış. Çoban çoban kepeneğini bana ver ben giyeyim, demiş. Böyle böyle, tamam vermiş giymiş. Arap da kız yok diye seydirmiş aramaya. Sonra çoban demiş, buradan bir insan geçti mi? Dee o yandan bir insan geçti ama görmedim kim olduğunu demiş. Sonra Arap seydirmiş yine. O da çobanmış. Akşam olmuş bir odaya toplanmışlar bunlar. O çoban da gelmiş. O hoca varmış, o Arap varmış, sonra adamı da varmış orada bey oğlu. Çoban da gelmiş oraya. İşte böyle aşağıdan yukarıdan laf satmışlar satmışlar. Çoban sen seslenmiyorsun ya sen satmıyorsun ya demişler. Ben bakalım dinliyorum ya siz bir satın ben öyle satacağım demiş. Ondan sonra bunlar satmışlar. Emme demiş su dökeceğiniz varsa gidin dökün demiş. Ben öyle satacağım dışarı çıkmak yok, demiş. Ondan sonra satarken, hocayı derken, böyle bir hoca varmış diye anlatırken hoca anlamış ben su dökmeye gideceğim demiş. Aa demiş su dökmek yok demiş yine. Sonra Arap anlamış. Su dökmeye gideceğim demiş. Ondan sonra çıkarıvermiş çoban şeyi, başından çemberi mi külahı mı? Saçlarını sallamış. İşte demiş bu hoca beni böyle yapan. Bu Arap da çocuklarımı kesen demiş. Ondan sonra o bey oğlu da o hocayı ötekini kesmiş. Olmuş bitmiş, anladın mı? (Bedriye Şen -Naipli)

#### **1.2.2.2. Bey Oğlu 2**

Bir hoca varmış. Bu hoca köyün hocasıymış. Bir adamın da oğlu, kızı, kendisi varmış. Oğlunla ikisi hacıya gideceklermiş. Köyde en iyi, en doğru kim diye düşünmüş. Hoca demiş. Kızı da giderken hocaya emanet etmişler. Hoca da kıza göz dikmiş. Şimdi onunla haber salıyormuş, bununla haber salıyormuş ama kız hocaya peki demiyormuş. Öyle demeyince bir gün koca karıya demiş ki sen bunu al git hamama. Hamamı da sadece kendisine kiralamış. Oraya gidince kız koca karıya hani kimse yok ya diyor. Çünkü kıza falancanın düğünü var hamama gidiyoruz diyorlar. Kız da uyanık çıkıyor. Evvela ben seni sabunlayayım sonra sen beni sabunla diyor hocaya. Çünkü koca karı kızı oraya koymuş gitmiş. Hocayla yalnız kalmış. Sonra

hocayı sabunlamış, sabunlamış. Sonra da tokmağı vurmuş gitmiş kafasına. Oradan bırakmış, kaçmış.

Hoca da haber salıyormuş kızın babasına. Sizin kızınızın yapmadığı iş, etmediği kötülük kalmadı diyormuş. Evvelden hacıya altı aylık gidilirdi. Adam oğluna git kardeşini öldür, kanlı gömleğini de bana getir gel demiş.

Kız o bayırda bu bayırda gezerken oğlan kardeşi bunu buluyor. Ama olanları duyunca vuramıyor. Götürüp bir dağın başına koyuveriyor. Oradan da bir kuş vurup gömleği kanlıyor. Babasına götürüyor. O kız da orada kalıyor.

Kız orada gezerken padişahın oğlu bulup getiriyor kızı. Kıza kırk gün kırk gece düğün yapıyor. Sonra bu kızın üç tane çocuğu oluyor. Padişahın oğlu bunu yanına da Arap hizmetçi verip hadi babangillere gezmeye git deyip yolluyor. Arap da yolda kıza göz dikiyor. Bak koca çocuğunu kesiyorum, diyor. Kes diyor, kadın. Arap da koca çocuğu kesiyor. Giderken giderken ortancayı kesiyorum, diyor. Kız onu da kes deyince Arap onu da kesip atıyor. Giderken giderken küçüğü de keseceğim, diyor. Kes diyor kız. Sonra sıra kendisine geliyor. O zaman bana teslim olmazsan seni de keseceğim, diyor. Kız da o zaman ben şu çeşmede bir abdest alayım, diyor. Ondan sonra da kesersen kes, ben sana teslim olmam diyor. Öyle deyince kaçır diye kıza urgan bağıyor. Kadın da urganı dala bağlayıp kaçıyor.

İlerilerde bir çoban varmış. Çobana sen urbalarını bana ver, urbaları değişelim, diyor. Çobanla beraber gidiyor sonra. Orada da bir helvacının yanında çalışmaya başlıyor. Bir gün bir helva sohbeti yapalım demişler. Kız burada hepsini toplayacak. Hocası, koca karısı, Arap'ı hepsini odanın içine topluyor. Kendi de kapının eşiğine oturuyor. Oturunca da bakın çışı gelen gitsin diyor. Başladım mı dışarı salmak yok diyor. Sonra başlıyor anlatmaya.

Bir adamın bir oğlu bir kızı varmış. Köyde en doğru hocayı bellemiş, kızını ona emanet etmiş diyor. Hoca başlıyor benim çişim geldi demeye. Kız yok diyor hocaya. Adam sonra kardeşini kes gel diye oğlunu yollamış diyor. O da kesmemiş, azat etmiş diyor. Oradan da padişahın oğlu buluyor, ondan da üç tane çocuğu oluyor diyor. Padişahın oğlu da dinliyor onu. Hizmetkârıyla babanı gör diye yolluyor ama hizmetkâr teslim olmazsan çocuğunu keserim deyip kesiyor, diyor. Hizmetçi bu sefer

ben sıkıldım of demeye başlıyor. Dellenmek yok diyor karı. Biraz daha gidip diğer çocuğu, biraz daha gidip diğer çocuğu kesiyor, diyor. Ondan sonra kendine geliyor. Kendi de abdest alayım diyip kaçıp kurtuluyor diyor. Oradan bir çobana sığınyor diyor. Sonra da bu helvacının yanında çalışıyor diyor. Ondan sonra padişahın oğluyula tanışıyorlar. Kötülük yapanların hepsini öldürüyorlar. Gelirken de bakıyorlar yolun kenarında üç tane oğlanları selvi olmuşlar, büyümüşler. Ondan sonra da yaşayıp giderlermiş. Burada da masal bitermiş. (Fatma Eren-Kesirven)

### 1.2.2.3. Kıl Yumağı

İki elti varmış. Birinin çocuğu olmuş birinin olmamış. Eltinin biri demiş ki: Allah'ım demiş. Bana da ver bir tane demiş. Et yumağı olmazsa kıl yumağı olsun demiş. Bak Allah'ın işine dua kabul olmuş. Gidip kıl yumağı olup geliyor bir oğlan çocuğu. E o da bugün durur yarın durur durupdurur mu? Anne diyor. Ee diyor. Ben evleneceğim, diyor. Annesi de bu evleneceğim diyor ama kim gelir buna kıl yumağı diyor. Allah tarafından birisi vermeye çıkmış. Veriyor, evleniyor bunlar. Yapıyorlar düğün. Yaptıktan sonra şimdi bunlar gece oluyor sabah oluyor. Gelin korkudan çatlamış. Damat bir soyunuyor. Görüyor kıl. Gelin çatlamış korkudan, bu ölüyor. Sabah oluyor yenge geliyor. Gelin ölmüş. Yav noldu? Böyle böyle korkudan çatlamış. E hadi selalar veriliyor, şeydiyorlar. Filancanın gelini ölmüş.

Hadi azıcık daha duruyor. Hadi yine evleneceğim diyor bu. Hadi yine everiyorlar. Bu gelen gelin de aynı oluyor. Korkudan çatlayıveriyor.

Bir tane öksüz kız varmış. Hadi diyorlar öksüz. Ölürse ölsün diyor analığı verelim diyorlar, veriyorlar. Şimdi kız da gelin arabasında, evvel arabalara biniliyor ya, giderken gelin arabası mezarlığın kıyından geçiyor. Geçerken iniyor mezarın yanında. Bir dakika durun ben anamın mezarına gideceğim diyor. Gidiyor anasının mezarına okuyor, ağlıyor, sızlıyor. Ana beni iki tane evlendi öldü ben de ölürüm birine verdiler. Anası mezardan hiç korkma kızım, diyor. Hiçbir şey olmazsın sen, diyor. Şimdi sana der ki o diyor. Er mi evvela soyunur avrat mı evvela soyunur der diyor. Sen de o zaman er evvela soyunur diyeceksin, diyor. Diyince diyor soyunur atar, soyunur atar soyunur atar diyor. Kırk bir deyince kibriti çak da atıver diyor.

Kıllar yaniverir o kıl yumakları, diyor. Dünya güzeli gibi bir oğlan çıkar ortaya, diyor.

Ondan sonra güveliğe giriyorlar. Damat diyor ki geline: Er mi evvela soyunur avrat mı? Gelin de tembihli ya şimdi er evvela soyunur diyor. Hemen damat soyunuyor atıyor, soyunuyor atıyor. Ortaya kıl yumaklarını, kıl elbiselerini atıyor. Hemen gelin kibriti çıkarıyor. Çakıyor atıyor. Ortaya dünya güzeli gibi, ay güzeli gibi bir oğlan çıkıveriyor geliyor.

Dışarıdakiler de bu da ölecek diye kazanları her şeyleri hazırlıyorlar. O diyor sen gir, o diyor sen gir kimse gelinin yanına giremiyor. Benim gibi yamuğun biri ben ölürsem ben öleyim demiş. Ben giriyorum demiş. Bir giriyor bakıyor. Anam nurundan ayrılamıyor gelinle güveyin. O da kalıyor içeride. Ondan sonra biri diyor ben de gireyim bakayım. O da giriyor o da aynı. Üçüncüsü diyor. O da aynı. O öldü, o öldü ben de öleyim bari diyor. Üçüncüsü giriyor hemen geri çıkıyor. Gelin gelin, diyor. Ay gibi dünya güzeli gibi parlıyor, diyor. İnsan yanından ayrılamıyor, diyor. Giden oturmuşlar öyle bakıyorlar, diyor.

Artık kırk gün kırk gece davul çaldırıyorlar. Sonra çocuk arayacağız ya. Bugün böyle yarın böyle. Gelin de mübarek hamama gidiyoruz ya. Her tarafını sabunluyor. Fatmacığını sabunlamıyor. O da küsüyor hamamın kubbesine yapışıyor. Oğlan da geline bundan kahrediyormuş. Çifte gidermiş. Gelinin arkasından bağırırmış bilmem naptımının .msızı diye. Geline kaynanası kızım nasıl oldu bu iş böyle diyor. Gelin de anne ben her tarafımı sabunladım sabunladım. Oramı sabunlamadım o da gitti hamamın kubbesine yapıştı, diyor.

Kaynanası da kızım ben oğlum canım çok halat istedi diyeyim. Gidelim bayıra halat silkmeye. Sen de donu dumanı çıkar. Dalın tepesine çık diyor. Şimdi bunlar gidiyor bayıra. Giderken adam hep karısına kahr etmiş. Çomakla dürtmüş de dürtmüş. Gelini çıkarıyorlar dala. Sonra kaynanası aha aha oğlum orada halat, yok yok burada diye. Sırf oğlu gelini görsün diye. Oğlan orada bir görüyor gelinin altını. İn çabuk aşağı diyor. Anasına falan bakmıyor artık. Hemen orada dere varmış. Derenin kenarına götürüyor gelini. Orada gelin hamile kalıyor. Gelirken gelini öküz arabasına koşulmuşmuş. Ama dönüşte anasına hadi bakalım diyor. Sen geç arabanın

önüne diyor. Anası da topal mopal arabaya koşuyor. Sonra onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine. (Fadime Erdem-Kesirven)

#### **1.2.2.4. Muradına Nail Olmayan Dilber**

Geçmiş zamanın birinde anacığı ölen bir kızcağız varmış. Annesi gittikten sonra üvey annesi yolda ona bezdirme yedirmiş. Kendi kızına pasta börek yedirmiş. Ona tuzlu tuzlu bezdirmeyi yedirmiş. Haydi su da vermemiş. Sen üvey değil misin ölsen de olur, demiş. Öl de senden kurtulalım, demiş. Nolursun nineciğim yapma ben de insanım, demiş. Ondan sonra da ta bir bayır başında bırakıvermiş. Onun da zenginmiş. Allah onu öyle yaratmış. Aman da duvar bölünmüş şöyle ortasından. Bir peri çıkmış. Senin adın muradına nail olmayan dilber olsun, demiş. Sen de Allah'tan sevgili kul ol, demiş. Ondan sonra da ağladıkça gözlerinden inciler saçılınsın. Güldükçe ağzından güller saçılınsın, demiş. Yürüdükçe ayağının altında çimenler bitsin, demiş. Başın yıkandıkça altınlar dökülsün, demiş. Muradına nail olmayan dilber sen de böyle bilgili bir dilber ol, demiş. Sonra da Allah tarafından böyle zengin ol demiş. Kız da öyle olmuş. Ninesi de bunu bayırda bırakmış.

Gerçekten de bu ağlaya ağlaya ev boyu tepe gibi inci yığılmış. Haydi bir çoban gelmiş bunu bulmuş. Eve götürmüş. O da kendi babasıymış, bilememiş. En sonunda biliyor. Orada ip varmış. Bunu bileğine bağlamış. Bir de kapılar varmış. Muradına nail olmayan dilber diye açılır kapanırmış. Kızın gözlerini çıkarmışlar. Ninesi yapmadığını bırakmamış. Gözlerini de bir gül satarım bir göze, bir gül satarım bir göze diye babası üvey anasının evinin önünde satıyormuş. Beyin karısı da ben o gülleri kokladım mı iyi olacağım demiş. O gülleri al demiş. O gülleri verirsen bana o gözleri veririm demiş. Sonra bunlar gözlerle gülleri değişik yapmışlar. Ondan sonra almış gülleri o koklamış iyi olmuş. Ötekinin de gözlerine takılmış. Kızın annesi de iyileşmiş. İpi bağlamışlar buna. Bayılmış meğerse. Masal ya bu. Annesine kavuşmuş. Muradına nail olmayan dilber muradına nail olmuş. (Hafize Atsız-Kesirven)

#### **1.2.2.5. Üç Yumurtalar**

Bir karı koca varmış. Bunlar ikinci kez evlenmişler. Adam aş ekmek kazanmaya çalışmaya giderken bu ekmeği getireceğim ama kendi çocuklarıma

yedireceksin, demiş. Ondan sonra getiriyor. Kendi çocuklarına yedirirken öteki kızla oğlan da aç durur mu? Onlara da vermiş kadın. Adam da gelip kadını takip edermiş yedirdi mi yedirmede mi diye. Bir gün kadının yedirdiğini bilmiş. Sonra komşuları ekmek getirivermiş. Ondan da vermiş çocuklara. Bir gün de bir memesini kesmiş yedirmiş. Sonra adam bakmış göğsü yok. Senin göğsün noldu demiş. Kadın da aa işte şöyle oldu böyle oldu diyerek onu kandırmış. Yine öteki çocuklarına yedirmiş yedirmiş yedirmiş. Kadının çocuklarının da canı istemiş. Hadi onların da canı istemesin diye bir memesini daha kesmiş. Onu pişirip çocuklarına yedirmiş. Adam gelmiş ne olacak böyle demiş. Sen bunları ben gidince hep besliyorsun, demiş. Ben sana yedirmeyeceksin demiyor muyum, demiş. Bugün akşama kadar dururlarsa dururlar. Durmazlarsa da yedirirsen bunları öldüreceğim ben demiş. Akşam gelinceye kadar bunları kaybet, kaybetmezsen öldüreceğim, demiş.

Adam işe gidiyor. İşe gidince analık bu ya hadi ekmek yapıyor. Bir şişe yağ veriyor ellerine. Bir şişe su veriyor. Bir tane de tarak veriyor. Bir tane de süpürelilik veriyor. Süpürelilik normal bildiğin ama güzel süpürelilikmiş. Çocuklarına başlıyor anlatmaya. Gidin bunları babalığınızla rastgelirseniz sıkıldığınız yerde yağ şişesini vurun yere. Sıkıldığınız yerde süpüreliliği vurun, tarağı vurun yere diye ne olacağını hepsini anlatıyor.

Sonra çocuklar gidiyorlar. Allah denk getirecek ya artık. Çocukların çekecek çilesi var ya. Ta giderlerken adam denk geliyor. Anneniz sizi böyle yapıp gönderdi ha diyor. Gelin bakam ben sizi illa yakalayacağım öldüreceğim yemin ettim, diyor. Ondan sonra tam yakalayıvereceği sırada süpüreliliği bir vuruyor yere çocuklar her taraf süpürelilik oluyor. Adam o süpüreliliklerden kurtulana kadar çocuklar baya yol alıyorlar.

Adam çocuklara yine yaklaşıyor. Tam yakalayacağı sırada çocuklar bu sefer tarağı vuruyorlar yere. Hadi her taraf taraklık oluyor, diken diken oluyor. Adam o dikenlerden geçene kadar adam yine bir yol alıyor.

Tam yakalanacakları zaman bu sefer yağ şişesini vuruyorlar yere. Her taraf bu sefer de gömgök deniz oluyor. Babalık bunun bir tarafında kalıyor çocuklar öbür tarafında. Adam bu sefer ah su girdi aramıza diyor. Bu dünya ilelebet ahir olana kadar ben sizi yakalarım ahdimi tutarım diyor.



Ondan sonra bir yere gidiyorlar. Çocuk güvercin oluyor. Kız da bir şehzade ile evleniyor. E artık kader ayırıyor bunları.

Üvey bir arkadaş olmuş. O kadının da kızı varmış. Oğlanla da arkadaş olmuşlar. Sonra bir gün konuşurlarken hadi bitlerimize bakışalım demişler. Bitlerine bakışlırlarken boynunda bir beni varmış. O benini cimcikleyip de ona iğne batıran güvercin oluyormuş. Onun sırrını da o kız biliyormuş. Bakmış bu benim duyduğum oğlan diye. Haydi, bir batırıyor iğneyi güvercin oluyor uçuyor bir kavağın tepesine konuyor. Orada duruyor artık. Sonra bir adam geliyor. O adamın da çok güzel bir kızı varmış. O kız da ona nasipmiş zaten. Adam hacetini yapıyor, atına su içiriyor gidiyor. Ertesi gün yine geliyor. Yine o at kişniyor. Oğlan da gündüz güvercin, gece insan olurmuş. Adam bir bakıyor oğlanın güzelliğinden suyun yüzüne şavkı vuruyor. At da bunu gördüğü için kişnermiş. Adam baya zaman bunu anlamazmış. Adam üçüncüsü gün bakmış yukarıda güvercin var. Sen demiş in misin cin misin? Güvercin de ne inim ne cinim, benim başıma böyle böyle geldi diye anlatmış. Adam insen ya yere demiş. Güvercin inmem, demiş. Adam öyle demiş olmamış böyle demiş olmamış güvercin inmemiş.

Bir nine varmış. Nine demiş ki ben onu indiririm. Adam indiremezsin nine, ben çok dil döktüm inmiyor, demiş. Nine de yine indiririm demiş. Hadi bir tane sacayağı almış. Bir tane tencere almış. Bir de eski püskü entarilerini giymiş. Kendini perişan duruma getirip gelmiş pınara. Sacayağını tersleme koyarmış, yanlama koyarmış ama düzgün koymazmış. Güvercin olan oğlan öyle bakmış olmamış böyle bakmış olmamış. Ninecim sen hiç dereye balık ağzı görmedin mi? Sen onu öyle değil böyle kuracaksın. Nine yine mahsus bacaklarını ters koyarmış. Sonra nine ay oğlum gözüm başım mı görüyor gelsen de gösteriversen, ben bir koca karıyım napacağım seni demiş. Sen oğlan inince aşağı hemen ensesinden oğlanı yakalıyor. Hadi götürüyor.

Adam bunları yine biliyor kim olduğunu. Ben seni illa keseceğim diyor. Hadi kesiyor oğlan yine güvercin oluyor pırdanak uçuyor. Kızı da şehzadenin oğluyla evlendiriyorlar.

Ondan sonra ne olacak ne olacak ne olacak? Öteki adamın karısı da o güvercini yakalayıp keserseniz ben iyi olacağım diyor. Yaşatmayacaklar ya. Kökünü

kurutacaklar. Ama Allah öldürmüyor onları. Ondan sonra napacaklar? Hadi güvercini yakalayalım diyorlar. Ama yakalayamıyorlar. Kız da geyik olmuş. Artık bunlar sihirli olduklarından gündüz başka olurmuş gece başka olurmuş. Adamlar kavağı keserlermiş keserlermiş tam güvercini kavağın tepesinden şehzadenin öteki karısı için indireceklerken akşam olurmuş. Hadi yarın keselim derlermiş. Bizim işimiz değil mi bu deyip bırakırlarmış. Kız da gece geyik oluyor ya. Geliverirmiş kavağın yanına yalaya yalaya kavağı büsbütün yaparmış. Kesen işçiler sabah bir gelirlermiş. Kavak büsbütün olmuş. Kim yapıyor bunu derlermiş ama yine başlarlarmış kesmeye. Bir gün böyle iki gün böyle üçüncü gün keselim demişler.

Hadi bunlar hem güvercini hem geyiği yakalıyorlar. İn misiniz cin misiniz diyorlar. Sonra iki kardeş birbirine bir sarılıyorlar. Biz ne iniz ne ciniz, üvey babamız böyle yaptı bizi diyorlar. Ağlaşıyorlar. Bizi istersen öldürün istersen kesin ama iki kardeş bizi ayırmayın diye durmadan ağlaşıyorlar. Onlar ağlaşıırken anaları da geliyor artık.

Sonra bunlara kırk satır mı istersiniz kırk katır mı diye soruyorlar. Öteki insanlara da bu insanların sana zararı ne diyorlar. Anaları ile çocuklar da kırk satırı napalım diyorlar. Kırk katırını verin de bineriz, eşyalarımızı yükleriz, köyümüze gideriz diyorlar. Üç kişi biz anacık, oğulcuk, kızcık yaşarız diyorlar. Hadi onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine. (Hafize Atsız-Kesirven)

#### **1.2.2.6. Merhametli Çocukla Acımasız Çocuk**

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer berber, pireler tellal iken bir aile varmış. Bu ailenin çocuklarının biri çok merhametli biri de çok acımasızmış. Bu iki kardeş bir gün kavga etmişler. Aile merhametli çocuğu evden atmış. Bu merhametli çocuk yola koyulmuş. Yolda giderken üzüm veren bir karantıya rastlamış. Karantı çocuğa benim kurularımı ayıkla, beni temizle, demiş. Beni temizlersen benim meyvemi yer geçersin, demiş. Çocuk karantının dediğini yapmış. Sonra yola koyulmuş. Yolda giderken kocaman bir armut ağacı karşısına çıkmış. Armut ağacı çocuğa: “Ey yolcu, nereye gidiyorsun?” demiş. Çocuk da bu yoldan geçiyordum, demiş. Armut ağacı çocuğa benim bakımımı yapıp kurularımı temizlersen yoldan geçerken meyvemi yer geçersin, demiş. Çocuk armut

ağacının dediğini yapmış. Çocuk yoluna devam ederken az gitmiş karşısına bir çeşme çıkmış. Çeşme çocuğa benim aharlarımı temizlersen yoldan geçerken suyumu içer de geçersin, demiş. Çocuk çeşmenin dediğini yapmış. Çocuk yine yoluna devam ederken az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş önüne kocaman bir kasaba çıkmış. Bu çocuğu yaşlı bir nine evine misafir olarak almış. Çocuğa sen nereden geldin, demiş. Çocuk da evden kaçtım, demiş. Nine çocuğun karnını doyurup yatması için ona yatak vermiş. Sabah olmuş çocuk kalkmış. Yemek yerken nine bu çocuğu evine gitmesi için ikna etmiş. Çocuğun arkasına bir sandık bağlamış. Arkana hiç bakmadan evine geri dön deyip çocuğu doğruca evine yollamış. Çocuk çeşmeden buz gibi suyu içmiş, armuttan armudu yemiş, karantıdan üzümü yemiş. Evine varıp kapıyı çalınca annesi, babası, kardeşi çocuğu kapıda karşılamışlar. Çocuk başından geçenleri anlatmış. Anası babası sandığı açmışlar. Bir de baksınlar ne görsünler? Sandığın içi altın doluymuş.

Bu sefer anası babası hata yaptığını anlamış ve acımasız oğullarını evden atmışlar. Bu acımasız çocuk yola koyulmuş. Yolda giderken üzüm veren bir karantıya rastlamış. Karantı çocuğa benim kurularımı ayıklayıp temizlersen benim meyvemi yer geçersin, demiş. Çocuk karantının dediğini yapmamış. Yola koyulmuş. Yolda giderken kocaman bir armut ağacı karşısına çıkmış. Armut ağacı çocuğa: “Ey yolcu, nereye gidiyorsun?” diye sormuş. Çocuk da bu yoldan geçiyorum, demiş. Armut ağacı çocuğa benim bakımımı yapıp kurularımı temizlersen benim meyvemi yer geçersin, demiş. Çocuk armut ağacının dediğini yapmamış, yoluna devam etmiş. Az gider gitmez karşısına bir çeşme çıkmış. Çeşme çocuğa benim aharlarımı temizlersen yoldan geçerken suyumu içersin, demiş. Çocuk çeşmenin dediğini de yapmamış ve yoluna devam etmiş. Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmiş. Önüne kocaman bir kasaba çıkmış. Bu çocuğu yaşlı bir nine evine misafir olarak almış. Çocuğa nereden geldiğini sormuş. Çocuk evden kaçtığını söylemiş. Nine çocuğun karnını doyurup yatması için yatak vermiş. Sabah olmuş, çocuk kalkmış. Yemek yerken nine çocuğu eve dönmesi için ikna etmiş. Çocuğun arkasına bir sandık bağlamış. Arkana hiç bakmadan evine dön deyip doğru çocuğu yollamış. Çocuk çeşmeye gelmiş, su yok. Armut ağacına gelmiş, armut yok. Karantıya gelmiş, üzüm yok. Çocuk evine varıp bitkin bir halde kapıyı çalmış. Ana babası çocuğu kapıda karşılıyor. Bir bakıyorlar ki bu çocuğun arkasında da sandık var. Çocuk başından

geçenleri anlatıyor. Sandığı bir açıyorlar ne görsünler? İçi yılan dolu. Her yeri yılan sarıyor. Canlarını zor kurtarıyorlar. Masal da burada bitiyor. (Celil Şen-Şamlı)

### 1.2.2.7. Keçi Kız

Bir varmış bir yokmuş. Bir kızcağızla anacığı yalnız yaşarmış. Yalnızlık zor tabi. Musallat olan çok olur. Kız aslında çok güzelmiş. Ama dışarı çıkarken keçi kılıfı giyermiş. Kimse dokunmasın diye. Bir gün çeşmeye suya gitmiş. Yakışıklı mı yakışıklı bir oğlan gelmiş.

“Benimle gelsen ya. Benim karım olsan ya.” demiş.

Kızın da gönlü varmış ama yine de keçi kız olduğunu söylemiş. Belki sonra istemez diye korkmuş. Oğlan da:

“Ben seni keçi kız da olsan alacağım.” demiş.

Gel gelelim oğlanın anası çok fenaymış. Sen bu keçi kızı tuttun getirdin. Ben elaleme ne derim diye hep söylenirmiş. Ama kız gece kocasının yanında yine güzel çıkıyormuş.

Bir gün kaynası bazlama açarken keçi kız un almaya yanından geçiyormuş. Kayna **oklayı** patlatmış geline. O akşam da düğün varmış. Kaynana ortada oynayan kızın birini çok beğenmiş.

“Sen kimlerin kızıydın?” demiş. Kız da:

“Oklacıların kızıyım.” demiş.

Bir gün yine kaynana süpürge yapıyormuş. Gelin de su döküveriyormuş. Kayna süpürgeyi gelinin kafasına çakmış. Gelinceğiz yine bir şey dememiş. Akşam da düğün varmış. Kaynana yine ortada kızın birini görüp çok beğenmiş.

“Sen kimlerin kızıydın?” demiş. Kız da:

“Süpürgecilerin kızıyım.” demiş. Ama kaynası hala anlamıyormuş.

Yine bir gün kaynanasıyla gelin evden komşunun düğününe gidecekken kaynana geline pabucunu fırlatmış. Sen de mi geliyorsun lanet diye. Kızcağız yine susmuş. O gün oyunda yine kaynana:

“Sen kimlerin kızıydın? Pek de güzelmişin.” demiş. Kız da:

“Pabuçcuların kızıyım.” deyince kayna anlamış artık. Benim gelinim çok güzelmiş diye sevinmiş. Artık hiç eziyet etmemiş. Oğlu, geliniyle beraber yaşayıp gitmişler. (Bedriye Öz-Üçpınar)

#### **1.2.2.8. Nasipten Ötesi Yalan**

Zamanın birinde bir zengin bey oğlu varmış. Bu bey oğlu bir gün bir büyücüye bir iyilik yapmış. O da onun falına bakmış. Sen demiş filanca köydeki çobanın kızı doğdu bugün. Onunla evleneceksin. Bey oğlu kızmış:

“Ben gencecik delikanlıyım. Hiç kimseyi alamayacağım da yeni doğmuş sümüklüyü mü alacağım.” demiş. Hemen o çobanın evine gitmiş. Kapıyı çalmış.

“Yoldan geliyorum. Çok yoruldum. Bir tas çorba verip bu gece beni burada yatırırverir misin?” demiş. Çoban da çok iyiymiş.

“Bir göz odam var. Benimle beraber karımla dün doğan kızım beraber yatıyoruz. Sen de bir köşede yatarsın.” demiş.

Gece bey oğlu anasıyla babası uyuyunca kızın boğazını kesmiş. Hemen evden kaçmış. Aradan epey bir zaman geçmiş. Bu oğlan evlenememiş. Bir türlü nasibi dönmemiş. Bir gün dere kenarında bir kız görmüş. Kızı çok beğenmiş. Kız da onu beğenmiş. İstemişler kızı ve evlenmişler.

Gerdek gecesi kız bir soyunuyor boynunda bir bıçak izi var. Oğlan:

“Bu ne böyle?” diye sormuş. Kız da:

“Yıllar önce bize bir Tanrı misafiri gelmiş. Babamlar uyurken de benim boğazımı kesmiş. Ama derin kesememiş ben ölmemişim.” demiş.

Oğlan çok pişman olmuş. Anlamış artık nasipten ötesinin yalan olduğunu ama günaha girmiş bir kere. Günahını affettirmek için de ömür boyu kızı hep mutlu yaşatmış. (Bahriye İrkil-Cinge)

## 2. EFSANELER

### 2.1.Efsanelerin İncelenmesi

Max Lüthi'ye göre efsane (sage) gerçekte vukua gelmiş hadiseleri hikâye eder. Ancak ağızdan ağza nakledilirken değişikliğe uğraması ve şairler tarafından edebi olarak işlenmeleri gerçekten uzaklaşmalarına sebep olur. Dar manada tabiatüstü bir hadisenin takdimidir. Asıl halk efsanesi ise alışılmamış, tuhaf ve ekseriyetle huzursuzluk meydana getiren şeylerden, şekillerden, hadiselerden bahseder.<sup>69</sup>

“Efsane terimi; rivayet, epsane (Uygur Özerk Bölgesi), anız, anız-engime, epsane, hikâyet (Kazakistan), epsana, legenda, anız, anız-engime (Karakalpakistan), efsane, rivayet (Özbekistan), apsana, rovayat (Türkmenistan), esatir, mif, efsane (Azerbaycan), rivayet, legenda (Başkurdistan), rivayet, legenda, ekiyet, beyt (Kazan Türkleri), efsane (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Balkan Türkleri, Kırım Türkleri) şekillerinde karşımıza çıkmaktadır.”<sup>70</sup>

Efsanelerin hususiyetleri Saim Sakaoğlu tarafından şu şekilde verilmiştir:

- a) Şahıs, yer ve hâdiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hâdiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- ç) Efsanelerin belirli bir şekli yoktur, kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatımdır.<sup>71</sup>

Derlemelerimiz esnasında tespit edilen efsaneler Pertev Naili Boratav'ın tasnifine göre incelenecektir:

#### 1. Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

---

<sup>69</sup> Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1992, s. 9-10.

<sup>70</sup> Ali Berat Alptekin, *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012, s. 15.

<sup>71</sup> Saim Sakaoğlu, *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980, s. 5-6.

2. Tarihlik Efsaneler
3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler
4. Dinlik Efsaneler<sup>72</sup>

Bu tasnife göre derlenen yirmi efsaneden biri “Oluşum Dönüşüm Efsaneleri”, dokuz “Tarihlik Efsaneler”, üç tanesi “Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler” ve altı tanesi de “Dinlik Efsaneler” başlığında verilmiştir.

Şekil değiştirme efsanelerde en çok görülen motiftir. Bu, bir kayanın, taşın, ağacın, dağın, gölün veya bir hayvanın, uzay cisminin menşeyini, sebebini izah eden anlatmalarda görülen bir motiftir. Yani açıklama ve bildirme fonksiyonundadırlar. Benzerlerinden farklı olanı izah etme ihtiyacından doğan bu anlatmalar dini, ahlaki bir karakter de taşırlar.<sup>73</sup>

Pamukçu’dan derlenen balıklar ile ilgili efsanenin benzerleri başka bölgelerde de karşımıza çıkmaktadır. Ali Berat Alptekin’in de ifade ettiği üzere bazı dere veya gölde yaşayan balıkların veli olduklarına, savaşa katıldıklarına dair inanışlar 17. yüzyıldan bu yana anlatılmaktadır. Evliya Çelebi’nin Seyahatname’sinde görülen bu motif günümüzde de canlılığını korumaktadır. Eskişehir’de Kurtuluş Savaşı’na katıldığına inanılan balıklar, Malatya’da Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldığına inanılan Somuncu Baba’nın balıkları bunlardan bazılarıdır.<sup>74</sup>

---

<sup>72</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 100.

<sup>73</sup> Metin Ergun, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997, s. 167.

<sup>74</sup> Alptekin, *Efsane ve Motifleri Üzerine*, s. 131.

## **2.2. Efsane Metinleri**

### **2.2.1. Oluşum Dönüşüm Efsaneleri**

#### **2.2.1.1. Taş Kesilme**

Çocuğun biri anasına çok bağırmış. İstedliğini yapmayınca anasının üstüne yürürmüş. Bir gün yine anası tarlada çalışıyormuş. Oğlan da başlamış anasına bağırmağa. Anasının canına tak etmiş. Allah'ım sen beni bundan kurtar, demiş. O sırada oğlan da anasına sen bana beddua mı ediyorsun, bir de şikâyet mi ediyorsun diye elini kaldırmış. Tam vuracakken eli havada taş olup kalmış. (Emine Korkmaz-Yakupköy)

#### **2.2.2. Tarihlik Efsaneler**

##### **2.2.2.1. Bereketli Köyü İsmi**

Köyün ilk ismi İstavra'mış. O zaman herhalde işgal olmuş. Ondan İstavra'mış. Çünkü bizim çocukluğumuzda da vardı. Hint karı koca vardı bizim köyde, yerleşikti. İsmi ondan sonra Mastavra olmuş. Türkler yerleşince artık işgal kalkınca herhalde İstavra gâvur ismi olduğundan Mastavra olmuş. Ondan sonra Bereketli olması neden olmuş biliyor musun? Yine böyle bir kıtlık olmuş. Hiç buğday, bir şey kalmamış bir tarafta. Ondan sonra her tarafta aramışlar bulamamışlar. Sadece Bereketli'de bulunmuş buğday. Ondan adı Bereketli diye kalmış. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

##### **2.2.2.2. Asar Tepesi**

Orada kırk kulplu kazan var derler. Orada bir in varmış Tepecik Köyü altından çıkıyormuş. Kimse oraya giremez. Tılsımlıdır. O tepeyi asla dağıtamazsın da. Gitmeye çalışanlara yılanlar saldırıyormuş. Bazıları da oranın eskiden gâvurların kazdığı tünellerden olduğunu söylüyor. Oraya girmeye çalışanlar olmuş zamanında. Kimisinden hiç haber alınamamış. Kimisi de aklını kaybetmiş. Deli olup gezmiş ortalıkta. (Ali Atsız-Kesirven)



### **2.2.2.3. Kabaklı Köyü İsmi**

Kabaklı köyünün ismi çok eskilerden geliyor. Köyde yatır var. Daha eskilerden köyde bir ağa varmış. Ağa hacıya giderken kalfasına tarlalara buğday ek, demiş. O da buğday ekmemiş, kabak ekmiş. Hacıya giden ağaymış ama hacıda ağadan çok kalfayı gören olmuş. Sonra ağa dönmüş gelmiş. Bir bakmış bütün tarlalar kabak. Kızmış kalfasına. Neden kabak ektin, ben sana buğday ek demedim mi, demiş. Eskiden de örendeler vardı böyle. Kalfa da kızıyor kabağa bir vuruyor. Bir kabaktan bir teneke buğday çıkıyor. Sonra da örendesini vuruyor yere ve gidiyor. Ama ne tarafa gittiğini bilen kimse yok. Örendesini vurduğu yerde selvi ağacı bitiyor. O selvi ağacı hala orada duruyor. Çocuğu olmayanlar geliyor. Selvi ağacına taş atıyor. Sonra çocuğu oluyor diye inanç var. Oraya yatır yapılıyor ama asıl mezarı orada değil. Başka bir yerde mezarı varmış. Bir koyun çobanıyla da görüşüyormuş. Geceleri de abdest almak için mezarından çıkarmış. Köyümüzün adı da oradan kalıyor. İsteseler de o adı değiştiremiyorlar. Bütün köylerin adı değişiyor. Bu köyün adı değişmiyor. (Melih Yılmaz-Kabaklı)

### **2.2.2.4. Pamukçu Köyü İsmi**

Önceden Eftelle idi. Şimdi Pamukçu köyü oldu. Eftelle gâvurlardan kalmış. Gâvurlar Eftelle yerini bilsek bombalarız derlermiş. Ondan Pamukçu köyü diye değişmiş adı. Önceden burada olan gâvurlar Eftelle'yi hala arıyorlarmış. Ama bulamamışlar diye adı değişti. (Ayşe Işık-Pamukçu)

### **2.2.2.5. Pamukçu-Balık Pınarı**

Eskiden o pınar fırın şeklindeydi. Biz su doldururduk. O balıklar da testimize çarpardı. Sonra o balıklar kalmadı. O balıklar harp oldu mu harbe gidermiş. O balıklar bir ara kaybolurmuş. Döndüğünde yaralı gelirmiş. Üstlerinde kan izleri olurmuş. Bıçak kesikleri olurmuş. Onlar balık ama evliya balıklardan. Onları tutup biri tavada kızartayım demiş. O balık oradan uçmuş demişlerdi. Balıklı Pınarı'ndaki balıkları katiyen tutup yiyemezsin. Çarpar seni. Burada Rumlardan biri yiyem demiş de çarpılmış dedilerdi. (Ayşe Işık-Pamukçu)

### **2.2.2.6. Pamukçu Dönme Emine**

Gâvurlar burada kalmış önceden. Gâvur çocukları babamgiller bıçak yapıyor, yarın sizi kesecekler, dermiş. Sonra da onların yaptıkları bıçaklarla bizimkiler onları kesiyorlar. Birisi de çocuğun biri yüklüğün altına saklamış. O çocuk da manam manam diye ağlarmış. Anam diyecekmiş ama gâvurca manam anam demekmiş. Çocuğu olmadığından onu saklamışlar burada kalmış. O çocuğun adı da Dönme Emine kalmış. (Ayşe Işık-Pamukçu)

### **2.2.2.7. Cinge Köyü İsmi**

Balıkesirde Karesi Beyliği'nin kurulduğu zamanlar bu belli başlı yerlerde eşkiyalar varmış. Bu eşkiyaları yok etmek için onlarla savaş yapılıyor. Cinge; Bozen, Dişbudak, Macarlar köylerinin içinde ovası en çok olan yer olduğu için, savaşa en elverişli yer olduğu için ekseri savaşlar orada yapılmış. Cenk yerine gidiyoruz anlamında cenge diye diye adı da Cinge kalmıştır. (Zeki Yaşar- Cinge)

### **2.2.2.8. Büyük Bostancı Köyü İsmi**

Buranın eski adı Çiftgavur'muş. İki tane gâvur bu köye ilk yerleşenlermiş. Sonra başka köyler de buraya gelen öbür aileler de bunlara çiftgavur diye diye çiftgavur kalmış köyün adı. Sonra bu ad kaba diye değiştirelim demişler. Köyde de bostan çok yetiştiğinden ve büyük olduğundan Büyük Bostancı demişler. (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

### **2.2.2.9. Küpeler Köyü İsmi**

Bu köyün adını köyün yaşlıları bulup koyamamışlar. Bu köyde bir çoban varmış. Bu çoban her gün keçilerini otlatmaya gidiyormuş. Bir gün yine keçilerini otlatmaya gitmiş. Köyden bir adamın yaptırdığı kocaman bir çeşme varmış. Çoban keçilerine su içirmek için keçilerini çağırmış. Sonra keçileri otlatmak için çayıra salmış, kendi de çeşmenin başına yatmış. Çoban uyurken keçinin biri bağırmaya başlamış. Çoban hemen uyanmış. Sonra bir bakmış, çeşmede bir keçi. O keçi diğerlerinden çok başka bir keçiymiş. Keçinin kulağında da bir küpe varmış. Çoban, bu da ne ki demiş. Hemen keçileri aldığı gibi köye gitmiş. Yaşlılar keçiye bakmışlar.

Bu keçiyle küpe bize bir şey diyor, demişler. Kimileri de keçi Allah tarafından gönderildi, demişler. Sonra köyün adını da Küpeler koymaya karar vermişler. (Lütfü Ayvaz-Küpeler)

### **2.2.3. Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler**

#### **2.2.3.1. Yatmadan Önce Okunacak Dua**

Bir koca karı yalnız duruyormuş. Evine gençten biri girmeye niyetlenmiş. Ama o ev bildiğin kale oluyormuş. Kapının önünde iki tane asker bekliyormuş. Hadi oradan genç çocuk giremiyormuş koca karının evine gidiyormuş. Bir gün böyle, iki gün böyle, üç gün böyle, beş gün böyle o genç her gece geliyormuş. Artık ertesi gün koca karıya sen ne okuyorsun demişler gelip. Ne okuyacağım be kızanım demiş kadın da. Kulhuvallah, felak, nas okurum. Yirmi bir defa besmele çekerim demiş. Sonra da:

Yattım döşek

Bahar başak

Selim sultan

Ağzıma Kuran

Bu ev ev değil

Dört yanı kale

Bekçisi Allah

Kilidi Yasin

Anahtarı Kulhuvallah

diye dua okurum demiş. Bu dua o kadını işte öyle korurmuş. (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **2.2.3.2. Ayet-El Kürsi**

Zengin bir adam varmış. Onun da evinde bir Yahudi hizmetkârı varmış. Her gün ona da hırsızlar gelirmiş evini soymak için. O adam da her gece Ayet-el Kürsi'yi

okuyup yatıyormuş. Geliyorlarmış hırsızlar her taraf kale, kapıyı bulamıyorlarmış. Bir gün adam kendi dışa gidiyor, evde de hizmetkârını bırakıyor. Yahudi ev sahibim bir şey okuyordu diyor ama ne okuduğunu bilemiyor. Aklında kaldığı kadar “Hıfzihumâ” diyor. Bu kadarını biliyorum, başkasını bilmiyorum deyip yatıyor. Hırsızlar o gece Ayet-el Kürsi eksik okunduğundan eve girmişler. Almışlar kıymetli ne alacaklarsa. Kapıya yöneliyorlar ama dönüyorlar, dönüyorlar evin içinde kapıyı bulamıyorlar. Her taraf duvar oluyor. Hadi bulamadık diye aldıklarını yerine bırakıyorlar. Dönüp bakıyorlar kapı orada. E hadi kapı buradaymış diyorlar. Tekrar gidip eşyaları alıyorlar. Ama kapıya bakınca yine kapı duvar. Ondan sonra bu böyle olmayacak diyip kaçıp gidiyorlar. İşte Ayet-el Kürsi eksik bile bilinse ona inanın mı insanı böyle koruyormuş. (Bahriye İrkil-Cinge)

### **2.2.3.3. Ovaköy Deresi’ne Düşen Gelin**

Bizim köy deresinin Tahta Köprü diye adlandırılan mevkiinde zamanın birinde at arabasıyla gelin ve damat geçiyormuş. Tam o esnada at bir şeyden ürküp dereye düşmüş. O olaydan sonra her perşembe saat 12.00’de bebek ağlaması duyulduğu söyleniyor. Bazı rivayetlere göre de perşembe gecesi yine saat 12.00’de gelin oralarda dolaşmış. Köy halkından bir çiftçinin anlattığına göre birden traktörün direksiyonunda gelin belirivermiş. Onu gören çiftçi can havliyle traktörü bırakıp kaçmak zorunda kalmış. (Cihat Karakoç-Ovaköy)

### **2.2.4. Dinlik Efsaneler**

#### **2.2.4.1. Turp Dede**

Turp Dede’den odun kesilmiyor. Oradan odun keseni dede kovalıyor. Eskiden benim dedem varmıştı. Bu köy camisi olurken eskiden oturak camisi taşandı çatısı falan şimdi beton atıldı. Buraya gitmişler. Hayır için gittin mi dede bir şey yapmıyor. Ama böyle sen kendine diye kestir mi hemen ne yapacaksa yapıyor. Dedem demiş ki benim, şu demiş dal ne güzel araba kuyruğu olacak, demiş. Düzgün görmüş ağacı. Bunu keseyim de araba kuyruğu yapayım, demiş. Şimdi böyle bir yakadan bir yaka var. Dedemi bu yakadan almış da Çıplak Burna geçirivermiş dedemi dede. Bu yakadan almış bu yakaya geçirivermiş İsmail Dede’yi. Niyetini

bozmuş. İşte o ağacı kendime keseyim demiş. Ama hayır için kestini mi bir şey yapmıyor. Ama böyle niyetini bozdun da kendine diye kestini mi dede kovalıyor derlerdi. Bir kadın vardı öldü bizim köyde. O da benim dedemin kız kardeşinin kızı oluyor. Kezban teyze onu buraya köye kadar kovalamış dede beygirden. Arkasında çırpı varmış.

Bu dedenin dul kadınlara da zarar vermediği söylenir hep. Onlar dul ya ihtiyacı oluyor. Dede onların odun almasına zarar vermiyor. (Bahriye Kandemir-Naipli)

#### **2.2.4.2. Naip / Nebi / Lebi Dede**

Burada dede aşı yapılmaktadır. Çocuklar kaşık getiriyordu evinden, beline sokup kaşığı getiriyorlardı. Sen buradan sadece yemeğini alıp götürüyordun. Âlem kaşığı alıp getiriyordu. Çocuklar yedi kez dönerler. Dede bir dede iki dede üç... derdik. Başına türlü iplik bağlardık. Büyüklerimiz de dua okuyup dönüyorlardı. (Meral Bozbay-Naipli )

#### **2.2.4.3. Garip Dede**

Garip dede var. İki kardeşmiş. Birisi Kabaklı'daymış onun, birisi de bizim köydeymiş, Kesirven'de. Onların dostlukları da varmış. Çobanlar da görürdü önceden fenerle birbirlerine gidip geldiklerini. Ama herkes göremez. Görebilecek kişi de öylesinde değildir. Bunlar gerçek şeyler. Hıdırellezde o yatır ziyaret edilir. Bütün köylü toplaşır yemek yapılır orada, yenilir içilir. Kuran okunur. Mevlit okunur. Yağmur duaları okunur. Oraya mutlaka her sene gidilir Hıdırellezde.

Babam bizim Diyarbakır'da askerlik yapmış iki arkadaş. Orada birileri demişler. Sizin köyde bir dede, yatır var demişler. O yatıra gideceksiniz. Bir torba altın bulunduğunu falan söylediler. Tılsımlıymış o yatır. O yatır illa ki hıdırellezlerde oraya çıkıldığını isterler. Benim babam askerdeyken işte söylemişler. Oraya çıkacaksınız. Eşeceksiniz yılan çıkacak, demiş. Onun arkasından yılan çıkıyor. Babamgiller korkuyorlar. Kaçıp geliyorlar. Tılsımlı dede. Sonradan altın bulunuyor. Öteki arkadaşları babamı kandırıyor. Gel sağdıç kaçalım buradan diyor. Bu iş bir şey var diyor. Bu yılan bize zarar verecek diyor. Kaçıyor. Babamı getiriyor, uyutuyor.

Adam gidiyor. Öteki arkadaşı alıp geliyor altınları. Bozduruyor bozduruyor bir ara da bozdurmaya İstanbul'a giderken bir kıl torba altını denize atıyor. Bir arama oluyor gemide. Denize atıyor altınları.

Dedeye gidilmezse rüyalarına giriyor kadınların. Her sene gidiliyor. Oraya her zaman çık yağmur muhakkak yağar. Ta İstanbul'dan kadının birisi oradan şifa bulacaksın demiş. Ben orak biçiyordum tarlanın kenarında, mezar yanında. İstanbul plaka bir taksi durdu. Abla dedi, burada yatır varmış nerede o dedi. Karşıda napacaksın dedim. Ben rüyamda gördüm dedi. Oraya gideceksin, dua edeceksin, oradan şifa bulacaksın dediler dedi. Ben araya araya burayı bulmak istiyorum dedi. Rüyasında gideceksin demiş, Balıkesir'in Kesirven Köyü'nde yatır var, oraya gideceksin demiş. Artık ne derdi vardı onu konuşmadım. O yatırın başında okuyacaksın, dua edeceksin.

Eskiden dönerlerdi böyle yedi kere elinde mumlarla. Taş koyarlardı. Yine yedi kere dönülüyor. Dönerken okuyoruz. İhlâs okuyoruz, dilek diliyoruz. (Hafize Atsız-Kesirven)

#### **2.2.4.4. Garip Dede 2**

Oradaki altınları söyleyen kişi önce yılan çıkacak korkmayın demiş. Yılan çıkınca saç ipi atın üstüne o saç ipliği onun tılsımı olacak demiş. Saç atmışlar yılan saç olmuş. Sonra başka bir şey çıkacak demiş. Onun üstüne atılacak şeyi de söylemiş. Ondan sonra üçüncüde altınları buluyorlar. O tılsımları bilmeden kimse alamamış. Diyarbakır'da askerlik yaparken orada Ali efeme söylüyorlar. Dedemgiller korkup gitmiyorlar. Sonra da altınların bazılarını harcıyor bazılarını da harcayamadan denize atıyor. (Fatma Erdem-Kesirven)

#### **2.2.4.5. Çırpılı Dede ile Hasan Dede**

Çırpılı Dede ile Hasan Dede kardeşlermiş. Çırpılı Dede bayırda sütü sağıyormuş. Mendile koyuyormuş kardeşine süt getiriyormuş. Normalde o akmadan gelir mi kumaş mendilde? Ama geliyormuş işte. Hasan Dede de ayakkabı tamirciliği yapıyormuş. Bir gün yine Çırpılı Dede sütü getirmiş, asmış. Oraya da bir bayan gelmiş. Çırpılı Dede onun topuğunu görmüş. Orada kalbi bozulmuş. Hasan Dede

birader kendine gel diyor. Süt o sırada başlamış mendilden akmaya. Hasan Dede, Çırpılı Dede'ye bayırda ulemalık yapmak marifet değil, şehre in de ulemalığı şehirde yap demiş. Hasan Dede de ayakkabıcı olduğundan mangalda ateş varmış. Hemen o da mendilini çıkarıyor. Alıyor mangaldaki közü o mendile koyuyor. O mendili de bağlayıp asıyor sütün yanına. “Bak benim mendilim yanıyor mu?” diyor. O mendil yanmamış ama süt akmaya başlamış. Hasan Baba çarşısındaki Hasan Baba da odur. Onu oradan kaldıramadılar. Kepçeyi vuruyorlar kepçe kırılıyor. Biri kaldırayım diyor, onu da rahatsız ediyorlar. (Zeki Yaşar-Cinge)

#### **2.2.4.6. Kümbet Dede**

Bizde Kümbet Dede vardır. O, harp zamanında şehit olmuş. Onu oraya gömmüşler. Evvelde cumadan cumaya gidilirdi ziyaretine. Karnından ne geçiriyorsan onu dilersen oraya gidip. (Cevriye Rüzgar-Yenice)

### 3. FIKRALAR

#### 3.1. Fıkraların İncelenmesi

Fıkra; günlük hayatta genellikle karşımıza çıkan, daha çok güldürü öğeleri barındıran bir türdür. Fıkra türü bu konuda doktora çalışması yapmış Dursun Yıldırım tarafından şöyle tanımlanmaktadır: “*Fıkra, hikaye çekirdeğini hayattan almış bir vak’a veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlatımlı, beşerî kusurlarla içtimaî ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, zıddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihzâ yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikayelerden her birine verilen isimdir.*”<sup>75</sup> Türkiye dışındaki Türk boylarında fıkralara latife, erteki, anız, nükte, fıkra, yomak, değişme ve şorta söz adları verilmektedir.<sup>76</sup>

Fıkra türü genellikle masal türüyle birlikte değerlendirilmiştir. Yine Dursun Yıldırım adı geçen çalışmasında masal türü ile fikranın yapı, muhteva ve gaye bakımından benzerlikleri olsa da aynı tür gibi değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu iki tür birbirinden pek çok açıdan farklılıklar göstermektedir. Örneğin masallar hacimce büyük olmasına rağmen fıkralarda az sözle anlamlı fikir söylemek esastır. Masallarda formel ifadeler bulurken fıkralarda bunlara rastlanmaz. Fıkroda tezatlık görülürken masalda da bu tezatlık görülmez. Masalda hayal ve fantastik unsurlar karşımıza çıkarken fıkra umumiyetle gerçekçidir.<sup>77</sup> Bu sebeplerle fıkra ile masalı birbiriyle karıştırmamak gerekmektedir.

---

<sup>75</sup> Dursun Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, s. 3.

<sup>76</sup> Yıldırım, s. 4-5.

<sup>77</sup> Yıldırım, s.12-13.



Fıkranın işlevi genellikle güldürme, güldürürken de düşündürme olarak görülmektedir. Ancak fıkranın bunun ötesinde son derece önemli pek çok işlevi bulunmaktadır. “Fıkralar, sahip oldukları sosyal motivasyon, gelenek taşıyıcılığı, eğitime, cezalandırma, yararlılık, bütünleştiricilik, dengeleme, bir düşüncüyü destekleme, sosyal eleştiri ve denetim mekanizması, dikkat çekme, az sözle çok şey anlatma, son sözü söyleme, kıssadan hisse kapma, gerilimleri yumuşatma, eğlendirme, güldürme ve rahatlatma fonksiyonlarıyla sosyal yapının güçlü tutulmasında çok önemli görevler yüklenmektedir.”<sup>78</sup>

Pertev Naili Boratav fıkraları kişileri belli halk tipleri olan fıkralar ve belli bir topluluk, tip, ünlü bir kişi olmaksızın, ortadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar olmak üzere ikiye ayırmıştır.<sup>79</sup> Saim Sakaoğlu fıkraları:

1. Türkçe konuşulan bütün ülkelerde bilinen tipler
2. Sadece bir iki Türk ülkesinde bilinen tipler
3. Sadece çok dar bir bölgede bilinen tipler

olarak tasnif etmiştir.<sup>80</sup>

Dursun Yıldırım’ın fıkra tasnifi ise karşımıza şu şekilde çıkmıştır:

1. Ortak şahsiyeti temsil yeteneği kazanan ferdi tipler,
2. Zümre tipleri,
3. Azınlık tipleri,
4. Bölge ve Yöre tipleri,
5. Yabancı tipler,
6. Gündelik tipler,
7. Moda tipler.<sup>81</sup>

---

<sup>78</sup> Sadık Tural, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*, Cilt:3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 128-129.

<sup>79</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 86-87.

<sup>80</sup> Saim Sakaoğlu, *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1992, s.27.

Bu çalışmada ise fıkralar “Çepni Fıkraları” ve “Diğer Fıkralar” olarak iki başlıkta verilecektir. Balıkesir Manavları arasında genellikle epni fıkraları ile amaç Çepniler ile alay etmektir. Zor durumda kalan veya dini açıdan nahoş karşılanabilecek bir tavır sergileyen fikra kahramanları hep “Çepni'nin biri” olarak başlamaktadır. Bu tipin dışında bir de hoca tipi vardır. Hoca da normal Şartlarda dini kuralları en iyi bilen kişi olması gerekirken bazen buna aykırı davranışlar sergileyen tiptir.

---

<sup>81</sup> Yıldırım, s.24.

## 3.2. Fıkra Metinleri

### 3.2.1. Çepni Fıkraları

#### 3.2.1.1. Çakiyi Çakiyi

Bir Çetmi'nin biri mısır ekmiş tarlasına. Kafasını kaldırmış göğe:

“Öyle bir mısır ver ki Allah'ın sana kurban keseceğim.” demiş.

Adak adamış. Mısırları istediği gibi olunca kıyamamış. Yüz şinik mısır yapmış. Sonra da:

“Ne var seni kandırmaya Allah'ım!” demiş. Birden bir yağmur yağmış, gök gürlemiş, **yalabık** çakmış. Onları ambara götürmeye zamanı olmamış. Hepsini de sel götürmüş. Sonra da:

“Ey Allah'ım çakiyi çakiyi de daha var mı diye bakıyı.” demiş. (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### 3.2.1.2. Sarımsaklı Domuz Kafası

Çetmi'nin biri ava çok meraklıymış. Tutturmuş bir gün domuz avına gidecekmış. Hava karlı soğuk... Karısı yalvarmış yakarmış nafile. Adam:

“Ben sarımsaklı domuz kafası yiyeceğim.” diyormuş. Öyle böyle derken adam ava gitmiş. Karısının sözlerini dinlememiş. Gece olmuş adam daha dönmemiş avdan. Kadın başlamış yasa:

“Baktın gördün kar havası,

Dön de gel kör olası,

Neyinedir senin,

Sarımsaklı domuz kafası? ” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

#### 3.2.1.3. Ramazan'dan Düşerim

Çetmi'nin bir tanesinin ineği hasta olmuş. Adam adak adamış.

“Allah’ım ineğim iyileşirse sana on gün oruç tutacağım” demiş.

Adamın ineği iyileşmiş. Adam on gün orucu tutmuş. Olacak ya inek on birinci gün ölmüş. Adam da ellerini kaldırmış yine:

“Allah’ım bu iş burada kalmaz. Ölen ineğimi kurbanın yerine sayarım, tuttuğum on gün orucu da ramazandan düşerim.” demiş. (Hatice Bodursoy-Akçaköy)

#### **3.2.1.4. Allah’ı İşgillendireceksin**

Çobanlık yapan Çetmi’nin biri oruç tutmuyormuş. Kimse görmesin diye de kepeneginin altında yiyormuş. Köpeği de yemeğin kokusunu duyunca kuyruk sallayıp ses çıkartıyormuş. Çetmi de köpeğe:

“Hoş kara köpek. Allah’ı işgillendireceksin.” diyormuş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

#### **3.2.2. Diğer Fıkralar**

##### **3.2.2.1. Nişanlı Kız**

Kızın birisi nişanlanmış. Bir de kardeşi varmış becerikli. Her işi biliyormuş. Ablan napıyor demişler. Kardeşi de:

“ Bir kazak örüyor. Akşama kadar türkü çağıra çağıra örüyor sabaha kadar da ağlaya ağlaya söküyor.” demiş. Nişanlısı da onu bırakmış hemen. (Hayriye Yaşar-Cinge)

##### **3.2.2.2. Arap Yesin**

Yeni nişanlı bir kız hamur açmaya niyetlenmiş. Onu açmış yamuk olmuş, koymuş ateşe yakmış. Bunu açmış yamuk olmuş, kenara savurtturmuş. Kimi yırtılmış. Bu kızların Arap ve Barak diye de iki köpeği varmış. Yaktığını Arap yesin demiş. Yırttığını Barak yesin demiş. Çocuk da bunu kenardan izliyormuş. Sonra çıkmış meydana:

“Onu Arap yesin, bunu Barak yesin. Ananla baban da ne yerse yesin (y.rak yesin).” demiş. (Bahriye İrkil-Cinge)

### 3.2.2.3. Karıştırma Yapan Gelin

Kızın biri gelin olmuş. Önceden de macırların adeti varmış. Geline karıştırma yaptırıyorlarmış. Unu koyuyormuş koyu oluyormuş. Onu alıp küllüğe atıyormuş. Macırların da hep büyük küllükleri olur. Tekrar su koyuyormuş karıştırma curu oluyormuş. Hadi tekrar un koyuyormuş. Yine koyuyormuş. Atıyormuş küllüğe. Kaynası da arkadan izliyormuş.

“Hadi hadi. Bunu bırakalım yol yakınken. Un koydu koyu oldu, su koydu duru oldu. Bundan hayır gelmez.” demiş. Kızı ıratıvermişler. (Hayriye Yaşar-Cinge)

### 3.2.2.4. Subayın Bilezik

Subayın birinin çocuğunun bileziği kaybolmuş. Subay askerlere:

“Benim çocuğumun bileziği kayboldu, onu arayın.” demiş.

Bir köy bebesi asker varmış. Hiçbir şey bilmezmiş. Ararken bileziği bulmuş. Parmağıma takayım demiş, büyük gelmiş. Koluma takayım demiş, küçük gelmiş. Bu sefer asker bileziği şeyine takmış. Birkaç gün sonra subay askerlere:

“Bizim çocuğun bileziği kayboldu dedim size. Hiçbiriniz ilgilenmediniz. Hiçbiriniz şeyinize takmadınız.” demiş.

Asker de bunu duyunca komutana dönmüş:

“Ben taktım komutanım merak etmeyin.” demiş. (Hayriye Yaşar-Cinge)

### 3.2.2.5. Saf Kız

Saf bir kız varmış köyde. Nişanlamışlar kızı. Nişanlısı Bursa'ya çalışmaya gitmiş. Kız da evde süpürge yapıyormuş. Evi süpürürken hadi bir salıyormuş.

“Hadi Bursa'ya.” diyormuş.

Gazı yolluyormuş Bursa'ya. Hadi yine geliyormuş. Salıyormuş. “Gönderdim Bursa'ya.” diyormuş.

Oğlan da meğer gelmiş bahçeye pusmuş onu dinliyormuş. Ondan sonra oğlan kapıyı açmış girmiş içeri. Kız:

“Anam, sen geldin mi?” demiş. Oğlan da:

“Burada bir top atıldı. Ta Bursa’da patladı. Ben de onun sesine koştum geldim.” demiş.

Kız da oğlanı içeri davet etmiş.

“Gel, gel sıcak ekmek yaptık koyayım da ye. Pekmez de var onu da koyayım.” demiş.

Kız hepsini hazırlamış oğlanın önüne koymuş. Oğlan da açmış ondan güzel yemiş. Kız:

“Azıcık daha koyayım mı, yer misin?” demiş.

Oğlan da aç ama yine de:

“Anangiller kızmasın pekmezi bana yedirdin diye.” demiş.

Kız saf ne bilsin.

“Biz onu kendimiz yemiyoruz zaten. O pekmezin için sıçan düştü.” demiş.

Kız o pekmezi de toprak çanağın içine koymuş. E oğlan da kızıyor tabii. Sıçan düşmüş pekmezi bana mı yedirdin diye delleniş. Toprak çanağı alıp yere vurmuş.

Kız bu sefer bağırmaya başlamış.

“Anam, işte şimdi bana kızarlar işte. Ninemin sidik yalağını napmaya kırdın? Ninem neye işeyecek şimdi?” demiş.

Oğlan da eve gelivermiş. Annesine bula bula bana bunu mu buldunuz diye söylenmiş. Kızdan da hemen ayrılmış. (Havva Dede-Aktarma)

### **3.2.2.6. Al Bir Şıpidik, Giy Tıpidik Tıpidik**

Kızın biri evlenecekmiş. Eşya düzmeye şehre gelmişler. Her şeyler alınmış bir iskarpin alınacakmış. Gelin kızın ayakları büyük olduğundan hiçbiri ayağına olmazmış. Ayakkabıcı da iyice sinir olmuş.

“Neyine senin iskarpin? Al bir şıpidik, giy tıpidik tıpidik.” demiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

### 3.2.2.7. Mehmet'imın Dedesi

Bir dede torununu sevmeye oğlunun evine gelmiş. Torununun adı Mehmet'miş. Geleli bir haftayı geçmiş dede daha gitmiyor. Hepsi de bir odada yatıyorlar. Gelin iyice kızmaya başlamış ama bir şey de diyemiyormuş. Bir gün gelin oğlunu uyuturken başlamış ninniye:

“Mehmet'imın dedesi geldi/ Gelmeden gidesi geldi.”

Dede de çok zekiymiş. Çocuğu bir gün uyutmaya almış. Bu sefer de o başlamış ninniye:

“Mehmet'imın dedesi Duralı/ On gün de buralı yirmi gün de buralı.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

### 3.2.2.8. Anası Güzel

Hocanın biri okuttuğu çocuğa hep anası güzel çocuk diye seslenirmiş. Çocuk da çok kızarmış. Babasına söylemiş. Babası da hep:

“Boş ver oğlum Allah verir onun cezasını.” diyormuş.

Çocuk içine sığdıramamış. Hoca bir gün akşam ezan okumak için minareye çıkınca bir tabak burçak tohumunu merdivenlere dökmüş. Tabi hoca aşağı inerken düşmüş. Hoca sizlere ömür olmuş. Babası hocanın öldüğünü duyunca:

“Görüyor musun oğlum? Allah verdi belasını.” demiş.

Çocuk da babasına:

“İşimiz Allah'a kalsaydı daha çok beklerdik. Allah razı olsun bir tabak burçağa.” demiş.” (Şaziye Gelenbevi-Bereketli)

### 3.2.2.9. Nohut Arabası

Köyde birinin nohut arabası devrilmiş. Arabası devrilen, köyün fakirlerinden birinin kapısını çalmış.

“Komşu bizim araba devrildi. Dökülen nohutları toplayın zebil olmasın, kışın yersiniz.” demiş.

Kapıya çıkan kız:

“Aman kim yiyecek nohutu? Anam yaşlı ölecek. Efem askere gidecek. Ben de evleneceğim.” demiş.

Kış gelmiş ama ne anası ölmüş, ne efesi askere gitmiş, ne de kendisi evlenmiş. Tipili karlı bir günde kız komşusunun kapısını çalmış.

“Komşu sizin araba nereye devrildi?” demiş.

Komşusu da:

“Ta ananın şeyine devrildi. Bu vakte nohut arabası mı kalır?” demiş. (Şaziye Gelenbevi-Bereketli)

### **3.2.2.10. S.çtım**

Adamın biriceğizi bir yere misafirliğe gitmiş. Tatlı tuzlu yemiş içmiş. Gece bir uyanmış, çışı sıkışmış. Tuvaleti bilmiyor. Bahçede köpekler var. Napsak ki, napsak ki derken, herkesin ayakkabısının içine azıcık azıcık yapmış. Sabah millet ayakkabıyı giyiyor kimi b.ka basıyor, kimi çişe. Adam da napsın?

“Gece işedim ama şimdi s.çtım, s.çtım.” diye bağıryormuş. (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

### **3.2.2.11. Şeyimle mi Karıştıracam?**

Çocuğun biriceğizi kızın birini çok seviyormuş. Oğlan terbiyesiz diye kaynanası ben vermem buna kızımı diyormuş. Karının biri de:

“Oğlum sen çok terbiyesiz konuştuğundan alamıyorsun kızını. Bu kere ben gideceğim ama sen hiç konuşma. Bu kızını ben sana yapacağım.” demiş. Oğlan tamam demiş. Gitmişler kızın evine. Konuşmuşlar konuşmuşlar her şey çok güzel. Çaylar gelmiş. Oğlana çayı vermişler. Âlem içmiş. İkinci bardakları doldurmuşlar. Kaynanası gelmiş de oğlanın yanına:

“Sen neden içmiyorsun?” demiş.

Oğlan artık dayanamamış.



“Kaşık mı koymuşsun içine, şeyimle mi karıştıracağım bilmem naptığının karısı?” demiş.

Bir konuşmuş tam konuşmuş oğlan. Hadi gene olmamış işleri. (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

### **3.2.2.12. Bizim Osuruk Tarih Yazmış**

İmamın bir tanesi namaz kıldırırken affedersin osurmuş. Tabi bütün köy bununla alay ediyor. İmam hemen eve gelip karısına:

“Çabuk topla pılyı pırtıyı biz buradan gidiyoruz. Ben burada duramam artık, rezil oldum.” diyor. Bunlar her şeyi toplayıp gidiyorlar. Aradan otuz- otuz beş yıl geçiyor. İmam karısına dönüp:

“Artık benim iş unutulmuştur, gel köye geri dönelim.” diyor.

Kadının gönlünü yapıyor. Bunlar tekrar toplayıp pılyı pırtıyı köye gidiyor. Bunlar daha köye girmeden köyün merasında bir çoban da koyunları otlatıyormuş. İmam çobanın yanına oturuyor.

“Oğlum sen kimsin, kimlerdensin?” diyor.

Çoban kendini anlatıyor. Sonra imam çobana:

“Kaç yaşındasın?” diyor.

Çoban da:

“Valla amca ben yaşımı bilmem ama burada bir imam varmış, onun osurduğu sene ben doğmuşum.” diyor.

İmam da karısına dönüyor:

“Hadi karı hadi toparlan sen bizim osuruk tarih yazmış.” diyor ve gerisin geri dönüyorlar. (Hatice Bodursoy-Akçaköy)

### **3.2.2.13. Yemedik Ya**

Hocanın biri camideki kandilin fitilini almış. Kimse de aldığını bilmiyormuş. Ertesi gün hoca hastalanmış. Hapşirmaya başlamış. Cemaat arkasından:

“Hoca fitili kapmış.” demiş.

Onlar hastalandı diye demişler ama hoca çaldığı fitili söylüyorlar sanıyormuş.  
Dayanamamış:

“Alın fitilinizi be yemedik ya.” demiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

#### **3.2.2.14. Yemeğe Devam**

İki sağdıç yemeğe oturmuşlar. Et yiyorlarmış. Biri; benim babam şöyle öldü, böyle öldü, şu kadar çekti diye anlatmış da anlatmış. Tabi o anlatırken öbürü yemiş. Etin azıcığı da kalmış. Anlatan adam:

“E sağdıç senin baban nasıl öldü?” demiş. Sağdıç da yemek bitmesin diye:

“Benim babam hemen hastalandı, hemen öldü. Yemeğe devam.” demiş. (Zeki Yaşar-Cinge)

#### **3.2.2.15. Canımın Canı**

Öküz arabasında üç kişi oturuyormuş. Bir kadın da arkadan geliyormuş. Yolda bir adam merak etmiş. Öküz arabasındaki adama bu yanındaki kim diye sormuş. Adam:

“Canım.” demiş. Canım dediği karısıymış. Bu sefer arkada oturan kim diye sormuş.

“Canımın canı.” demiş. O da karısının annesiymiş. Adam iyice merak etmiş.

“Peki, arkadan gelen kim?” demiş. Öküz arabasındaki adam:

“O da g.tümün çanı.” demiş. Meğer o kendi annesiymiş. (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **3.2.2.16. Hanım mı Oldun?**

Kızın biri köyden şehre gelin gitmiş. Haftasında ana babasına el öpmeye gelmiş. Hanım oldu ya artık. Anasına:

“Ana be keçinin kafasındaki çomaklar ne öyle?” demiş. Güya bilmiyormuş. Anasının da kafası atmış:

“Dağdan indin hangadak, hanım mı oldun angadak?” demiş. (Fadime İrkil-Pamukçu)

### **3.2.2.17. Altı Ay Sıtma Altı Ay İshal**

Çobanın biri bir çiftlikte çalışmaya başlamış. Birden hastalanmış. Sıtma olmuş. Sıtması tam altı ay sürmüştü. Altı ayın sonunda da ishal olmuş. Yılın sonunda da para kazanamayınca kendi kendine: “Altı ay sıtma, altı ay ishal. Şimdi de para yerine b.k al.” demiş. (Ahmet Çakar-Kamçılı)

### **3.2.2.18. Her Yiğide Kısmet Olmaz**

Adam pazarda pekmez satıyormuş. Alıcı da tadına bakmak istemiş. Adam bir kepçe daldırmış pekmez küpünün içine. Bir bakmış içinde sıçan ölüsü... Adam, alıcıya belli etmeden sıçanı yutmuş. Belli olsa adam almayacak. Alıcı, o neydi diye sormuş. Adam da: “O küp başına bir kere olur. Her yiğide kısmet olmaz.” demiş. (Zeki Yaşar-Cinge)

## 4.İLAHİLER

### 4.1. İlahilerin İncelenmesi

Tanrıyı övmek, ona yalvarmak için yazılan şiirlere ilahi denir. İlahiler özel bir ezgiyle okunur. İlahiler tarikatlara göre türlü adlar alır: Mevleviler ilahiye âyin, Bektaşiler nefes, Gülşeniler tapuğ, Halvetiler durak, öteki tarikatlar da cumhur ya da ilahi der.<sup>82</sup>

Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinde ilahilerin daha çok mevlitlerde ve kına gecelerinde söylendiği görülmüştür. Hatta köylerde sesinin güzelliği ile bilinen kadınların birer defter tuttıkları ve büyüklerinden duydukları, mevlitlerde dinledikleri ilahileri yazıya geçirdikleri gözlenmiştir.

### 4.2. İlahi Metinleri

#### 4.2.1. Kербela

Kербela bir dağ içinde  
Nur parlar siyah saçında  
Yaralı kanlar içinde  
Hasan ile Hüseyin'dir

Kербela'ya vardı konu  
Şehit olacağın bildi  
Döne döne şehit oldu  
Hasan ile Hüseyin'dir

---

<sup>82</sup> Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s. 343-344.

Kerbela'nın yazıları

Şehit olmuş gazileri

Fatma ana kuzuları

Hasan ile Hüseyin'dir

Kerbela'da ufak taşlar

Kuran okur kesik başlar

Ağlayalım din kardeşler

Hasan ile Hüseyin'dir

Şehitlerin şen çeşmesi

Evliyanın bağlı başı

Fatma ana gözü yaşı

Hasan ile Hüseyin'dir

Hazreti Ali babaları

Hem Muhammed dedeleri

Arşın iki gölgeleri

Hasan ile Hüseyin'dir

Yunus der ki ey kardeşler

Kuran okur dağlar taşlar

Susuz ölen kesik başlar

Hasan ile Hüseyin'dir (Ali Atsız-Kesirven)

#### **4.2.2. Uyan**

Bismillahtır her iş başı  
Şeytanlara vur sen taşı  
Kurtardım çok karındaşı  
Uyan kardeş sen gafletten

Sözümü tut aç gözünü  
Okut oğul ve kızını  
Allah'a bağlı özünü  
Uyan kardeş sen gafletten

Çıkmaza mı girdi işin  
Akıt gözlerinden yaşın  
Toprağa girmeden başın  
Uyan kardeş sen gafletten

Allah verdi bu canını  
Feda eyle sen kanını  
Kurtar sen de imanını  
Uyan kardeş sen gafletten (Ali Atsız- Kesirven)

#### **4.2.3. Ya Muhammet**

Arayı arayı bulsam izini  
İzinin tozuna sürsem yüzümü

Hak nasip eylese görsem yüzünü  
Ya Muhammet canım arzular seni

Bir mübarek seter olsa da gitsem  
Kâbe yollarında kuylara batsam  
Hub cemalin bir kez düşte seyretsem  
Ya Muhammet canım arzular seni

Arafat Dağıdır bizim dağımız  
Onda kabul olur bizim duamız  
Medine'de yatar peygamberimiz  
Ya Muhammet canım arzular seni (Fatma Eren- Kesirven)

#### **4.2.4. Çaren mi Var?**

Gururlanma insanoğlu,  
Ölmemeye çaren mi var?  
Hazan görmüş bir gül gibi,  
Solmamaya çaren mi var?

Hayat denen dolap döner,  
Bütün mahlûk ona biner,  
Yağı biter kandil söner,  
Sönmemeye çaren mi var?

Hiç aldanma mala mülke,  
Gitmez isen doğru yola,  
Tatlı canın Azrail'e,  
Vermemeye çaren mi var?

Hiç güvenme can dostuna,  
Uçuşurlar mal kartına,  
Çıkıp teneşir üstüne,  
Yatmamaya çaren mi var?

Düşünmezsın hiç ölmeyi,  
Terk etmezsın hiç gülmeyi,  
Yakası yok ak gömleği,  
Giymemeye çaren mi var?

Nerde ecdat nerde ata?  
Hakka karşı yapma hata,  
Tabut denen ağaç ata,  
Binmemeye çaren mi var?

Kalkacaktır gözde perde,  
Göreceksın yerin nerde,  
Ev kazılmış kara yerde,  
Yatmamaya çaren mi var?



Münker Nekir gelecektir,  
Rabbin kimdir diyecektir,  
Mümin cevap verecektir,  
Vermemeye çaren mi var? (Fatma Eren-Kesirven)

#### **4.2.5. Veysel Karani**

Sabahleyin erken yola giderdi  
Hak Resulü için zikir ederdi  
Allah Allah deyü eve giderdi  
Yemen ellerinde Veysel Karani  
Söylemez yalanı yemez haramı  
Kâbe yollarının gülü reyhanı

Anasından doğdu dünyaya geldi  
Melekler altına kanadın serdi  
Resulün hırkasın tacını giydi  
Yemen ellerinde Veysel Karani  
Karani Karani Veysel Karani  
Kâbe yollarının gülü reyhanı

Anasından izin aldı durmadı  
Vardı Kabenin yolların boyladı  
Eve geldi Muhammed'i bulmadı  
Yemen ellerinde Veysel Karani

Söylemez yalanı yemez haramı

Kâbe yollarının gülü reyhanı

Elinde asası hurma dalından

Sırtında abası deve yününden

Asla hata gelmez onun dilinden

Yemen ellerinde Veysel Karani

Karani Karani Veysel Karani

Kâbe yollarının gülü reyhanı

Muhammet mescitten evine geldi

O Veys'in nurunu kapıda gördü

Sordu Fatıma'ya eve kim geldi

Yemen ellerinde Veysel Karani

Karani Karani Veysel karani

Kâbe yollarının gülü reyhanı

Yastığı taş idi döşeği postu

Cennetlik eylemek ümmeti kastı

Allahın sevgilisi habibin dostu

Yemen ellerinde Veysel Karani

Karani Karani Veysel karani

Kâbe yollarının gülü reyhanı

Ebubekir Ömer Osman geldiler

Araya araya dağda buldular  
Onun kim olduğun ancak bildiler  
Yemen ellerinde Veysel Karani  
Söylemez yalanı yemez haramı  
Kâbe yollarının gülü reyhanı

Hırkasın çıkardı seccade diye  
Secdede yalvardı Allah'ım diye  
Muhammet ümmetini affeyle diye  
Yemen ellerinde Veysel karani  
Karani karani Veysel karani  
Kâbe yollarının gülü reyhanı(Ali Atsız-Kesirven)

#### **4.2.6. Koyun**

Musa Tur Dağı'nda koyun güderken  
Koyun arkasında zikir ederken  
İki kurt geldi selam verdiler  
Senden kuzu istiyor hak dediler

Musa kuzuyu verdi kurtlar götürdü  
Koyun ol zaman risale geldi  
Ne ettin Musa'm ne ettin  
Kuzumu neler ettin  
Benim şu halimi mecnun ettin

Ağlama koyunum ağlama

Sarardın soldun

Hep anneler üstün mertebi tuttun

Kurban İsmail'in annesi sen oldun ( Ayşe Dalkılıç-Kesirven)

#### **4.2.7. Medine'ye Varamadım**

Medine'ye varamadım

Gül kokusu alamadım

Yaralıyım, yaralıyım

Kabe'nin örtüsü kara

Açtı yüreğime yara

Bulunmaz derdime çare

Yaralıyım, yaralıyım

Kâbe'nin o siyah taşı

Akıttım gözümdeñ yaş

Bulunmaz Resul'ün eşı

Yaralıyım, yaralıyım. (Zeynep Uysal-Ovaköy)

#### **4.2.8. Cennetine**

Ben bu amellerim ile

Giremem o cennetine

Rabbim bizi de affeyle

Koy bizi de cennetine

Cennetine cennetine

Koy bizi de cennetine

Rabbim bizi de affeyle

Koy bizi de cennetine

Çok korkuyorum ölümden

Ölüm değil amelimden

Korkum Azrail'den değil

Cehennemden ateşinden

Cennetine cennetine

Koy bizi de cennetine

Rabbim bizi de affeyle

Koy bizi de cennetine (Zeynep Uysal-Ovaköy)

#### **4.2.9. Şol Cennetin İrmakları**

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyu deyu

Çıkmış İslam bülbülleri

Öter Allah deyu deyu

Salınır tuba dalları

Kuran okur hem dilleri

Cennet bağının glleri

Öter Allah deyu deyu

Aydan aydındır yüzleri

Baldan tatlıdır sözleri

Cennette huri kızları

Gezer Allah deyu deyu (Gülümser akar-Kamçılı)

## 5. TÜRKÜLER

Halkın sevinçlerini, hüznlerini, özlemlerini ifade ettiği bir nazım biçimi olan türkü oldukça yaygın bir biçimdir. Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşan, çağdan çağa değişikliklere uğrayarak da olsa gelebilen, her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiiirlerdir.<sup>83</sup> Esasında bu nazım biçiminin başlangıçta elbette bir söyleyeni bulunmaktadır. Ancak zamanla dilden dile, gönülden gönüle aktarılırken anonim halk şiiirinin yaygın bir şekli haline gelmiştir.

Türlü ezgilerle söylenen bir anonim halk şiiiri nazım biçimi olan türkünün bazen söyleyeni belli olan biçimleri de vardır. Her iki bölüğe de girebildiğinden halk edebiyatının en zengin alanıdır. Bent adı verilen asıl sözlerin olduğu bölüm ve nakarat bölümlerinden oluşur. Nakarat bölümüne bağlama veya kavuştak adı verilir. Yedili, sekizli ve on birli hece kalıplarıyla söylenen bu nazım şekline Anadolu halkı bütün acılarını ve sevinçlerini doldurur.<sup>84</sup> Türküler ile ilgili en önemli sorunlardan biri de belirli bir şekillerinin olmamasıdır. Bu sorun Öcal Oğuz tarafından şöyle açıklanmıştır: *“Yine ‘anonim’ halk şiiirleri arasında yer alan ‘Türkü’ü ele aldığımız zaman kafiyeye örgüsü, nazım birimi, vezin ve hacim gibi ‘dış’ unsurlar bakımında belirli bir şekilde karşılaşmamaktayız. Aynı şekilde türkülerde türlerin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullandığımız ‘konu’ ve ‘ezgi’ beraberliği de yoktur. Bu bakımdan ‘türkü’nün de ‘Türkmani’, ‘Varsağı’, ‘Bayatı’, ‘Şarkı’ kelimeleriyle birlikte değerlendirilip izahının yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bize göre türkü ‘Türklere mahsus ezgiler’ olup, bir nazım şekli veya türünün adı değildir.”*<sup>85</sup>

### 5.1. Türkülerin İncelenmesi

Balıkesir Manavları arasında derlenen türkülerin tamamı kadınlar arasından derlenmiştir. Erkekler bu konuda tamamen çekingen yaklaşmışlardır. Özellikle kına

---

<sup>83</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 150.

<sup>84</sup> Dilçin, s. 289.

<sup>85</sup> M. Öcal Oğuz, *Halk Şiiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001, s. 16.

türküleri kadınların bulunduğu bir icra ortamında söylenmesi sebebiyle sadece kadınlar tarafından bilinmektedir. Günümüzde türkü söylemenin çok da yaygın olmadığını belirten kaynak şahıslar eski dönemlerde çok daha fazla türkü söylediklerini ifade etmişlerdir. Kesirven adlı köyde gördüğümüz Hafize Atsız önceden tarlalarda akşama kadar türkü ve mani söylediklerini, bu konuda adeta birbirleriyle yarıştıklarını ifade etmiştir. Yine Bereketli adlı köyde yapılan derlemelerde eskiden köyde kavruk çekme, pedrik eğirme gibi işleri hep birlikte toplanarak yaptıkları ve bu esnada da türkü söyledikleri ifade edilmiştir. Ancak günümüzde kına geceleri dışında bir icra ortamı pek bulunmayan türküler unutulmaya yüz tutmuşlardır.

Balıkesir Manavları arasında derlenen türküler muhtevaları esas alınarak aşağıdaki tasnife göre değerlendirilecektir:

- a) Olay Türküleri
- b) Kına Türküleri
- c) Gurbet ve Ayrılık Türküleri
- d) Aşk ve Sevda Türküleri

Derlenen on sekiz türküden dört tanesi “Olay Türküleri”, altı tanesi “Kına Türküleri, dört tanesi “Gurbet ve Ayrılık Türküleri”, üç tanesi de “Aşk ve Sevda Türküleri” başlıklarına dâhil edilmiştir.

Olay türkülerinin öncesinde olayların nasıl gerçekleştiklerine de yer verilmiştir. Bu türküleri söyleyen kaynak şahıslar türküye başlamadan önce muhakkak hikâyesini de anlatmışlardır.

Kına türküleri kına gecelerinden yapılan derlemelerde karşımıza çıkan türkülerden olduğu gibi kaynak şahısların derlemeler esnasında söylediği türküleri de kapsamaktadır. Kına gecelerinde türkü söyleyen kadınlar özellikle bellidir. Hatta bazı köylerde bu kişiler ağlatıcı olarak bilinirler. Bu türkülerin söylenmesindeki amaç gelini ve gelinin yakınlarını ağlatmaktır.

Aşk ve sevda türkülerinden ikisi adeta birbirine karışmış durumdadır. Nakarat bölümleri aynı olan “Ak Kelem Kara Kelem” ve “Altın Cezvem Kaynıyor” adlı bu iki türkü mani tarzında türkülerdir. Ölçüleri ve diğer biçim özellikleri bakımından



mani ile aynı olmakla birlikte ezgili söylenmeleri, nakarat bölümlerinin olması ve kaynak şahıs tarafından türkü adıyla anılması bakımından bu bölüme dâhil edilmiştir.

Derlenen türkülerde şekilsel olarak düzensizlikler hemen göze çarpmaktadır. 7, 8, 11, 12, 13'lü ölçülerin kullanıldığı, hatta aynı türkü içerisinde farklı ölçülere yer verildiği görülmektedir.

## 5.2. Türkü Metinleri

### 5.2.1. Olay Türküleri

#### 5.2.1.1. İstanbul Kızı

Bir oğlanın birisi askere gitmiş İstanbul'a. Bir kız sevmiş. Oradan onu almış köye getirmiş. E köyde de tarla, tokat, orak, çapa çok. Kız da o işleri yapamıyormuş. Sonra oğlan bıkmış bundan. Kızları tartışmaya başlamış. Oğlan başlamış gari türküyü.

İstanbul'dan gelin aldım köye getirdim

Onu da ben başıma bela getirdim

Rastık ister boya ister podra ister

Şaşırmışım aklımı mevlam yol göster

İstanbul'da onun bir sevdiği varmış

Hemen o sevdiğine mektup yazarmış

Mektupları bulunca hemen boşadım

Ondan sonra hayatta rahat yaşadım(Hafize Atsız- Kesirven)

#### 5.2.1.2. İhtiyar Adam

Genç kızları ihtiyar bir adama vermişler. Kız bu adamı hiç istememiş. Ama üvey babası zorla vermiş. Adamın kıza etmediği eziyet kalmamış. O da ona türkü söylemiş:

İhtiyar adama bir döşek attım gül gibi gül gibi

Sabah kalktım bir baktım göl gibi göl gibi

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adama verdiler verdiler

Hem verdiler hem sana bakar dediler

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adamın arkasında paltosu

Öksürdükçe hiç durmuyor arkası arkası

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adama verdiler verdiler

Hem verdiler hem sana bakar dediler

Ah ben nedeyim ben nedeyim

Kedi değil pencereden atayım atayım

Keçi değil çan pazarında satayım satayım

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adama verdiler verdiler

Hem verdiler hem sana bakar dediler

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adama mantı yaptım yemedi yemedi

Sakalına düşenleri silmedi silmedi

Ah ben nedeyim ben nedeyim

İhtiyar adama verdiler verdiler

Hem verdiler hem sana bakar dediler

Ah ben nedeyim ben nedeyim (Çiğdem Serbay- Bereketli)

### 5.2.1.3. Akpınar

Bizim köyde çok güzel bir kız varmış. Yanakları al almış. Her gören bir daha bakarmış. Bu kızcağız birini sevmiş başka köyden. Ama babası oğlanı istememiş. Oğlan eşkiyaymış diyenler de var. Oğlan Emine'yi görmek için her gün köye gelirmiş. Kızın babası da vicdansızmış çok. Jandarmaya haber vermiş. Oğlanı silahla kovalatmış. Jandarma oğlanı vurmuş. Ondan bu türkü söylenmiş.

Akpınara varaydım

Eminem'i soraydım

Eminem'in yoluna

Canlarımı vereydim

Akpınar yapısına

Gün doğar kapısına

Yârim çiçek yollamış

Uyandım kokusuna

Eminem Eminem

Tavalarda kavurma

Yalvarırım candarma

Beni yardım ayırma

Akpınar'ım akıyor

Yar yüzüme bakmıyor

Hep çiçekler açılmış

Yârim gibi bakmıyor (Fatma Bacak-Pamukçu)

#### 5.2.1.4. Emmim Kızı

Kızın birini istemediği biriyle evlendireceklermiş. Kız da emmisinin oğlunu seviyormuş. Ama oğlan korkakmış. Bir gün artık istemeye gelecekler kızı. Kız bunu öğrenince oğlanın çalıştığı tarlaya gitmiş. Orada türkü atışmışlar. En sonunda oğlan da dayanamamış kızı kaçırmış. Bu olay bizim düğünlerimizde de temsil çıkarılır. Türküsü çok güzel diye hep yaparlar temsilini.

Evlek kestim tohum saçtım

Koca öküzü çifte koştum

Ben **bön** bir hayırlı işe bulaştım

Ben gidemem emmim kızı

Tohumunu kuşlar yesin

Koca öküzü kurtlar yesin

Bönkü işin yarına kalsın

Kalk gidelim emmim oğlu

Tohum yerde saçılı kaldı

Koca öküzüm koşulu kaldı

Torbam dalda asılı kaldı

Ben gidemem emmim kızı

Tohum yerde saçılı dursun

Koca öküzün koşulu dursun

Hayırlı işin yarına kalsın

Kalk gidelim emmim oğlu

Anan duyar baban duyar  
Arkamızdan el koyar  
Seni alır beni döver  
Ben gidemem emmim kızı

Anam duymaz babam duymaz  
Arkamızdan atlı koymaz  
Beni alıp seni dövmez  
Kalk gidelim emmim oğlu

Al atımın nalı yok  
Üstünün gül çulu yok  
Bey babamın izni yok  
Ben gidemem emmim kızı

Al atının nalı var  
Üstünün gül çulu var  
Bey babamın izni var  
Kalk gidelim emmim oğlu (Ayşe Dalkılıç- Kesirven)

## **5.2.2. Kına Türküleri**

### **5.2.2.1. Kına Türküsü 1**

Kınasını katı karın ne ne ne ne nanina  
Yengesini kakıvarın ne ne ne ne nanina  
Ak ellerin kınalansın ne ne ne ne nanina

Ala gözlerin sulansın ne ne ne ne nanina

Evlerinin önü kavak ne ne ne ne nanina

Sallanıyor savak savak ne ne ne ne nanina

Evlerinin önü iğde ne ne ne ne nanina

Davarı var kara yerde ne ne ne ne nanina

Annesi var kara yerde ne ne ne ne nanina (Bahriye Kandemir-Naipli)

#### **5.2.2.2.Kına Türküsü 2**

Şu bağrıma taş basaydım

Aylar yıllar saymasaydım

Et tırnaktan ayrılmazmış

Keşke anne olmasaydım

Kuruyan dallar eğilmez

Azgın yaraya değilmez

Evlat acısını kardeş

Anne olmayanlar bilmez

Dün bugündür bugün yarın

Hani benim yavrularım

Ne çabuk geçti seneler

Eller aldı benim yavrum

Duvak duvak tel mi oldun

Nefesimde yel mi oldun

Ah biricik kızım benim

Gidiyorsun el mi oldun

Ak alnında ta olsaydım

Gözlerinde yaş olsaydım

Ah bir toprak taş olsaydım

Keşke anne olmasaydım (Fadime İrkil-Pamukçu)

### **5.2.2.3. Kına Türküsü 3**

Aylar yıllar sarmayaydım

Şu bağıma taş basaydım

Et tırnaktan ayrılmazmış

Keşke anne olmayaydım

Beşiğe koyup salladım

Kanadım ile kolladım

Gözlerimden ayırmadım

Gurbet eline yolladım

Başucuna oturduğum

Nice hayaller kurduğum

Sen biricik yavrum benim

Bu yuvadan uçduğum



Akmayın sular akmayın  
Yanmışım beni yakmayın  
Yavrumdan kalan hatıra  
Beni yalnız bırakmayın

Duvak duvak tel mi oldun  
Nefesimde yel mi oldun  
Sen annenın kuzusuydun  
Gidiyorsun el mi oldun

Dün bütündüm bugün yarım  
Hani benim yavrularım  
Ne çabuk geçti seneler  
Ne tez aldı yavrum eller

Ak altında taş olsaydım  
Gözlerinde yaş olsaydım  
Ah bir toprak taş olsaydım  
Keşke anne olmasaydım (Fatma İrkil-Pamukçu)

#### **5.2.2.4. Kına Türküsü 4**

Annemin hayali geldi önüme  
Söylediği sözleri kaldı dilimde

Geydiği gömleğini aldım elime  
Hasretim anneciğim ararım seni  
Ararım ararım annem ah bulamam seni

Oturup da doya doya emzirdiğin beni  
Hasretim anneciğim ararım seni  
Ararım ararım annem ah bulamam seni

Karşıda grnd yapraklı dağlar  
Dilim söyler anneciğim yreğim dağlar  
Dinleyin derdimi ey yüce dağlar  
Hasretim anneciğim ararım seni  
Ararım ararım annem ah bulamam seni

Karşıda grnd martı srs  
ıkmadı yrekte annenin acısı  
Annesini yitirmiş oğul ve kızı  
Hasretim anneciğim ararım seni  
Ararım ararım annem ah bulamam seni

Aş bişirdim anneciğim tuzlu dediler  
Ev süpürdüm anneciğim tozlu dediler  
Suya gittim anneciğim gezdi dediler  
Ağladım ağladım anneciğim nazlı dediler  
Ah ana senin oturup gezdiğin yirlere

Hasretim anneciğim ararım seni

Ararım ararım annem ah bulamam seni

Anne emeği çoktur ödenmez

Sayfalarca yazsam da yine de tükenmez

Sen ölsen de anneciğim ah emeğin de ölmez

Hasretim anneciğim ararım seni

Ararım ararım annem ah bulamam seni (Fadime İrkil-Pamukçu)

#### **5.2.2.5. Yüksek Yüksek Tepelere**

Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar

Arşı arşı memlekete kız vermesinler

Annesinin bir tanesini hor görmesinler

Uçan da kuşlara malum olsun

Ben annemi özledim

Hem annemi hem babamı

Ben köyümü özledim (Hafize Atsız-Kesirven)

#### **5.2.2.6. Kına Türküsü 5**

Ünle(yi)n gelsin anasını

Yaksın elin kınasını

Anası der ben gelemem

Bir kuzumdur dayanamam

Ünle(yi)n gelsin abasını

Yaksın elin kınasını

Abası der ben gelemem

Bir kardeşim dayanamam

Ünle(yi)n gelsin yengesini

Yaksın elin kınasını

Yengesi der ben gelirim

El kızımı dayanırım (Cevriye Rüzgar-Yenice)

### **5.2.3. Gurbet ve Ayrılık Türküleri**

#### **5.2.3.1. Ne Ali'yim Ne de Veli**

Koyun kuzu meleşiyor

Herkes gülüp oynaşiyor

Benim bahtım ne karaymış

Dilden dile dolaşiyor

Ne Ali'yim ne de Veli

Kapından çevirme beni

Çok verdi felek bu derdi

Dert verdi dermanı serdi

Dönüp dönüp yalvarsam da

Ağlasam da gelmez geri

Ne Ali'yim ne de Veli

Kapından çevirme beni (Hafize Atsız-Kesirven)

### **5.2.3.2. Geyik**

Benim adım Karacadır

Yavrularım alacaktır

Ol resul benim hocamdır

Ben bir geyik ağlar gördüm

Yavrusunu arar gördüm

Tırmandım yalçın kayaya

Döndüm baktım çil ovaya

Yavrulam kaldı yuvada

Ben bir geyik ağlar gördüm

Yavrusunu meler gördüm

Avcı beni av eyledi

Etlerimi pay eyledi

Üç yavrunu düşün dedi

Ben bir geyik ağlar gördüm

Yavrusunu meler gördüm

Memesinden sütler akar

Üç yavrum yollara bakar  
Yavrula(rı)m canımı yakar  
Ben bir geyik ağlar gördüm  
Yavrusunu meler gördüm

Etim sofrada yenilsin  
Davam mahşerde görülsün  
Postumda namaz kılınsın  
Ben bir geyik ağlar gördüm  
Yavrusunu meler gördüm ( Fatma Eren-Kesirven)

### **5.2.3.3. Babamın Oğlu Var**

Ankara'da yedim taze meyveyi  
Boşuna çiğnedim yalan dünyayı  
Söyleyin anneme anam ağlasın  
Babamın oğlu var beni neylesin

Trene binerken potinim kaydı  
Sırmalı mendilimi dalgalar aldı  
O benim nazlı yârim ellere kaldı  
Söyleyin anneme anam ağlasın  
Babamın oğlu var beni neylesin

Trene binerken başım selamet

Kore'ye varınca koptu kıyamet  
Bir yavrum anam sana emanet  
Söyleyin anneme anam ağlasın  
Babamın oğlu var beni neylesin

Trene binerken saat beş idi  
Kore'ye varınca anam şafak ışığı  
Beni öldürenler anam beş kardeş idi  
Söyleyin anneme anam ağlasın  
Babamın oğlu var beni neylesin (Ayşe Dalkılıç-Kesirven)

#### **5.2.3.4. Bülbül**

Nazlı bülbül ne gezersin engin havada?  
Yavrularım bekliyor beni yuvamda.  
Kendim gurbet elde gönlüm sılada.  
Ötme bülbülüm ötme bağrım yanıktır,  
Bülbülüm feryat etme ciğerim deliktir.

A bülbülüm sana ne haller oldu?  
Sarardı gül benzin ellere döndü.  
Yoksa gurbet elde yavrun mu kaldı?  
Ötme bülbülüm ötme bağrım yanıktır,  
Bülbülüm feryat etme ciğerim deliktir. (Fatma Erdem-Kesirven)

## **5.2.4. Aşk ve Sevda Türküleri**

### **5.2.4.1. Karyolamın Demiri**

Karyolamın demiri,

Yandım Ayşem.

O yar benim değil mi?

Yandım Ayşem.

O yar benim olmazsa,

Yandım Ayşem.

Öldürürüm kendimi.

Yandım Ayşem. ( Nefiye Akdeniz-Bereketli)

### **5.2.4.2. Al Beni Kıyamam Seni**

Yar üstümden yar sevmiş

Zaten bende delilik

Al beni kıyamam seni

Sevdiğini sarmayan

Ölür gider ah çeker

Al beni kıyamam seni

Dere boyu nanesi

İncecik her tanesi

Sevip sevip almayan



Yoktur böyle tanesi

Al beni kıyamam seni (Hafize Atsız-Kesirven)

### **5.2.4.3. Ak Kelem Kara Kelem**

Ak kelem kara kelem

Biz de yanına gelem

Ak kelem kara kelem

Ortasında yağ bölem

Söyle oğlan derdini

Biz de yanına gelem

A güzelim a kibarım

İNme yola yol taşlı

Ağlamışın güzel oğlan

Yine gözlerin yaşlı

Erik dalı eğmeli de

Dibinde eğlenmeli

Hana yarin dedikçe

Gösterdiğine değmeli

A güzelim a kibarım

Noldu sürmelim noldu

Evlerimiz irak emme

Sevi aradı buldu (Ayşe Yalçın- Pamukçu)

#### 5.2.4.4. Altın Cezvem Kaynıyor

Altın cezvem kaynıyor.

Gene yürek oynuyor.

İlde güzel çok emme de,

Sevdiğime uymuyor.

A güzelim a kibarım,

Noldu sürmelim noldu?

Evlerimiz irak emme,

Sevi aradı buldu.

Altın cezvem kaynıyor.

Gene yürek oynuyor.

İlde güzel çok emme de,

Sevdiğime uymuyor.

A güzelim a kibarım,

İNme yola yol taşlı.

Ağlamışın güzel oğlan,

Yine gözlerin yaşlı.

Zeytin ot değil mi de?

Yaprağı gök değil mi?

Yar üstüme yar sevmiş,

Bu bana dert değil mi?

A güzelim a kibarım,  
Noldu sürmelim noldu?  
Evlerimiz ırak emme,  
Sevi aradı buldu.

Karşı karşı duralım da,  
Telefonu kuralım.  
Bu seviler bizdeyken,  
Biz de telef olalım.

A güzelim a kibarım,  
İNme yola yol taşı.  
Ağlamışın güzel oğlan,  
Yine gözlerin yaşlı.

Hanbar altı kum altı da,  
Keklik suya bunaldı.  
Hadi gidelim yârim de,  
Yaşlarımız on altı. (Ayşe Yalçın- Pamukçu)

## 6. MANİLER

### 6.1.Manilerin İncelenmesi

Maniler Anonim halk şiirinin en sık karşılaşılan nazım şeklidir. “Az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dördüklü anonim şiirlere mani denir.”<sup>86</sup> Genellikle aaxa şeklinde kafiyelenen maniler bazen aaab, abab, abcd şeklinde de görülebilir. Konuları her türlü hayat hadisesinden seçilebilmektedir. Maniler hususiyle kadınların irticalen yarattıkları eserlerdir. İlk iki mısraları duygu, düşünce ve hayalin girişi niteliğindeki asıl konu son mısralarda karşımıza çıkar.<sup>87</sup>

Maniler özellikle geçmiş dönemlerde günlük hayatta kendisine büyük bir yer bulmuştur. Ancak maniler ile ilgili tam bir sınıflandırma yapılmamıştır. Bazen şekil yönünden sınıflandırmalara bazen ise icra edildikleri ortama göre tasnif edilmişlerdir. Pertev Naili Boratav manileri düzülüp söylendikleri ortama, duruma, yerlere ve şartlara göre tasnif etmiştir. Ancak kendisi de tasnife geçmeden evvel aynı maninin birden fazla bölümde görülebileceğini ifade etmiştir. Boratav’ın tasnifi karşımıza şu şekilde çıkmaktadır:

1. Niyet, fal (yorum) manileri
2. Sevda manileri
3. İş manileri
4. Bekçi ve davulcu manileri
5. İstanbul’da bazı sokak satıcılarının manileri
6. İstanbul meydan kahvelerinin cinaslı manileri

---

<sup>86</sup> Doğan Kaya, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999, s.10.

<sup>87</sup> Şükrü Elçin, *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990, s.7-8.

7. Doğu Anadolu'da hikâye manileri

8. Mektup manileri.<sup>88</sup>

Balıkesir merkez ilçedeki Manavlar arasında 157 adet mani derlenmiştir. Bu maniler çoğunlukla aaxa şeklinde kafiyeli olmakla birlikte nadir de olsa aaaa, abbb, abcb, abab, abca şeklinde kafiyelere rastlanmaktadır. Bu aykırı örnekler kuvvetle muhtemel kaynak şahısların yanlış ya da eksik hatırlamalarından kaynaklanmaktadır. Derlenen maniler genellikle yedili hece ölçüsü ile yazılmış olmakla birlikte bazı manilerde sekizli hece ölçüsü veya muhtelif mısralarda eksik ya da fazla hece karşımıza çıkmaktadır.

Balıkesir'de Manavlar arasında mani söylemek “mani düzme, mani atışmak” kavramları ile de anılmaktadır. Atışmak ile kastedilenin ne olduğu sorulduğunda kim daha çok mani biliyor şeklinde atıştıkları cevabıyla karşılaşılmıştır. Yani Manavlar arasında aynı konu ve kafiye ile atışmadan ziyade sırayla mani söyleyip sonunda karşıdakini geçebilmek amaçlanmıştır. Sadece 138 numaralı mani aynı konuda ve atışma esnasında söylenen bir manidir.

Derlenen maniler genellikle sevda manisi olmakla birlikte davulcu manileri, mektup manileri, asker manileri de karşımıza çıkmaktadır. Kaynak şahıslara hangi ortamlarda mani söyledikleri sorulduğunda genellikle toplu olarak iş yaptıklarında, bayramlarda, kavruk çekme toplantılarında, sevgililer arasında birbirlerine mesaj verebilmek amacıyla ve bunun gibi sebepler sıralanmıştır. Kaynak şahıslardan (Ayşe Işık-Pamukçu) “*Sevdiğimizi almaya kalkan olursa o zaman mani atıştırdık. Sini çevirmede de maniler söyledik. Biri yere sini kor. Biri eliyle onu çevirir. Biri de onun altından türkü söyler, mani söyler. Oradan ses yankı yapar.*” diyerek manilerin Pamukçu köyündeki icra ortamından bahsetmiştir. Bu ifadeler doğrultusunda manilerin de türküler gibi ezgi ile söylenebildiği sonucu çıkarılabilmektedir. Derlemelerimiz esnasında genellikle düz şiir gibi söylenen maniler, önceleri sini çevirme toplantılarında ses yankılandırılarak söylenmiş ve böylece söze ezgi katılmaya çalışılmıştır.

---

<sup>88</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s.175-178.

Derlediğimiz manilerin çoğunluğu kadınlar arasından derlenmiştir. Buradan Balıkesir’de Manavlar arasında kadınların bu şekli daha çok kullandıkları sonucu çıkmaktadır. Erkeklere mani bilip bilmedikleri sorulduğunda çoğunlukla manileri kadınlar söyler cevabı alınmıştır. Ancak kaynak şahıslardan Fatih Serbay’ın şu ifadeleri kayda değerdir diye düşünmekteyiz: *“Bizim maniler size gelmez. Erkekler kendi aralarında daha çok ayıp ve küfürlü maniler söylerler.”* Her ne kadar bu manileri derlemede sıkıntı yaşamış bulunsak da erkekler arasında böyle bir kültür olduğu bilgisi genelleme yapmamızı önlemesi açısından önemlidir. Bu olumsuzluğa rağmen maniler çalışmamız esnasında en kolay derlediğimiz edebi türlerden biridir. Diğer türlere göre sayıca fazla olmasının sebebi zannımızca kısa ve öz anlatımlı olan bu nazım şeklinin diğer şekillere göre daha kolay akılda kalır olmasıdır.

## 6.2.Mani Metinleri

1)

A benim Ahmet yârim

Başı selamet yârim

Eğer sana varmazsam

Kopar kıyamet yârim (Hafize Atsız- Kesirven)

2)

Akşam e(vi)nize vardım

Yaşmağına düğüm saldım

Gel dedin ondan geldim

Neden uykuya daldın? (Ayşe Yalçın-Pamukçu)

3)

Aktepe'nin yüzüne

Yazı yazdım düzüne

Kız ben seni almazsam

Tü desinler yüzüme (Cihat Karakoç-Ovaköy)

4)

Ak yaşmağım kan oldu

Hafta bana ay oldu

Günleri saya saya

Ömürlerim zay(zayi) oldu (Ayşe Yalçın- Pamukçu)

5)

Ak yemiş, kara yemiş

Dalları yere eğmiş  
Oğlan kıza bakarken  
Bıyı(đı)nı sıçan yemiş(Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

6)

Al şalım yeşil şalım  
Tenhada buluşalım  
Aramız derya deniz  
Biz nasıl kavuşalım (Bahriye İrkil-Cinge)

7)

Altınlarım var benim  
Kime takayım kime  
Benim yârim yok bur(a)da  
Kime bakayım kime (Ahmet Çakar-Kamçılı)

8)

Annem bana don almış  
Pembe gülleri varmış  
Aşk olsun sevdiğime  
Sözüne sadık kalmış (Cevriye Rüzgar-Yenice)

9)

Arabam teker meker  
Ufacık halka şeker  
Sevdiğini almayan  
Gezer gezer ah çeker ( Nuriye Karakoç-Ovaköy)

10)

Asker oldun sevgilim



Gidiyorsun talime

Mektubunu sıkça yaz

Acı benim halime (Melek İlaslan-Cinge)

11)

Ateş attım samana

Bak dumana dumana

Senin güzel ananı

Ben getirdim imana (Melek İlaslan-Cinge)

12)

At gelir şakır şakır

Süt gelir bakır bakır

Hadi bu ünleşenler

Kesirven' de bir çakır (Hafize Atsız-Kesirven)

13)

Avlu dibi beklerim

Vay benim emeklerim

Dümbelek çala çala

Kırıldı bileklerim (Hafize Atsız-Kesirven)

14)

Avlu dibinde çörtük

Yârin kaşları çatık

Orta boylu sevdiğim

Yavan ekmeğe katık (Fatma Eren-Kesirven)

15)

Avlu dibinde keser

Bandırma'ya yel eser  
Annem verecek emme  
Babam duyarsa keser (Fatma Eren-Kesirven)

16)

Aya baktım ay beyaz  
Kıza baktım kız beyaz  
Cebe baktım para az  
Bu kız bize yaramaz (Çiğdem Serbay-Bereketli)

17)

Ayağımda mesterim  
Mesterimi süslerim  
Rica ederim yârim  
Boy resmini isterim (Fatma Eren-Kesirven)

18)

Ayakkabı giyerim  
Yüzü güzel olursa  
Kaynanamı severim  
Oğlu güzel olursa (Cevriye Rüzgar-Yenice)

19)

Ayakkabım çözüktü  
Bağla sevdiğim bağla  
Bugün ayrılık günü  
Ağla sevdiğim ağla (Fatma Eren-Kesirven)

20)

Ay doğar ay ışığı

Sofrada bal kaşığı

Yine nerden gelirsin

Gönlümün yakışığı (Fatma Eren-Kesirven)

21)

Ayfon ekтім azmadı

Demir çapa kazmadı

Ben Allah'a güvendim

Sevdiğime yazmadı (Ferit Özdemir-Büyükbostancı)

22)

Ayfonun kabağına

Oturdum kucağına

Oğlan güzel olursa

Kız gelir ayağına (Ferit Özdemir-Büyükbostancı)

23)

Bahçelerde gezersin

Çiçekleri ezersin

Gözü sana kayanı

Bir bakışta sezersin (Haluk İlaslan-Cinge)

24)

Bahçelerde pırasa

Yaprağına kar yağsa

Oğlanlar bekâr kalsa

Hep kızlara yalvarsa ( Ayşe Atabay-Kamçılı)

25)

Bak geldi yağlı dolma

Çok yiyip göbek salma

Üstüne bir kahve iç

Teravihe geç kalma (Bedriye Öz-Üçpınar)

26)

Balıkesir yolları

Akşamüstü serinler

Yarla bizim seviler

Günden güne derinler (Emel Çakar-Kesirven)

27)

Balıkesir'e girişte

Sol tarafı sanayi

Seninle dalga geçtim

Anlamadın enayi (Çiğdem Serbay-Bereketli)

28)

Ben bir çeşme yaptırđım

Üç türlü akar suyu

Beyazından iç yârim

Beyaz kavuşma suyu (Ahmet Çakar- Kamçılı)

29)

Bizim damda var kedi

Kedi ciğeri yedi

Kız senin de bu nazın

Beni de benden etti (Bedriye Öz-Üçpınar)

30)

Bizim köyün kızları

Sürmelidir gözleri  
Gözlerine bakarken  
Kaçırdım öküzleri (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

31)

Bizim motor kırmızı  
Dolaşıyor Kıbrıs'ı  
Benim sevdiğim oğlan  
Bereketli yıldızı (Çiğdem Serbay-Bereketli)

32)

Cam cama eklenir mi?  
Cam dibi beklenir mi?  
Gitti sevdiğin gelmez  
Durma o beklenir mi? (Cevriye Rüzgar-Yenice)

33)

Cici pabucum cici  
Gezdiğim çimen içi  
Benim de sevdiceğim  
Kavrulmuş badem içi (Cevriye Rüzgar-Yenice)

34)

Cumaertesi pazar  
Sevdiğim mektup yazar  
Kimse sevemez seni  
Benim sevdiğim kadar (Melek İlaslan-Cinge)

35)

Çapa kazıyo(ru)m çapa

Güneşin sığağında  
Can versem acı duymam  
Yârimin kucağında (Cevriye Rüzgar-Yenice)

36)

Çayırda ot yolarım  
Parmağırna dolarım  
Çok söylenme kaynana  
Saçlarını yolarım (Çiğdem Serbay-Bereketli)

37)

Çemberimin gülleri  
Solsun bakalım solsun  
Üzerime yar sevdin  
Olsun bakalım olsun (Cevriye Rüzgar-Yenice)

38)

Çiçeğin moruna bak  
Gelinin boyuna bak  
Sevinme deli gelin  
Sen işin sonuna bak (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

39)

Çinko cezve kaynıyor  
Gene yürek oynuyor  
Elde güzel çok emme  
Sevdiğime uymuyor (Emriye Topalak-Pamukçu)

40)

Çorap ince şiş ince

Bekle kebab pişince

Ana baba ne bilir

Gönül aşka düşünce (Ahmet Çakar-Kamçılı)

41)

Davulun içi pekmez

Çalarım fakat ötmez

Bir bahşiş vermezseniz

Davulcu bur(a)dan gitmez (Bedriye Öz-Üçpınar)

42)

Dere boyu düz gider

Bir kınalı kız gider

O kız yolu şaşırılmış

İnşallah bize gider (Hayriye Yaşar-Cinge)

43)

Dere boyu yeşillik

Boynumda beşi birlik

A kız seni almazsam

Haram olsun bu gençlik (Sadife Karakoç-Ovaköy)

44)

Deredeki taşlara

Bak şu kırlangıçlara

Anne fazla mıydım ben

Attın beni dışlara (Ayşe Yalçın- Pamukçu)

45)

Dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Al götür beni dere

Yârimin oldu(ğu) yere (İsmail İrkil-Bereketli)

46)

Dereler çakıl taşlı

Ördekler yeşil başlı

Pamukçu'nun kızları

Güliden tatlı gül saçlı (Emriye Topalak-Pamukçu)

47)

Derelerde patlıcan

Ben askere yazıl(a)ca(ğ)ım

Askerden de gelince

Kız ben seni alaca(ğ)ım ( İsmail İrkil-Bereketli)

48)

Dip odanın kilimi

Tut kaynana dilini

Tutmaz isen dilini

Niye aldın gelini (Hafize Atsız-Kesirven)

49)

Eğdim söğüt dalını

Soydum yapraklarını

Yârim hamamdan çıkmış

Öptüm dudaklarını (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

50)

Ekin ekdim gül bitti



Dalında bülbül öttü

Ben seviyordum emme

Yârim askere gitti (Hafize Atsız-Kesirven)

51)

Elbisem demet demet

Ortasında kelebek

Yazın beraber idik

Kışın ayırdı felek (Bahriye İrkil-Cinge)

52)

Eli elekli yârim

Basma yelekli yârim

Nasıl beni terk ettin

Demir yürekli yârim (Bahriye İrkil-Cinge)

53)

Elif üstünde minler

Bülbül yuvada inler

Benim kalbimde sensin

Senin kalbinde kimler (Hafize Atsız-Kesirven)

54)

Elinde elektrik

Yakma pili bitiyor

Yârime bakan gözün

İnan feri gidiyor (Bahriye İrkil-Cinge)

55)

Elma attım döşeğe

Yuvarlandı köşeye

Ne cilveli kızmışsın

Atamadım döşeğe (Ahmet Çakar Kamçılı)

56)

Entarisi beyazdan

Ben anlamam bu nazdan

Şimdi başım dalgalı

Konuşuruz birazdan (Bahriye İrkil-Cinge)

57)

Entarisi karaca

Bedenine görece

Unuttu sanma yârim

Rüyamdasın her gece (Çiğdem Serbay-Bereketli)

58)

Entarisi pembeden

Yakışıyor giymeden

Ben yârimi tanırım

Yanağındaki benden (Bahriye İrkil-Cinge)

59)

Erik dalı eğilmiş

Eriğini kim yemiş

Dün sabah yâri gördüm

Mavi gömleği giymiş (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

60)

Erik dalı eğmeli  
Dibinde eğlenmeli  
Hana yârin dedikçe  
Gösterdiğine değmeli (Ayşe Yalçın-Pamukçu)

61)

Eski cami direk ister  
Arkadaşım börek ister  
Benim karnım toktur  
Davulcu bahşış ister (Hatice Özkan-Çayırhisar)

62)

Eski cami direk ister  
Söylemeye yürek ister  
Benim karnım toktur ama  
Arkadaşım börek ister (Hafize Atsız –Kesirven)

63)

Evimiz karşı karşı  
Evimizin önü çarşı  
Gel beraber gezelim  
Dosta düşmana karşı (Bahriye İrkil-Cinge)

64)

Evin önünde dikme  
Dikmeye sular dökme  
Sağdıcma varırsam  
Dayanamasın itne (ipne) (Refiye Şen- Naipli)

65)

Evleri var betondan  
Salkımları altından  
Oğlan seni seviyom  
Karaciğer altından ( Ayşe Yalçın-Pamukçu)

66)

Ezanlar hep okundu  
İftarlığım lokumdu  
Aç karnına çok yedim  
Bana biraz dokundu (Bedriye Öz-Üçpınar)

67)

Fasulyemi aşımı  
Kim ay(1)klamış taşımı  
Sevdalıymışsın oğlan  
Neden yaktın başımı (Cevriye Rüzgar-Yenice)

68)

Fasulyeyi kuruttum  
Doğramayı unuttum  
Gel yârim konuşalım  
Ben annemi uyuttum (Gülümser Çakar- Kamçılı)

69)

Fasulyeyi pişirdim  
Toprak tenceresinde  
Gel yârim konuşalım  
Mutfak penceresinde (Hatice Bodursoy-Akçaköy)

70)

Fatma'm

Ben rakıya su katmam

Sen katarsan ben içmem

Ben Fatma'mdan vazgeçmem (Cevriye Rüzgar-Yenice)

71)

Fırın üstünde fırın

Durun yengeler durun

Ben oğlunuz sevmiyo(ru)m

Oğlunuza kız bulun (Hatice Çakar-Kamçılı)

72)

Garip ümmet söylesin

Derdi olan dinlesin

Askerli(ği)ni iyi yap

Sen benim gönlümdesin (Melek İlaslan-Cinge)

73)

Gide gide yoruldum

Bir taş buldum oturdum

Şu güzel oğlana

Bir bakışta vuruldum (Melek İlaslan-Cinge)

74)

Gitme oğlan döndür(ür)üm

Sigaramı söndür(ür)üm

Sen buradan gidersen

Kendimi öldürürüm (Çiğdem Serbay-Bereketli)

75)

Gökte yıldız ellidir  
Ellisi de bellidir  
Gizli sevda çekenin  
Gözlerinden bellidir (Bahriye İrkil-Cinge)

76)

Gönderdiğin mektuplar  
Bugün geçti elime  
Sevdiğim boy resmini  
Asakoydum gönlüme (Melek İlaslan-Cinge)

77)

Göreceksin bir rüya  
Evlenmişsin de güya  
Tersi çıkarmış derler  
Diyenlere inanma (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

78)

Gül kurusu sepette  
Bir yar sevdim gurbette  
Gurbette(y)se gurbette  
Bir gün gelir elbette (Melek İlaslan-Cinge)

79)

Hadi gidelim yârim  
Bizim vatana kadar  
Ben senden ayrılamam  
Dünya batana kadar (Bahriye İrkil-Cinge)

80)

Halata yeşil kolan  
Dolan sevdiğim dolan  
Benim gibi var mıdır?  
Yârinden mahrum olan (Hayriye Yaşar-Cinge)

81)

Harman yeri yarıldı  
Kayınval(i)de darıldı  
Darılırsa darılsın  
Oğlu bana sarıldı (Hayriye Yaşar-Cinge)

82)

Harman yerinde halı  
Kurşun altında çalı  
Yardan mektup beklerim  
Ya perşembe ya salı (Haluk İlaslan-Cinge)

83)

Harman yerinde saman  
Aman sevdiğim aman  
Eller düğün yapıyor  
Bizim düğün ne zaman? (Çiğdem Serbay-Bereketli)

84)

Havan dolu darıyla  
Kovan dolu arıyla  
Nasıl vakit geçirdin?  
Bunun gibi karıyla. (Cevriye Rüzgar-Yenice)

85)

Haydar Paşa Garı'nda

Anasının yanında

İstedim de vermedi

Çıban çıksın burnunda ( Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

86)

Hey oturu oturu

Giymiş yeşil pontulu

Benim sevdiğim oğlan

Şen kahvede oturu(Hafize Atsız- Kesirven)

87)

İşte geldik kapınıza

Selam verdik hepinize

Selamımızı almazsanız

Yazıklar olsun hepinize (Fatma İrkil-Pamukçu)

88)

Kahve koydum fincana

Selam söyle amcana

Amcan kızı vermezse

Turşu koysun fincana (Melek İlaslan-Cinge)

89)

Kaleden öküz bakar

Öküzün anlı sakar

Delikanlı dururken

İhtiyara kim bakar (Çiğdem Serbay-Bereketli)

90)



Kara kara kazanlar

Kara yazı yazanlar

Cennet yüzü görmesin

Aramızı bozanlar (Zeynep Uysal-Ovaköy)

91)

Karanfil ekdim taşa

Bitmedi kaldı kışa

İkimizin sevdası

Gider mi acep boşa? ( Nurşen Ata- Kamçılı)

92)

Karanfilim mor açtı

Saksılara dolaştı

Yârim benim yüzümden

Bakkal dükkânı açtı (Cevriye Rüzgar-Yenice)

93)

Kara taşa oturma

Pantol(on)unu batırma

Sen başka yer seversen

Verem ol da kurtulma (Nurşen Ata-Kamçılı)

94)

Kara tren ün etti

Yüreğimi kül etti

Aldı gitti yârimi

Yüreğimi kül etti (Cihat Karakoç-Ovaköy)

95)

Karşı duran kara çocuk  
Saçlarını tara çocuk  
Benden sana yar olmaz  
Nasibini ara çocuk (Çiğdem Serbay-Bereketli)

96)

Karşıdaki dağlara  
Bakla ekelim yârim  
Düşünmeden seviştik  
Şimdi çekelim yârim (Çiğdem Serbay-Bereketli)

97)

Karşılardan bakarsın  
Kimse kaş göz atarsın?  
O güzellik sendeyken  
Çok canları yakarsın (Zeki Yaşar-Cinge)

98)

Kazak örüyo(ru)m kazak  
İlmek var da örnek yok  
Orta boylu yârimden  
Ölmek var da dönmek yok (Cevriye Rüzgar-Yenice)

99)

Kestane kavurmayız  
Kabu(ğu)ndan ayırmayız  
Biz yârimle ikimiz  
Ölürüz ayrılmayız (Ahmet Çakar-Kamçılı)

100)

Kiremit bacaları

Giymiş al paçaları

Ner(e)de güzel kız varsa

Gebersin kocaları ( Cihat Karakoç-Ovaköy)

101)

Kiremitte buz musun?

Gelin misin kız mısın?

Akşam eve gelece(ği)m

Evde sen yalnız mısın? (Cihat Karakoç-Ovaköy)

102)

Koca mınar başına

Yazı yazdım taşına

Gelen geçen okusun

Neler geldi başıma (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

103)

Kolundaki saati

İçindedir alati

İsmi söyleyemem

Terziliktir zanaati (Refiye Şen-Naipli)

104)

Köprü altında yıldız

Hoş geldin küçük baldız

Sen git de ablan gelsin

Yatamıyorum yalnız (Çiğdem Serbay-Bereketli)

105)

Mani başlıyo(ru)m mani

Mani başlamasıdır

Orta boylu sevdiğim

Fidan haşlamasıdır (Ayşe Yalçın- Pamukçu)

106)

Mani maniyi açar

Mani bilmeyen kaçar

Bir siz söyle bir de biz

Hangimiz üste çıkar (Hafize Atsız- Kesirven)

107)

Masa üstünde bıçak

Sanki bana bakacak

Anne haberin olsun

Abim kız kaçırarak (Çiğdem Serbay-Bereketli)

108)

Masa üstünde pekmez

O pekmez bana yetmez

Yârim senin kazancın

Benim süsüme yetmez (Havva Dede-Aktarma)

109)

Mastavra çiftlik gibi

Uzanır iplik gibi

Mastavra'nın kızları

Kınalı keklik gibi (Çiğdem Serbay-Bereketli)

110)

Mektup yazdım okumuş  
Şükür yârimi bulmuş  
Orta boylu sevdiğim  
Vatana asker olmuş (Melek İlaslan-Cinge)

111)

Mektup yazıyo(ru)m mektup  
Al eline hecele  
Mektup benim vekilim  
Al yanına gecele (Bahriye İrki-Cinge)

112)

Merdiven basak basak  
Çıkma dışarı yasak  
Ankara'dan tel gelmiş  
Oğlanlara kız yasak (Hayriye Yaşar-Cinge)

113)

Motor geliyor motor  
Arkası tenekeli  
Ben o yâri yakmışım  
Ayrılmaz tevekkeli (Çiğdem Serbay-Bereketli)

114)

Motor geliyor motor  
Arkasında ızgara  
Yârini elinden aldım  
Aç ağzımı rüzgâra (Çiğdem Serbay-Bereketli)

115)

Motur geliyor motur  
Otur sevdiğim otur  
Gönül kimi severse  
Dünya güzeli odur (Çiğdem Serbay-Bereketli)

116)

Moturcusun sevdiğim  
Motur yürütüyorsun  
Dalgacısın sevdiğim  
Ömür çürütüyorsun (Bahriye Kandemir- Naipli)

117)

Naipli bayır başı  
Yıkılsın dağı taşı  
Naipli'den kız al(a)cak  
Çıksın poyraza karşı (Bahriye Kandemir-Naipli)

118)

Oğlan adın İsmail  
İsmine oldum nail  
Alnıma yazılmışsın  
İster al ister darıl (Bahriye İrkil-Cinge)

119)

Oğlan aynan bendedir  
Araba cebimdedir  
Eller ne derse desin  
Benim gönlüm sendedir (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

120)

Oğlanın adı Ahmet  
Rahmet yağıyor rahmet  
Dalgacı deme(yi)n yârim  
Dalgacıda keramet (Hafize Atsız -Kesirven)

121)

Oğlanın adı İbrahim  
Saatini kur yârim  
Konuşmak istiyorsan  
Saat onda gel yârim (Hafize Atsız- Kesirven)

122)

Oya örüyo(ru)m oya  
Başımı koya koya  
Beni de alan oğlan  
Hem çavuş hem de molla (Cevriye Rüzgar-Yenice)

123)

Oy be yârim be yârim  
Askerdir benim yârim  
Subay izin vermiyor  
Ne yapsın benim yârim (Bahriye İrkil-Cinge)

124)

Oy içine içine  
Ben varmam köy içine  
Allah nasip ederse  
Balıkesir içine (Cevriye Rüzgar-Yenice)

125)

Pabuçları bağlama  
Üstlerini yağlama  
Kara gözlü adamım  
Oturup da ağlama (Cevriye Rüzgar-Yenice)

126)

Pamukçu'nun yolları  
Asfalt yârim toz almaz  
Yârimle aramızı  
Kara kedi bozamaz (Fatma İrkil-Pamukçu)

127)

Pamukçu ovasında  
Su durmaz kovasında  
Yârim aklıma geldi  
Teravîh ortasında (Emriye Topalak-Pamukçu)

128)

Parmağımda yüzüğüm  
Sıkıdır oynamıyor  
Yârimden başkasına  
Hiç kanım kaynamıyor (Haluk İlaslan-Cinge)

129)

Parmağımda yüzüğün  
Kan kırmızı taşı var  
Benim orta boylumun  
Ne talihsiz başı var (Emriye Topalak-Pamukçu)

130)



Parmağında yüzüğü  
Kan taşıdır kan taşı  
Bana diyordun dalgacı  
Kendin dalgacı başı (Bahriye İrkil-Cinge)

131)

Pencerede tül perde  
Perdenin ucu yerde  
Yürek oynar can titrer  
Yâri gördüğüm yerde (Bahriye İrkil-Cinge)

132)

Ramazan ayı  
Ramazan ayı  
Bu ay ramazan ayı  
Ramazanın mübarek  
Olsun Ramazan dayı (Nurşen Ata-Kamçılı)

133)

Sarı giyelim sarı  
Sarı giyen şişmanlar  
Ben bir yeni yar sevdim  
Çekemiyor düşmanlar (Çiğdem Serbay-Bereketli)

134)

Sıra sıra han olur  
İçinde saman olur  
Güzellerin başı da  
Kavga değil kan olur (Emriye Topalak-Pamukçu)

135)

Sıra sıra kazanlar

Kara yazı yazanlar

Cennet yüzü görmesin

Yarla bizi bozanlar (Hayriye Yaşar-Cinge)

136)

Tabaktaki kavurma

Kız saçını savurma

Sokakta yakalarsam

Ana diye bağırma (Emriye Topalak-Pamukçu)

137)

Tabaktaki peynir mi?

Getir baka(lı)m yenir mi?

Gizli gizli seviştik

Ellere söylenir mi? (Çiğdem Serbay-Bereketli)

138)

Tarlada alabada

Gel ısın(alı)m sobada

Ben bir yeni yar sevdim

Şimdi esmerler moda (Ayşe Işık-Pamukçu)

Asmadan üzüm düşer

Topladım beşer beşer

Ben bir yeni yar sevdim

Benimki sarışın düşer (Ayşe Işık-Pamukçu)

139)

Tarladan aldım heybeyi

Pazardan aldım iğdeyi

Omzuma vurdum heybeyi

Haydi bu ünleşenler de Kesirven'in zeybeği (Hafize Atsız-Kesirven)

140)

Taşta yılan süzülür

Süzüldükçe büzülür

Güzel kızın uçkuru

On ikide çözülür (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

141)

Tavuk tavuk olmadın mı?

Daldan dala konmadın mı?

Şebek yüzlü kaynana

Sen gelin olmadın mı (Çiğdem Serbay-Bereketli)

142)

Tavuklara serptim darı

Başaklar oldu sarı

Yarimle kavuştum

Çatlasın kay(na)nam karı (Çiğdem Serbay-Bereketli)

143)

Traktöre binersin

Bizim orda inersin

Babam seni görürse

Lastik patladı dersin (Bahriye İrkil-Cinge)

144)

Tren geldi guk dedi  
Annem çabuk çık dedi  
Çıktım dünürler gelmiş  
Üvey babam küçük dedi (Hafize Atsız-Kesirven)

145)

Tren gelir yarmadan  
İstasyona varmadan  
Azrail'e can vermem  
Sevdiğimi sarmadan (Emel Çakar-Kesirven)

146)

Tren geliyor tren  
Trenin bacası yok  
Oğlan evlenme(ye) çıkmış  
Donunun paçası yok (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

147)

Tren geliyor tren  
İçinde Zeki Müren  
Bir daracık mezara  
Yârimle ikimiz gire(li)m (Aylin Ata-Kamçılı)

148)

Tren yolu gül çiçek  
Trenler geçmeyecek  
Benim sevdiğim oğlan  
Sigara içmeyecek (Çiğdem Serbay-Bereketli)

149)

Ufacık mendilimi  
Seremem çardaklara  
Benim fazla yârim yok  
Veremem ortaklara (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

150)

Uykum geldi esnerim  
Kaba döşek isterim  
Kaba döşek içine  
Cilveli yar isterim (Cevriye Rüzgar-Yenice)

151)

Uza kavağım uza  
Göge mi ereceksin?  
Aldın benim yârimi  
Hayır mı göreceksin? (Hatice Özkan-Çayırhisar)

152)

Uzun paltolu molla  
Beni her yere yolla  
Eğer beni seversen  
Babama dünür yolla (Hatice Özkan-Çayırhisar)

153)

Uzun saçın öreyim  
Geç karşıma göreyim  
Dalgacısın diyorlar  
Nasıl gönül vereyim (Bahriye İrkil-Cinge)

154)

Uzun uzun kavaklar

Kesmişler budamışlar

Orta boylu sevdiğim(i)

Askere yollamışlar (Cevriye Rüzgar-Yenice)

155)

Yaşmağa bak yaşmağa

Gül başlamış açmağa

Utanmadın mı a kız?

Yalınayak kaçmağa (Cevriye Rüzgar-Yenice)

156)

Yaşmağımın örneği

Rengi akşam güneşi

Dalgayı bırak yarım

Ciddi tutalım işi (Hafize Atsız-Kesirven)

157)

Yol üstünde köstebek

Köstebek öbek öbek

Kimselerde de yoktur

Bizim kızdaki göbek (Hayriye Yaşar-Cinge)

## 7. NİNNİLER

### 7.1. Ninnilerin İncelenmesi

Divânü Lügati't Türk'te bile kendisine "balu balu"<sup>89</sup> adıyla rastlanan ninni annelerin çocuklarını uyutmak amaçlı söyledikleri ezgili şiiirlerdir. Ninniler sabit bir şekil ve edebi bir kıymeti olmayan, çocuğa karşı şefkat ve muhabbet terennüm eden bestelerdir.<sup>90</sup>

Ninnilerin esasında az önce belirtildiği gibi belli bir fonksiyonu olmakla birlikte konu olarak farklı konularda yazılabilmektedir. Âmil Çelebioğlu ninnileri konularına göre tasnif etme yoluna gitmiştir ve bu tasnife göre ninniler:

- a) Dinî, kutsî ve fikrî mahiyette ninniler,
- b) Efsane ve ağıt türünden ninniler,
- c) Dilek ve temenni mahiyetinde ninniler,
- d) Sevgi ve alaka ifade eden ninniler,
- e) Övgü ve yergi mahiyetinde ninniler,
- f) Şikâyet ve teessür ifade eden ninniler,
- g) Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler,
- h) Va'd mahiyetinde ninniler,
- i) Tehdit ve korkutma mahiyetinde ninniler.<sup>91</sup>

Ezgili bir şiiir olan ninnilerin ezgileri çocuğun ağlamasına, gülmesine, konuşmasına göre değişmektedir. Yani anne ses tonunu ve ezgisini duruma göre değiştirmektedir.<sup>92</sup>

---

<sup>89</sup> *Divanü Lûgat-it Tercümesi*, çev.: Besim Atalay, C. III, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1992, s. 232.

<sup>90</sup> Ahmet Talat Onay, *Türk Halk Şiiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, s. 217.

<sup>91</sup> Amil Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul: Ülker Yayınları, 1982, s.

<sup>92</sup> Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi*, s.9.

Balıkesir’de Manavlar ninni kavramından ziyade “nenni” kavramını kullanmaktadırlar. Derlenen ninniler şekil yönünden belli bir kalıba sokulamamakta; kimisi yedi, kimi sekiz, kimi dokuz hece olarak söylenmektedir. Kafiye şemasında da değişmemiş ve ninniler farklılık göstermiştir.

Derlenen ninniler konuları yönünden övgü, sitem, dilek bildiren ya da çocuk ya da annenin bir sıkıntısını dile getiren ninniler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ninnilerde genellikle “yavrum, ninni, ee, hû hu, kızım/oğlum” gibi ifadelerle rastlanmaktadır. İlk ninni metni esasında çocuklar sevilirken söylenen bir tekerleme iken sonunu “ninni, ninni” ifadelerinin eklenmesi ile ninni olarak da söylenmektedir. Âmil Çelebioğlu’nun da ifade ettiği gibi “yavrum, ninni, ee, hû hu, kızım/oğlum” tarzında ifadeler ninni karakterinde olmayan çeşitli manzumelere eklenerek onları ninnileştirmektedir.<sup>93</sup>

---

<sup>93</sup> Çelebioğlu, *Türk Ninniler Hazinesi*, s. 18.



## **7.2. Ninni metinleri**

### **7.2.1. Ninni I**

Ağzı yum yum kelebeği

Çenesi Gönen elması

Burnu Bulgar nohudu

Gözleri Konya bademi

Yavrum uyu (Fatma Erdem-Kesirven)

### **7.2.2. Ninni II**

Ninnisine edasına

İnmiş beyler odasına

Sıvamış beyaz kollarını

Kahve verir babasına (Fatma Erdem-Kesirven)

### **7.2.3. Ninni III**

Ninni ninni ninnicek

Eline verdim oyuncak

Uyumadı kaldı yavrucak

Ninni, ninni (Hafize Atsız-Kesirven)

### **7.2.4. Ninni IV**

Evlerinin önü iğde

İğdenin dalları yerde

Benim babam kara yerde

Ninni, ninni, ninni (Fatma Erdem-Kesirven)

#### **7.2.5. Ninni V**

Hocaya gider yolun güzel

Kuran okur dilin güzel

Kalem tutar elin güzel

Ninni kızım ninni (Hafize Atsız-Kesirven)

#### **7.2.6. Ninni VI**

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni (Fatma Eren-Kesirven)

#### **7.2.7. Ninni VII**

Dandini dandini dasdana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Hu hu hu (Bahriye İrkil-Cinge)

#### **7.2.8. Ninni VIII**

Dağlara kurdum salıngaç(salıncak)

Kızana verdim oyuncak

Uyumadı gitti yumurcak (Zeynep Uysal-Ovaköy)

## 8. ATASÖZÜ VE DEYİMLER

### 8.1. Atasözü ve Deyimlerin İncelenmesi

Bir toplumun ortak bilinçaltının ürünü olan atasözleri milletler için son derece önem teşkil etmektedir. *“Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.”*<sup>94</sup> olarak tanımlanan atasözleri günlük yaşantımızın her anında karşımıza çıkmaktadır.

Atasözleri sosyal yaşamı düzenleyen önemli söz varlıklarıdır. Bir ulusun ortak düşünce ve tutumunu ortaya koyduğundan yol göstericidir ve anlaşmazlıklarda önemli bir yargıdır.<sup>95</sup> Bu yönüyle atasözlerinin doğruluğu tartışılmamakta, uygun durumda toplumun bilinçaltından açığa çıkmaktadır. Günümüzde eskisi kadar olmasa da kaynak şahısların belirttiği üzere önceden atasözleri kanun gibi hüküm görürmüş. *“Atalar boşuna söylememiş.”* , *“Atalar ne demiş.”* şeklinde atasözüne geçerken inandırıcılığı arttırmak ve önemi vurgulamak amaçlı sözlere de derlemeler esnasında sıkça başvurulduğu görülmüştür.

Deyimler ise *“Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce”*<sup>96</sup> anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Deyimler tanımında da belirtildiği gibi gerçek anlamdan ziyade mecaz anlamda kullanılan sözlerdir. Derlediğimiz deyimler arasında da pek çoğunun mecaz anlamda kullanıldığı görülmüştür.

Derlemelerimizde diğer türlerde olduğu gibi atasözü ve deyim söylenmesi istendiğinde çoğunlukla cevap alınamamıştır. Ancak farklı konularda görüşmeler

---

<sup>94</sup> Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993, s.37.

<sup>95</sup>Aksoy, s.15

<sup>96</sup>Aksoy, s.52.

yapılırken ortaya çıkan atasözü ve deyimler burada verilmeye çalışılmıştır. Bu Pertev Naili Boratav'ın atasözlerinin durup dururken söylenmeyeceği, söylenmesi için bir vesile olması gerektiği görüşü ile aynı doğrultuda bir sonuçtur.<sup>97</sup> Derlediğimiz tüm atasözleri ve deyimler bir vesile sonucu kendiliğinden ortaya konmuştur.

---

<sup>97</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 119.

## 8.2. Atasözü ve Deyimler

### 8.2.1. Atasözleri

- 1) Acele giden atın b.ku seyrek düşermiş. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 2) Aç mezarı yok ama genç mezarı çok. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 3) Açın üstüne dokuz yorgan örtmüşler de yine uyuyamamış. (Rabia İrkil-Pamukçu)
- 4) Ağaca dayanma çürür, insana dayanma ölür. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 5) Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 6) Alışmadık g.tte don durmaz. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 7) Allah dağına göre kar verir. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 8) Al zenginın kızını işlesin dolana dolana, al fakirin kızını işlesin dalana dalana. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 9) Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste. (Emel Çakar-Kesirven)
- 10) Amasya'nın bardağı, biri kırılrsa biri sağ(daha). (Bahriye İrkil-Cinge)
- 11) Analının bir anası, anasızın bin anası olurmuş. (Cevriye Rüzgar- Yenice)
- 12) Anası uyumuş, kızı büyümüş. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 13) Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 14) Ana yamuk yıllık yemeden eller düzgününü yemezmiş. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 15) Araba yavrusu appacık gelirmiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 16) Ateşle barut bir yerde durmaz. (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)
- 17) Ayranı yok içmeye tahtirevanla gider s.çmaya. (Zeki Yaşar-Cinge)
- 18) Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz.
- 19) Baba bağ bağışlamış da oğul bir salkım üzüm verememiş. (Emel Çakar-Kesirven)
- 20) Bağına erik, evine Yörük sokma. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 21) Başa gelen başta kalmaz. (Cevriye Rüzgar- Yenice)
- 22) Başa gelen çekilir. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

- 23) Bayram geçtikten sonra çal g.tüne kınayı. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 24) Bilenle bilmeyen bir olmaz. (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)
- 25) Bir ağaç bir baltada devrilmez. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 26) Bir âlime bir zalim, bir zalime bir âlim gerekir. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 27) B.ku yiyen kepçesini yanında taşımış. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 28) Borç yiyen kesesinden yer. (Emine Yaşar-Ayşebacı)
- 29) Boyu boyuna bulunur, huyu huyuna bulunmaz. (Cevriye Rüzgar- Yenice)
- 30) Bu dünyanın üstü varsa altı da var. (Ahmet Çakar-Kamçılı)
- 31) Bugün eşeğimi düzenin kırk yıl sonra sıpasını düzerim. (Zeki Yaşar-Cinge)
- 32) Buğday ekmeğın yoksa buğday dilin de mi yok? (Bahriye İrkil-Cinge)
- 33) Çabalayan eşek çabuk gider değmene (değirmen). (Bahriye İrkil-Cinge)
- 34) Çağrılmayan yere helvacıylan simitçi gider. (Emine Yaşar-Ayşebacı)
- 35) Çobanın gönlü olsa tekeden süt çıkarır. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 36) Çocukla köpeğın hatırı olmaz. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 37) Deli deliyi, imam ölüyü sever. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 38) Delik taş yerde kalmamış, deli kız evde kalmamış. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 39) Derdim tasam, halamın Hasan. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 40) Devede de kalıp var ama dokuzunu bir eşek çekiyor. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 41) Doğru sallanır ama yıkılmaz. (Emel Çakar-Kesirven)
- 42) Dört atanın hakkı bir. (Halil İrkil-Bereketli)
- 43) Dul karılar bol karılar. (Aylin Ata-Kamçılı)
- 44) Düğüne giden oynar, ölüye giden ağlar. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 45) Eden bulur, inleyen ölür. (Hatice Bodursoy-Akçaköy)
- 46) El dediğın elde, yer dediğın yerde. Ana baba dediğın nerde? (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 47) Elden gelen öğün olmamış, o da vaktinde bulunmamış. (Zeki Yaşar-Cinge)
- 48) Ele karışan yere karışır. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 49) El elin eşeğini türkü çığırarak ararmış. (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

- 50) Ele verir talkımı, kendi yutar salkımı. (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 51) Elin iyisi, eşeğin dayısı bulunmaz. (Rabia İrkil-Pamukçu)
- 52) Elin iyisinden fayda yok. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 53) Elle gelen düğün bayram. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 54) Ellerle uğraşmak dağlarla güreşmekten zordur. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 55) Elti eltiye eş olmamış, pişirmişler aş olmamış. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 56) Eşekte paldum ben seni aldım. (Araştırma yapılmadan, iyice düşünmeden evliliğe karar vermek.) (Barış Bozbay-Naipli)
- 57) Geç olsun da güç olmasın. (Zeki Yaşar-Cinge)
- 58) Geçmiş yağmura kepenek asılmaz. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 59) Gençtir oynar, kocadır neyler. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 60) Görünen köy kılavuz istemez. (Hatice Özkan-Çayırhisar)
- 61) Gündüz uçamadık kuş gece b.kluğa düşermiş. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 62) Güneş doğduktan sonra kalkan karıyla gün dönümünden sonra ekilen darıdan hayır gelmez. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 63) Hacı hacıyı Mekke'de deli deliyi dak(i)kada bulurmuş. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 64) Harman yelle, düğün elle olur. (Barış Bozbay-Naipli)
- 65) Harman yerinde dirgen yiyen eşek, vakti gelince yine anırmış. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 66) Harmanımı yapacağım diyen orağını biçemezmiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 67) Hazıra dağ dayanmaz.
- 68) Helale cömertlik olmaz. (Emel Çakar-Kesirven)
- 69) Herkes anacığın hatırını soruyor, kimsenin babacığı sorduğu yok. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 70) Herkes kendi fırıldağının döndüğüne bakar. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 71) Herkes kendi sofrasında oturur. (Kimsenin malından kimseye fayda gelmemektedir.) (Bahriye İrkil-Cinge)
- 72) Hırsıza kilit olmaz. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 73) İki ayaklı güdülmez. (Zeki Yaşar-Cinge)

- 74) İmam osurursa cemaat s.çarmış. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 75) İnsan sözünden, hayvan yularından tutulmuş. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 76) İşgilli g.t tingilder. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 77) İştten artmaz, dişten artar. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 78) Kaçana yamalı yatak. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 79) Kara gün kararıp kalmaz. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 80) Kartala yavrusu şahan (şahin) gelirmiş. (Ebru Demirer-Çandır)
- 81) Kar yağdığı gün tozur. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 82) Keçinin sevmediği ot burnunda bitermiş. (Cevriye Rüzgar- Yenice)
- 83) Kılavuzu karga olanın burnu b.ktan kurtulmaz. (Halil İrkil-Bereketli)
- 84) Kız beşikte, çeyiz sandıkta. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 85) Kızı kızken methetme, beşik başına otursun da methet. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 86) Kov da bizim, gıybet de. (Halil İrkil-Bereketli)
- 87) Köpeğe dalanmaktansa köprüyü dolanmak iyidir. (Ahmet Çakar-Kamçılı)
- 88) Kör baklanın kör alıcısı olur. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 89) Kuma gemisi yürümüş de elti gemisi yürümemiş. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 90) Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 91) Leyleğin ömrü laklakla, insanın ömrü ahla vahla geçermiş.
- 92) Mart içeri çingene dışarı. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 93) Martta yağmasın, nisanda dinmesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 94) Misafir misafiri sevmezmiş, ev sahibi hiçbirini sevmezmiş. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 95) Ne Şam'ın şekeri, ne Arap'ın yüzü. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 96) Oğlan dayıya, kız halaya çekermiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 97) Oğlan evi alana kadar, kız evi ölene kadar yalvarırmış. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 98) Olacakla öleceğe çare yok. (Emel Çakar-Kesirven)
- 99) Olursa el beğensin, olmazsa yer beğensin. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 100) Orak orak, hepsi birbirinden ırak. (Cevriye Rüzgar- Yenice)



- 101) Osuruklu g.te arpa ekmeği bahane. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 102) Öküzle boynuzu ağır gelmez. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)
- 103) Ölüye giden ağlar, düğüne giden oynar. (Halil İrkil-Bereketli)
- 104) Pekmez ekmeğe yapışmalı. (Herkes dengiyle birlikte olmalı.)  
(Hayriye Yaşar-Cinge)
- 105) Sakla samanı, gelir zamanı. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 106) Saman yemez, dama girmez. (Feriha Yaşar-Gökköy)
- 107) Sarımsağı gelin etmişler, alan olmamış. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 108) Sen ağa, ben ağa; koca öküzü kim sağa? (Halil İrkil-Bereketli)
- 109) Sıçanın sidiği denize katılmış. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 110) Sinek de küçük ama mide bulandırır. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 111) Soydur çeker, b.ktur, kokar. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 112) Suyun çağlamazından insanın söylemezinden kork. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 113) Süt veren geri .m veren beri gelsin. (Cevriye Rüzgar- Yenice)
- 114) Taşıma suyuyla değirmen dönmez. (Ahmet Çakar-Kamçılı)
- 115) Toprağı işleyen ekmeği dişler. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 116) Var yiğidin kartına, otur gönül tahtına. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 117) Yazın bolluğunda ekşi ayran yedirmeyen adam kışın kaymağı hiç yedirmez. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 118) Yokluk kapıdan girdi mi mutluluk pencereden uçup gidermiş. (Alime Aslantekin-Bereketli)
- 119) Yoz sığıra saman yedirilmez. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 120) Yüz verdik deliye, geldi s.çtı halıya. (Emel Çakar-Kesirven)
- 121) Yüzü güzele doyulur da huyu güzele doyulmaz. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 122) Yüzü yumuşak olanın donunun ağı kıvrılmaz. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 123) Zengine kadem olsun, fakire nerede buldun demişler. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 124) Zora dağ dayanmaz. (Hafize Atsız-Kesirven)

### 8.2.2.Deyimler

- 1) Adam olacak yerden gece geçmek. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 2) Ağız açık kalmak. (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)
- 3) Ağız laf yapmak. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 4) Ağızını kiraya vermek. (Ayşe Işık-Pamukçu)
- 5) Armudun sapı üzümün çöpü demek. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 6) Ateş almaya gelmek. (Ümmiye Aktaş-Naipli)
- 7) Bakalak olmak. (Faruk Çakırsa-Şamlı)
- 8) Başından arıtmak (ıratmak). (Barış Bozbay-Naipli)
- 9) Başını yemek. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 10) Bayram geçtikten sonra kına çalmak. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
- 11) Bin bir ananın doğurduğuna laf anlatmak. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 12) Burnu b.ktan kurtulmamak. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 13) Burnundan kıl aldirmamak. (Ümmiye Aktaş-Naipli)
- 14) Çekip çevirmek. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 15) Deliği büzerek, deliyi üzerek kapatırsın. (Sadife Karakoç-Ovaköy)
- 16) Deli pazara çıkar gibi çıkmak. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 17) Derede balık ağzı görmek. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 18) Dil dökmek. (Ümmiye Aktaş-Naipli)
- 19) Domuz olmadan azmak kazmak. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 20) Dört duvarın birbirini çarpması. (Feriha Yaşar-Gökköy)
- 21) Dümbür düdük olmak. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
- 22) El şeyiyle gerdeğe girmek. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 23) Eli ekmek tutmak. (Alime Aslantekin-Bereketli)
- 24) Elini sıcak sudan soğuk suya değıdirmemek. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
- 25) Eli yüzü ters dönmek. (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)
- 26) Emek çekmek (Çabalamak, gayret göstermek). (Barış Bozbay-Naipli)
- 27) Esmese de gürlmek. (Halil İrkil-Bereketli)

- 28) Eşegi sağlam kazığa bağlamak. (Hicaz Yılmaz-Akarsu)
- 29) Eşegin şeyine suyu kaçırmak. (Bir konuda ısrarla yanlışa devam ettirmek ve son noktaya gelmek.) (İsmail İrkil-Bereketli)
- 30) Eşek hatibin semer Yakup'un iş yapmak. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 31) Eşek şeyine kelebek kondurmak. ( Uygun olmayan bir yere uygun olmayan bir ekleme yapmak.) (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 32) Evin yolunu bulamamak. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 33) Fatmacığın .mını el kadar koparmak. (Büyük bir başarı gösterdiğinde inanan ancak önemsiz bir iş yapan kişiye dalga geçmek maksadıyla söylenir.) (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 34) Geçmiş yağmura kepenek asmak. (Vakti geçtikten sonra yapılan işten hayır gelmeyecektir.) (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 35) Gönül yapmak (Hatice Bodursoy-Akçaköy)
- 36) G.te sürümlük akıl olmamak. (İsmail İrkil-Bereketli)
- 37) Göz dikmek. (Bedriye Şen-Naipli)
- 38) Gözü açılmak. (Fadime İrkil-Bereketli)
- 39) Gözü olmak. (Hafize Atsız-Kesirven)
- 40) Gözü kara olmak. (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 41) İki eliyle bir şeyi doğrultmamak. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 42) İmir simir bilmek. (İyice öğrenmek, anlamak, doğruluğundan emin olmak.) (Fatma Erdem-Kesirven)
- 43) Kafayı yemek. (Faruk Çakırca-Şamlı)
- 44) Kalbini bozmak. (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)
- 45) Kan kusup kızılıcık şerbeti içtim demek. (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 46) Karaca kuruca görüp de bakla harmanı sanmak. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 47) Karnından geçirmek. (Ayşe Işık-Pamukçu)
- 48) Kaşığıyla verip sapıyla gözünü çıkarmak. (Hatice Bodursoy-Akçaköy)
- 49) Kimsenin tavuğuna kış, köpeğine hoş dememek. (Çiğdem Serbay - Bereketli)
- 50) Ne akmak ne de kokmak. (Faruk Çakırca-Şamlı)
- 51) Niyetini bozmak. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

- 52) Osurduğunu s.çtim diye haber vermek. (Yaşadığı olayı anında herkese abartarak duyurmak.)(Halil İrkil-Bereketli)
- 53) Satımı gelmek. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
- 54) Şeyinin ucunda peynir kırıntısı görünce kendini mandıra açtım sanmak. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 55) Şeytan çarpmışa dönmek. (Yorgun ve bitkin görünmek) (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 56) Şeytanın kış bacağı olmak. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 57) Teneşire bir osuruk borcu kalmak. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 58) Tereciye tere satmak. (Ayşe Işık-Pamukçu)
- 59) Treni kaçırmak. (Cevriye Rüzgar-Yenice)
- 60) Un çuvalına koç yapmak. (Hayriye Yaşar-Cinge)
- 61) Ununu eleyip eleğinin asmak. (Bedriye Şen-Naipli)
- 62) Yalancı pehlivan gibi gezinmek. (Bahriye İrkil-Cinge)
- 63) Yüreği sızlamak. (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)
- 64) Yüreği taş olmak. (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

## 9. BİLMECELER

### 9.1. Bilmecelelerin İncelenmesi

Sözlü edebiyatın yaygın türlerinden biri olan bilmeceleler Şükrü Elçin tarafından şöyle tanımlanmıştır: “*Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir.*”<sup>98</sup> Bilmeceleler hemen her mevzu’u içine alan, daha çok manzum ve suâl mahiyetinde, söyleyeni meçhul, tarihimizin karanlık devirlerinden günümüze kadar süregelen halk mahsulleridir.<sup>99</sup>

Bu ifadelerde de görüldüğü gibi bilmecelelerin daha çok soru olması üzerinde durulmaktadır. Ancak bilmece sıradan bir soru değildir. Bilmece geleneksel bir sorudur. Bilmecelelere soru dense de bizim pek çok bilmecelemin sonunda soru işareti bulunmamaktadır. Onun bir cevap beklenerek sorulduğunu biz gelenekten öğrenmekteyiz.<sup>100</sup> Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinden derlenen bilmecelelerde de soru cümlesi şeklinde bilmeceye rastlanmamıştır.

Türk toplulukları bilmece isminin yerine farklı isimler de vermişlerdir. Geçmişte tabuzgu, tabuzgun neñ, tabuzguk, tabzug, tabzuguk, tamızığ, demişlerdir. Daha sonra Anadolu sahasında muamma, lugaz, askı, atlı hekat, atlı mesel, bağlama gibi terimler kullanılmıştır. Diğer Türk topluluklarında da tapmaca, cumbak, matal, tapçan nımah, taabırın, tabışmak, tıvızık gibi terimler kullanılmıştır.<sup>101</sup> Balıkesir

---

<sup>98</sup> Şükrü Elçin, *Türk Bilmeceleri*, İstanbul: MEB Yayınları, 1970, s. III.

<sup>99</sup> Amil Çelebioğlu ve Yusuf Ziya Öksüz, *Türk Bilmeceler Hazînesi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1995, s. 7.

<sup>100</sup> İlhan Başgöz ve Andreas Tietze, *Türk Halkının Bilmeceleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999, s. 3.

<sup>101</sup> Mehmet Aça ve A.Müge Ercan, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2005, s. 278.

merkez ilçe Manavları arasında ise bilmece türünün başka bir adla adlandırıldığı görülmemiştir.

Radyo, televizyon gibi eğlence araçlarının bulunmadığı zaman ve yerlerde, özellikle kış gecelerinde, bilmeceler yalnız çocuklar için değil, büyükler için bile eğlence kaynağı olmuşlardır. Ancak bunlar yalnızca eğlendirici değildir. Aynı zamanda muhakemeyi, varlıkların özelliklerinden tümevarım yoluyla bir sonuca varmayı sağlayarak zekâyı işletirler. Eski çağlarda bilmece zekâ yoklaması amacıyla da başvurulan bir türdür. Kral Oedipus yapıtında Sphinx'in, Oedipus'a bir bilmece sorması bu işleve bir örnektir.<sup>102</sup> Dolayısıyla bilmecelerin daha çok eğlendirme işlevi üzerinde durulması çok doğru bir yaklaşım değildir. Bilmeceler bunun ötesinde pek çok önemli işleve sahiptir. Eski çağlarda çok daha ciddi görevleri ve toplum yaşamında özel bir önemi vardır. Eskiden bilmeceyi bilemeyen kişi, bilmeceyi soran kişiye “şakadan” bir bağışta -Cennetin anahtarı, büyük bir şehir- bulunmak zorundadır. Bilmecelerin çok eski biçimleri silahlı savaşların yerini söz ve bilgi yarışmalarının alması için birer araçtır. Masallarda bir bilmeceye verdiği cevap ile ölümden kurtulan veya padişahın kızıyla evlenmeye hak kazanan kahramanlar bulunmaktadır. Anadolu Alevîlerinin geleneklerinde de adayın mezhep topluluğuna girmesinin uygun olup olmadığı bazı özel sorularla sınıdır.<sup>103</sup> Bu özel görevli bilmeceler dışında da bilmeceler insanı düşünmeye sevk etmesi, kelime hazinemizin zenginleşmesi, çevreye daha dikkatli bakma itiyâdını kazandırması sebebiyle de oldukça faydalıdır.<sup>104</sup> Bilmecelerin bugün olduğu gibi yalnızca bir eğlence aracı olarak doğmadığını ileri süren görüşler, bilmecenin tarihini çok eski çağlara kadar götürürler. Bilmecelerin başlangıçta çok daha ciddi görevleri olduğunu, toplum hayatında özel bir önemi haiz olduğunu ifade ederler.<sup>105</sup> Yukarıdaki örnekler de bu ciddi işlevi kanıtlar niteliktedir.

---

<sup>102</sup> Kemal Demiray, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi, 1977, s. 14.

<sup>103</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s.113-114.

<sup>104</sup> Çelebioğlu ve Öksüz, s. 8.

<sup>105</sup> Dilek Türkyılmaz, “Ortak Sır Kalıplarımız: Türk Dünyası Bilmeceleri Üzerine”, *Milli Folklor*, Yıl: 21, Sayı: 81, 2009, s. 45.

Bilmeceler çocuklar için de büyükler için de önemli bir tür olmakla birlikte çocukların gelişimi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Dünyayı ve nesnelere yeni kavrayan çocukların kelime hazinelerinin ve muhakeme güçlerinin artmasında bilmeceler oldukça önemlidir. İnsanlar bir bakıma bilmecelerle zihin sporu yaparlar. Çocukların bilmeceleri oluşturan sözcüklerde saklı anlamları tanımalarına ilişkin düşsel ve düşünsel çabalar çocuk eğitiminde çocukların yazınsal metinlerle kuracağı iletişim sürecinin bir hazırlık aşamasıdır.<sup>106</sup> Gerçekleştirilen derlemelerde de kaynak şahıslara bilmeceler sorulduğunda kaynak şahıslardan bazıları, çocukken çok bilirdik ama unuttuk ifadesini kullanmışlardır. Dolayısıyla bu türün özellikle çocukken tercih edildiği söylenebilir.

Balıkesir merkez ilçe Manavları arasında da bilmece söyleme geleneği oldukça yaygındır. Boratav'ın da ifade ettiği cezalar burada da görülmektedir. Kesirven, Şamlı ve Kamçılı köylerinde yapılan derlemelerde bilmeceyi bilmeyen kişiye ıslak havlu, tokaç vs. ile vurulmakta ve bu kişilerden muhtelif isteklerde bulunmaktadır. Bu sebeple herkes dikkatlice bilmeceyi dinleyip cevabı doğru olarak söylemek zorunluluğu hissetmektedir.

Derlenen bilmecelerin tasnifi konusunda Şükrü Elçin'in tasnifi esas alınmıştır. Bu tasnife göre bilmeceler:

1. Tabiat ve tabiat hadiseleri ile ilgili bilmeceler
2. Bitkiler ve onların mahsulleri ile ilgili bilmeceler
3. Hayvanlar ve onların mahsulleri ile ilgili bilmeceler
4. İnsanlar ve insan uzuvları ile ilgili bilmeceler
5. Eşya ile ilgili bilmeceler
6. Manevî-dinî unsurlarla ve diğer kavramlarla ilgili bilmeceler<sup>107</sup>

Tarafımızca derlenen bilmecelere bir de diğer bilmeceler başlığı eklenmiş ve tasnife girmeyen bilmeceler de oraya dâhil edilmiştir.

---

<sup>106</sup> Ayhan Karakaş, "Anonim Türk Halk Edebiyatı Ürünlerinden Bilmecenin Çocuk Edebiyatına Katkıları", *Karadeniz*, Yıl: 1, Sayı: 2, 2009, s. 45-53.

<sup>107</sup> Elçin, *Türk Bilmeceleri*, s. 81-88.

Bilmecelerin sorulması ise durduk yere gerçekleşmemektedir. Bilmeceler bir gösterim içinde söylenir. Bu gösterim ise en az iki kişiden oluşmaktadır.<sup>108</sup> Uzun kış gecelerinde toplanan komşular bir yandan sohbet ederken bir yandan da bilmece sorarlar. Bilmeceler sormaya geçilmeden önce bir taraflaşma başlar. Cevap verme konusunda da sözcü seçilmez, herkes sorma ve cevaplamada söz sahibi olur.<sup>109</sup> Balıkesir merkez ilçe Manavları arasında da bilmecenin icra ortamı pek farklı değildir. Teknolojinin gelişmediği dönemlerde insanlar söpet (sohbet), kavruk çekme, akşam oturması, erfene gibi toplantılar düzenleyip bu toplantılarda da bilmece gibi halk edebiyatı türleri ile eğlenmektedirler. Kırk yaş üzeri kaynak şahıslarla görüşüldüğünde önceden çok fazla bilmece bildiklerini ama şimdi söylemeye söylemeye unuttuklarını ifade etmişlerdir.

Ayrıca Kesirven köyünde “*Karı Koca Bilmecesi*” adlı bir de oyun oynanmaktadır. Kaynak şahıs Hafize Atsız bu bilmece geleneğini şöyle ifade etmiştir: “*Köy içinde karı-koca bilmecesi yaparız. Köylü birbirini bilir. Üç elti altı çocuk derim mesela. Veya iki dul karı, üç çocuk derim. Diğerleri bunu bilmeye çalışır. Lakapları söylerler. Sonra bilinemeyince “kimi kimi kimi Acarlar” dersin mesela cevabı söylersin. Söylemeden önce de: “Al tokmağını beri gel, beri gel. Bilmem neyin sürü gel sürü gel.” dersin. Bilemeyenlerin kafasına tokaçla vurursun.*”

---

<sup>108</sup> Başgöz ve Tietze, s. 4.

<sup>109</sup> Çelebioğlu ve Öksüz, s.8.



## 9.2. Bilmece Metinleri

### 9.2.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleri İle İlgili Bilmeceler

1. Ateşe girer yanmaz,  
Suya girer ıslanmaz. (Güneş) (Cevriye Rüzgar-Yenice)
2. Ben giderim o gider. (Gölge) (Fatma Erdem-Kesirven)
3. Dam üstünde kalaylı çanak. (Refiye Şen-Naipli)
4. Mavi atlas,  
Makas kesmez,  
İğne batmaz,  
Terzi dikmez. (Gökyüzü) (Bahriye İrkil-Cinge)
5. Tepesi kar,  
Ortası nar  
Korkmazsan al. (Ateş) (Cevriye Rüzgar-Yenice)

### 9.2.2. Bitkiler ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler

1. Avludan atladı,  
Öbür yana hopladı. (Kabak) (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
2. Bir tane aldım bin tane oldu. (Nar) (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
3. Çarşıdan aldım bir tane  
Eve geldim oluverdi bin tane. (Nar) (Hafize Atsız-Kesirven)
4. Çım çım çıkırda mısın?  
Ak pak yumurta mısın?  
Hanımlar seyre gitmiş.

Sen hala burada mısın? (Nergis) (Feriha Yaşar-Gökköy)

5. Kıştan kaçmaz

Yaprağı uçmaz. (Çam ağacı) (Bedriye Öz-Üçpınar)

6. Ufacık boyu var.

Kadifeden donu var. (Patlıcan) (Feriha Yaşar-Gökköy)

7. Ufacık tefecik,

İçi dolu turşucuk. (Limon) (Zeki Yaşar-Cinge)

8. Yer altında dedem sakalı. (Pırasa) (Feriha Yaşar-Gökköy)

9. Yer altında sakallı dede. (Pırasa) (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

10. Yer altında uzun minare. (Turp) (Hafize Atsız-Kesirven)

11. Yeşil atlas, suya batmaz. (Zeytinyağı) (Mustafa Ceylan-Yeniköy)

### **9.2.3. Hayvanlar ve Onların Mahsulleri İle İlgili Bilmeceler**

1. Arşın ayaklı, burma bıyıklı. (Tavşan) (Feriha Yaşar- Gökköy)

2. Bahçede kırdı dolaşır.

Evini sırtında taşır. (Kaplumbağa) (Hafize Atsız-Kesirven, Aylin Ata-Kamçılı)

3. Karşıdan baktım birçok,

Yanına vardım hiç yok. (Kuş) (Hayriye Yaşar- Cinge)

4. Karşıdan baktım hiç yok,

Yanına vardım birçok. (Karıncı) (Hayriye Yaşar- Cinge)

5. Yer altında yağlı kayış. (Yılan) (Ahmet Çakar-Kamçılı)

### **9.2.4. İnsanlar ve İnsan Uzuvarları İle İlgili Bilmeceler**

1. Alaca mezar,

Dünyayı gezer. (Göz) (Faruk Çakırca-Şamlı)

2. Bir kutum var,  
İçinde incilerim var. (Diş) (Hafize Atsız-Kesirven)

### 9.2.5. Eşya İle İlgili Bilmeceler

1. Ben giderim o gider.  
Yanımda tın tın eder. (Baston) (Zeki Yaşar-Cinge)
2. Ben giderim o gider  
Yanımda tin tin eder. (Saat) (Hafize Atsız-Kesirven)
3. Bir kızım var.  
Geleni öper, gideni öper. (Bardak-Cihat Karakoç-Ovaköy)
4. Çınçınlı hamam  
Kubbesi tamam  
Bir gelin aldım  
Babası imam (Süpürge) (Bahriye İrkil-Cinge)
5. Elim alır,  
Sandık almaz. (Tüfek) (Hayriye Yaşar-Cinge)
6. Kışın yatar,  
Yazın kalkar. (Soba) (Bedriye Öz-Üçpınar)
7. Küçücük mezar  
Dünyayı gezer. (Ayakkabı) (Feriha Yaşar-Gökköy)
8. Sırt üstüne yatırdım  
Dibine kadar batırdım. (Ayakkabı) (Fatma Erdem-Kesirven)
9. Uzun yoldan kuş gelir.  
Ne söylese hoş gelir. (Mektup) (Cihat Karakoç-Ovaköy)

### 9.2.6. Manevi-Dinî Unsurlar ve Diğer Kavramlarla İlgili Bilmeceler

1. Iraktan baktım imir simir,  
Yanına vardım kilitli demir. (Mezarlık) (Fatma Erdem-Kesirven)

### 9.2.7. Diğer Bilmeceler

1. Bilmecce bildirmece,  
Dil üstünde kaydirmaca (Dondurma) (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)
2. Ocağa koydum is dedi  
Yere koydum tan dedi  
Babam bana bul dedi  
Cevabı zaten içindedir. (İstanbul) (Hafize Atsız-Kesirven)
3. Pazardan alınmaz.  
Torbaya koyulmaz.  
Ondan tatlı bir şey bulunmaz. (Uyku) (Bahriye İrkil-Cinge)

## 10. TEKERLEMELER

### 10.1.Tekerlemelerin İncelenmesi

Tekerlemeler; sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalınmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, aşkınlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünleridir. Bu bağlamda tekerlemelerde anlamın, gerçekliğin ve mantığın yerini şekli unsurlar (sözün anlamı itibara alınmadan sınırlanmaması, ses oyunları, tekrarlar vs.) almaktadır.<sup>110</sup> Tekerlemeler sınırlamalara bağlı kalmadığı gibi şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından da sınırları tam olarak çizilemeyen bir halk edebiyatı ürünüdür. Bunun en önemli sebebi, tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir.<sup>111</sup>

Tekerlemeler insan yaşamının hemen her anında karşımıza çıkmaktadır. Bir bebeği severken söylenen sözlerde, uykuya yatmadan edilen duada, çocukken oynanılan oyunlarda, bir işe başlarken, bir masal anlatırken vb. pek çok anda insan zihni tekerlemelere başvurmaktadır. Türk halk edebiyatı ve halk biliminin pek çok alanında böylece tekerlemelere rastlanmaktadır.

Sanılanın aksine tekerlemeler sadece çocuklar arasında söylenmemektedir. Tekerlemeler günlük hayatta pek çok işleviyle karşımıza çıkmaktadır. Tekerlemeler bazen insanı eğlendiren bir söz cambazlığıdır. Bazen halk edebiyatı ürünlerinde dinleyiciyi hazırlayarak anlatılanların uydurma olduğunu hissettiren bir giriş niteliğindedir. Çocuk oyunlarında ebe seçimi, ebe çıkarma, tarafların tespiti esnasında sıkça başvurulan ürünlerdir. Tören tekerlemeleri; tabiat güçlerini, olaylarını ve varlıklarını etkilemek için söylenene tılsımlı sözlerdir. Yanıltmacalar ise çocukların dil gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.<sup>112</sup>

---

<sup>110</sup> Ali Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002, s. 28.

<sup>111</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s. 9.

<sup>112</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s. 25.

Balıkesir'deki Manavlar arasından derlenen tekerlemelerde de bu işlevlerin pek çoğunu görmek mümkündür. Derlenen tekerlemeler Ali Duymaz'ın *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler* adlı çalışmasındaki tasnife uygun olarak tasnif edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaya göre tekerlemeler;

#### A. Belirli Bir Oyun, Tören veya Metne Bağlı Tekerlemeler

##### I. Çocuk Oyunları Tekerlemeleri

- a) Ebe Seçimi ve Ebe Çıkarma Tekerlemeleri
- b) Oyuna Eşlik Eden Tekerlemeler
- c) Yanıltmacalar ve Şaşırtmacalar
- d) Oyun Daveti veya Dağılma Sırasında Söylenen Tekerlemeler
- e) Oyuncak Yapımı Sırasında Söylenen Tekerlemeler

##### II. Tören ve İnanç Tekerlemeleri

###### a) Tören Tekerlemeleri

###### 1. Geçiş Törenlerine Bağlı Tekerlemeler

- (a) Doğum (Bebek Okşamaları)
- (b) Ad Koyma
- (c) Diş Çıkarma
- (ç) Sünnet
- (d) Okula Başlama ve Eğitim-Öğretim Hayatı
- (e) Evlilik ve Aşamaları (Düğün Okşamaları)
- (f) Ölüm

###### 2. Toplumu İlgilendiren Törenler

- (a) Bahar Bayramları (Nevruz, Hıdrellez vs.)
- (b) Yağmur Duasına Bağlı Törenler
- (c) Hayvancılıkla İlgili Törenler (Sayacı Türküleri)
- (ç) Ekin Ekme (Saban Toyu)

(d) Hasat Bayramları (Zeytin Kurtuluşu vb.)

3. Dinî Bayram ve Törenlerle İlgili Tekerlemeler

b) İnanç Tekerlemeleri (Sözlü Büyü/Sihir Şiirleri)

1. Tabiat Unsurlarıyla İlgili Tekerlemeler

2. Hastalık ve Belaları Savmak İçin Kullanılan Tekerlemeler

3. Çeşitli Dini İnanışlarla İlgili Tekerlemeler

4. Kader (Fal) Tekerlemeleri

III. Halk Edebiyatı Türlerine Bağlı Tekerlemeler

a) Masal Tekerlemeleri

b) Bilmece Tekerlemeleri

c) Halk Hikâyesi Tekerlemeleri

ç) Fıkralar ve Tekerlemeler

d) Türküler ve Tekerlemeler

e) Ninniler ve Tekerlemeler

IV. Seyirlik Oyunlar ve Halk Sporlarına Bağlı Tekerlemeler

a) Orta Oyunu Tekerlemeleri

b) Karagöz Tekerlemeleri

c) Meddah Tekerlemeleri

ç) Diğer Seyirlik Oyunlarla İlgili Tekerlemeler

d) Halk Sporlarıyla İlgili Tekerlemeler (Pehlivan Okşamaları)

B. Yazılı veya Gelişmiş Edebiyat Tekerlemeleri

I. Âşık Edebiyatı Tekerlemeleri (Mizahi Destanlar, Hayvan Destanları

vb.

II. Tekke-Tasavvuf Edebiyatı Tekerlemeleri (Şathiyeler, Mülemmalar

vb.)

### III. Edebî Metinlerin Değiştirilmesiyle Oluşmuş Tekerlemeler

C. Diğer Tekerlemeler. (Tekerlemeli Mektuplar, İş ve Mesleklerle İlgili Tekerlemeler vb.)<sup>113</sup>

---

<sup>113</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözlere Tekerlemeler*, s. 26-27.



## 10.2. Tekerleme Metinleri

Bu başlıkta Ali Duymaz'ın tasnifinde yer alan Belirli Bir Oyun, Tören veya Metne Bağlı Tekerlemeler incelenecektir.

### 10.2.1.Çocuk Oyunları Tekerlemeleri

#### 10.2.1.1. Ebe Seçimi ve Ebe Çıkarma Tekerlemeleri (Sayışmacalar)

##### 1. Ayşe hanımın keçileri kişner

Arpa saman ister

Arpa saman yok

Kilimcide çok

Kilimci kilim dokur

İçinde bülbül okur

O bülbül benim olsa

Biri ay biri yıldız

Hep çikolata çikolata

Akşam yedim salata

Salatanın yarısı

Doktor beyin karısı (Çiğdem Serbay-Bereketli)

##### 2. Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık

Pis çocuk (Feriha Yaşar-Gökköy)

3. Eni meni dudu meni  
Kaçaran paçaran  
Ela piti dilimon piti (Çiğdem Serbay-Bereketli)
  
4. İğne miğne ucu düğme  
Fil filince kuş dilince  
Horoz öttü tavuk tepti  
Bülbül kızına selam etti  
Selamına dua etti  
Alçık balçık sana dedim  
Sen çık (Çiğdem Serbay-Bereketli)
  
5. Kim osurdu  
Bit osurdu  
Yongala yola düştü  
Pancar pişti  
Bunun g.tü şişti. (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)
  
6. Laleli Belkıs  
İçeriye gir kız  
İpten çık kız  
Dışarıya çık kız (Çiğdem Serbay-Bereketli)

7. O lili lili

Papatya dilli

Seksen dora seksen dora

Biz size geldik bu hafta

İneğiniz doğurdu

Adı olsun Kel Fatma

Sen bak, ben bak

Senin adın olsun Zambak (Sadife Karakoç-Ovaköy)

8. O piti piti

Karameler sepeti

Terazi lastik jimnastik

Biz size geldik bitlendik

Hamama gittik temizlendik

Dik dik dik (Bahriye İrkil-Cinge)

9. Sütçü teyze sütçü teyze

Sütün var mı?

Var

Kaç

Beş

1,2,3,4,5 (Çiğdem Serbay-Bereketli)

10. Ya şundadır ya bunda

Helvacının kızında (Çiğdem Serbay-Bereketli)

### 10.2.1.2.Oyuna Eşlik Eden Tekerlemeler

1. Altı kere altı otuz altı

Babamın bıyığı yolda kaldı

Çöpçü aldı götürdü

Babam bıyıksız kaldı (Bahriye İrkil-Cinge)

2. Anan pilav pişirmiş

İçine de sıçan düşürmüş

Bu sıçanı napmalı

Minareden atmalı

Minarede kuş var

Kanadında gümüş var

Dedemin cebinde de

Türlü türlü yemiş var (Esra Yaşar-Cinge)

3. Bu parmak tutmuş

Bu temizlemiş

Bu pişirmiş

Bu yemiş

Bu da hani bana hani bana demiş

Çocuğun elleri tek tek tutulur. Sallanır. En son da hani küçük parmak kalıp hani bana hani bana deyince çocuk başlar gülmeye. (Hayriye Yaşar-Cinge)

4. Fış fış kayıkçı

Kayıkcının küreği

Hop hop eder yüreği

Akşama fincan böreği

Çocuğun ellerini tutup bir ileri bir geri sallarken söyleriz. En son da gıdıklanır çocuk, bunu duyunca gülmekten katılır. (Bahriye İrkil-Cinge)

5. Hop hop altın top

Bundan başka oyun yok.

Çocuğu ayaklarının üstüne bindirirsin otururken. Ayaklarıyla ayaklarının üstüne basar. Onun indirip kaldırırken de bunu söylersin. (Sadife Karakoç-Ovaköy)

6. Komşu komşu

- Hu hu

- Oğlun geldi mi?

- Geldi

- Ne getirdi?

- İnci boncuk

- Kime kime?

- Sana bana.

- Daha kime?

- Kara kediye.

- Kara kedi nerede?

- Ağaca çıktı.

- Ağaç nerede?

- Balta kesti.

- Balta nerede?
- Suya düştü.
- Su nerede?
- İnek içti?
- İnek nerede?
- Dağa kaçtı.
- Dağ nerede?
- Yandı bitti kül oldu. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

7. Leylek leylek havada

Yumurtası tavada

Gel bizim hayata

Bizim hayat yıkıldı

Kübra'nın burnu b.ka tıklıldı

Yere yatarsın. Bacaklarını havaya kaldırırsın. Çocuğu da ayaklarının üstüne koyarsın. Bacağını aşağı yukarı kaldırıp indirirken de bunu söylersin. (Hayriye Yaşar-Cinge)

8. Nine tarhanana kuş konmuş.

Kovalayıvereyim mi?

İçinde beş kuruş buldum.

Şeker alam da yiyivereyim mi?

Pırr... (Çiğdem Serbay-Bereketli)

9. Nineciğin evine bir köpek girmiş.

Hoşt demiş gitmemiş.

Git demiş gitmemiş.

Azıcık ekmek atmış.

Bir oklava vurmuş.

Mavk mavk mavk demiş gitmiş. (Çiğdem Serbay-Bereketli)

#### 10. Yağ satarım

Bal satarım

Ustam ölmüş

Ben satarım (Bahriye İrkil-Cinge)

#### 10.2.1.3. Yanıltmacalar ve Şaşırtmacalar

##### 1. Değirmene girdi köpek

Değirmenci vurdu köpek

Hem kepek yedi köpek

Hem kötek yedi köpek (Çiğdem Serbay-Bereketli)

##### 2. Ocağa koydum is dedi

Yere koydum tan dedi

Babam bana bul dedi

Cevabı zaten içindedir. (İstanbul) (Hafize Atsız-Kesirven)

#### 10.2.1.4. Yergi, Övgü, Kızdırma ve Alay Tekerlemeleri

##### 1. Al(a)manya Al(a)manya

Benim oğlan gibi damat bulamanya (Fadime İrkil-Bereketli)

2. Ersin Mersin

Tokadımı yersin

Anana söyle

Terbiyeni versin (Ahmet akar-Kamçılı)

3. Ha sana ha sana

S.kim kaldı Hasan'a (Hayriye Yaşar-Cinge)

4. Hastayım hasta

Canım ister pasta

Kalk gidelim dansa

Dansta yiyelim pasta

Dansın kapısı kilitli

Ömer'in başı bitli (iğdem Serbay-Bereketli)

5. Mustafa mıstık

Arabaya yastık

Üç mum yaktık

Seyrine baktık (Hafize Atsız-Kesirven)

6. Recep üzüm getir cep cep

Ben yiyeyim sen bak

Senin adın tombak (iğdem Serbay-Bereketli)



7. Sübhaneke

Sümsüm teke

Anam çepiş

Babam teke (İsmail İrkil-Bereketli)

8. Yörük ne bilir bayramı

Link link içer ayramı (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

**10.2.1.5. Oyun Daveti veya Dağılma Sırasında Söylenen  
Tekerlemeler**

1. Evli evine

Köylü köyüne

Evi köyü olmayan

Sıçan deliğine (Bahriye İrkil-Cinge)

**10.2.2. Tören ve İnanç Tekerlemeleri**

**10.2.2.1. Tören Tekerlemeleri**

**10.2.2.1.1. Geçiş Törenlerine Bağlı Tekerlemeler**

1. Ağzı yum yum kelebeği

Çenesi Gönen elması

Burnu Bulgar nohutu

Gözleri Konya bademi (Fatma Erdem-Kesirven) (Doğum/Bebek okşaması)

2. Al eski dişimi

Ver yeni dişimi

Deyip dişi evin çatısına atarsın. (Bahriye İrkil-Cinge) (Diş çıkarma)

3. Al kemik dişimi

Ver altın dişimi

Diyerek dişleri kiremitliğe atarız. (Faruk Çakırca-Şamlı) (Diş çıkarma)

4. Mini mini birler

Çalışkandır ikiler

Tembeldir üçler

Sopa yerler dörtler

Misafirdir beşler

Altılar altınımızı çaldılar

Yediler yemeğimizi yediler

Sekizler seke seke gittiler

Onlar bizi okutanlar (Çiğdem Serbay-Bereketli) (Okula başlama ve eğitim-öğretim hayatı)

#### 10.2.2.1.2. Toplumu İlgilendiren Törenler

1. Anasının ilki

Dam ardında tilki

Altın araba gümüş tekerlek

Gökte rahmet yerde bereket

Ver Allah'ım ver

Sellice rahmet. (Feriha Yaşar-Gökköy) (Yağmur duasına bağlı törenler)

2. Anasının ilki

Dam üstünde tilki

Amin amin (Tuncay Akbaş-Turplu) (Yağmur duasına bağlı törenler)

3. Ey kepçecik kepçecik

Altın yumurta gümüş tekerlek

Gökte rahmet yerde bereket (Ahmet Çakar-Kamçılı) (Yağmur duasına bağlı törenler)

4. Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allah'ım ver

Sicim gibi yağmur (Fatma Erdem-Kesirven) (Yağmur duasına bağlı törenler)

## 10.2.2.2. İnanç Tekerlemeleri (Sözlü Büyü/Sihir Şiirleri)

### 10.2.2.2.1. Tabiat Unsurlarıyla İlgili Tekerlemeler

1. Ay gördüm aylar gibi

Derdim var dağlar gibi

Erisin gitsin yağlar gibi (Hafize Atsız-Kesirven) (Kozmik unsurlar ve olaylarla ilgili tekerlemeler)

2. Karga karga gak dedi

Çık şu dala bak dedi

Çıktım baktım o dala

O karga ne budala (Bahriye İrkil-Cinge) (Hayvanlarla ilgili tekerlemeler)

3. Leylek leylek havada

Yumurtası tavada

Gel bizim hayata

Bizim hayat yıkıldı

Kübra'nın burnu b.ka tıkıldı (Hayriye Yaşar-Cinge) (Hayvanlarla ilgili tekerlemeler)

4. Leylek leylek lekirdek

Hani bana çekirdek

Çekirdeğin içi yok

Süleyman'ın suçu yok (Çiğdem Serbay-Bereketli) (Hayvanlarla ilgili tekerlemeler)

#### 10.2.2.2.2. Hastalık ve Belaları Savmak İçin Kullanılan Tekerlemeler

1. Ay gördüm aylar gibi

Derdim var dağlar gibi

Erisin gitsin yağlar gibi (Hafize Atsız-Kesirven)

2. Devire

Devir Allah gavura

Hop hop hop ( Hafize Atsız-Kesirven)

3. -Ne kesiyorsun?

-Köstek kesiyorum.

Cuma ile sala arasında üç defa tekrarlanır bunlar. Yürümeyen veya çok düşen çocuğun kösteği böyle kesilir. Çocuk bir daha düşmez. (Bahriye İrkil-Cinge)

#### 10.2.2.2.3. Çeşitli Dini İnanışlarla İlgili Tekerlemeler (Dualar)

1. Bismillah aşirtma

Doğru yoldan şaşirtma

Ben kabrime varınca

Başıma zebanileri üşürtme Ya Rabbi (Bahriye İrkil-Cinge) (Yatak duaları)

2. Biz yedik Allah arttırsın

Sofrayı kuran kaldırsın (Hürmüs Serbay-Cinge) (Sofra ve Yemek Duaları)

3. Dolsun taşmasın

Artsın eksilmesin

Yemedik kimse kalmasın

Kimin nasibi varsa gönder de yesin ya rabbi. (Bahriye İrkil-Cinge) (Sofra ve Yemek Duaları)

4. Dört yanım kala

Kilidim Cebrail

Bekçim Allah

Bekler inşallah (Feriha Yaşar-Gökköy) (Yatak duaları)

5. İşim iş olsun

İşim kanatlı kuş olsun

İşime karışanın k.çı şış olsun. (Bahriye İrkil-Cinge) (İşe Başlama Tekerlemeleri)

6. İşim iş olsun

İşim kanatlı kuş olsun

Bu da bana üç günlük iş olsun. (Feriha Yaşar-Gökköy) (İşe Başlama Tekerlemeleri)

7. Yattım Allah kaldır beni

Nur içine daldır beni

Can bedenden ayrılırken

İman ile Kuran ile gönder beni (Emel Çakar-Kesirven) (Yatak duaları)

8. Yattım Allah kaldır beni

Nur içine daldır beni

Cennet-i alaya gönder beni

İman ile Kuran ile öldür beni (Bahriye İrkil-Cinge) (Yatak duaları)

9. Yattım Allah kalkarım inşallah

Kalkarsam da kalkamasam da

La ilahe illallah Muhammedun Resullallah (Bahriye İrkil-Cinge) (Yatak duaları)

10. Yattım Allah kalkarım inşallah

Kalkarsam da kalkamasam da

Yüz bin kere sübhanallah (Bahriye İrkil-Cinge) (Yatak duaları)

11. Yattım döşek

Bahar başak

Selim sultan

Ağzıma Kuran

Bu ev ev değil

Dört yanı kale

Bekçisi Allah

Kilidi Yasin

Anahtarı Kulhuvallah (Hayriye Yaşar-Cinge) (Yatak duaları)

#### **10.2.2.2.4. Kader (Fal) Tekerlemeleri**

##### **1. Kim osurdu bit osurdu**

Yongola yola düştü

Pençe vurdu g.tü şişti (Çiğdem Serbay-Bereketli)



## 11. ALKIŞ VE KARGIŞLAR

### 11.1. Alkış ve Kargışların İncelenmesi

Alkış ve kargışlar günlük hayatta sıkça karşılaşılan kalıp sözlerdir. Alkış, yani dua sözcüğü Doğan Kaya tarafından “birinin iyiliği için Allah’a yakarma, niyazda bulunma” olarak tanımlanırken kargış, yani beddualar “çaresi olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir.” şeklinde tanımlanmıştır.<sup>114</sup>

Şükrü Elçin alkış için dua, kargış için de beddua terimlerini kullanmıştır. Duayı insanın kendisi ve yaşadığı cemiyetin maddi ve manevi saadetinde yardım istemek üzere Tanrı’ya yaptığı bir hitap ve sesleniş olarak açıklamaktadır. Bedduayı ise duanın karşısında koyarak “lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözler” olarak tanımlamıştır. Elçin kargışları adaletsizliğe uğrayan insanın vicdanında uyanan isyan ve hiddeti susturma çabası ve en büyük kudret Tanrı’nın kötülüğü cezalandırması beklentisi olarak görmektedir.<sup>115</sup>

Alkışları sihir şiirlerinin bir türü olarak ifade eden Ali Duymaz, insanların psiko-sosyal yapıları gereği din ve büyüünün yanında sözlü bir etkileme aracı olarak alkışları da kullandığını ortaya koyar. “Eski dönemlerde insanların, tabiatı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirme arzusundan kaynaklanan büyülerin, kurban ve ibadet gibi fiilî unsurlarının paralelinde poetik sözlü kalıplar olarak dikkat çeken alkışlar, büyüsel mahiyetlerini yitirdikten sonra dilin estetik kuralları içinde nezaket ifadeleri olarak görev almaya başlamışlardır.”<sup>116</sup>

---

<sup>114</sup> Doğan Kaya, *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, s. 4-22.

<sup>115</sup> Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000, s. 662-663.

<sup>116</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s.45.

Boratav alkış ve kargışları asıl atasözleri ve atasözü niteliğinde deyimler olmak üzere ikiye ayırır. İlk gruptakiler ona göre bir halk edebiyatı türü olmaktan ziyade konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil öğeleri olarak görür. Ancak ikinci gruptakileri küçük sanat yapıtları olarak görür ve ikinci gruptakileri “*koygunluğunu anlatımdaki özenilmişlikten, imge, düşünce ve çağrışım buluşlarındaki başarıdan alanlardır.*” şeklinde tanımlar.<sup>117</sup> Manavlar arasında derlediğimiz alkış kargışlar arasında da her iki gruba örnek bulmak mümkündür. Çoğunluğu anlatımı güçlendirici dil öğeleri olmakla birlikte “*Başın pınar ayağın göl olsun.*”, “*Bin bir ayak bir ayak üstüne gelesiye kadar huzur-ı mahşerde beni bekle.*” gibi alkış ve kargış örnekleri ikinci gruba dâhil edilebilir görülmektedir.

Manavlar arasında alkış ve kargışlar daha çok dua ve beddua olarak karşımıza çıkmaktadır. Alkış ve kargış ifadeleri Manavlar arasında yaygın değildir. Sözün gücüne oldukça inanan Manavlar “saatine gelmeyegörsün hemen olur” diyerek dua ve beddualara büyük oranda inanmaktadırlar.

Ancak beddualar sorulduğunda hemen pek çok kişi annenin bedduasının geçerli olmayacağını ifade etmiştir. Bu konuda Naipli köyünden Embiye Aktaş “*Babanın bedduası tutar. Ananınki tutmaz. Ananinkini sütü korur.*” diyerek bu inancın sebebini de ortaya koymuştur. Ayrıca haksız yere beddua edilirse bunun kişiye geri dönüp geleceği de yaygın bir inanıştır. Bu sebeple kargışlar ifade edilirken Manavların daha dikkatli oldukları gözlenmiştir.

Dua olarak ifade edilen alkışlar çoğunlukla Allah’ın adıyla başlamaktadır. Kargışlar ise genellikle “inşallah” diyerek bitirilmektedir. Dualarda da sıkça “inşallah” diyen Manavlar arasında bu ifade Allah’ın izniyle, Allah isterse olur anlamlarında kullanılmaktadır. Allah adının ve inşallah sözcüğünün alkış ve kargışlarda sıkça kullanılması ise ifadeyi daha fazla güçlendirmek amaçlı görülmektedir.

Alkışlarda bereket, geçim, hayır, ömrün uzun olması, bahtın güzel olması ifadeleri yer alırken kargışlarda bela, ceza, öbür dünyaya yönelik olumsuz ifadeler ve orada hesaplaşma, uzaklara gitme, geçim sıkıntısı ifadeleri kullanılmaktadır.

---

<sup>117</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 125.



## 11.2. Alkış ve Kargış Metinleri

### 11.2.1. Alkışlar

1. Allah acı sözlerini duyurmasın. (Alime Aslantekin-Bereketli)
2. Ağzın arı b.ku yesin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
3. Allah'a emanet. (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)
4. Allah akıl fikir ihsan eylesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
5. Allah alan el değil veren el yapsın. (Bahriye İrkil-Cinge)
6. Allah aylak olanların ağzına sakız etmesin. (Bahriye İrkil-Cinge)
7. Allah başa kadar versin. (Ali Atsız-Kesirven)
8. Allah beterinden korusun. (Faruk Çakırca-Şamlı)
9. Allah beyin açıklığı versin. (Alime Aslantekin-Bereketli)
10. Allah birine bin versin. (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)
11. Allah bin bin bereket versin. (Ebru Demirer-Çandır)
12. Allah bir yastıkta kocatsın. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
13. Allah birini bin etsin. (Aylin Ata-Kamçılı)
14. Allah emeklerini zay(i) etmesin. (Bahriye İrkil-Cinge)
15. Allah eşyaya yazmasın. (Bahriye İrkil-Cinge)
16. Allah gecinden versin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
17. Allah geçim bahtı versin. (Emriye Topalak-Pamukçu)
18. Allah hakkında hayırlısını versin. (Feriha Yaşar-Gökköy)
19. Allah Halil İbrahim bereketi versin. ( Alime Aslantekin-Bereketli)
20. Allah hayırlı yöne çevirsin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
21. Allah işini denk getirsin. (Hafize Atsız-Kesirven)

22. Allah işini rast getirsin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
23. Allah kalanlara sabır versin. (Fatma Bacak-Pamukçu)
24. Allah kalanlara uzun ömür versin. (Fatma Bacak-Pamukçu)
25. Allah kavuştursun. (Halil İrkil-Bereketli)
26. Allah korusun. (Mustafa Ceylan-Yeniköy)
27. Allah kurtarsın. (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)
28. Allah namerde değil en merde bile muhtaç etmesin. (Bahriye İrkil-Cinge)
29. Allah ne muradın varsa versin. (Melek İlaslan-Cinge)
30. Allah rahatlık versin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
31. Allah rahmet eylesin. (Feriha Yaşar-Gökköy)
32. Allah razı olsun. (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)
33. Allah seni çocuklarına bağışlasın. (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)
34. Allah sevdiğine kavuştursun. (Ali Atsız-Kesirven)
35. Allah sevginizi, muhabbetinizi arttırsın. (Bahriye İrkil-Cinge)
36. Allah taksiratını affetsin. (Zeki Yaşar-Cinge)
37. Allah tamamına erdirsin. (Alime Aslantekin-Bereketli)
38. Allah zihin açıklığı versin. (Halil İrkil-Bereketli)
39. Ayağına sağlık. (Hayriye Yaşar-Cinge)
40. Başın pınar ayağın göl olsun. (Hafize Atsız-Kesirven)
41. Benim elim değil Fatma Annemizin eli olsun. (Bahriye İrkil-Cinge)
42. Bir yastıkta kocayın. (Ali Atsız-Kesirven)
43. Biz seni gördük, sen ak günler gör. (Bahriye İrkil-Cinge)
44. Dil göz değmesin. (Hicaz Yılmaz-Akarsu)

45. Düştüğün yerden bir avuç toprakla kalkasın. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
46. Eline sağlık. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
47. Elin kolun dert görmesin. (Lütfü Ayvaz-Küpeler)
48. Geçmişlerinin ruhuna değsin. (Ali Atsız-Kesirven)
49. Gözün aydın. (Gülser Altan-Ovaköy)
50. Hacca git de Allah gönlüne ilham bıraksın. (Hafize Atsız-Kesirven)
51. Hayırlı olsun. (Tuncay Akbaş-Turplu)
52. Hayırlıysa beri hayırsızsa geri gitsin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
53. Kaynayan çanakların soğumasın, boşalmasın. (Bedriye Öz-Üçpınar)
54. Kesene bereket. (Halil İrkil-Bereketli)
55. Mekâni cennet olsun. (Hatice Bodursoy-Akçaköy)
56. Su gibi aziz ol. (Halil İrkil-Bereketli)
57. Sular kadar ömrün olsun. (Ali Atsız-Kesirven)
58. Toprağı bol olsun. (Hüseyin Uğur-Turplu)
59. Toprağını sevsin. (Feriha Yaşar-Gökköy)
60. Tuttuğun altın olsun. (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)
61. Tuttuğun inci olsun. (Alime Aslantekin-Bereketli)
62. Tuttuğun toprak sarı altın olsun. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
63. Yerde değil nurda yatsın. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
64. Yolun açık olsun. (Halil İrkil-Bereketli)

### **11.2.2. Kargışlar**

1. Adın batsın. (Bahriye İrkil-Cinge)
2. Ağzın dilin şeker olsun da nokta nokta erisin. (Hafize Atsız-Kesirven)
3. Allah belanı, köpekler salanı versin. (Ahmet Çakar-Kamçılı)

4. Allah belanı versin. (Ümmiye Aktaş-Naipli)
5. Allah beni unutturacak dert versin. (Hayriye Yaşar-Cinge)
6. Allah bin belanı versin. (Refiye Şen-Naipli)
7. Allah cezanı versin. (Barış Bozbay-Naipli)
8. Allah dermanı olmayan dert versin de derdinle uğraş. ( Bahriye İrkil-Cinge)
9. Allah'ım bilsin. (Emel Çakar-Kesirven)
10. Allah'ıma salıyorum. (Hafize Atsız-Kesirven)
11. Allah'ından bul. (Melek İlaslan-Cinge)
12. Allah ıslah eylesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
13. Allah ıslah eylesin, ıslahı geçtiyse kahreylesin. (Bahriye İrkil-Cinge)
14. Allah sana da göstereyim. (Ayşe Atabay-Kamçılı)
15. Allah seni davul etsin. (Mustafa Ceylan-Yeniköy)
16. Allah seni nasıl biliyorsa öyle yapsın. (Nefiye Akdeniz-Bereketli)
17. Allah senin de çocuklarından çıkarsın. (Hasan Yaşar-Cinge)
18. Allah zavalını versin. (Tuncay Akbaş-Turplu)
19. Anandan emdiğin süt burnundan gelsin. (Nurşen Ata-Kamçılı)
20. Annesiz kal. (Bahriye İrkil-Cinge)
21. Avuç avuç kan kusasın. (Bedriye Öz-Üçpınar)
22. Beş kuruş paraları avucuna ben koyayım. (Fatma Eren-Kesirven)
23. Bin bir ayak bir ayaküstüne gelesiye kadar huzur-ı mahşerde beni bekle, hakkımı helal etmiyorum. (Hafize Atsız-Kesirven)
24. Bir elinde gör de öbür elinde görme. (Alime Aslantekin-Bereketli)
25. Bir mememden emdiğin kan, birinden emdiğin irin olsun. (Fadime İrkil-Bereketli)
26. Boyun, postun devrilsin. (Melih Yılmaz-Kabaklı)

27. Çenesi tez zamanda ekilesice. (Zeynep Uysal-Ovaköy)
28. ocuklarının mürvetini görmek nasip olmasın. (Gölsüm Demirhan-Karamanköy)
29. oluğunda çocuğunda türlü türlü gör. (Emine Yaşar-Ayşebacı)
30. Defterlerin dürölsün. (Sami Özdemir-Büyükbostancı)
31. Derdine derman bulama. (Bedriye Öz-Üçpınar)
32. Dilin kopsun. (Nefiye Aslantekin-Bereketli)
33. Dilin tutulsun. (Bedriye Öz-Üçpınar)
34. Dilin tutulsun da konuşama. (Alime Aslantekin-Bereketli)
35. Diyar diyar memleketlere git de buranın kıymetini öğren. (Bahriye İrkil-Cinge)
36. Dul adamlara varasıca. (Hicaz Yılmaz-Akarsu)
37. Eli büzülesice. (Lütfü Ayvaz-Küpeler)
38. Elleri kırılasıca. (Zeki Yaşar-Cinge)
39. Geberesice. (Hüseyin Uğur-Turplu)
40. Gidişin olsun da dönüşün olmasın. (Hayriye Yaşar-Cinge)
41. G.tünde çıban çıksın da bir yerlere oturama e mi? (Çiğdem Serbay-Bereketli)
42. Gözün ıksın. (Ahmet akar-Kamçılı)
43. Gözüne dizine dursun. (Hayriye Yaşar-Cinge)
44. Gözünü toprak doyursun. (Ayşe Dalkılıç-Kesirven)
45. Gözü olanın gözü çıksın. (Hayriye Yaşar-Cinge)
46. Güneş yüzü görmeyesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
47. Hortlaya kalasıca. (Ayşe Işık-Pamukçu)
48. İki cihanda yakan bir araya gelmesin. (Bahriye Kandemir-Naipli)
49. İki gözün kör olsun. (Gölsüm Demirhan-Karamanköy)



50. İnşallah tez günde geberirsin. (Emriye Topalak-Pamukçu)
51. Karlı dağlar ardına git de döneme inşallah. (Bahriye İrkil-Cinge)
52. Karnı yırtılasıca. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
53. Karnın yırtılsın. (Hüseyin Uğur-Turplu)
54. Kaynar kazanlarda kaynayasıca. (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)
55. Kendi başını ye inşallah. (Gülümser Çakar-Kamçılı)
56. Kör kurşunlara gelesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
57. Naha kala kalsın. (Tuncay Akbaş-Turplu)
58. Odunuz, ocağınız sönsün. (Barış Bozbay-Naipli)
59. Olmayasıca. (Hüseyin Uğur-Turplu)
60. Sen de gör inşallah. (Fatma Bacak-Pamukçu)
61. Son nefesinde bir yudum su verenin olmasın. ( Kadriye Erkal-Bereketli)
62. Sütüm haram olsun. (Hafize Atsız-Kesirven)
63. Şeytan görsün yüzünü. (Faruk Çakırca-Şamlı)
64. Şiş kal e mi? (Tuncay Akbaş-Turplu)
65. Teneşirlere gelesin. (Fadime İrkil-Bereketli)
66. Yağlı kurşunlara gelesin. (Çiğdem Serbay-Bereketli)
67. Yedi kat yerlere gark ol da çıkama inşallah. (Bahriye İrkil-Cinge)
68. Yüzünü eli kabaklılar görsün inşallah. (Bahriye İrkil-Cinge)
69. Zehir zıkkım olsun. (Feriha Yaşar-Gökköy)

## 12. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

### 12.1. Köy Seyirlik Oyunlarının İncelenmesi

Pertev Naili Boratav'ın seyirlik köylü oyunları olarak ifade ettiği köy seyirlik oyunları daha çok köy çevrelerinde, yılın belirli günlerindeki bazı törenlerde, düğünlerde ve eğlence vesilesi yaratan kış gecesi toplantılarında oynanır. Oyunun gereğini bilen herkes bu oyunlarda görev alabilir ve daha çok taklide dayalıdır. Basit kılık değiştirmeler, oyuna seyircilerin de katılmaları gibi özellikler hemen tüm köy seyirlik oyunlarında karşımıza çıkmaktadır. Gelenek oyuna bir ad vermez ve “oyun çıkartmak” olarak adlandırır. Daha çok erkeklerin rol aldığı bu oyunlarda kadınların rollerini de erkekler kadın kılığına girerek canlandırmaktadır. Nadir de olsa kadınların yaptığı oyunlarda da erkek rollerini, erkek kılığına giren kadınlar canlandırmaktadır.<sup>118</sup> Genel özellikleri Boratav'ın da ifade ettiği bu köy seyirlik oyunları Balıkesir'de de karşımıza çıkmaktadır. Akçaköy'de köy seyirlik oyunları tasvir çıkarmak, seyir çıkarmak gibi adlarla da anılmaktadır. Kesirven'de ise eskiden olduğu kadar yaygın olmasa da günümüzde de bazı köy seyirlik oyunlarının yapıldığı ifade edilmiştir. Derleme yapılan bu köylerin tamamında bu işleri organize eden, kimin hangi rolü üstleneceğini söyleyen, yaşça büyük bir “dayıbaşı” olduğu ifade edilmiştir. Oyuncular onun sözünden çıkamaz.

Daha çok yılın değişimi, tarım ve hayvancılıkla ilgili olan bu oyunlar, geçmişten günümüze köy yaşamının tiyatro ihtiyacını karşılamış ve bugün de karşılamaya devam etmektedir. Günümüzde karşısına radyo, televizyon, internet gibi alternatif eğlence araçları çıkmıştır ancak özel günlerde oynanan ve topluma birlikte kutlama ve eğlenme kültürü kazandıran bu oyunlar hala rağbet görmektedir. Bu oyunlar farklı köklerden beslenseler de önemli bir kısmı hayvanların hal ve

---

<sup>118</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, s. 218-219.

hareketlerini taklit etme esasına dayanmakta ya da hayvancılık kültürüyle bağlantılı olmaktadır.<sup>119</sup>

Bu oyunlar bazen düğünlerde, kına gecelerinde, sünnet törenlerinde görülebildiği gibi bazen de “Erfene”, “Söbet”, “Sohbet” adı verilen gecelerde düzenlenmektedir. Pamukçu köyünde gözlem amacıyla gidilen bir kına gecesinde “Deve Oyunu” adlı oyun derlenmiştir. Ancak bu gibi oyunlar daha çok “Erfene Sohbetleri”nde karşımıza çıkmaktadır.

Pamukçu ve Turplu gibi bazı köylerde günümüzde hala “Erfene Sohbetleri”ne rastlanmaktadır.

*“Kadınların günü gibi erkeklerin de sohbeti olur. Onlar da tirit yaparlar. Kaymaklı yaparlar. Orada mani, türkü söylerler. Dümbelek çalarlar. Gece de bir tabak tiritten, bir tabak tatlıdan alırlar. Ertesi hafta kimde olacaksa ona kuyruk gider. Dümbelek çalaraktan gidilir oraya da. Sohbet kadınlar da gelir erkekler de. Kadınlar karşıdan izler. Erkekler mani atar. Oyunlar oynar. Gecenin sonunda samurt tepme yapılır.”* (Fadime İrki-Pamukçu)

“Önceden odalarda sohbet yapılırdı. Gençler kendi aralarında erfene yaparlardı. Şimdi kahveler çıktı bitti her şey. Birine hadi bakalım sizin horozlar çok güzel olmuş kes bakalım. Sen de bulgur getir gel diyorlardı. Oturuyorlardı. Yiyip içiyorlardı.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Hüseyin Uğur’un da ifade ettiği gibi Turplu’da bu gelenek artık neredeyse yok olmuştur. Ancak Pamukçu’da halen devam etmektedir. Pamukçu’da “Gül Gülü Şenliği”ne gözlem amaçlı gidildiğinde sohbetlerden de örnekler sergilendiği görülmüştür. Bu şenlik esnasında kaynak şahıslar ile “Erfene Sohbetleri” ile ilgili de görüşülmüştür. Sene başında eylül ekim aylarında bu sohbet ekibine katılacaklar belirlenmektedir. Sohbetlere kadınlar da gelebilmekte ama asla oyunlara katılamamaktadırlar. Kadınlar oyunları izlemekte ve erkekler de burada anlaştıkları kızlara maniler atmaktadırlar. Rabia İrki bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “Biz

---

<sup>119</sup> Ali Duymaz ve Halil İbrahim Şahin, “Balıkesir ve Çevresinde Hayvan Benzetmecesine Bağlı Köy Seyirlik Oyunları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 23, 2010, s. 171-185.

*daha eşimle sevgiliyken biz de sohbeti izlemeye gittik. O da orada sıra kendine gelince bana mani attı. Ben de utanıp dışarı çıktım hemen. Bu sohbetlerde bilir zaten herkes kimin kimi sevdiğini.” (Rabia İrkil-Pamukçu)*

Bu sohbetlerde farklı köy seyirlik oyunları canlandırılmaktadır. Maniler atılmaktadır. Köyün meşhur yemeği çullama yenmektedir. Gecenin sonunda da “samırt teppe” gerçekleştirilmektedir. Bu “samırt teppe” de diğer sohbetin kimde olacağı kararlaştırılmaktadır. Bu bölümde herkes yere ayaklarını vurarak maniler söylemektedir. Hatta kaynak şahıslarımızdan Fadime İrkil sohbetlerin bu bölümüyle ilgili şunları söylemiştir: *“Sohbetin sonu pek fena olur. Adamlar yere bacıklarını vura vura mani söylerler. Bizim köyde birinin evi yıkıldı böyle yaparken. Zaten ahşap ev, kirişler yıkıldı. Sohbet bizdeyken de ev sallandı. Yıkılacak diye ödüm koptuydu.” (Fadime İrkil-Pamukçu)*

Bu bölümde söylenen maniler 2013 yılında Pamukçu’da gerçekleştirilen “Gül Gülü Şenliği”nde canlandırılmıştır. Buna göre bu bölümde şu maniler söylenmektedir:

Bizim mahalle hocası

Okutur ebced hecesi

Gelecek pazar ertesi gecesi

Sevdiğim bir ol, sardığım bir ol

Olacak sohbet senindir, senindir

Muhabbet bizim.

Sıra çanak baştanbaşa

Keklik seker taştan taşa

Kuyruğu alan Mustafa Paşa

Sevdiğim bir ol, sardığım bir ol

Olacak sohbet senindir, senindir

Muhabbet bizim

Elmayı nazik soyarlar  
Altın tabağa koyarlar  
Mehmet Ali seni evden kovarlar  
Sevdiğim bir ol, sardığım bir ol  
Olacak sohbet senindir, senindir  
Muhabbet bizim

Avcıyı yolladık ava  
Sırtını çevirdik dağa  
Kuyruğu alan Mustafa Pağa  
Sevdiğim bir ol, sardığım bir ol  
Olacak sohbet senindir, senindir  
Muhabbet bizim.

*“Gecenin sonunda evdeki çullamadan bir tabak koyulur. Kuyruk kime gidecekse ona götürürler dümbelek çala çala. Herkes gider oraya bırakır onu.”*  
(Rabia İrkil-Pamukçu)

Pamukçu’da nisan mayıs aylarında son sohbet yapılır. Bu da şu şekilde anlatılmaktadır: *“Son sohbede artık ya dere kenarına ya da bizim evin karşısına boş bir tarlaya gidilir. Orada yemek yerler, içerler. Oyunların hepsini yaparlar. Bu son oyun çok uzun sürer. Kadınlar da bunu izlemeye gider.”* (Rabia İrkil-Pamukçu)

## 12.2. Köy Seyirlik Oyunları

### 12.2.1. Evlek Kestim Tohum Saçtım

Bizim köyde bir ahenk yaparlar davullu. Kadın ahenginden sonra davula başlarlar. Erkekler öküz olurlar. Bunların kafalarını pulluğa sokarlar. Geçirirler şeyi. Üstüne de kurbandan kalma bir hayvan postu vardır onu atarlar. Biri de kaban tutar. Biri de sabanı alır oradan çift sürer.

KIZI da başka birine verem diyor babasıgiller. Yalnız kız da aslında kız değil. Oğlanlardan biri şalvar giyer. Yazma bağlar kafasına. Sırtına yelek giyer. O çift süren de ben işim bitmeyince gitmem diyor. Gel beni kaçır diyor kız. Yok diyor. İşim bitmeyince gitmem diyor. Artık kız terliğini, bohçasını alıyor geliyor. Oğlan tohum atıyor.

OĞLAN: Evlek kestim, tohum saçtım

Koca öküzü çifte koştum

Ben bugün hayırlı işe başladım

Gelemem Türkmen kızı gelemem

KIZ: Evleşini kurtlar yesin

Tohumunu kuşlar yesin

Helal malın haram olsun

Gel gidelim emmin oğlu

OĞLAN: Kır atımın nalı yoktur

Torbasında yemi yoktur

Boynunda yuları yoktur

Ben gidemem emmin kızı

KIZ: Altına mı nal iderim  
İncilemi yem iderim  
Terliğimi çul iderim  
Gel gidelim emmin oğlu

OĞLAN: Tohumumu kurtlar yesin  
Öküzümü kurtlar yesin  
Helal malım haram olsun  
Bas kaçalım emmin kızı

Der. Hemen çapacıların arasından kızı alır. Ata atar. Bir kaçır. Hadi herkes bir alkışlar. (Hafize Atsız-Kesirven)

Bize bunları köyde “Dayıbaşı” vardı o yaptırdı. O böyle oyunları yapacağımız zaman bize ne yapacağımızı anlatırdı. Biz de öyle yapardık.” (Ali Atsız-Kesirven)

### 12.2.2. Ahiret Gası (Karısı)

Kadınlar bir eve toplışırlardı. Kadınlar pantolon, şapka giyer. Bıyık yapar soba karasından. Birisi de beyaz giyinip ahret karısı olur. Beyaz çarşafa iyice bürünür. Çıraları yakıp dişlerine koyar. Sonra başlarındı konuşmaya.

Nereden geldin?

Ah(i)retten geldim.

Napıyorlar orada?

Günahı çoksa çok yakıyorlar. Azsa az yakıyorlar. Aah ah ah(i)retten geldim pek yakıyorlar, der. Ağzına yine çıraları tutar yanar onlar. O çıraları milletin üstüne uzatıp korkutur. ( Fatma Eren-Kesirven)

### 12.2.3. Ayı Oyunu

Gençlerden biri ayı kılığına girer. Ayı kılığına giren gencin üstüne bir aba atılır. İçine pek göstermeyecek kalın bir battaniye veya çul atılır. Ayı ortada oynar da oynar. İri olması için kat kat giydirirler. Bacakları görüldüğünden bacaklarına da hayvan postundan sararlar.

Biri de koca karı olur. Hoş, o da gençlerdendir. Anasının, kardeşinin kıyafetlerini giyer, karı olur. Ayı onun belini çiğneyiverir. Zaten o ayı postu hep bulunur köyde. Ona sarınıp sarmalıyorlardı. Biri de eline bir değnek alıp ayıyı getiriyordu. O ayıyla milleti korkutuyordu. Oynatıyordu. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

Aynı oyun Pamukçu köyünde de oynanmaktadır. Burada da benzer şekilde anlatılmaktadır. Aradaki tek fark Pamukçu'da oyunun sonunda izleyicilerden para toplanır. (Fadime İrki-Pamukçu)

### 12.2.4. Deveci

Müzik eşliğinde deveci ve iki kızı meydana çıkar. Devecinin başında sarık vardır. Elinde sopası vardır. Kızlar aslında kız kılığına girmiş delikanlılardır. Altlarında şalvar, üstlerinde kadın giysileri ve yelekleri başları bağlıdır. Ağzıları da beyaz yaşmaklar ile bağlanmıştır. Deveci:

- Arkadaşlar, selamünaleyküm. Biz Balıkesir'e gidiyorduk. Burada bir düğün olduğunu duyduk. Düğünü şenlendirmek için Konakpınar'ın Bigatepe köyünden geliyoruz. Kızlarımla beraber burada bizi keşke yemeye davet ettiler. Hadi şu düğünü şenlendirmek için biz de oynayiverelim dedik. Çalın bakalım, der. Bu sırada müzik başlar. Deveci de türküye başlar:

Deveci deveci

Sallama yavrum göbeği

Düşürürsün bebeği

Bebek girmiş yaşına

Takke de ister başına



Deveci develeri aman

Yar yar aman

Üşüdükçe çek yorganı başına aman

Yar yar aman

Deveci deveci

Sallama yavrum göbeği

Düşürürsün bebeği

Bebek girmiş yaşına

Takke de ister başına

Tepeköy'ün çimenlikte

Devem olsun otlasın aman

Yar yar aman

Diğer develerle toplaşsın aman

Yar yar aman

Deveci deveci

Sallama yavrum göbeği

Düşürürsün bebeği

Bebek girmiş yaşına

Takke de ister başına

Deve birden yere yığılır. Devecinin kızları da ağlamaya başlarlar. Deveci:

“Noldu kızım, noldu?” diye bağırır. Kızları da:

“Ölüyor.” derler. Deveci ise kızlarına dönüp güler:

“Ölmüyor kızım, ölmüyor. Deve doğurem diyor. Ağlaman kızım. Doğurem diyor.” der. Kızlar ağlaşmaya devam eder. Bu arada yardıma gelen delikanlılar sözde kızlara sarkarlar. Deveci de onları döver. Deve doğurur. İçinden çocuk çıkar. Deve yerden kaldırılır. Deveci:

“Durun bakam, torun erkek mi? Aa Bigatepe erkek torun sahibi oldu. Devemiz doğurdu. Ne kadar hayırlı düğünmüş. Allah razı olsun. Keşkeğimizi yedik. Oyunumuzu da yaptık. Gari bize müsaade edin de gidem.” der ve meydandan uzaklaşır. (Pamukçu köyünde bir kına gecesinden derlenen köy seyirlik oyunudur.)

Aynı oyun daha sonra “Gül Gülü Şenliği”nde de canlandırılmıştır. Ancak burada deveci Kozderegüvem köyünden geldiğini söylemektedir. Şenlikte görüşülen kişiler devecinin oyunlarda genellikle Çepni köylerinden geldiğini söylemişlerdir.

Yapılan deve ilk derlememizdeki kına gecesinde daha amatör bir devedir. Fotoğraflar bölümünde de görüleceği üzere şenlikte daha profesyonel bir deve yapılmaya çalışılmıştır. Ancak deve genel olarak uç kısmına çarşaf, kalın atkı bağlanmış, altına çan takılarak başı yapılmış bir kalın sopadan oluşur. Bu sopanın altında da ikisi yetişkin biri çocuk üç kişi olur. Çocuk en son devenin doğurduğunu göstermek için konmaktadır. Bu kişilerin üstüne kilimler, battaniyeler ve hayvan postu atılmaktadır. Ancak şenlikteki devede tam bir hayvan görüntüsü oluşturmak için özel bir post dikilmiştir.

## II. BÖLÜM

### BALIKESİR MANAVLARI HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİ

#### 1.Doğum

##### 1.1. Doğum Öncesi

###### 1.1.1. Kısırlığı Giderme Yolları

Hayatın üç ana safhasından ilki olan doğum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen çocuk anne ve babayı olduğu kadar çevredeki herkesi de sevindirmiştir. Çünkü her doğum soyun sayısını dolayısıyla kuvvetini arttırmaktadır. Doğum kadına saygıyı arttırdığı gibi onun ailede ve toplumda yerini sağlamlaştırmasını da sağlamaktadır. Baba ise evlat sahibi olmakla hem geleceğe güvenle bakar hem de itibar kazanmış olur.<sup>120</sup>

Ancak bazı durumlarda doğal yollardan çocuk sahibi olmak mümkün olmamaktadır. Bazen süreç uzamaktadır. İşte böyle durumlarda toplumumuzda genellikle kadın suçlanmaktadır. “Kısır kadın faydasız sayılır. Bazı yerlerde de bunlara hizmetçi muamelesi yapılır. Mirastan ve zevcelik haklarından mahrum bırakılırlar.”<sup>121</sup> Yazılı kaynaklara baktığımızda da Manas'ta Yakup Han'ın çocuksuzluğu direkt olarak eşine bağladığını görmekteyiz: “Çurçı'yı alalı, henüz çocuk öpmedim! Bu Çurçı ... Belini berk bağlamaz. Bu Çurçı bana hiç, erkek oğul doğmadı! On dört yıldır alalı, ana dahi olmadı! Kutsal bir yere gidip, adım bile atmadı! Kutsal pınara gidip, yanında bir yatmadı! Bir elmanın altına, giderek oynamadı! (Kısırlıktan) kurtulup, kutsal yol bulamadı!”<sup>122</sup> Ancak Dede Korkut Hikâyelerinde çocuğu olmadığı için kara otağa oturtulan Dirse Han eşine gelip:

---

<sup>120</sup> Sedat Veyis Örnek, (1981), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1981, s. 55.

<sup>121</sup> Orhan Acıpayamlı, *Türkiye'de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1961, s. 13.

<sup>122</sup> Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003, s. 506.

“Senden midür, benden midür? Tanrı Ta’âla bize bir batman oğul virmez nedendür?”<sup>123</sup> demektedir. Yani kısırlığın müsebbibi olarak yalnızca kadını görmemektedir.

Balıkesir Manavları arasında yapılan derlemelerde de evlenen gençlerden hemen çocuk haberi beklendiği görülmektedir. Özellikle belli bir yaşın üstündeki kişilerde “Âlem seni boşuna mı besleyecek, boş mu tutacak?” şeklinde ifadelere rastlanmıştır. Her ne kadar kısırlığın sebebi kadın mıdır, erkek midir diye sorulduğunda ikisinde de olabilir deseler de kısırlığı gidermede ifade ettikleri yöntemlere bakıldığında bunlar hep kadına yöneliktir.

Sedat Veyis Örnek kısırlığı gidermek için kadının başvurduğu uygulamaları üç başlık altında toplamıştır. Bu çalışmada da derlenen uygulamalar bu tasnife göre incelenecektir.

1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar,
2. Halk hekimliği kapsamına girenler,
3. Tıbbî sağaltma alanına girenler.<sup>124</sup>

Balıkesir Manavları arasında derlenen bu uygulamalar günümüzde genellikle tıbbî sağaltma alanına girmektedir. Ancak eski dönemlerde ve günümüzde modern tıba ilave olarak diğer yöntemlere de başvurulmaktadır.

#### **1.1.1.1. Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar**

“Hocalara giderlerdi. Muska verir. Tütetme verir. Yakarsın ateşi. Üstüne bir kara, siyah terlik örtersin. O tütetir, buhar yapar. Yazılan muskayı suyun içine koyar. Yedi gün suyunu içer. Öyle derlerdi hocalar. Sonra onu yutuvoreceksin derlerdi. O kâğıdı yutuvoreceksin. Zaten bir kırık kâğıt yazılı yutuveriyorsun. Yedi günün sonunda atılmazdı, yutulurdu.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Çocuğu olmayanı hocaya götürüyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

---

<sup>123</sup> Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004, s. 80.

<sup>124</sup> Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, s. 132.

“Boy hamaylısı sararlar. O muskadır. Onu çeviriyorlar. Yedi kere içinden geçiriyorlar. Köyde iki kişide var o. O yapınca da hemen çocuk olur. Benim de kızım onunla oldu. O muska baya uzun, kocamandır. Bazıları onu üstünde taşır çocuk olana kadar, bazıları yedi kere içinden geçer öyle de olur.” (Fatma Erdem-Kesirven)

“Çocuğu olmayanlar hocaya götürülür. Dua okutulur.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Hıdırellezde gül dalına bezden bebek salıncağı yapılır. İçine de bezden bebek yapılır. Dua okunarak dilek dilenir.” (Emel Çakar-Kesirven, Bahriye İrkil-Cinge)

“Hacıya gidenlerle gitmeden konuşulur veya kendin hacıya gidersen kendin de yapabilirsin. Arafat’a çıkıldığında orada çocuk olması için dilek dilenir. Dua edilir. Orada edilen dua geri dönmez. Dua ederken de Arafat’a taş yığılır.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Hacıya gidenlere ısmarlanır. Arafat’a çıkılınca bir beşik yapılır, içine taştan bebek yapılır. O kişi için bebek dilenir.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

Bu uygulamalara bakıldığından genellikle muskaya başvurulduğu görülmektedir. Ancak muskanın türü değişmektedir. Genellikle hocalara başvurulup muska alınmaktadır. Bu muska Naipli köyünde ifade edildiği üzere yutulabilmektedir. Muskada var olduğu düşünülen doğurganlık sağlayıcı majik kuvvet böylece kısır kadına temas yolu ile geçebilmektedir. Kadın suyu içmekle muskadan suya geçen doğurganlık kuvvetini kendine geçirmiş olur. Bu muskanın yedi gün suyunun içilmesi de yedi sayısının büyüsel kudretine olan inançtan kaynaklanmaktadır.<sup>125</sup> Yedi rakamı ise halk inanışlarında sıkça karşılaşılan rakamlardandır. Kâbe’nin yedi kez tavaf edilmesi ve ölünün yedi gün boyunca Tebarekesinin okunması bunlardan sadece bazılarıdır.

---

<sup>125</sup> Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, s. 57.

Boy hamaylısı adı verilen muska ise özel bir muskadır. İfade edilene göre bu muska Kesirven köyünde iki kişide bulunmaktadır. Bu muskayı taşıyan kişiler de yine doğurganlık etkisini üzerlerinde taşımaktadır. Ancak bazıları da muskanın altından yedi kez geçmektedir. Böylece yine yedi sayısının büyüsel kudretinden de yararlanılmaktadır.

Hacıdayken Arafat'ta edilen dua ise kutsal olarak kabul edilen kuvvet kaynaklarıyla temasa geçilip onlardan olumlu yönde yarar sağlamak amacıyla yapılmaktadır.<sup>126</sup>

Hıdırellezde gül dalında bebek salıncağı yapan kadın ise yapılan taklidi hareket ile bebeğe temas etmektedir.<sup>127</sup>

#### **1.1.1.2. Halk Hekimliği Kapsamına Girenler**

“Koca karılara giderlerdi. Karınlarına bakarlardı. Karnını ovuyorlardı.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Koca karı emsemi yapıyorlar. Karnını sarıyorlar üşütmesin diye. Karnını okuyup sarıyorlar. Çekip çekip sarıp bağıyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Çocuğu olmayan kadınlar ebe kadınlara götürülürdü. Babaannem de yapmış ebe kadınlık. Kadının karnına bir şeyler sararlar. Hamur veya kül sarılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Koca karılar göbeğini çekerler, bağlarlar. Kavanoz vurdururlar. Üşütmüşse diye buğu yaptırırlar. Yumurtalıkları üşümüştü diye arpa buğusuna, sıcak su buğusuna oturturlar.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Beline çömlek vururlar. Belini silkip silkip sararlar.” (Fatma Erdem-Kesirven)

---

<sup>126</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s. 58.

<sup>127</sup> Orhan Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum:1961, s. 11.

“Koca karı emsemi yapıyorlar. Karnını sarıyorlar. Üşütmesin diye sarıyorlar. Doktora gidiyorlar. Karnını okuyor da sarıyor. Çekip çekip sarıyor, bağıyor.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Yumurtayla rendelenmiş sabun dokuma, ham bezin üstüne sürülüp bele sarılıyordu. Sonra da bir iki güne adamla birleşip hamile kalıyorsun.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Evvel çömler vardı. Toprakten olurdu o çömler. Çömleğin içine külü çıkırdık. Üstüne gazyağı dökerdik. Onu kibritle yakardık. Onu arkasının orta yerine koyardık. O toprak çömleği de arkasına yapıştırırdık. İki kere, üç kere yapardık onu. Ondan sonra da beyaz yaşmaklarla sımsıkı karnını bağlardık. Hakket öyle yapınca olurdu çocuk.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çocuğu olmayanları ekmek yaptıktan sonra ılık fırına sokardık. O fırında yatınca üşüttüyse iyi gelirdi. Yumurtalıkları ısınırdı.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çocuğu olmayan kadını pırasa buharına oturturlar. Şeyinin içine fındık biberi koyarlarmış önceden de. O biber çok acı olur. İçinde patlarmış o biber. Sonra da hemen çocuk kalırmış. Üşütme falan varsa o iyi geliyormuş. Doktorlar bunu bilemiyorlar zaten.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Çocuğu olmayan kadının şeyinin içine sülük konulur. Sülük oradaki pis kanı emer. Pis kan bitince kendini dışarı salar. O pis kan çıkınca adamla birlikte olursun. Çocuk olur.” (Kadriye Özkal-Bereketli)

“Çocuğu olmayanlar kaplıcalara giderler. Orada sıcak su iyi gelirmiş. Zaten soğuk iyi gelmez. Ayağı soğuk yere basanların da çocuğu olmaz derler. Ondan sıcak tutmak gerekir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Halk hekimliğine dayalı bu uygulamaları rahim içine yapılan uygulamalar, bazı şeylerin buğusuna oturtmak, bel çekmek, karna veya bele bazı şeyleri sarmak olarak sıralayabiliriz. Aralarındaki farklılıklar ise uygulamada kullanılan nesnelere veya uygulama şekline kaynaklanmaktadır. Uygulamalarda kullanılan nesnelere - yumurta gibi- doğurganlık özelliği taşıdığına inanılan nesnelere dir. Bunlarla farklı şekillerde temas eden kadınlar bu özelliği kendilerine geçirmeyi amaçlamaktadırlar.

Uygulamaların pek çoğu da sıcaklıkla ilgilidir. Soğğun kısırlığa sebep olacağı inancı evlilik öncesinde de kız çocuklarının karşısına çıkmaktadır. “Taşa basma/ oturma çocuğun olmaz, yalınayak gezme çocuğun olmaz...” gibi ifadelerle kızlar uyarılmaktadır. Çocuk olmadığı durumlarda da görüldüğü gibi farklı bitkilerin sıcak buğuları, sıcak fırına sokma, kupa çekme gibi uygulamalarda kadın hep sıcak ile temas ettirilmektedir.

Yumurta, kül, hamur, pırasa, biber, sabun vs. ile yapılan karışımlara genel olarak “koca karı emsemi” adı verilmektedir. Bugün “kocakarı ilacı” şeklinde hemen her yerde bilinen bu ifade Balıkesir Manav köyleri arasında “kocakarı emsemi” adıyla da karşımıza çıkmıştır. Emsemin karışımının nelerden oluşacağı veya nasıl uygulanacağı da pratiğı uygulayanlar arasında farklılıklar göstermektedir.

### **1.1.1.3. Tıbbî Sağaltma Alanına Girenler**

Balıkesir Manavları arasında yapılan derlemelerde tüm kaynak şahısların şu anda modern tıba inandığı ve doktorlara başvurulması gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Alınan diğer cevaplar önceden neler yapılmaktaydı veya doktora gittikten sonra ilaveten başka bir şey yapılıyor mu gibi sorulara verilen cevaplardır.

Araştırma alanımız merkez ilçedeki köyler olması sebebiyle doktora ulaşım şu anda rahat olmaktadır. Ancak hastanelere ulaşımın bu denli rahat olmadığı dönemlerde ebe kadınlara başvurdukları ifade edilmektedir. Ebe kadınların kendilerini muayene ettikleri, ilaç verdikleri söylenmektedir.

### **1.1.2. Gebelikten Korunma**

Gebelik genellikle istenen bir olaydır. Bunun sağlanması için de pek çok pratikle karşılaşmıştır. Ancak kimi zaman bunu engellemek maksadıyla da bazı pratiklere başvurulmaktadır.

Derlemeler esnasında görüşülen kadınlar ekonomik sebeplerden dolayı bazen çocuk istemediklerini ifade etmişlerdir. İlk çocuktan sonra veya üst üste yapılan birkaç doğumdan sonra ekonomik durumlarının bozulduğunu ve çocuğı düşürmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. (Kamile Bodursoy-Akçaköy) Hatta bazı ailelerde kayınvalidelerin gelinlerine çocuğı olmadığı için baskı yaptıkları gibi çok çocuk



doğurdukları için de baskı yaptıkları söylenmektedir. “Bize kaynanalarımız kızardı. Adam ceketi atsa gebe kalacaksın. Kendine sahip çık azıcık diye çekişirlerdi.” (Fadime İrkil-Bereketli) Görüldüğü gibi nasıl çocuksuzlukta kadın mesul tutuluyorsa birkaç kez gebelik geçiren kadın da mesul tutulmakta ve bu duruma çare bulmak da yine kadına kalmaktadır.

Yapılan derlemelerde kadınlar daha çok tıbbi yöntemlerle korunduklarını ifade etmektedirler. Ancak eskiden yapıldığı ifade edilen bazı uygulamalar şunlardır:

“İstenmeden gebe kalınırsa veya kalınmasın diye birleştikten sonra kadın şeyine ebegümece sokar. Şimdi de doktorlar gebeyken ebegümece yemeyin çocuğunuz düşer diyorlar. Demek ki ebegümece gerçekten çocuğu düşürtüyor. Adı da ondan gelirmiş.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Gebe kalmamak için bir araya gelince oksijenli suyla şeyini yıkarsın.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Gelin çeyizi hazırlanırken eğer çocuğu hemen olmasın istiyorsan dolapları, çekmeceleri, çanakları ters kapatırsın. Hemen çocuk kalsın istiyorsan da hepsini açarsın.”(Emine Korkmaz-Yakupköy)

Bu uygulamalardan ikisi ilişki sonrasında biri ise ilişki öncesinde yapılan uygulamalardır. Orhan Acıpayamlı cinsel organa çuvaldız, şiş veya çöp sokulmasını verimsiz bir cinsel birleşmenin taklidi olarak yorumlamaktadır. Kudretten mahrum bu taklit olayı sonucunda kadının ve kocasının tenâsül uzuvları çocuk yapıcı kudretlerini kaybederler.<sup>128</sup> Ancak buradaki uygulamada ebegümece bitkisi ilişki sonrasında, olası hamilelik durumunda düşük yapmak için kullanılmaktadır. Ebegümece bitkisi gebeliği sonlandırmak için Eskişehir’de de karşımıza çıkmaktadır. Kaynamış ebegümece suyuna batırılan çorap şişi veya tavuk tüyü kadının cinsel uzvuna sokulmak suretiyle düşük yaptırılmaya çalışılır.<sup>129</sup>

Çeyiz serilirken gerdeğe hazırlanan odada eşyaların kapalı tutulması da yine Orhan Acıpayamlı tarafından benzer bir uygulamada şöyle açıklanmıştır: “ Bu

---

<sup>128</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 112-113.

<sup>129</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 24.

pratiğin esasını ters çevirme ameliyesi teşkil etmektedir. Bu ameliye sayesinde çocuğa, doğum yolunun aksi bir istikamet verilmek suretiyle dünyaya intikali önlenmek istenmektedir. Demek oluyor ki kapları ters çevirme ile çocuğun ana karnında ters çevrilişinin taklidi yapılmaktadır.”<sup>130</sup>

Ancak derlemelerin neredeyse tamamında ilk çocuk öncesinde korunmanın sakıncalı olacağı inancı hâkimdir. Eğer ilk çocuk olmadan korunma yoluna gidilirse bir daha çocuğun olmayacağına inanılmaktadır. “Bir tane burnu sümüklün olacak derdi büyüklerimiz. Sonra korunursan korun. Hemen yapmazsan sonra küsermiş. Küsünce de bir daha çocuğun olmazmış.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

### 1.1.3. Aşerme

Hamile kadınlar genellikle hamileliğin ilk aylarında daha dikkatli olurlar. Bu dönemde çocuğun oluşumunun gerçekleştiğine inanıldığı için de hamile kadınların hemen her isteği yerine getirilmeye çalışılır. “Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı aş yeme, bu biçimiyle yiyeceklerden tikslenme demektir. Yermek fiilinin beğenmemek, kötülemek anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve yüklü kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması demeğe gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına canının her istediğini, ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır.”<sup>131</sup> Yapılan derlemelerde de gebe kadının bu dönemde el üstünde tutulduğu, eğer istekleri yerine getirilemezse de başka pratiklere başvurulduğu görülmüştür. Hatta hamile olmadığı halde canı bir şeyler isteyen kişiye “Kol, bacak tamamlıyorsun herhalde aşerikli karı gibi.”(Hafize Atsız-Kesirven) ifadeleri kullanılır. Balıkesir Manavları arasında yapılan derlemelerde aşerme döneminde istediğini yiyemediği takdirde şu pratiklere başvurulmaktadır.

“Hamile biri bir şey görüp de canı çekerse avucu koklatılır.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

---

<sup>130</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 112.

<sup>131</sup> Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1994, s. 146.

“Hamilenin canı ne isterse yedirilir. Eğer canın bir şey çekti de yiyemediyse avcunu yalarsın. Yoksa çocuğun bir yerleri eksik doğar.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Canının çektiğini şeyi yiyecek halin vaktin yoksa tuvalete gidersin. Tuvaletin deliğine eğilip üç defa: “Senin istediğin burada.” dersin. Nasılsa orada her şey var. O zaman umduğun şeyi yemiş gibi olursun.” (Hatice Bodursoy-Akçaköy)

Sedat Veyis Örnek ise aşermenin iki boyutuna da değinmektedir. “Kadın halk deyimiyle ‘aşerme’ aşamasına gelince, bazı şeyleri yapmaktan, özellikle belirli nesnelere yemekten kaçınır ya da tersine belirli şeyleri yemeye özen gösterir. Bu türden şeyler fizyolojik bakımdan kadının bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilir ya da içilirken, öte yandan bilinçaltında yatan ve analogik (benzetmeli) büyüünün etkisiyle de yeğlenmektedir.”<sup>132</sup> Yani sadece bazı şeyleri yemeyi istemek değil yemekten kaçınmak boyutu da görülmektedir.

Aşerme durumu Türk Destanlarında da karşımıza çıkmaktadır. Ancak orada çocuğun veya annenin eksiklerini tamamlamak maksatlı değil, doğacak kahramanın bir nişanesi olarak görülmektedir. Manas’ın annesi Çıyırdı Kırgızların, Hitayların ve Kalmukların yemeklerini yemek istemez. Yemek istediği şeyin arslan yüreği olduğunu söyler. Arslan yüreği ve ciğerini yedikten sonra da kendisine can geldiğini ifade eder. Kazak destan kahramanlarından Kobılandı’nın annesi de ejderha, yılan başı ya da ödü, arslan yüreği yerikler, kara taş çiğner. Bu durum arslan gibi heybetli, kaplan gibi yürekli, taş gibi sağlam bir batır dünyaya getireceğini önceden bildirmektedir.<sup>133</sup>

Aşerme durumu için Sedat Veyis Örnek aşeriyor, aşyeriyor, aşeren, aşveren, aşyeren, aş çalıyor, yerikliyor, yerüklü, yerik yeriyor, başı kel, başı döngün, göğnü kötü gibi bazı ifadeler kullanıldığını ortaya koymuştur.<sup>134</sup> Balıkesir Manavları

---

<sup>132</sup> Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, s. 134.

<sup>133</sup> Mehmet Aça, “Türk Destanlarında Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı”, *Milli Folklor*, C.5, s. 34, Yaz 1997, s. 78.

<sup>134</sup> Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, s. 135.

arasında da bu durum için “aşeriyor”, “aşirikliliği var” ve “fenalığı var” ifadeleri ile karşılaşmıştır.

Aşerme durumunda hamile kadının canı bir şeyler çekip yediklerinden etkilendiği kadar hassasiyet ve rahatsızlıklar da baş göstermektedir. “Aşirikliliğinde miden bulanır. Her kokudan rahatsız olursun. Kendi kokundan öğürürsün.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Gebe kadının yediği şeylerin, sık sık baktığı insanların, hayvanların da çocuğun huyuna, vücut yapısına, yüz özelliklerine yansıtacağına inanılır.<sup>135</sup> Derlemelerde de bu durum karşımıza şu uygulamalarda çıkmaktadır:

“Çocuğun ilk hareketini hissedince kime bakarsan çocuk ona benzer.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

“Hamileyken karantı yersen çocuk kara gözlü olur.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çok tatlı yersen oğlan olur. Ye tatlıyı, çıkar Hakkı’yı derler. Aşerirken çok ekşi yersen de kız olur. Ye ekşiyi, çıkar Ayşe’yi derler bizde.” (Selma Demirkesen-Ovaköy)

“Gebeyken kime bakarsan çocuk onu fotoğraf gibi çeker. Çocuk aynı ona benzer. Ondan sevmediğin kimseye bakmayacaksın.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

“Aşerikliliğin varken çocuk yeni yeni dürülür. Ondan o zamanlarda kimseye kötü huyu var demeyeceksin. Çirkin yeri var demeyeceksin. Çocuğuna da Allah onu verir.”(Emel Çakar-Kesirven)

#### **1.1.4.Hamilenin Kaçınmaları**

Allah’ın verdiği çocuğu kendi bedeninde besleyen hamile kadınla çocuğu arasında fiziksel ve duygusal anlamda sıkı bir bağ bulunmaktadır. Anneyle karnındaki çocuğun yazgısal bir birlikteliği vardır.<sup>136</sup> Dolayısıyla anne bu durumda bazı konularda kendine dikkat etmek zorundadır. Çünkü yaptığı her davranış, baktığı,

---

<sup>135</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, s. 146.

<sup>136</sup> Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, s. 87.

yediği her şey çocuğunu da etkilemekte ve çocuğunun ruhsal ve fiziksel yönden oluşumuna etki etmektedir.

Balıkesir Manavları arasında da genel olarak Anadolu'da görülen uygulamalar dışında pek uygulama görülmemiştir. Çocuğun fiziksel görünümüyle ilgili kaçınmalar şunlardır:

“Hamile kadın tavşanla görüşürülmezdi. Çocuk tavşana benzer diye. Balık yedirilmezdi.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Tavşan eti yedirmezler. Yerse çocuk yirik dudaklı olur.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Köfte yedin mesela, yediğin elini bir tarafında sürdün. Orada köfte lekesi olur. Nar yersen nar zamanında nar lekesi olur. Çilek yiyip sürdün. Çilek zamanında çocukta çilek şeklinde leke çıkar. Çilek zamanı bitince geçer. Bizim arkadaşın çocuğunda oldu. Ciğer yiyip sürersen ciğer beni olur. Elini yıkaman lazım yedikten sonra.” (Emel Çakar-Kesirven)

“Nar yemez yüzünde leke olur diye. Bir de ciğer yemez. Yer de hani etrafına ellemeyecek leke olur diye. Yıkayacak ellerini.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Gebeyken hayvanlara bakılmaz. Bakılırsa Allah korusun çocuk aynı onlara benzer.” (Meral Bozbay-Naipli)

“Aşerikliliğin varken çocuk yeni yeni dürülür. Ondan o zamanlarda kimseye kötü huyu var demeyeceksin. Çirkin yeri var demeyeceksin. Çocuğuna da Allah onu verir.”(Emel Çakar-Kesirven)

Bu dönemde annenin davranışları çocuğun karakterinin oluşmasında etkilidir inancı da oldukça yaygın bir inançtır. Bir anlatıya göre:

“Kadının biri hamileyken bir komşusuna gitmiş. Komşusunda limon görmüş çok canı çekmiş. Ama limonu istemeye utanmış. Yeleğinin önünde de iğnesi varmış. Hemen iğneyle limonu delmiş. Azıcık yalamış. Nefsini körlemiş. Sonra çocuk olmuş. Ama çocuk her şeyi deliyormuş. Un çuvallarını, su bidonlarını hep bir şeylerle deliyormuş. Sonra kadın yaptığını anlamış ama iş işten geçmiş. Ondan hamileyken

çok dikkat edecekmişsin. Çocuk hemen huyunu kapıverirmiş.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

Ayrıca modern tıbbın da ön gördüğü gibi ağır kaldırmamak, koşmamak, bir yerlerden atlamamak hemen her kaynak şahsın ifade ettiği kaçınma davranışlarındandır.

### 1.1.5. Çocuğun Cinsiyetinin Tayini

Gebeliğin başlangıcından itibaren en çok merak edilen konulardan biri de çocuğun cinsiyeti konusudur. Anne ve babanın kız ya da erkek çocuk istemelerinin dışında toplumun isteği de ağırlığını duyurmaktadır. Geleneksel kültürümüzde erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü düşünülürse, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır.<sup>137</sup> Her ne kadar yapılan derlemelerde “Kız olsun çamurdan olsun.”(Nurşen Ata-Kamçılı), “On oğlum olacağına bir kızım olsun bana yeter.”(Hayriye Yaşar-Cinge), “Kız evlat öz evlat.”(Nefiye Akdeniz-Bereketli) gibi ifadeler ile karşılaşılsa da “oğlan babası” ifadeleri ve genel yaklaşım soyun devamlılığı açısından erkek çocuğun daha fazla istendiğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde ultrason adı verilen cihazlar sayesinde doktorlar erken dönemde çocuğun cinsiyetiyle ilgili bilgi verebilseler de eski dönemlerde cinsiyet tayini için bazı uygulamalara başvurulmuştur. Hatta günümüzde bile doktorlar net bir cevap verene kadar bazı uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Derlemelerde karşılaşılan bazı uygulamalar ise şunlardır:

“Gelinleri biz düğün sabahı suya götürürdük. Genç kızlar toplarıydık. Mezarlığın önündeki büyük çeşmeye, şimdi de var o çeşme, gelini götürürüz. El öptüğü pazartesi sabahı götürürüz. Bir yere tarak saklarız. Bir yere çakı saklarız. Geline onları arattırırız. Gelin çakıyı bulursa oğlu, tarağı bulursa kızı olur. Gelin oraya giderken de pullularını giyerdi.

---

<sup>137</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 136.

Zaten büyük ebeler yüzünden bilirler. Kızı olanın çok çilli olurmuş yüzleri. Oğlu olanın da güzelleşirmiş. Hamileyken gelin çok erik yerse kızı olacak denilir. Çok tatlı yerse oğlu olacak denilir. Oradan tahmin edilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kalçası kocaman olursa kızı olacak derlerdi. Göbeği sivri olursa oğlan derlerdi. Dedikleri de hep çıkardı. Kız olursa çirkin olur, oğlan olursa güzel olur. Ekşi yersen Ayşe tatlı yersen Hakkı olur.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Bir yere pamuk koyarlardı. Onu yakarları. Ortadaki önce yanarsa kız olacak. Sonra yanarsa oğlan olacak derlerdi. Veya bir yere çakı koyarlardı, bir yere boncuk. Sen çakının üstüne oturursan oğlun, boncuğun üstüne oturursan kızın olacak derlerdi.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Çok tatlı yersen oğlan olur. Ye tatlıyı, çıkar Hakkı’yı derler. Aşerirken çok ekşi yersen de kız olur. Ye ekşiyi, çıkar Ayşe’yi derler bizde.” (Selma Demirkesen-Ovaköy)

“Oğlun olmasını istiyorsan çocuk yapacağın zaman bir de hamileyken tatlı yersin. Bir de et yersin. Bunları yiyenin oğlu olurmuş. Ye tatlıyı, çıkar Hakkı’yı demişler.” (Gönül Bürcü-Ovaköy)

“Tavuk kesilir. Gırtlak alınır. Tavana atılır. Gırtlak tavana yapışırsa kız, aşağı sallanırsa oğlan olur.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar, Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Hamile kadının karnının üstünde ipe bağlı yüzük gezdirilir. Yüzük daire şeklinde dönerse kızı olur, ileri geri gider gelirse oğlu olur.” (Gülümser Çakar-Kamçılı)

Bu uygulamalarda hamile kadına bilmeden veya ilk uygulamada olduğu gibi aratarak bazı nesnelere buldurulur. Bu nesnelere çakı erkek, boncuk veya tarak kadın aletidir. Rahimdeki çocuk kızsak makas vb. kadına has nesnelere, erkekse bıçak, çakı gibi nesnelere seçilecektir. (Temas)<sup>138</sup>

---

<sup>138</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 106.

Bereketli köyünde gelinin duvak sabahı köy çeşmesine götürülüşü uygulaması Başkurtlardaki “hu köründür” merasimine benzemektedir. Başkurtlar da bu merasimde gerdek sabahında gelini köyün yakınındaki ırmağa götürürlermiş. İhtiyar bir kadın geline suyu gösterip Ataylardan kalgan hu, ineylerden kalgan hu (babalardan kalan su, analardan kalan su) dermiş.<sup>139</sup> Sadece bu uygulamada cinsiyet tayinine yönelik yapılan bir uygulama görülmemektedir. Bereketli köyünde ise suya götürülen gelin doğacak çocuğun cinsiyetine yönelik bir uygulama ile karşılaşımıza çıkmaktadır.

Pek çok kaynak şahsın ifade ettiği oğlan çocukta tatlı, kız çocukta ekşi aşerme veya yeme durumu da Orhan Acıpayamlı tarafından kızın doğumu üzüntü, erkeğin doğumu sevinç getirir fikrinden yola çıkılarak bu fikrin tatlı ve ekşi şekillerine bürünüp çocuğun cinsiyetini belli ettiği şeklinde ortaya koyulur. (Taklit)<sup>140</sup>

Kadının erkek çocukta güzelleşip kız çocukta çirkinleşmesi iki şekilde açıklanmaktadır. Birincisi bu durumu gebe kadının erkek çocuk olduğunda güzelleşmesini ailenin sevindirici bir haber alacağı, kız çocukta da çirkinleşmesini üzüleceği şeklinde açıklar. (Taklit) İkinci görüş ise kadının kıskanç yaratıldığını, dolayısıyla kendi hücreleriyle karnında taşıdığı yavrunun hücreleri arasında bir çekememezlik hâsıl olduğunu ifade eder. (Temas)<sup>141</sup>

Tavuğun gırtlığının aşağıya sallanması veya tavana yapışıp toplu kalması, yüzüğün daire şeklinde dönmesi veya ileri geri dönmesi gibi uygulamalar da cinsel organlardaki şekilsel benzerlik olarak yorumlanabilecektir.

### **1.1.6. Doğum Hazırlığı**

Doğum yaklaştıkça aileler hazırlıklara başlamaktadır. Bu hazırlıklar Balıkesir Manavları arasında da diğer yörelere göre farklılık göstermemektedir. Ancak hazırlıklar günümüzde daha çok hazır giyim şeklinde görülmekte, köyde yaşayan Manavların bile gelip şehirden hazır ürünleri aldıkları görülmektedir. Özellikle bebek

---

<sup>139</sup> Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, s. 101-102.

<sup>140</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 107.

<sup>141</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 107.



bezleri günümüzde tamamen hazır kullan at şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak belli bir yaşın üzerinde olan kaynak şahıslarla yapılan görüşmelerden en büyük hazırlığın bebek bezi olduğu görülmüştür. “Önceden hazır bezler mi var? Kendimiz dokurduk. Dokuma bez de sert olur. Çocuğun k.çı yara olurdu hemen. Bir de onunla uğraşırdık.” (Fadime İrkil-Bereketli)

“Evvel böyle bolluk yok. Çocuğun babasının, anasının eski kazakları sökülürdü. Onlardan kazak örülürdü. Bebeğe görmeye gelenler de birkaç çile ip getirirlerdi. Anne dört gözle beklerdi ip gelsin diye. Yoksa böyle hazırlar çok pahalıydı.”(Alime Aslantekin-Bereketli)

“Battaniye dikilir. Kenarları oyalanır. Giysiler dikilir. Hazırlanan çamaşırlara çörekotu atılır. Yasin okunur. Bohça hazırlanır. Nazar gelmesin diye de muhakkak çörekotu atılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çocuğun doğumuna yakın üç tane bohça hazırlar kızın anası: damadına, kızına ve bebeğe. Damadına gömlek, terlik, pijama koyar vaktine göre. Kızına loğusa pijaması, terlik, çember koyar. Bebeğe de ne alabildiyse, ne örebildiyse onları koyar. Bunları doğuma giderken götürür.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Gelin doğum yapınca ona bir bilezik takılır bizde. Soyumuzun devamı için bir torun vermiştir. Ondan daha doğmadan bileziğini hazırlarız.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Cinsiyeti belli olana kadar aldıklarını beyaz alırsın. Her ikisine de olsun diye. Ama cinsiyeti belli olunca kıza pembe, kırmızı renkte; oğlana mavi renkte giysiler alınır.” (Ebru Demirer-Çandır)

## **1.2. Doğum Sırası**

Doğum sancıları başlayıp da doğum yaklaştığında akla ilk gelen şey doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır. Anadolu’da belli başlı doğurma teknikleri şunlardır: oturarak, diz çökerek veya çömelerek, yatarak, elleriyle ipe asılarak.<sup>142</sup> Balıkesir Manavları arasında yapılan derlemelerde doğumun günümüzde sadece hastanelerde yapıldığı ifade edilmiştir. Bunda derleme sahasının merkez ilçedeki

---

<sup>142</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, s.148.

köyler olması ve ulaşımın son derece kolay olması da etkilidir. Ancak eski dönemlerde doğumu, köylerde ebe kadınların yaptırdığı ifade edilmiştir.

“Önceden doktor nerede kızım. Köyde ebeye yetişirsen iyi. Tarlada çalışırken doğururduk biz. Ben tarlada akşama kadar çalıştım, suyum geldi. Beni öylelikle eve yolladılar.” (Ümmiye Aktaş-Naipli)

“Eskiden hastaneye gelmek falan nerede? Köyde ebe kadına gidersin. Suyu kaynatır o doğurtur. Karnından bastıra bastıra doğurturdu. Ondan çok ölen olurdu. Doğururken ölen çok kadın vardı bizim köyde. Kanaman çok oldu mu ebe ne bilsin? Başında dua okuna okuna ölürdü kadınlar. Şimdi her şeyler rahat.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

Çocuk isteğinden başlayıp aşerme ve gebelikten geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi doğumun en dramatik noktasıdır. Çocuğun dünyaya gelişini kolaylaştırmak için de bazı çarelere başvurulmaktadır. Bunlar kadının saç bağlarının çözülmesi, kilitli kapı ve sandıkların açılması, pencerelerin açılması, kuşlara yem serpilmesi, “Fadime Ana” otunun suyunun kadına içirilmesi gibi uygulamalardır.<sup>143</sup> Bu uygulamalar sayesinde kadın daha kolay doğum yapacak ve çocuk ile anneye gelebilecek zararlar önlenmiş olacaktır inancı hâkimdir. Balıkesir Manavları da doğumu kolaylaştırmak için şu gibi uygulamalara başvurmaktadırlar:

“Doğumu kolay yapmak için “Rabbi yessir velâ tuassir Rabbi temim bi'l-hayr.” duası okunur. Allah'ın izniyle kolayca doğum yapılır.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

“Doğum yaparken sürekli salâvat getireceksin. Allah korusun ölecek olursan doğum yaparken imanlı gitmiş olursun öbür dünyaya.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Doğum sancın başlayınca hemen ılık su döküneceksin. Sonra da yürüyeceksin bol bol. Böylece daha rahat doğurursun.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

Derlenen uygulamalara bakıldığında biri tıbbi, diğer ikisi dini uygulamalardır. Duanın gücüne inanan Manavlar doğum esnasında da dua okumaktadır. Yalnız

---

<sup>143</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 140.

eskiden doğum esnasında gerçekleşen ölümler sebebiyle kadınlarda ciddi bir ölüm korkusu bulunmaktadır. Dolayısıyla ölüme hazırlıklı olarak doğuma girmektedirler. Doğum sancıları ile birlikte yürüyüş yapmak ve duş almak da bugün modern tıbbın da tavsiyelerindedir.

Doğum esnasında yapılan bir diğer uygulama da kadının dış görünüşü ile ilgilidir. “Eğer anne çillendiyse doğum esnasında teri saçıyla silinir. O zaman çilleri kalmaz. Yine de kalırsa çocuğun ilk çişli beziyle silinir yüz. O zaman da çiller kalmaz.” (Emel Çakar-Kesirven) Bu uygulamaya göre de gebelik ile birlikte gelen çirkinliğin gebeliğin noktalanmasıyla birlikte gitmesi için o anda müdahale edilmesi gerekir. Eğer bunlar yapılmazsa kadının yüzünde o çiller, doğum lekeleri kalıcı olacaktır inancı hâkimdir. “Biz bilemedik. Meğer doğumda saçınla silersen o lekeler geçermiş. Benim silinmediğinden yüzümde lekeler kaldı. Gebe kalmadan önce hiç yoktu.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

Doğum gerçekleşip anne ve bebek sağ salim çıktıktan sonra doğumu haber veren kişiye müjde verilir. Müjde olarak bazen para, bazen hediye bir şeyler verilir. Bu gelenek günümüzde hastanelerde de devam etmekte, çocuğu getiren ebeye müjde parası verilmektedir.

“Bebeği kucağına ilk alan kişi para verir. Kim alırsa kucağına babası alsın, anneanesi alsın, getirene hediye verirler.” (Emine Kandemir-Naipli)

### **1.2.1. Çocuğun Göbeği ve Göbekte İlgili İnanışlar**

Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği inancı olduğu gibi çocukla göbeği arasında da aynı inanç söz konusudur. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşlarını, işini etkiler inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz.<sup>144</sup> Anne karnında anneyle bebek arasında bağı sağlayan göbek, kesildikten sonra Balıkesir Manavları arasında farklı şekillerde korunmuştur.

“Göbeği camiye gömersen hoca olur. Okula gömersen öğretmen olur. Hastaneye gömersen hemşire doktor olur.” (Hafize Atsız-Kesirven)

---

<sup>144</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s.142.

“Kesilen göbeği önceden böyle sararlardı. Evde dururdu o. Ya bir kaleme bağlarlardı. Ya bahçeye atarlardı. Okusun diye kitap arasına koyarlardı. Camiye gömersen imam olur. Bahçeye atılırsa çiftçilik yapar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Mushaf’ın içine koyardık okumuş olsun diye. Ama gezenci olmasın diye sokağa asla atmazdık.” (Refiye Şen-Naipli)

“Şimdi mandallıyorlar göbeği ama eskiden biz iple bağlardık. Zeytinyağı sürerdik. Bezle kapatırdık. Göbek düştükten sonra da camiye gömerdik. (Ayşe Işık-Pamukçu)”

“Göbek kordonu çocuk okusun diye okula gömülür.” (Gülümser Çakar-Kamçılı)

“Çocuğun düşen göbeği oğlan da olsa kız da olsa camiye gömülür. Abdestini namazını bırakmasın diye düşer düşmez gidip gömersin.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

Yapılan bu uygulamaların tamamı Sedat Veyis Örnek’in de ifade ettiği gibi temas yoluyla parçanın başına gelenin ait olduğu bütünün başına geleceği inancıyla ilgilidir.<sup>145</sup> Ayrıca göbek bağının gömülmesi onu fena etkilerden uzak tutmak içindir. Çünkü göbek bağı herhangi bir fena muameleye maruz kalırsa çocuğun da aynı muamelenin tesiri altında kalacağına inanılır. Ancak gömülen yerlerin cami veya okul olması oralara temas etmesi sonucu tesir altında kalacaktır. Bu tesir de çocuğa geçecektir.<sup>146</sup>

Derlenen uygulamalardan farklı olarak Altay Türklerinde, Anadolu’nun bazı yörelerinde ve Dobruca Türklerinde göbek gelişigüzel atılmaz. Saçak ve boncuklarla süslenerek annenin sol kalçasına asılır. Böylece kadının kaç çocuğu olduğu anlaşılır.<sup>147</sup> Sibiry Türklerinde ise çocuğun göbeği kurutulup deri ile kaplanır. Sonra

---

<sup>145</sup> Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Bütünsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, s. 72.

<sup>146</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 124-125.

<sup>147</sup> Mehmet Naci Önal, *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme, Ölüm Adetleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 42.

bundan muska yapılır ve bu muska saklanır. Böylece çocuğun istikbalinin iyi olması göbeğinin itina ile saklanması bağlıdır inancı görülmektedir.<sup>148</sup>

### 1.3. Doğum Sonrası

Daha evlendiği günün sabahı bile çocuk için bir dizi uygulamaya başvuran Balıkesir Manavları çocuğun doğumu ile birlikte de farklı uygulamalara başlamaktadır. Yeni doğum yapan kadın ve çocuk onlara göre tehlikelere hazırdır. Bu sebeple onları korumak için bazı uygulamalara başvurulmalıdır. Kurban kesmek, mevlit okutmak, kırklama, tuzlama gibi uygulamalar bunlardan bazılarıdır. Şimdi sırası ile bu uygulamalara yer verilecektir.

#### 1.3.1. Lohusalık/Kırkılı

Balıkesir Manavları arasında lohusa kadına “loğsa, loğusa, emzikli, kırklı” gibi adlar verilmektedir. Loğusa sözcüğü için Anadolu dışındaki Türk topluluklarında: yeni uşak doğmuş kadın (Azerbaycan), betislegen katın (Başkurt Türkleri), bosanğan ayel (Kazak Türkleri), cañı törögön ayal (Kırgız Türkleri), bala tapkan hatın (Tatar Türkleri), yekin arida tukkan hotun (Uygur Türkleri) ifadeleri kullanılmaktadır.<sup>149</sup>

“Lohusalık, kadının doğumundan 40. gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır.”<sup>150</sup> Bu kırk gün içerisinde kadın ve çocuk kendine dikkat etmek zorundadır. Bu sebeple yapılan uygulamalar neredeyse gidilen bütün Manav köylerinde benzerlik göstermektedir. Ancak lohusalığın süresi değişiklik göstermektedir. Her ne kadar kırk gün dışarı çıkılmaması gerekse de bu eski zamanlarda pek mümkün olmamıştır. “Esasında çıkılmayacakmış ama biz mecbur çıktık. Damda hayvanın, tarlada mahsulün beklerken kim seni yatıracak kırk gün.

---

<sup>148</sup> Fatma Özkan, “Sibirya Türklerinde Geçiş Dönemleri, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 26-28 Mayıs 2000*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002, s. 599.

<sup>149</sup> Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 542-543.

<sup>150</sup> Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, s. 110.

Kaynana çocuğu alır sen de hadi işe gidersin. Allah korudu bizi. Şimdiki gelinler kırk gün çıkmıyorlar.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Önceden kırklı kadına baktırmazlardı aynaya. Baktı mı suratı değişik olurmuş. Ayna bozulurmuş. Ondan ötürü bakmazdı kırklı kadın.” (Emine Kandemir-Naipli)

Lohusalık döneminde çocuğa verilecek ilk süt çok önemlidir. Bu süte “ağız” adı verilmektedir. Çocuğun güçlü olması, hastalıklara direnç gösterebilmesi için bu süt oldukça önem arz etmekte, modern tıp da bu görüşü desteklemektedir.

“Doğum yapınca anneden süt boşalır. O süte ağız derler. Onu hemen çocuğa verecekmışsin. O çok faydalıymış. Eğer çocuk onu içebilirse çok güçlü olurmuş.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Ağız sütlerini zebil etmeyeceksin. Onu içen çocuk hasta olmazmış.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

Bazen de kadının göğsünün şiştiği, kızardığı durumlar görülür. Böyle olduğunda “sütü çekti”, “ummaca oldu” ifadeleri kullanılır. Emzikli kadının ummaca olmaması için bazı pratikler gerçekleştirilir.

“Emzikli kadının karşısında bir şey yenirse muhakkak tattırılır yoksa sütü umar. O zaman da ya sütü kesilir ya da memesi şişer.” (Bedriye Şen-Naipli)

“Loğsanın memesi şişerse tuvalete gidip ‘senin aradığın burada’ diyecek. O bilmese de sütü bir şey umar. Sonra ummaca olunca da memesi şişer. Çok ağrı yapar.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

Bu dönemde lohusa kadının yaşayabileceği en büyük sıkıntılardan biri de sütünün kesilmesi veya az gelmesidir. Bunun için de Balıkesir Manavları arasında şu uygulamalara başvurulmaktadır:

“Lohusanın sütünün bol olması için bize büyüklerimizi ayran ekmek, soğan yedirirlerdi. Tatlı şerbet içirirlerdi. Lohusa üç gün dışarı çıkamaz.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Sütü azsa lohusa karının Sütlüce’den su getirirsin. Üç pınarda köyünde bir su varmış. O su bildiğin süt gibi akarmış. Oradan bir bidon su getirirsin. Yanına bir

helva, bir ekmek alırsın. O ekmekle helva o suyun içine atılıyormuş. O suyun tılsımı oymuş. Suyun içinde onu neler yiyor bilmiyorum. Ondan sonra güldür güldür sütü gelir.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Lohusaya sütü bol olması için komposto yapıyorsun bir tencere. Onu içiyor. O zaman sütü bol oluyor.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Lohusanın sütünün bol olsun diye yoğurt, süt, et, soğan yedirilir.” (Gönül Bürcü-Ovaköy)

“Lohusanın sütüne nazar değer bazen. O zaman ağzı dualı biri nazar duası okur. Birkaç saate süt yine damlamaya başlar.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Emzikli kadını üzersen sütü kesilir. Ona üzüntülü hiçbir şey anlatılmaz.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

Nasıl bebek anne karnındayken anneye bir bağ kurduysa ve anne el üstünde tutuluyorsa bu bağ bebek doğduktan sonra da devam etmektedir. Çünkü aradaki bağ artık somut bir bağ olmasa da hala devam etmektedir. Bu sebeple aynen aşerme döneminde olduğu gibi bu dönemde de annenin yediklerine, içtiklerine ve kendini korumasına özen gösterilir.

### **1.3.2. Kırk Basması/ Kırk Karışması**

Kırk basması lohusa ve çocuğunun kırk gün içerisinde hastalanmasıdır. Buna “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, lohusa basması” gibi adlar verilir. Kırklı olmanın en belirgin özelliği de annenin bu süre içerisinde tabu, yani pis sayılmasıdır. Kadının tabusal nitelikteki birtakım kaçınmalarının temelinde bu pislik tasarımı yatmaktadır.<sup>151</sup> Doğum sonrasında anne ve çocuk daha önce de ifade edildiği üzere her türlü dış etkiye açıktır. Hatta “Kırk gün yeni doğan kadının mezarı açık kalır.” (Emine Korkmaz-Yakupköy) anlayışı bunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Balıkesir Manavları arasında kırk basmasını engellemek amacıyla bazı pratikler derlenmiştir. Kırk basmasından korunmak amacıyla kaçınılan bir durum da “kırk karışması”dır. Kadınlar özellikle kırklarının karıştığı, yani yakın zamanlarda

---

<sup>151</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 146.

doğum yapan kadınlarla bu dönemde görüşmezler. Görüşmek zorunda kaldıklarında da bazı önlemler alırlar.

Kırk basmasından ve kırk karışmasından korunmak için araştırma alanımızda şu pratikler ile karşılaşmıştır:

“Lohusa üç gün dışarı çıkamazdı. Sonra çıkardık, iş vardı köyde. Korumak için bebeğin yanına küçük Kuranlar, çörekotu koyardık. Tarlaya giderken de götürürdük. Allah korurdu.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çocuk yarı kırkına kadar çıkarılmaz. Kırkı beklenmez. Ama çocuğa şeytan ulaşmasın diye başucuna Kuran, çivi, ekmek kırığı, bıçak konur. Eğer konmaz da çocuğa şeytan gelirse çocuk uğrama olur. Devamlı ağlar. Sonra da çocuk okutulur. Siyahlatılır. Siyahlama da kırk bir, üç, yedi veya yirmi bir gün yapılır. Ama tek günler olacak. Siyahlama ise ayakkabının tersiyle yapılır. Ayakkabının tersini çocuğun üstüne sürersin. Sürerken de dua okursun. Nazar duaları okursun.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Önceden kırk günden önce çıkılmazmış ama şimdi çıkıyor. Önceden kırklı birini görecektiydi diye çıkmıyormuş. Eğer kırklı biriyle karşılaşsa da boncuk değişiyorlarmış. Sen ona bir şey veriyorsun. İp veriyorsun, boncuk veriyorsun. Birbirinden bir şey alıp veriyormuşsun kırk basar diye.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Kırk gün lohusa karı evden çıkmaz. Çıkarsa da lohusa karıyla karşılaşsa kırk basar. Kırk basınca da aydeşi çıkar. Kırk basmasın diye bir de evde yalnız bırakmazsın. Bırakırsan yanında enam bırakırsın.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Lohusa kırk basmasın diye kırk gün çıkmaz. Çıkarsa kırk basar. Bir kırklıyla karşılaşsa da düğme değişilir. Birbirinin düğmesini dikerler.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Lohusayı kırk basmaması için yanına bıçak, Kuran ve demir konur. Kırk basarsa anne cinlere karışır. Ondandır İhlas, Felak ve Nas sureleri çocuğa da anne ye de okunur.” (Zeynep Uysal-Ovaköy)

“Lohusa kırk günden önce sokağa çıkmaz. Çıkarsa yanına Kuran ile demir alır.” (Gönül Bürcü-Ovaköy)



“Yirmi gün olduğunda lohusa kırklanmış oluyor. Gecesi gündüzüyle kırkı tamamlamış oluyor. Daha önce çıkmak zorunda kalırsan da ikindiden önce eve girersin. İkinci vaktinden sonra öbür kişiler daha çok olurmuş. Kadını kırk basarsa vücudunun her yerinde yaralar çıkar. Kırk basmaması için bir de iki kırklı insan bir eve sokulmaz.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Kırk gün çocuk yalnız bırakılmaz. Bırakılırsa çocuk saf olur. Aklını alır giderler onun.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Kırkı çıkmadan çocuk yalnız kalacaksa yanına Enam konulur.” (Hasan Yaşar-Cinge)

“Bebeğin çamaşırları gece dışarı asılmaz. Asılırsa bebeği kırk basar.” (Nurşen Ata-Kamçılı)

“Bebeğin bezi gece dışarı atılmaz. Atarsan bebek hastalanırmış.” (Meral Bozbey-Naipli)

“Kırk basarsa kırklı kadının kaynası, görüncesi, eltisi suyu temiz bir kuyudan, dereden helkeye kırk fincan su alır. Çocukla anası bu suyun karıştırıldığı suyla yıkanır. Su alırken de yıkanırken de dua okunur.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Kırklı biriyle karşılaşırsan çocuğu kırk basar. Kırk basan çocuk hastalanır, zayıflar. Sürekli ağlar. Eğer çocuğu kırk bastığını anlarsan yedi evden bir avuç kül alınır. Bu küller eleğin tersiyle yedi defa elenir. Sonra sabah namazı vakti bu küllerle anne de çocuk da yıkanır. Yıkanılan su da öylesine bir yere atılmaz. Dört yol ağzına çıkılır. Orada bir kenara dökülür. Sonra da arkana bakmadan geri gelersin. Arkana bakarsan çocuk iyileşmez.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Kahramanmaraş'ta kırk basması üzerine çamaşır kazanının içine su ile göğөрçile konur ve çocuk da içine oturtulur. Kazanın altına bir iki çalı çırpı koyup yakılır. Birisi sorar:

Abay gele ne pişiriyon?

-Çocuk eti pişiriyorum.

-Çocuk eti pişer mi, kime?

-Çocuk da kırk basar mı kime?

Bu muhavere üç defa tekrar edilir ve çocuk kazandan çıkarılır. Gömleği de değirmene atılır.<sup>152</sup>

### 1.3.3. Kırklama/Kırk Uçurma

Kırk gün boyunca mezarı açık duran anne ve çocuğu kırkıncı günde artık kırklama uygulamasıyla bu durumdan sıyrılacaklardır. Bu sebeple anne ve çocuğu bazı ritüellere uygun olarak kırklanır. Doğum yapan kadın kirli ve cünüp olduğu için kötülerini davet edeceğine inanılmaktadır.<sup>153</sup> İşte kırklama işlemi ile bu durumdan kurtulacak ve yeniden temizlenecektir.

Kırklama loğusa ile çocuğunun gebelik ve lohusalığın kirlerinden arınıp temiz bir şekilde cemiyete sokulmasıdır.<sup>154</sup> Bu işleme kırklamanın dışında “kırk dökme”, “kırk çıkarma” adları da verilmektedir.<sup>155</sup> Kırklama işlemi sonucunda loğusa ile çocuk lohusalık devrinin icap ettirdiği yasaklara uymak zorunda değildir. Çevrelerinde bulunanlarla serbestçe temasa geçebilirler. Ülkemizde suyla ve susuz yapılan olmak üzere iki türlü kırklama işlemi vardır. Susuz yapılan kırklama işlemi şu şekildedir:

“Beşiğin altına kaba bir döşek yerleştirilir. Köyün ileri gelen kadınlarından ikisi beşiğin sağına ve soluna oturur. Sağdaki kadın başı kibleye gelmek şartıyla çocuğu kucağına alarak ‘Sallû salavat, sallû Muhammet diyenin akıbeti hayır olsun.’ der ve çocuğu beşiğin altından soldaki kadına yuvarlar. Soldaki kadın, çocuğu derhal beşiğin altından sağdaki kadına iade eder. Çocuk üç kere aynı şekilde yuvarlandıktan sonra kırklama ameliyesi bitmiş olur.”<sup>156</sup>

Balıkesir Manavları arasında derlenen kırklama işlemlerinde ise sadece suyla yapılan kırklamaya rastlanmıştır. Derlenen kırklama uygulamaları şu şekildedir:

---

<sup>152</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s. 251-252.

<sup>153</sup> Hüseyin Sevindik, “Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi”, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 237.

<sup>154</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 122.

<sup>155</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 146.

<sup>156</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 96.

“Kırklamada evde ne varsa hepsini yıkarsın. Kırk uçuyor denir ona. Anneyle çocuğu yıkanır önce. Sonra evde ne örtü varsa, ne varsa hepsi yıkanır. Kırk kalksın diye yapılır bunlar. Çocuğun yıkandığı kırk suyuna da ananesi veya babaanesi küçük altın atar. O altın da bebeğe bırakılır. Kırk uçurmada da bir sevdiğine, eşine dostuna gidersin. Gidilen yerde de un, yumurta konur, dili tatlı olsun diye bebeğin ağzına şeker sürülür.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kırkında yıkarken kırk tane taş atıyorlar suyun içine. Altın yüzük atıyorlar. Çorak, eski evden alınmış taş atılır. Toprak atılır. Kırklanıyor artık, pisliği şeyi gitsin diye.” (Meral Bozbay-Naipli)

“Yarı kırkında yani yirminci gün bir de kırkınıcı gün yıkanır çocuk. Bir yüzüğe ip bağlanır. Bebeğin leğenine kırk defa batırılıp çıkarılır. Kırk bire basmadan kırka bastım deyip o suyla da çocuk yıkanır.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Kırk uçurmada bebek ananesine gider, yakın akrabalarına gider. Kırk uçurmaya gider. Kırk uçurmaya gidildiğinde el öperler bizim burada. Para verirler, yumurta verirler. Kırk uçuruldu mu millet pullu giyerd, el öpmeye çıkardı akrabalarına, komşularına. Sabun verirler temiz olsun diye. Pamuk verirler pamuk gibi olsun saçı sakalı, çok yaşasın diye. Yumurta gibi olsun diye yumurta verirler.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Kırklama bir yirminci gün bir de kırkınıcı gün yapılır. İkisinde de anne de çocuk da banyo eder. Banyo suyunun içine ekmek kırığı, süpürge teli ve altın yüzük atılır. Sonra da komşulara, akrabalara gidilir.” (Zeynep Uysal-Ovaköy)

“Kırklanırken kırk taş suya atılır. O suyla da hem çocuk hem anne yıkanır.”(Gülser Altan-Ovaköy)

“Çocuk yirmi gün sonra yani yarı kırkında yıkanır. Çocuk yıkanırken aile büyükleri de yanında dururlar.” (Nurşen Ata-Kamçılı)

“Çocuk doğunca kırk gün oldu mu kırk uçurmaya gidersin akrabalarına. Öncesinde de çocuk yıkanır. Yemek kaşığıyla kırk kaşık su konur. İçine kırk taş atılır. Annesi de parmağındaki yüzüğü atar. Çocuk bu suyla yıkanır.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Çocuk ilk yıkanırken suyuna çörekotu atardık. Tuz atardık azcık da kokmasın diye.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Kırk uçurmaya geldi mi biri evine çocuğun ağzına bal veya reçel sürersin tatlı dilli olsun diye. Yüzüne un sürersin ak pak talihli olsun diye. Ekmek koyarsın eli ekmekli olsun diye. Yumurta koyarsın yumurta gibi topacık olsun bir de soyu türesin diye.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kırk uçurmaya gidince çocuğun saçlarına un sürülür. Ak saçlı nineler ol/ ak saçlı, sakallı dedeler ol denir.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

Kırklama uygulamasının temelini su oluşturmaktadır. Su, Türk kültüründe hemen her yerde karşımıza çıkan bir kültür. Kırklama işleminde de arındırıcı fonksiyonuyla karşımıza çıkmaktadır.

Suyun içine atılanlar da son derece önemlidir. Suyun içine atılan maddeler lohusa ile bebeğine temas ederek haiz oldukları özellikleri aşarlar. Altın ve gümüş zenginliği, demir kuvvet ve sıhhati, çakıl sağlamlığı nakleder.<sup>157</sup> Süpürge ve çörekotu ise şeytanı kovucu etkisiyle pek çok uygulamada karşımıza çıkmaktadır. Nişan bohçalarına ve çocuğun bohçasına da çörekotu işe şeytan karışmasın diyerek serpilmektedir. Süpürge de siyahlama ve kurşun dökme işlemlerinde karşımıza çıkan maddelerdendir.

Görüldüğü gibi kırklama uygulamalarının hemen ardından kırk uçurma yapılmaktadır. Kırk uçurma, kırklama işlemi sonunda arınan anne ve çocuğun cemiyet hayatına katılmasıdır. Kırk uçurma işleminde asıl önemli olan, gidilen evlerden verilen hediyelerdir. Çocuğa bu hediyeler verilerek, yüzüne ağzına sürülerek hediyelerin özelliğinin çocuğa geçtiğine inanılır. Eli ekmekli olması, uzun ömürlü olması, tatlı dilli olması, sağlıklı ve dinç olması, soyunu türetmesi gibi özellikler ekmek, un, bal, reçel, yumurta gibi yiyeceklerle ilişkilendirilmiştir. Bu uygulamaların tamamında temas etkisi görülebilmektedir. Bu yiyeceklerle temas eden çocuk onların etkisini bünyesinde toplayacaktır. Ayrıca sayılan özelliklerin Balıkesir Manavları arasında çok önem verilen özelliklerden olduğunu söyleyebiliriz.

---

<sup>157</sup> Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 122.

Henüz dünyaya yeni gelmiş bir çocuğa bile farklı ritüeller ile bu özellikler verilmeye çalışılmaktadır.

Burada kırk sayısından da bahsetmek gerekmektedir. Kırk sayısı gerek halk edebiyatı gerekse de halk bilimi ürünlerinde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Kırk gün çocuğun evden çıkmaması, kırkıncı gün kırk uçurmaya gidilmesi, kırk mevlidi yapılması, yıkama suyuna kırk taş atılması, ölünün kırkında lokma dökülmesi gibi uygulamalar oldukça yaygındır. Kırk sayının kutsallığı hem İslâmi kaynaklarda hem de Türk tarihi kaynaklarında aranmalıdır.

“Kitabı Mukaddes’teki Eski ve Yeni Ahit’te kırk sayısının geçtiği yerleri gösterirsek: Saul gibi Davut (2 Samuel 5: 4) ve Süleyman da (1 Kings 11:42) 40 yıl saltanat sürmüştür. İsa öldükten sonra dirilerek 40 gün süreyle havarilerine göründü. (Acts 1: 3) Tanrı İsrailileri 40 gün 40 gece yağmurla cezalandıracağını söyledi. (Genesis 7: 4) İsa iblis tarafından götürüldüğü çölde 40 gün 40 gece oruç tuttu. (Mathew 4: 2)

Kur’an- Kerim’de ise kırk sayısı dört yerde geçmektedir. Bakara Suresi’nin 51. ayetinde Hz. Musa’nın Sina Dağı’nda kırk gün tutulduğu anlatılır. Maide Suresi’nin 26. ayetinde yoldan çıkmış bir kavme mukaddes yerlere girmelerinin kırk yıl haram kılındığından bahsedilir, Araf Suresi’nin 142. ayetinde Hz. Musa’ya Sina Dağ’ında verilen kırk günlük süreye değinilir ve Ahkaf Suresi’nin 15. ayetinde ise kişinin kırk yaşına geldiğinde olgunlaşacağından bahsedilmektedir.”<sup>158</sup>

Schimmel’e göre Müslümanlar arasında Hz. Muhammed’e kırk yaşında peygamberlik verilmesi, ilk bağlananların kırk kişi olması, kişinin malının kırkta birini zekât olarak vermesinden dolayı kırk sayısı bu denli önemlidir. İslami gelenekte kırk sayısının bir diğer önemi de Hz. Muhammed’in adının başında ve ortasında bulunan mim harfinin sayısal değerinin kırk olmasıdır.<sup>159</sup>

---

<sup>158</sup> Ahmet Özgür Güvenç, “Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 41, 2009, Erzurum, s. 85-97.

<sup>159</sup> Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 270.

Kırklama işlemini açıklamaya en yakın yorumlardan biri de R. F. Allendy'ye aittir. Ona göre kırk sayısı bir dönüşün tamamlanmasıdır. Bu dönüş kaldığı yerden aynı şekilde kolayca devam ederek tamamlanmaz; fakat köklü bir değişim veya eylemin ya da yaşamın yeni bir seviyesine geçişte sonlanır. Ona göre Hz. Muhammed ve Buda'ya peygamberlik görevi böyle bir süreçte gelmiştir. Bu süreç büyük perhiz dönemidir.<sup>160</sup>

Halk edebiyatı ürünlerinde de kırk gün kırk gece düğün yapılması, ya kırk katır ya kırk satır formel ifadesi, kırk cariyenin, kırk yiğidin varlığı gibi pek çok kısımda bu sayı karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kırk sayısı temelini hem mitoloji hem de kutsal dinlerden almaktadır. Kırklama işlemi de bunlardan yalnızca birisidir.

#### 1.3.4. Tuzlama

Kimi zaman çocuğun göbeği düştükten sonra kimi zaman da kırklanırken tuzlanması Balıkesir Manavları arasında oldukça yaygın bir uygulamadır. Tuzlama işlemi vücuda tuz serpip kısa bir zaman bıraktıktan sonra yıkamak veya önce tuzlu suda sonra duru suda yıkamak suretiyle yapılmaktadır. Halk geleneği açısından çocuğun teri veya nefesi kokmasın diye yapılan bu uygulama bir sağlık tedbiri olarak görülmektedir. Ancak bu; tuzun nazar, uğur, bereket inançlarındaki kutlu yerinden kaynaklanmaktadır.<sup>161</sup>

Orhan Acıpayamlı'nın kaydettiği uygulamalarda da tuzlama işlemi çocuğun kokmaması, terlememesi, pişkin vücutlu, kibirsiz olması için yapılmaktadır.<sup>162</sup> Mehmet Aça ise Kırgız Türklerinde tuzlama işleminin çocuğun uzun ömürlü ve sağlıklı olmasını sağlamak amacıyla yapıldığını ifade etmektedir.<sup>163</sup>

Tuzu ayrıca nazara karşı gerçekleştirilen uygulamalarda da görebilmekteyiz. Nazar bölümünde de ayrıntılı anlatılacağı üzere nazar olan kişinin başında tuz

---

<sup>160</sup> Güvenç, s. 90.

<sup>161</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, s. 152-153.

<sup>162</sup> Acıpayamlı, *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, s. 56.

<sup>163</sup> Mehmet Aça, "Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama", *Milli Folklor*, C.7, S.52, Kış 2001, s. 93-100.

kavrulmaktadır. Dolayısıyla tuzlama işlemi de bir sağlık tedbiri olmanın ötesinde işlevlere de sahiptir.

“Bebeğin ilk yıkama suyu tuzlu suyla yapılır. Koltuk altlarına, boyunlarına, kulaklarının arkasına hep süreriz. Sıcaklarda ter kokusu olmasın diye bunları yaparız.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çocuk doğduktan sonra bugün oldu, öbür gün oldu mu üçüncü günü çocuğu tuzlarız. Suyun içine bir avuç tuz atarız. Yıkarsız güzelce çocuğu. Çıkacağı zaman da dökersin üstüne tuzlu sudan. Ağzına sürersin ağzı kokmasın diye. Kulaklarına sürersin. Sonra kundaklarsın on dakika falan bekletirsin. Sonra bir daha normal suyla yıkarsın.”(Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çocuk doğunca hemen yıkanmayacakmış. O yağını emecekmiş. Eğer hemen yıkarsan çocuğun yüzü kepekli kepekli olurmuş. Çocuğu ilk yıkarken de tuzlarız. Çocuğu körpeyken ne kadar tuzlarsın o kadar iyi oluyor. On beş yirmi gün sonra tuzlarsın olmuyor o zaman. Yeniye tuzladın mı kokmazmış çocuk.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Çocuk kırklanıp yıkandıktan sonra ayağı tuzlanır. Tuzlanmazsa ayağı çok korkarmış.” (Gülser Altan-Ovaköy)

Görüldüğü gibi Balıkesir Manavları arasında tuzlamanın işlevi sadece “kokmasın diye” şeklinde ifade edilmektedir. Ancak tuzlamanın ne zaman yapılacağı ile ilgili farklı anlayışlar gözlenmektedir. Kimisi kırklama sonrasında, kimisi doğduktan sonra en geç üçüncü gün kimi de yarı kırkında tuzlanması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak ortak görüş tuzlamanın çok vakit geçirmeden yapılması gerektiğidir. Yoksa etkisi olmayacağına inanılmaktadır.

### **1.3.5. Ad Verme**

Yeni doğan bireye muhakkak vakit geçmeden bir ad verilir. Bu adın seçimi ve adın verilmiş şekli de oldukça önemlidir. Kültürümüzde “Gökten inen apışır/ Her adama yapışır.” şeklinde bir bilmeceyle anılan ad her insanın bireysel kişiliğini

belirlenmektedir.<sup>164</sup> Ad verme uygulaması sadece Türk toplumuna has bir uygulama değildir. Ad verme evrensel bir uygulamadır.

Geleneksel kesimde yeni doğan çocuğa ad verilmesi genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Ad koyma sıradan bir olay olmadığı için küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir.<sup>165</sup>

Adın önemi “parçanın başına gelen bütünün de başına gelir.” inancından da kaynaklanmaktadır. Ad üstüne yapılacak büyü o adın sahibini de etkileyecektir. Bu nedenle ad, büyücülükte de oldukça önemlidir.<sup>166</sup> Derlemelerimizde de bu bilgi ile şu şekilde karşılaşılımıştır. “Ad çok önemlidir. Biri sana büyü yapacak oldu mu ana adını ve senin adını bildiği zaman büyü yaptıdır. Başka bir şey bilmesine gerek yok.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

Türk destanlarında kahramanlar ad almak için bir kahramanlık göstermek zorundadır. Dede Korkut Hikâyelerinde Boğaç Han adını, kimsenin yenemediği boğayı yenmesi sonucu Dede Korkut’tan şu şekilde almıştır: “Bayındır Hanın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir. Bir boğa öldürmüş, senin oğlun adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin dedi. Dirse Han oğlana beylik verdi, taht verdi.”<sup>167</sup> Ancak günümüzde doğar doğmaz çocuğa ad verildiği görülür. Eski Türk geleneklerinde olduğu gibi herhangi bir kahramanlık göstermesine gerek olmadan kanun gereği adını alır.

Balıkesir Manavları arasında ad koyma genellikle ya imam çağırılarak yapılır ya da çocuğun dedesi tarafından ad konur. Eğer aile uzaktaysa babasının da ad koyabileceği ifade edilmiştir. Ancak yapılan derlemelerde ad koyma işleminin kadınlar tarafından yapılamayacağı, sadece erkeklerin ad koyabileceği ifade edilmiştir.

---

<sup>164</sup> Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, s. 141.

<sup>165</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 149.

<sup>166</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 148.

<sup>167</sup> Ergin, s. 83.



Seçilen adlar genellikle büyüklerin adlarıdır. Ancak son dönemde çocuklara genellikle iki isim verildiği görülür. Bu da büyüklerin adının konulması için yapılan baskı sonu anne babaların bulduğu bir çözümdür.

“Evvel çocuk doğdu mu hemen babaanne, dede ismi verilirdi. Gelinler de ses çıkarmazdı. Ama şimdi gençler de bunu istemiyor. Bu sefer ne oluyor? Hadi yanına bir ad daha ekliyorlar. Mehmet Can, Hatice Gül gibi isimler çıkıyor. Gençleri zorlamamak lazım bu yüzden. Alem ne istiyorsa koysun.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Bize çok çektirdiler ad konusunda. Şimdi artık pek karışılmıyor. Önceden adam tarafının istediği ad konulurdu. Kadının anasının babasının adını anan bile olmazdı. Sonra iki isim koymaya başladılar. Ama kadın tarafı da bu sefer ikinci ismi söyledi.” (Bahriye İrki-Cinge)

Çocuklara ayrıca İslami açıdan önemli olan kişilerin isimleri, peygamber isimleri veya Kuran’da geçen isimler de konulmaktadır. Muhammet, Mustafa, Kadir, Ramazan, Recep; Ayşe, Fatma gibi isimler dini yönden önemli olduğu için tercih edilmektedir.

“Önceden İsmail, Hasan, Ömer gibi isimler verilirdi. Böyle yeni isimler yoktu. Büyüklerin isimleri verilirdi. Dedesinin, büyük dedesinin ismi verilir genelde. İsim konurken de hocayı çağırırız. Ya da böyle aileden büyük dedemiz mesela, Kuran okuyan biri ezan okur. Öylece ismini verir. Kulağına ezan okuyarak verir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kulağına ezan okunup tekbir getirilir. Sonra da kulağına adın bu diye söylenilir.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Yeni doğan çocuğun kulağına önce ezan okunur. Önce sağ sonra sol kulağına okunur ezan. Sonra da ailenin büyüğü çocuğun kulağına senin adını misal Ahmet koydum diye üç kere söyler. O çocuğun ismi Ahmet olur.” (Zeki Yaşar-Cinge)

“Hoca çocuğun kulağına ezan okur ve üç defa çocuğa o isimle seslenir.” (Selma Demirkese-Ovaköy, Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

Yapılan derlemelerin tamamında ad verme sırasında çocuğun kulağına ezan okunduğu ifade edilmiştir. Ezan burada çocuğun ismini İslami geleneklere uygun olarak vermek açısından önemlidir.

### 1.3.6. Yeni Doğan Çocuğa Kesilen Kurban/Akîka Kurbanı

Kurban insanın Allah'a yakınlık elde etmek için adadığı candır.<sup>168</sup> Kurban Bayramı kısmında ayrıntılı olarak bahsedileceği için burada kurbanın ne olduğuna kısaca değinilecektir. Ancak tarihi İslamiyet'in doğuşundan önceki dönemlere dayanan bu ritüel yeni doğan çocuğa da genellikle kesilmektedir.

Yeni doğan çocuğa kesilen kurban bazen sadece adak olduğu için kesilirken bazen de "akîka kurbanı" inancıyla kesilmektedir.

Çankırı'nın Ilgaz ilçesinde de Şeyh Yunus köyündeki bir türbeye çocuğu olmayan kişiler gelir. Adak adamak suretiyle çocuklarının olacağına inanırlar. Her yıl mayıs ayında bu türbeye kurban kesilir.<sup>169</sup> Çocuğu olmayanların bir türbe vasıtasıyla kurban adamaları ve bu türbeye kurban kesmeleri inanışına benzer şekilde Balıkesir Manavları da Allah'a çocukları olması için veya kız/erkek olması için kurban adamaktadır.

Çocukların sağlıklı olmaları için kurban adama inancı da eski dönemlere dek uzanmaktadır. Şaman-Kam dualarında şamanlığa geçiş merasimindeki aday çocukları yaşamayanların çocuklarına ömür verilmesini dileyerek kafasının yarısı kara olan beyaz ineği kurban sunacağını ifade etmektedir.<sup>170</sup> Çocukların yaşamaları için onların yerine Tanrı'ya kurban sunma geleneği Balıkesir Manavları arasında hala canlı bir şekilde devam etmektedir.

Akîka kurbanı ise yeni doğan çocuk için kesilen şükür kurbanının ismidir. Ferit Devellioğlu'nun sözlüğünde "Çocuğun doğumunun yedinci günü veya saçının

---

<sup>168</sup> Selahaddin Bekki, "Türk Mitolojisinde Kurban", *Akademik Araştırmalar*, Yıl I, Sayı 3, Kış 1996, s.16-28.

<sup>169</sup> Mahmut Tezcan, "Çankırı'da İslam Antropolojisinden Bir Örnek: Yedi Yılda Yedi Kurban", *Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993, s. 141-147.

<sup>170</sup> Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s. 77-78.

ilk kırkılışında adak, nezir için kesilen koyun.”<sup>171</sup> olarak tanımlanan akıka Balıkesir Manavları arasında ismiyle çok fazla bilinmese de kesilmesi zorunlu görülmektedir. Hz. Muhammet’in de kendisine kestiği inancı yaygındır. Ancak bu kurbanın kesilişinde kız ve erkek çocukları arasında farklılık göze çarpmaktadır. Erkek çocuğu askere gideceği için ona iki tane kesilmesi gerektiği inancı hâkimdir. Bu kurban koruma amaçlı kesildiği kadar çok büyük sevabı olduğu inancı da görülmektedir. Hatta Akçaköy’de sevabı “çocuğun eti etine, kanı kanına” şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırma alanında derlenen kurban uygulamaları şu şekidedir:

“Çocuğun hastaysa, doğduğundan beri sıkıntılıysa Allah’ım çocuğumu bana bağışla diyerek kurban kesersin.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Kurbanı adarsan kesersin. Ben Allah’a Allah’ım bir kız torun ver de sana kurban keseceğim demiştim. Ondan kestim. Ama diğer torunlarıma kesmedim. Adak kurbanı olduğundan onun etini ev halkı yiyemez. O kurbanın etini komşulara dağıttık.” (Fadime İrkil-Bereketli)

“Bazılarının çocuğu olmaz. Bazılarının da olur da istediği olmaz. Kız der oğlu olur, oğlan der kızı olur. O zaman istediğine göre adak adar. Olursa da kurban keser.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Çocuk doğunca adadıysan kurban kesersin. Kurban çocuğu korurmuş kazadan beladan. Zaten dinimize göre de kız çocuğuna bir tane, oğlan çocuğuna iki tane kurban kesilmesi lazım. Oğlan askere gideceği için onu orada da korusun diye ona iki tane kurban kesilir. Kesilen kurbanın kanı da çocuğun alına basılır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Doğan çocuğa akıka kurbanı kesilir. Peygamberimiz bile kendine kesmiş bunu. Çocuğun eti etine, kanı kanınaymış. O kadar çok sevabı varmış.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

---

<sup>171</sup> Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 2005, s. 22.

### 1.3.7.Yeni Doğan Çocuğun Kesilen İlk Saçı ve Tırnağı

Çocuk doğduktan bir süre sonra tırnakları ve saçları uzamaya başlar. Bu tırnaklar kırılmaya ve kıvrılmaya başladığında kesilir. Ancak vücuttan koparılan bu ilk parça da oldukça önemlidir. Ayrıca “ana saçı” denilen çocuğun ilk saçları da oldukça güçsüz çıkacaktır. Onları güçlendirmek için de saçlar bir an önce kesilir. İşte bu saç ve tırnak üzerinde de bazı uygulamalar mevcuttur. Esasında Balıkesir Manavları arasında pek de yaygın olmayan bu uygulamalar aşağıdaki birkaç örnekte karşımıza çıkmıştır.

Bu örneklerde de görüleceği üzere ilk saç ve tırnak öncelikle tartılacaktır. Bunların sadakası verilecektir. Bu, çocuğun ilk sadakasıdır. Boratav’ın da ifade ettiği gibi çocuğun eli, tırnakları kesildikten sonra, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur. Oradan aldığı paralar erkekse büyüdüğüde tutacağı işin sermayesine, kızsızsa çeyizine ilk maya olarak saklanır.<sup>172</sup> Balıkesir Manavları arasında ise altın kese içerisinden değil aile büyüğü bir erkeğin cebinden para aldırılır.

Benzer bir uygulama Tire’de de karşımıza çıkmaktadır. Tire’de çocuğun tırnakları kesildikten sonra babasının cebinden aldırılan paralar ile simit alınıp komşulara dağıtılır.<sup>173</sup> Bu uygulamada Balıkesir’den farklı olarak alınan para komşular tarafında ve aile tarafından hep birlikte yenmekte dolayısıyla bu ilk tırnak kesimi kutlanmaktadır. Balıkesir Manavları arasında ise bu ilk para sembolik bir yatırım olarak karşımıza çıkmaktadır.

“O saç ve tırnak tartılır. Ağırlığı kadar altın sadaka verilir. Çocuğu verdiği için Allah’a şükretmiş olursun.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Çocuğun tırnaklarını kesince evde büyük erkek kim varsa, dayısı, babası, dedesi gibi kim varsa onun cebinden para aldırılır. Küçücüktür zaten çocuğun eli. Ne alırsa o para saklanır. Çocuğun ilk sermayesi olmuş olur.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

---

<sup>172</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, s. 155.

<sup>173</sup> Ayşe Başçetinçelik, *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*, Adana: Altınkoza Yayınları, 2009, s. 135.

“Çocuğun kesilen saçı veya dökülen saçı hayatta yere atılmaz. O saçı ola ki bir kuş alıp da yuva yaparsa çocuğun ömür billah kafası ağrır. O yüzden annenin çok dikkat etmesi lazımdır.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çocuğun ilk defa tırnağı kesilince babasının cebine eli sokturulur. Oradan para aldırılır. O parayla da çocuğa bir şeyler alınır.” (Aylin Ata-Kamçılı)

### **1.3.8.Yeni Doğan Çocuğa Okutulacak Mevlit/Altı Aylık Kınası**

Yeni doğan çocuğa okutulacak mevlit cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Çocuk eğer erkekse ona “Kırk mevlidi” okutulur. Ama çocuk kızsaa mevlit için altı aylık olması beklenir. Altı aylık olan kız bebeklere “Altı aylık kınası” adıyla mevlit okutulur.

Bu mevlitlerde eş, dost, akraba çağırılır. Çocuğa özel kıyafetler giydirilir. Bu mevlitler adeta çocuğun sonradan karşılaşacağı törenlerin küçük bir provasıdır. Kız bebek adeta kına gecesinde gibi kırmızlara bürünür. Erkek bebek ise sünnette giyeceği gibi beyaz saten takımlarla mevlide çıkar.

Anadolu’nun bazı bölgelerinde bu uygulamaya “küççe düğün” denilmektedir. Ancak bu daha ileri yaşlarda yapılabilmektedir. Anne kızını bir gelin gibi süsler. Gelin odasının başköşesine oturtur. Misafirler getirdikleri hediyeleri kıza verirler. Düğünün sonunda da bu getirilenler yüksek sesle duyurulur ve kızın çeyizine konur.<sup>174</sup>

Mustafa Aça’nın belirttiğine göre Balıkesir’de bazı yörelerde kız çocuğu altı aylık olduğunda önce altı ayçöreği pişirilir. Sonra çocuğa kına yakılır. Büyükler mevlit okur. Gençler de dümbelek çalıp oynarlar. Herkes eğlenir, çörekten yenir.<sup>175</sup> Balıkesir Manavları arasında derlenen “kırk mevlidi” ve “altı aylık kınası” uygulamaları işe şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

---

<sup>174</sup> Gülin Öğüt Eker, “Küççe Düğün’ün Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Milli Folklor*, 42, Yaz 1999, s. 62-65.

<sup>175</sup> Mustafa Aça, *Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar*, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2005, s. 62.

“Çocuk doğunca kırkında mevlit okutulur. Allah’a şükür demektir o mevlit.”  
(Hayriye Yaşar-Cinge)

“Çocuk kızsız altı aylık olduğunda altı aylık kınası yakılır. O kınada da mevlit okutulur. Çocuğa kırmızı elbise giydirilir. Mevlit okunurken çocuk elden ele gezdirilir. Herkesin o çocuğu kucağına alması lazımmış. Şimdi vermiyorlar gerçi ama aslında olması lazımmış.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Çocuk doğduğunda erkekse kırkı içinde, kızsız altı ayın içinde mevlit okutulur. Bu mevlidi yemekli yaparsın. Eş dost gelir. Çocuğa hediye getirirler. Doğduluğa önceden gelemeyenler hediyelerini bu mevlitte verirler.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kızın altı aylık olunca mevlit okutursun. Bu mevlitte kızın eline kına yakılır. Kıza küçük bindallı gibi süslü elbiseler giydirilir. Eline evlenirken yakılacağı gibi kına yakılır. Gelenler de hediye getirirler.” (Çiğdem Serbay- Bereketli)

“Önceden mevlitte çocuk süslü giyinirdi. Kıza kırmızı giydirilirdi gelin kınasında gibi. Oğlana da beyaz giydirilirdi sünnet gibi. Sonra yaşayacaklarını önce yaşarlardı. Ama şimdi daha bir süslüleri çıktı. Biz kendimiz dikerdik. Şimdi hazır mevlit takımları var. Herkes onlardan alıyor.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

### **1.3.9. Yürüme**

#### **1.3.9.1. İlk Adım**

Çocuğun vakti geldiğinde yürümesi beklenir. Yürümenin gerçekleşmesi de pek çok ilkte olduğu gibi küçük bir törenle kutlanır. Bu tören için çörek veya lokma yapılır. Yapılan yiyeceklerin yağlı olması tercih edilir. Çünkü bu sayede yağ gibi kolayca yürüyeceğine inanılmaktadır.

Kazak Türklerinde çocuk konuşmaya ve yürümeye yeni başladığında tusav keser adlı bir toy düzenlenir. Tusavu kesmek için topluluk içinde itibar sahibi biri hızlıca yürür. Tusav türlü malzemelerden yapılır. Uzun boylu olsun diye çimenden yapılabilir. Çocuk zengin olsun diye tusava sikkeler asılır. Aile büyüğü de çocuğun talihi için dua eder. Yere beyaz bir kumaş konur ve tusav onun üzerinde kesilir. Yaşlı kadınlar çocuğun üzerinden şekerleme saçarlar. Bu, zenginlik beklentisidir. Toyun

sonunda da hazırlanan yemekler yenir.<sup>176</sup> Bu uygulamanın bir benzeri de Özbek Türkleri arasında görülmektedir. Onlar da çocuk yürümeye başlayınca ayaklarının arasına ip bağlayıp özel yapılmış ekmeği ayaklarının arasından geçirirler. Diğer çocuklar da bu ekmeği kaçırp birlikte yerler. Sonunda da yine çocukların üstünden şeker ve kuruyemiş atılır. İnanca göre bu saçdan alanlar kendi çocuklarının da yürümesini temenni etmektedir.<sup>177</sup>

Gagauzlarda adet gereği çocuğun ayakları arasında makasla tavuk teleği kesilir. Adım çöreği pişirilir. Çöreğin üstüne bal sürülür. Gagauzlar balı mutluluk sembolü olarak bilirler. Çocuk ilk yürüdüğünde evin ninesi dans ederek adım çöreğini misafirlere ikram ederken “uşağın ilk ekmeği”, “O varlığın özü”, “Kısmetli ömrünün sembolü buyurunuz, bizim kısmet, sizin kısmet!” der ve misafirlerle yağlı ballı ekmek yenir.<sup>178</sup>

Balıkesir Manavları arasındaki çocuğun ilk kez yürüdüğünde yapılan törenler ise şu şekildedir:

“Çocuk ilk yürüdü mü adım çöreği deriz biz. O yapılır. Komşulara, akrabalara dağıtılır o çörek.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çocuk ilk defa yürüdü mü ona adım lokması yapılır. Yağ gibi yürüsün, hiçbir yere takılmasın diye lokma yapılıp dağıtılır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Çocuk yürümeye başladı mı adım lokması yapılır. Bu lokma mayalı hamurdan olur. Bol yağda kızartılır. Konuya komşuya dağıtılır. Eve gelen teyze, hala, babaanne, anneanne kim varsa yer. Yemeden önce de kırk bir Yasin, Tebareke, Amme duaları okunur. Hayırlı olsun yürümesi diye dua edilir.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

---

<sup>176</sup> Mustafa Aça, s. 57.

<sup>177</sup> Malik Muratoğlu, Yaşar Kalafat ve Cevdet Türkeröğlu, *Özbekistan-Anadolu Karşılaştırmalı Türk Halk İnançları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1996, s. 29-30.

<sup>178</sup> Altun, *Kocaeli-Kandıra Türkmenleri (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, s. 168-169.

### 1.3.9.2. Köstek Kesme

Yürüme çağına geldiğinde yürüyen çocuğa törenler düzenlendiği gibi çocuğu yürümeye başlamayan aileler veya sık sık yere düşen aileler de endişelenerek bazı uygulamalara başvurmaktadırlar.

“Normal süre içinde yürümeyen ya da yürümesi geciken çocuk; yürümeyi teşvik veya taklit eden oyunlarla, yatırları ziyaret etmek ve kutsal diye bilinen kişilerin yardımına sığınmakla ‘özür’ünden kurtarılmak istenir.”<sup>179</sup>

Pertev Naili Boratav ise vaktinde yürümeyen çocukların topuğuna yumurta sürülmesi, çocuğu tandır ekmeği buğusuna tutmak, ceviz yaprağı ve tuzlu suda banyo ettirmek gibi hekimlik tedbirler alındığını aktarmıştır. Ayrıca vaktinde yürütme gücü ile tanınmış yatırlara gitme, köstek kesme ve duşşak kesme gibi uygulamalara başvurulduğunu ifade etmiştir.<sup>180</sup>

Köstek kesme uygulaması Orta ve Doğu Karadeniz bölgesinde de yapılmaktadır. Ancak o bölgelerde köstek kesen kişi sıradan biri değildir. Canı tez ve atik biri olması tercih edilir.<sup>181</sup> Balıkesir Manavları arasında ise genellikle camiden çıkan biri veya iyi yürüyen bir çocuk tercih edilmektedir.

Geç yürüme ile ilgili bir diğer köstek kesme dışında bir diğer uygulama da korku kesmedir. Bu uygulamaya göre ise sala vakti iki kişi karşılıklı durur. Bunlardan biri yürümesi geciken çocuğu koltuk altlarından tutarak ileri geri sallar, diğeri elindeki satırla yerde çizikler çizer. Çocuğu sallayan kişi karşısındakine sorar:

“Neyi kesersin?”

O da cevap verir:

“Çocuğun korkusunu...”

---

<sup>179</sup> Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Bıyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, s. 68.

<sup>180</sup> Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru*, s. 156-157.

<sup>181</sup> Cavit Binbaşoğlu, *Geleneksel Kültüre Göre Türkiye’de Çocuk Eğitimi Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 41.



Yukarıdaki açıklamanın üç kez tekrarlanması şarttır.<sup>182</sup>

Balıkesir Manavları arasında yürüme için başvuru en yaygın uygulama köstek kesmedir. Ancak köstek kesme geleneğinin uygulanış biçimi farklılıklar gösterebilmektedir.

“Çocuk eğer yürüyemezse bağını kestim diye duası var onun. İzzet dayıya götürürüz bu çocuk düşüyor, yürüyemiyor diye bağını kestiririz.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Yürüyemeyen çocuklara “köstek” denir. O köstek kesilir. Kösteği yürüyüşü düzgün olan çocuklara kestirirler.” (Fatma Eren-Kesirven)

“Çocuk devamlı düşüyorsa bu köstekli derler. Cumadan erkekler çıkarken caminin yakın bir yerine gidersin. Çocuğun da iki bacağına arasına ipi bağlarsın. Eline de bir makas, bıçak, bir şey alırsın. Cumadan çıkan adamlardan birine abi, amca, dayı çocuğun kösteğini kesiverir misin dersin. Adam da besmele çeker. Sonra da Ya Rabbi ben bunun kösteğini kestim, sen onu koru der. Sonra da makası vururverir ipe. Sonra çocuğun kösteği kesilmiş olur.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Çocuk yalpalaya yalpalaya yürüyorsa köstekli bu deriz. O çocuğun kösteğini keseriz.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Çocuk yürüyemediyse, aksak yürüdüyse kösteklidir. O zaman cumayla sala arası camiye gidilir. Camiden ilk çıkan adama amca çocuğun kösteğini kesiver denir. O da “Salladım salaya, yürüsün gitsin haftaya cumaya” der. Çocuk hakikaten sonra düşmez olur.” (Ayşe Işıktaş-Kırmızılar)

“Çocuk düşünce köstek kesilir ya. Biri eğer büyük olmasına rağmen hep düşerse ona da köstekli misin sen, senin kösteğin kesilmedi mi, bu cuma bir kestirelim diye takılırız. Kösteği kesilince çocuklar düşmezmiş.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

---

<sup>182</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s. 249-250.

“Yere düştün mü kalkınca hemen oraya tüküreceksin ki bir daha düşmeysin. Yere çok düşen çocuklara da yere tükürtülür. O zaman bir daha düşmezsin.” (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

Çocuğun kösteğini kestirirken esas olan Sedat Veyis Örnek’in ifadesine göre yürüme yeteneğini koşmayı taklit eden oyunlar eşliğinde çocuğun yürümesini engelleyen “ayak bağı” ip ile sembolleyip çözmek veya kesmektir.<sup>183</sup> Bu kesme işini bazen düzgün yürüyen bir çocuk yapar. Bu sayede düzgün yürüyen çocuğa temas eden çocuk yürüme yeteneği kazanacaktır inancı hâkimdir. Bir diğer uygulamada da camiden çıkan birine köstek kestirilir. Bu da dindar birine bu görevin verilmesi ve dinin gücünden yararlanmaya çalışmakla ilgilidir. Dolayısıyla köstek kesme uygulamalarında taklit ve temas prensiplerinin her ikisi de görülmektedir.

### 1.3.10. Geç Konuşma / Bitik Kesme

Vakti geldiğinde yürüyemeyen çocuk nasıl aile içinde endişeye mahal veriyorsa konuşamayan çocuk da aynı şekilde endişeyle karşılanmaktadır. Bunun için de genellikle “bitik kesme” adı verilen uygulamaya başvurulmaktadır. Bitik kelimesi Türkçe sözlükte şöyle tanımlanmıştır: “hık. Yapışık, dolaşık, ekli.”<sup>184</sup> Bitik kesme uygulamasında da çocuğun dilinin altında yapışık olan kısım kesilir. Anadan dilinin altı bitişik doğan çocuk doğal olarak konuşmada zorlanmaktadır. Bu sebeple o kısmın alınması gerekir. Günümüzde modern tıbbın da küçük bir ameliyat ile o kısmı ayırdığı görülmektedir. Ancak eski dönemde köylerde bitik kestirmek için hocalara gidilip dua da okutulmaktadır. Dolayısıyla bu tıbbi uygulamanın tesirini arttırmak için dine de başvurulmaktadır.

“Çocuk eğer konuşamazsa dilinde bitik var deriz. Bitik kestirelim deriz. Sonra da o çocuğun konuşması düzelir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çocuk konuşamıyorsa bitik kestirilir. Onu büyük hocalar keser. Dilinin altı yapışiktır. Onu kesince çocuk konuşuverir.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

---

<sup>183</sup> Duymaz, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, s. 69.

<sup>184</sup> Türkçe Sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu, s. 286.

“Konuşamayan çocukların dillerinde bitik vardır. Dil, altından yapışıktır. Önceden hocalar kesiyormuş ama şimdi doktorlara kestiriliyor.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

Çocuğun konuşmasını sağlamak amacıyla akışkan özelliği olan su da kullanılır. Hem kutsal bir rolü olan hem de akıp giden su çocuğa çok içirilerek sözcüklerin de akıp gideceğine inanılır. “Çocuk konuşmaya başlamadan önce çok su içirilir. Su sayesinde dilleri duru olur. Laflar ağızından kayıp gider. Ondan o zamanlarda dikkat edip çocuğa bol su içirilmesi gerekir.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

Bazen de bu su sıradan bir su olmayabilir. Konuşkanlığıyla bilinen hayvanların suluklarından su içirilen çocuklar onlara böylece temas edecekler ve temas prensibine göre konuşmaya başlayacaklardır. “Geç konuşan çocuğa bülbül suluğundan su içirilir. Bülbül gibi şakıсын, konuşsun diye.” (Meral Bozbay-Naipli)

### 1.3.11. Diş

Çocuğun diş çıkarması yeme alışkanlıklarını değiştirmesi ve büyümenin önemli bir göstergesi olması sebebiyle son derece önemlidir. Dişin ilk kez çıkmaya başlaması veya büyüdükçe süt dişlerinin dökülmesi farklı pratiklerle çevrilidir.

Çocuğun biyolojik gelişmesinin bir belirtisi olan diş çıkarma töreninin temelinde farklı görüşler yatar. Bu görüşler arasında yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanında çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır. Çocuğun dişi için yapılan bu tören diş hediği, diş aşısı, diş buğdayı adlarını almaktadır.<sup>185</sup> Balıkesir Manavları arasında da çocuğun dişi ilk çıktığında farklı uygulamalar karşımıza çıkar. Bu uygulamalarda diş buğdayından ziyade pilav pişirip onun içine altın atma geleneği vardır.

“Çocuğun ilk dişine babaanne ya da anane adak mı yapar, altın mı yapar öyle bir şey yapar. Ya da pilav yapar pilavın içine koyar. Pilavın içinde diş denk gelen kişi hediye alır, altın alır. O işin tılsımıdır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

---

<sup>185</sup> Örnek, *Türk Halkbilimi*, s. 162-163.

“Çocuk ilk defa dişini çıkardığında pilav yapılır. Ya bulgur ya pirinç pilavı yaparsın. Bulgur da pirinç de çocuğun dişi gibi küçüktür zaten. Öyle küçücük bir sürü dişin çıksın diye onlar yapılır. Pilavın içine de altın atılır. O altını bulan adam çocuğa bir şeyler alır.” (Ayşe Dalkılıç-Kesirven)

Benzer bir uygulama Karaçay-Malkar Türklerinde de görülmektedir. Büyük bir kazanda kaynatılan buğday, mısır, kuru fasulye, nohut üzüm vardır. Eve akraba ve komşular davet edilir. Çocuğun anne ve babası da “Dişlerin de böyle çıksınlar.” diyerek çocuğun başından bir avuç mısır dökerler.<sup>186</sup> Bu uygulamada da Balıkesir Manavları arasında görülen uygulamalarda da taneli yiyeceklerin olduğu göze çarpmaktadır. Taneli yiyeceklerle dişler arasında benzerlik kurulmaktadır. Onların çokluğu üzerinden onlarla temas ettirilerek çocuğun dişlerinin de sağlam olması amaçlanmaktadır.

Dişin ilk çıkışı nasıl kutlanıyorsa süt dişlerinin dökülmesi de farklı şekillerde kutlanmaktadır. Bunlarda da amaç çocuğun gelen yeni dişlerinin sağlam çıkmasıdır.

Hakas Türkleri arasında çocuklar düşen ilk dişlerini ekmeğin arasına koyarak köpeğe atarlar. “Kötü dişi kendine al, iyi dişi bana ver.” derler. Gagauzlar’da da çocuğun ilk dişi düştüğünde düşen diş ekmek arasına konur ve “Karga karga, alsana, kemik diş, ver bana demir diş.” denilmektedir.<sup>187</sup>

Kars yöresinde de dişin sağlamlığı ve beyazlığı için çekilen süt dişi: “Kurtlar kuşlar çürük dişimi alın, bana demir diş verin.” diyerek evin bacasına veya “Dişim köpek dişi gibi sağlam, kuzu dişi gibi beyaz olsun.” diyerek evin damına atılıp yeni çıkacak dişler için dilekte bulunmaktadır. Bu uygulamalar hayvanların güç ve kutsallığına inanmak neticesinde farklı toplumlarda karşımıza çıkan uygulamalardır.<sup>188</sup>

---

<sup>186</sup> Yaşar Kalafat, *Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri-Dini Folklorik Tabakalaşma*, (Ankara): 1998, s.114.

<sup>187</sup> Güllü Yoloğu, *Türklerin Aile Merasimleri*, Ankara: 1999, s. 100.

<sup>188</sup> Mehtap Muğlalı, Alp Erdin Koyutürk, Mustafa Erhan Sarı, “Samsun Yöresinde Süt Dişleri İle İlgili Folklorik Yaklaşımlar”, *Milli Folklor*, Yıl: 19, Sayı: 73, 2007, s.68-72.

“İlk dişi gören hediye alır. Bir de caminin orada bir taş gibi yer var. Çıkan dişleri önceden götürüp oraya atardık. Al eski dişi, ver yeni dişi anlamı vardır onun.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Çocukların dişi çıkınca o diş kiremitliğe atılır. Al kemik dişimi, ver altın dişimi denir.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Çocuğun dişinin çıktığını ilk gören kişi çocuğu baştan ayağa donatır. Ona giysiler alır. Tabi çocuk ağzını hemen açivermez. Anlamak için eline cam veya demir bardak verilir. Çocuk onu ağzına götürünce tık tık ses gelirse dişi çıktığı anlaşılır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

### 1.3.12. Çok Ağlama/Çok Yaramazlık

Bir çocuğun çok ağlaması iyi karşılanmaz. Özellikle biraz büyümüş olan çocukların çok ağlaması hiç hayra yorulmaz. “Ağzı dişli çocuk ağlarsa hayır getirmez. Hemen çocuğu okutmak lazımdır.” ( Bahriye İrkil-Cinge) Böyle bir durumda endişeye kapılan aileler acilen farklı uygulamalara başvururlar.

Durup dinlenmeden ağlayan çocuk evdeki huzursuzluktan ziyade bir felaketin ön belirtisi kabul edilir. Bu felaket de ölümdür. Anne veya babasının ya da eve gelecek bir felaketin çocuk tarafından sezilmesidir. Bu felaketi önlemenin yolu da çocuğu susturmaktır.<sup>189</sup>

“Çok ağlarsa cuma günleri kapı ağzında siyahlarlar. Sol ayakkabı ile siyahlarlar. Onun da duası var yine. Cuma ile sala arasında siyahlarlar onu. Bu çocuğun dişli ağlaması kötüye gidiyor diye siyahlanır. Dişli çocuğun ağlaması hayra yorulmaz. O zaman ağlaması kesilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ağlayan çocukları camiye kapatırlar. Cuma vaktinde götürülür camiye. Biri kapatır öbürü alır çocuğu. İki kişi gidersin. Sonra çocuk uslanır. Çok yaramazsa da bunu yaparız biz. Anam da ben çok ağlıyorum, yaramazım diye seni gavurun kızı seni dedi, seni asayım ben, ağlaman hayır getirmeyecek senin dedi. Urganı getirdi astı beni. Çok ağlamışım, bu gavur bir baş yiyecek demiş. Cuma namazı saatinde de

---

<sup>189</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s.70.

ağzıma ağzıma ayakkabıyla vurmuş. İşte bu baş yiyecek demişler, babam ölmüş. Çıkmış da dedikleri.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Ağzını havaya kaldırıp ağlayan çocuk hayır getirmez derler. Evine, anasına, babasına felaket getirir diye korkarlar. ” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Annem çok ağlayan çocukları mezarlığa götürüp mezar üstüne yatırırdı. O mezarın üstünde çocuk az biraz yatarıdı. Sonra gidip çocuğu alırdı. Arkasına bakmadan da hızlı hızlı geri dönerdi.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Çocuk çok ağlıyorsa, hiç uyumuyorsa hocalara okutulur. Yoksa öbür kişilere karışmış olur.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

“Ağzını aç aça çok ağlayan bir çocuk görülürse “Kendi başını ye inşallah.” deriz. Yoksa anasına babasına bela olur, ölüm getirir.” (Gülümser Çakar-Kamçılı)

Bu uygulamalarda genel olarak çocuğun bir felaketi bildirmesi dolayısıyla susturulması amaçlanır. Çünkü aileler çocuğun ağlamasından ciddi bir biçimde korkmaktadırlar. Hem dini uygulamalar olan hocalara götürme, dua okutma gibi uygulamalar hem de büyülük bazı uygulamalar bu konuda karşımıza çıkmaktadır.

Çocuğu asmak, mezarlığa bırakıp geri almak gibi uygulamalar sembolik olarak çocuğu öldürüp ölüm felaketini baştan savmak için yapılmaktadır. Ölüm olayı taklit edilerek çocuk veya ailesinin başına gelebilecek felaket böylece def edilmiş olur. Çocuğun ağzına vurmak da onu susturmak maksatlı yapılan bir işlemdir.

## 2. Sünnet

Erkek çocukların erkeklığe geçiş töreni olarak görülen sünnet, dinsel ve törensel pek çok uygulamayla kutlanmaktadır. Ancak eski dönemlerde dinsel yön ağır basarken şimdiki sünnetlerde ailenin zenginliğini gösterme, çocuğun ilk mürüvveti gibi terimler içinde sosyal statü gösterme ağır basmaktadır.<sup>190</sup> Balıkesir Manavları arasında da sünnet uygulamaları günümüzde geçmişten oldukça farklı gerçekleştirilmektedir. Sünnet düğünü kısmında ayrıntılı değinileceği için burada bunun üzerinde durulmamaktadır. Ancak günümüz sünnetleri ailenin “yasaktan kaçmaca” (Fadime İrkil-Pamukçu) yaptıkları bir uygulama veya gövde gösterisi halini almıştır.

Sünnet törenlerinin esasının ne olduğunu ise Pertev Naili Boratav şöyle açıklamaktadır: “Bir inanışa göre Muhammed Peygamber sünnetli doğmuş; inanış, sünnet göreneğini bu olguya bağlamak istiyor. Gerçekte ise çocukları ‘sünnet etmek’ İslâm’dan önce de, sâmi asıldan ve başka soylardan toplumlarda olduğu gibi, Araplarda da uygulanan bir töre idi; Muhammed bu töreyi sürdürdü. İslâm dininde peygamberin yaptığı ya da yapmasını öğütlediği şeylere uymaya ‘sünnet’ adı verildiği için, oğlan çocukların erkeklik uzuvlarının ucundaki deriyi çepeçevre kesip alma işlemi, halk dilinde bu deyimle adlandırılır. Deyimin eski yazı dilinde karşılığı, Arapça ‘hıtân’ kelimesi idi.

Sünnet işlemi İslâm ve Yahudi dinlerinin kuralları arasında yer almakla beraber, bu dinlerin dışında kalmış birçok toplumlarca da uygulanır: Okyanusya ve Afrika kavimlerinden, Amerika yerlilerinden kimi toplumlar gibi. Kökeni sorunu üzerinde ayrı ayrı görüşler vardır. Kimi bilgiler bunda, ‘cinsî birleşme’yi ve dolayısıyla ‘döl türemesi’ni kolaylaştırdığı için, bir ‘bereket töresi’ anlamı bulurlar; bereket tanrılarına veya bereket sağlayıcı kutsal güçlere, türetme uzvunun bir parçasının sunulması diye nitelendirirler işlemi. Sünnet törenleri sırasında evlenme törenleriyle benzerlik gösteren, bereket sağlama amacıyla girişildiği kanısını veren

---

<sup>190</sup> Vedia Emiroğlu, *Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi*, Ankara: 1972, s. 75.

birtakım işlemlerin bulunması bu görüşü destekleyecek niteliktedir. Müslüman-Türk geleneklerinde sünnet törenlerinin en belirgin yönü, çocuğun bir törenle İslâm topluluğuna katılmasını kanıtlamasıdır. Nitekim kendi dinini bırakıp Müslüman olan kişinin sünnet edilmesini ilk şart, bir çeşit yasa sayma inancı da işlemin bu anlamını belirtir.”<sup>191</sup>

Her ne kadar sünnet neredeyse herkesin riayet ettiği bir uygulama olsa da İslamiyet’in kutsal kitabında açıkça belirtilmemiş ve buyurulmamıştır. Yine de “İbrahim Peygamber’in bu husustaki şeriatına tâbi ol” ayeti genel bir kural olarak görülmektedir. Ayrıca bir örneğin dışında kalma korkusu da çok yaygındır. Toplumun bu konudaki hoşgörüsü ve bağışlaması yok denecek kadar azdır. Nitekim sünneti gecikenler veya sünnet olmayanlar toplum tarafından aşağılayıcı ve kınayıcı şekillerde eleştirilmektedir.<sup>192</sup> Balıkesir Manavları arasında da sünnet adeta farz şeklinde görülmektedir. Zamanı geldiğinde her erkek çocuğu sünnet edilir. Sünnet olayı hem Allah öyle buyurmuş diyerek hem çocuğun sonrasında büyüyüp serpildiğini ifade ederek hem de sağlıklı olduğu düşüncesiyle oldukça yaygındır.

## 2.1. Sünnet Yaşı/Dönemi

Sünnet çocuğunun yaşı ile ilgili yapılan derlemelerde net bir bilgi yoktur. Kesin olunması gereken bir yaş ifade edilmemiştir. Ancak ya çok küçükken yapılması ya da kendini bilip sonrasında hatırlayacak kadar olması inancı yaygındır.

Ahıska Türklerinde farklı olarak sünnet yapılması için belli bir yaş olmasa da Yahudilere benzemesin diye üç yaşında sünnet ettirmekten kaçınılır.<sup>193</sup>

Sünnet düğünlerinin yapılışı da günümüzde genellikle yaz aylarında okulların tatil edilmesiyle birlikte yapılmaktadır. Aileler sünnetlerinin gün tercihini de genellikle haftasonundan yana kullanmaktadır. Bunun sebebi de günümüz insanının genellikle aktif olarak iş yaşamının içinde olması ve misafir olarak da olsa işi olduğunda sünnet törenine iştirak edemeyeceğidir.

---

<sup>191</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s.159.

<sup>192</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s. 173-174.

<sup>193</sup> Işıl Altun, *age.*, 2003, s.179.



“Kendini ne zaman hazırlarsan o zaman sünnet yaparsın. Ama çok erken sünnet iyi olmuyor. Çocuk azıcık kendisini bilecek. Çok geç olduğunda da yine ayıp oluyor.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Dört, beş, altı, yedi yaşlarında sünnet yapılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Yedi, sekiz o yaşlarda yazın oluyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Çocuğu çok küçükken sünnet etmek iyi değildir. Dinimizce çocuk kendini bilince sünnet edilecek. Yoksa onu yaptırmanın bir hikmeti kalmaz.” (Halil İrkil-Bereketli)

“Şimdi çocuğu sünnet etmek için yaz tatilleri bekleniyor. Çocuk okula gittiği için mecbur bekliyorsun. Önceden her zaman yapılmış..” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

“Artık çocuklar daha bebekken sünnet ediliyor. Sonra anası çok zahmet çekiyor hemen sünnet edince sünnet düğününde çok rahat ediliyor.” (Havva Dede-Aktarma)

“Sünnet düğünleri artık haftasonları yapılıyor. Alemin işi gücü var. O günlerde yaparsan gelebilir. Yoksa gelemmez.” (Ebru Demirer-Çandır)

“İki tane oğlun varsa yaşa falan pek bakamazsın. Ayrı ayrı masraf yaptıktan sonra ikisinin ortasında sünneti yaparsın. Küçük için biraz erken, büyük için de biraz geç olsa da napacaksın? Hepsini bir seferde çıkarmak için mecbursun. Yoksa sünnet de masraflı iştir.” (Sadife Karakoç-Ovaköy)

## **2.2. Sünnet Hazırlıkları**

Sünnet töreni için hem mevlit okutup hem de kına gecesi, ahenk, yapılacağı için öncelikle gelecek konuklar davet edilir. Bu davet etme son yıllarda davetiye ile yapılırsa da köylerde ve özellikle eski dönemlerde tek tek çağırarak, okuntu vererek yapılır. Verilen okuntu bazen bir şeker, hatta eski dönemlerde cemiyet sahibinin evindeki elma, iğde, ceviz olabilmektedir.

Şimdi davetiye olsa da yine yakınlarla, akrabalara hem davetiye hem çember verilir. Bizde bir sünnet yapacak oldun mu iki yüz tane falan çember alırsın. Bu da

düğündeki hediye gibi değişik olur. Bir evdeki hem kıza hem geline hem büyüklere alınır. Sen ona alırsan o da kendi cemiyetinde sana alır. (Emine Korkmaz-Yakupköy)

Misafirleri davet etme sonrasında çocuğa sünnet yatağı hazırlanır. Bunun için de annenin arkadaşları ve akrabalar çağırılıp özel bir yatak hazırlanır. Sünnet sonrası çocuk bir dönem bu yatakta yatacaktır. Bu yatak için yatak örtüleri, çemberler annenin erkek evladı olduktan hemen sonra adeta kız çeyizi düzer gibi hazırladığı ürünlerdir. Sünnet yatağı hazırlamak da adeta sünnet töreni gibi eğlenceler eşliğinde geçer. Kalabalık bir kadın topluluğu hem yatağı süsler hem de yiyip içerek bunu bir eğlence haline getirirler.

Sünnet yatağı da hazırlandıktan sonra çocuğun kıyafetleri alınır. Bunun için önceden köylerde sadece beyaz takım elbise ve kesildikten sonra giysin diye uzun gömlek dikilirmiş. (Hayriye Yaşar-Cinge) Ancak günümüzde herkes hazır giyim tercih etmektedir.

Sünnet hazırlıkları Balıkesir Manavları arasında şöyle ifade edilmektedir:

“Sünnet yatağı hazırlanır. Yatak süslenir. Yazmalarla, kimi çiçekle süsler. Süslemeye şehirden kadın çağırılıyor. Onlar bir hafta önceden süslüyor.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Sünnet yatağına cibinlik takılır. Yatak çiçeklerle süslenir. Karyola örtüsü yayılır. Pike takımı yaptırılır.” (Gönül Bürcü- Ovaköy)

“Sünnet düğününden bir hafta kadar önce sünnet çocuğunun yatağı hazırlanır. Sünnet annesinin arkadaşları, akrabalar gelir ve çocuğun yatağını hazırlarlar. Sünnet annesi gelenlere ikramda bulunur. Ya sofra atar ya da pasta börek yapar.” (Emriye Topalak-Pamukçu)

“Davet edeceklerden çok yakının olanlara bohça gönderirsin. Erkeklerle gömlek, kadınlara donluk kumaş, çember koyarsın. Halin vaktin nasıl elverirse ona göre yollarsın. Onlar da sana getirirler.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

### **2.3. Sünnet Düğünü/Hayrı**

Sünnet hayrı günümüzde köyde bile olsa salonlarda yapılmakta önce mevlit sonra da ahenk adı verilen eğlence kısmı yapılmaktadır. Ancak geleneği devam

ettiren köylerde ve eski dönemde hemen her yerde sünnet uygulaması farklılıklar göstermektedir. Gece sünnetin ahenk kısmı yapılmakta, sabah mevlit okutulup yemek verilmektedir. Yemeğin sonrasında takı töreni yapılır. Çocuğun sünnet kesim işlemi de sabah yapılmaktadır.

Balıkesir Manavları arasında da görüldüğü gibi sünnet düğünleri birçok açıdan evlenme törenlerine benzer.<sup>194</sup> Sünnet düğünün ahenk kısmına bazen kına gecesi de denmektedir. Kına gecesine katılanlar ellerine kına yakabilir. Davetiye dağıtılırken düğündekine benzer şekilde okuntu verilmesi uygulamaları, sünnet düğünü ifadesi gibi pek çok ayrıntı evlenme törenleriyle aynıdır.

“Sünnet çocuğuna kına yakılır. Ama gelin kınası gibi de asker kınası gibi de değildir. Asker kınası serçe parmağına, gelin kınası tüm eline yakılır. Ama sünnet çocuğuna ilk üç parmağına yakılır. Başparmağı, işaret parmağı ve orta parmağa yakılır. Oradan ip bağlarsın ki kına dışarı taşmasın.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Sünnet kesimi yapılırken tekbir getirilir. Oda fazla kalabalık tutulmaz. Annesi, babası, dedeleri, kirvesi dayıları, amcaları gibi yakınları olur. Herkes tekbir getirirken sünnetçi de sünneti keser.” ( Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Köylerde sünnetlerde şehriyeli tavuklu nohutlu çorba, nohut yemeği, keşkek, hoşaf helva yapılır. Ama şimdi tirit de yapılıyor. Bütün köylü davet edilir. Sünnet günü çocuğun kirvesi olur. Tutuyorlar amcaları, dayıları. Yakınları tutuyor. Çocuk arabadan inmiyor. Gezip geliyor ya, o zaman hediye istiyor. Dedesi gelir, o gelir, bu gelir indin mi sana ne vereceğim dendi mi iniyor.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Çocuk sünneti olup kesilince hemen kalkar. Bir elmanın etrafı para ile sarılıp mendille bağlanır. Bunu aşağıda bekleyenlere atar.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Sünnet sabahı çocuk ata bindirilir. Sağdıçlarının evleri dolaştırılır. Orada sağdıçlık hediyesi olarak bir şeyler verilirdi. Gidilen her evde şerbet içilirdi.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

“Sünnette sabah mevlit bitip yemekler yendi mi çocuk bir sandalye üstüne dikiltilir. Üstüne bir kurdela takılır. Takı merasimi yapılır. Orada da ağzı laf yapan

---

<sup>194</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s.161.

biri durup kimin ne getirdiğini bağırarak herkese duyurur. Biri de yazar. Değişiğini oradan bilirsin. Sen de ona göre götürürsün.” (İsmail İrkil-Bereketli)

“Çocuk sünnet sabahı ata bindirilir. Atla köy içinde gezdilir.” (Ahmet akar-Kamçılı)

“Sünnet çocuğu sünnet sabahı gezdilir. Arabalar konvoy yapar. ocuğu eğer okulun etrafında gezdirirsen ocuk okumuş. Caminin etrafında gezdirirsen dinine düşkün olumuş. Evinin etrafında birkaç tur attırırsan evine bağlı olumuş.” (Halil İrkil-Bereketli)

“Sünnet düğününde sünnet anası mavi takım giyer. Kendi işlemeyi biliyorsa kendi işler. Bilmiyorsa sünnetten önce işletir. Sonra da o takımı saklar. Oğlu evlenirken gelinine verir.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

### 3. ASKERLİK

Vatani görevini yerine getirmek için askere giden gençler de hacca gider gibi merasimlerle gönderilip merasimler ile karşılanmaktadır. Öncesinde akrabaları tarafından yemek davetlerine katılıp, köy meydanında asker eğlencesi düzenlenir. Bu eğlencede kına yakılır. Geline yakılan kına gibi askere giden gence de kına yakılır. Asker geçirmesi esnasında da yine evden gelin çıkarırcasına tekbir ve dualarla evden çıkarılıp uğurlandığı görülmektedir.

“Askere gidecek olan büyüklerinin ellerini öper. Eline kına yakılır. Küçük parmağına illa kına yakılır bizde. Kurbanlık hayvana, geline bir de askere kına yanar illa ki bizde. Askere giden şehit oluverirse diye gitmeden kınası yakılır onun da.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Askere gidecekler köyde hepsi birer gün yemek verir. Orada muhabbetler edilir. En son toplu asker düğünü yapılır. Bir de askere giderken oğlanın boynuna emzik asılır. Ağlarsan em diye.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Askere gidenlere yemek verilir. Bayrakla, zurna ve davulla askere gönderilir.” (Burak Altan-Ovaköy)

“Askere gidenler tek tek yemeğe alınır. Bir akşam da hepsine topluca kına yakılır. Eğlence düzenlenir. Köy meydanından dualarla uğurlanırlar.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Askere hoca Kuran okuyarak gönderir.” (Hakkı Bodurcan-Akçaköy)

#### 4. Evlenme

Yaşamın üç mühim geçiş döneminden biri olan evlenme, bireylerin sosyal ve bireysel açıdan yeni bir hayata başlamasıdır. Dolayısıyla oldukça önemli olan bu kurum bireyin ailesinden ayrılışı, yeni bir hayata başlayışı, toplumda yaşadığı statü değişikliği gibi pek çok farklılaşmaya sebep olmaktadır.

Bu denli önemli olan evlilik pek çok pratiği de beraberinde getirmektedir. Evlilik öncesi kısmet açma pratiklerinden, düğünden sonra aylarca gidilen akraba yemeklerine kadar uzunca bir süreçte her toplumda farklılıklar gösterse de bu pratikler karşımıza çıkmaktadır. Bu pratiklerin tamamında amaç kurulan yuvanın mutlu ve uzun ömürlü olmasıdır.

Balıkesir Manavları da evliliği “Allah’ın emri” olarak görmektedir. “Allah’ın emri”ni yerine getirmek amacıyla yapılan evliliğe de büyük önem vermekte ve her aşamasındaki uygulamaları büyük bir titizlikle yerine getirmektedirler.

##### 4.1. Evlenme Biçimleri

Sedat Veyis Örnek evlenme biçimleri olarak “görücü usulü, kız kaçırma, oturakalma, dezmal kaçırması, beşik kertme, berder, kepir ve taygeldi”yi saymaktadır. Ancak büyük kentlerde tanışarak evlenmenin yaygınlığını arttırdığını da ifade etmektedir. Yine de evlilik biçimlerinin en yaygın olanı görücü usulü olduğunu eklemektedir.<sup>195</sup> Balıkesir Manavları arasında ise görücü usulü, kaçarak evlenme ve anlaşarak evlenme biçimleri göze çarpmaktadır.

Günümüzde her ne kadar gençlerin tanışıp anlaşması ile yapılan evlilikler yaygın olsa da bugün de dâhil olmak üzere yakın geçmişte büyük oranda görücü usulü evlilikler yapılmaktadır. Anlaşarak evlenmelerin de bir kısmı ailelerin aracı olması sonucu kız ve erkeğin görüşüp evlenmeleri ile gerçekleşmektedir. Esasında bugün yaşananın görücü usulünün modern şekli olduğunu söylemek de mümkündür.

---

<sup>195</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s. 185-189.

Önceden ailelerin beğendiği adaylar birbirlerini ilk kez evde görürlerken günümüzde telefon vasıtasıyla önceden iletişime geçmektedirler.

“Çok evlilikler kızla oğlan birbirini tanımadan yapılır. Aracıların tavsiyesiyle olurdu.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Önceden bir aile oğlu için bir kızı beğendi mi öncelikle kadınlar görücüye giderdi. Anne onaylarsa adamlar giderdi. Kızla oğlan da birbirlerini hep istemedi görürlerdi. Nerede şimdiki gibi rahat görüşüp konuşmak? Ama aynı köyden zaten kızla oğlan birbirini tanır. Ama yine de önceden sevip de isteme değildir. Sadece birbirini biliyordur.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

Kaçarak evlenme Balıkesir Manavları arasında iki şekilde karşımıza çıkar. Birinde kızla erkek kendi istekleriyle, aileler izin vermediği için kaçmaktadır. İkincisinde ise erkek, arkadaşlarını da toplayarak kızı zorla kaçırmaktadır. Zorla kaçırma hadisesinde eski dönemlerde kızın namusuna hanel geldi düşüncesiyle kız tarafı mecbur kaldıklarını düşünmekte ve kızlarını o kişi ile evlendirmektedir. Ancak zaman ilerledikçe bilinçlenen aileler ne olursa olsun kızlarına sahip çıkmış ve dolayısıyla bu tür kız kaçırma olayları azalmıştır.

Kız eğer gönüllü kaçırsa da bazen yıllar süren dargınlıklar yaşanabilmekte bazen de torunun olmasıyla birlikte küslük sona erdirilmektedir. Kız kaçırmanın yaygın bir sebebi de erkek tarafının ekonomik olarak güçsüz olması ve kız tarafının isteklerine maruz kalmamak için kızı kaçırmasıdır.

Hakaslar'da da evlenmeler kaçırılarak yapılmaktadır. Kız ve erkek kaçtıktan sonra kızın babası peşlerinden gitmektedir. Erkeğin ailesi de onları karşılayarak suçlu olduklarını, hırsızlık yaptıklarını ifade etmektedir. “Sizin çocuğunuz bizim çocuğumuzdur. Başımız da size aittir.” demektedirler. Kız razı olduktan sonra başlık parası konuşulup kararlaştırılıp bu para da kızın çeyizine katkıda bulunmaktadır.<sup>196</sup>

“Oğlan birini istedi. Kız onu sevmedi, istemedi. Oğlan arkadaşlarını toplar, kızı kaçıtır. Kalabalık olur kaçırılanlar. Kızı zorla götürürler. Bu çok olur bizim

---

<sup>196</sup> Yakup Deliömeroğlu, “Hakasların Geleneksel Kültürlerine Dair Bir İnceleme”, *Milli Folklor*, Cilt:5, Yıl:9, Sayı:33, Bahar, 1997, s.47.

köyde. Önceden kız kaçırıldıktan sonra mecbur kabul ederdi. Ama çok inat oldu mu etmeyenler de çıkardı.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Kaçmak hiç iyi değildir. ‘Kaçana yamalı yatak.’ derler. Ondan kaçmamak lazımdır. Kaçtın mı hem ananın babanın boynunu bükük bırakırsın hem de dul karı evlendirir gibi olur. Hiçbir istediğin yapılmaz.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Bizim köyde bir oğlan bir kızını beğendi de kız istemedi mi oğlan kalabalık bir şekilde arkadaşlarını toplar. Kızı kaçıtır. Suyu çıkan, hayvana çıkan kızını gözlerler. Oradan kaçıtır. Kız da mecbur razı gelirmiş önceden. Ama şimdilerde yok. Tek tük olsa da kızlar kabul etmemekte kaçırılsa da eninde sonunda evlenmeden anasına babasına dönmektedirler.” (Ebru Demirer-Çandır)

Ayrıca Balıkesir Manavları arasında genellikle aile dışından evlilikle karşılaşmıştır. Ancak nadir de olsa akraba evliliği yapıldığı görülmektedir. Örneğin Bereketli köyü akraba evliliğinin yaygın olduğu bir köydür. Işıl Altun’a göre akraba evliliğinin, kardeş çocuklarının evliliğinin eskiden çok yaygın olmasının sebebi yerin yurdun yabancıya gitmemesi ve tanıdık iki ailenin dönürlüğünün kolay olacağı düşüncesidir. Ancak akraba evliliklerinden doğan çocukların sakat olacağı bilinci yaygınlaştıkça bu tür evlilikten sakınıldığını ifade etmektedir.<sup>197</sup> Dede Korkut Hikâyelerindeki Oğuz Türkleri’nde de ideal evlilik dayı kızını-hala oğlu şeklindedir. Baba soyu sistemine göre dışarı gelin verilen halaların çocukları başka soydan kabul edilmekte ve dış evlik olarak görülmektedir.<sup>198</sup>

“Bizde herkes birbirine dayı der. Herkes birbirine akrabadır. Amca çocukları dayı, hala çocukları genelde evlendirilir. Huyunu suyunu bilmediğimiz insanlarla uğraşacağımıza kendi insanımızla uğraşalım der herkes.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

“Önceden akrabalar birbirinden çok alır verirmiş. Büyüklelerimiz öyle anlatırdı. Ama bizim zamanımızda bu pek kalmadı.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

---

<sup>197</sup> Işıl Altun, *age.*, 2003, s. 202.

<sup>198</sup> Serpil Altunpek, “Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara: 2001, s.20.



## 4.2. Evlilik Yaşı

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağını belirleyen bazı ölçütler vardır. Bunların başında buluğa erme gelir. On dört-on beş yaşlarında başlayan buluş çağında annelik ve babalık için gereken biyolojik ve sosyo-kültürel kişiliklerini geliştiren önemli belirtiler yaşanır. Böylece kızlar da erkekler de üyesi bulunduğu ailenin ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerine katılırlar.<sup>199</sup> Balıkesir Manavları arasındaki “satımı gelmek” deyimini de kızların ailede kimliğinin şekillenmesi ve gerekli özellikleri göstermesinin bir ifadesidir. Kızlar bu dönemde ev işlerine yardım edip misafir ağırlama gibi özellikleri taşımaya başlarlar.

Erkeklerin evlenmeleri için ise günümüzde askerliğini yapıp işe girmiş olması şartı aranırken eski dönemlerde askere gitmeden önce çocuk sahibi oldukları ifade edilmiştir.

“Evvelleri biz on beş yaşında evlenirdik. Ama şimdi daha geç evleniyorlar. Önceden yirmi beş yaşına geldin mi evde kaldın derlerdi. Şimdi yirmi beşte ancak evleniyorlar. Ama eğer kızla oğlan okumadıysa yine erken evlenenler de var.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Biz erken evlendik. Gözümüz açılmadan gittik. Ben on üç yaşındaydım. Ama şimdikiler öyle yapmıyor. Ama bu sefer de çocuklarının mürüvvetlerini göremiyorlar. Biz torunlarımızın düğünlerini bile gördük çok şükür. Bizimki erkendi ama şimdikilerin de çok geç.” (Fadime İrkil-Bereketli)

“Bizde önceden otuz yaşına geldi mi bir kız veya oğlan asla evlenemezdi. Onu bir daha kimse almazdı. Şimdi yavaş yavaş değişse de yine tek tüktür. Önceden kız ilkokulu bitirince sözlenirdi. On iki yaşlarında sözlerlerdi. Ama düğün hemen olmazdı. Yedi sekiz yıl sözlü kalırdı. Adı konsun, adı belli olsun diye yapılırdı.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

“Kızın sandalyeye oturduğunda ayakları yere değiyorsa evlilik zamanı gelmiş demektir.” (Zeki Yaşar-Cinge)

---

<sup>199</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.189.

“Kız eğer yemek yapmaya, misafirlerin önüne yiyecek içecek çıkarmaya başlarsa bunun satımı gelmiş derler.” ( Çiğdem Serbay-Bereketli)

Evlenecek gençler arasında genellikle erkeğin kızdan büyük olması daha makbul görülür. Bu büyüklük eğer dört beş yaşı aşarsa o zaman nadir de olsa tepki çekebilmektedir. Ancak yine de yaşça büyük bir erkekle evlilik yapmanın kadın için daha iyi olacağı şu atasözünde de açıkça ifade edilmiştir: “Var yiğidin kartına, otur gönül tahtına.” (Bahriye İrkil-Cinge) Kızın erkekten büyük olması ise pek tercih edilen bir durum değildir. Bununla ilgili bir inanış da kaynak şahıslarımız tarafından şöyle açıklanmıştır. “Kız oğlandan büyük olursa zengin olurlarmış.” (Ayşe Işıktaş-Kırmızılar)

### 4.3. Kısmet Açma

Evlilik yaşına geldiği halde hala evlenemeyen gençlerin kısmetlerinin bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu bölümde önce kısmeti bağladığı düşünülen pratiklere sonrasında da kısmeti açma pratiklerine yer verilecektir. Burada yer verilen pratiklere kızın kendisi başvurabileceği gibi yakınları tarafından da başvurulabilmektedir.

Kısmet açmak için uygulanan bazı pratikler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: türbelere gidilmesi, duada bulunulması, türbelere el yüz sürmek, adaklar adamak, türbelerden toprak almak, hocalara gidip okutmak, tekkelere gitmek vb.<sup>200</sup>

Balıkesir Manavları arasında görülen kısmeti kapattığına inanılan pratikler şunlardır:

“Açık bir kilide dua sarılıp da kapatılırsa o kişinin de kısmeti kapatılır.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Birinin üstünde bir şeyi dikilirken- çorabı, kazağı falan- konuşursa kısmeti bağlanır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kuran okunan yerde eller bağlanırsa, ayak ayak üstüne atılırsa kısmet bağlanır.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

---

<sup>200</sup> Yaşar Kalafat, *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara: 1996, s.13.

“Kapının önünde oturan kapıda kalır. Evlenemez.” (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

“Ezan okunurken iş yaparsan kısmetin bağlanır. Hemen elindeki işi bırakacaksın.” (Emel Çakar-Kesirven)

Kısmeti kapalı olduğuna inanılan kişilerin kısmetini açmak için gerçekleştirilen pratikler de şunlardır:

“Evlilik yaşı gelenler evlenemezse nasip açtırılır. Benim dedem Kuran’ın üstünde kilit açtırdı. Duası vardı. Kilide okurdu. O kilit nasip açılacaksa dönermiş Kuran’ın üstünde.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Evvelden gelinler kafalarına gelin teli takarlardı. Gümüş gibi incecik teldi onlar. Bekâr kızlar da oradan gelin teli çekerlerdi. Ne kadar kısa çekip saklarsam o kadar çabuk evleneceğim diye en kisasını çekmeye çalışırdık.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Kısmet kapalıysa cumayla sala arasında kafasının üstünde üç kere kilit açarsın. Kapatırsın açarsın. Açarken de dua okursun.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Kısmet açmak için hocalara gidilir. Hacıya gidenlere ısmarlanır. Arafat’a çıkınca diliyorsun. ” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Kısmet açmak için evden seccade alıp camiye götürüyorsun. Seccadeyi camiye terlemesine yayıyorsun. Cuma namazına gelen biri eğer o seccadeyi haberi olmadan düzeltip de üstünde namaz kılsa kısmetin açılmış oluyor.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Kısmeti açmak için cumayla sala arasında başının üstünde kilit açılır. Oradakilerden biri ne yapıyorsun, der. Kilidi açan kişi de kısmet açıyorum der. Bu üç kere yapılır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kısmet açılсын diye nişanda kurdela yutulur. Yutmadan önce dua okunur. Ama bu kurdelanın küçücük olması lazımmiş. Çünkü uzun yutarsan uzun zamanda evlenirmişsin. Kısa yutarsan tez zamanda evlenirsin.” ( Ebru Demirer-Çandır)

Kilit açma ile günlük hayatta kullanılan bir gereçle kutsal bir gün ve dinsel bir çağrının güçleri birleştirilip emele kavuşma denenmektedir. Bir yandan anahtarın

açıcı fonksiyonu ile temas edilip öte yandan her istenenin gerçekleştiği kutsal bir gün seçilerek yüksek bir kudret elde edilmeye çalışılır.<sup>201</sup> Bu uygulama bazen bizzat gencin kendisi tarafından yapılırken bazen de cuma namazından çıkan birine yaptırılır. Böylece o kudretten de faydalanılmış olunur. Kilit açmanın tam tersi uygulama da yukarıda ifade edildiği gibi kısmet kapamaya sebep olmaktadır.

Nişan kurdelaşı yutma veya gelin teli çekip saklama uygulamaları da temas ilkesi çerçevesinde gerçekleşen uygulamalardır. Kurdelaşı yudulan veya gelin teli çekilen kişinin o vasfının temas yoluyla kendilerine geçeceğine inanmaktadırlar.

Camiye ters konan seccadenin habersizce çevrilmesi pratiğinde ise ters giden evlilik işinin düzgün hale getirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Kapanan kısmet tekrar açılır ve düz hale gelir. Ancak özellikle camide olması, üzerinde namaz kılınması da uygulamanın gücünü arttırmak adına yapılan uygulamalardır.

#### **4.4. Evliliğin Beyanı**

Evlenmek isteyen gençler evlilik isteklerini hem sevdikleri kişiye hem de ailelerine bildirmek zorundadırlar. Günümüzde bu durum her ne kadar rahatça gerçekleşse de eski dönemlerde daha kapalı bir aile yapısı bulunan Manavlar bunu rahatça açıklayamamış ve farklı yollara başvurmuşlardır.

Genç kız ve erkeklerin birlikte vakit geçirme olanakları pek fazla olmadığından eski dönemlerde daha çok çeşme başları, bayramlar, Hıdırellez ve düğünler gençlerin birbirlerini sevdiklerini ortaya koymak için bulunmaz fırsatlar olarak görülmüştür.

“Bir kız beğenildiği zaman gündüz vakti gözüne ayna tutulurdu. Kız da aynanın tutulduğu yere bakıp anlardı. Kınalar önceden gündüz olurdu. O zaman tutarlardı. Her gencin cebinde yuvarlak ayna olurdu mutlaka. O kıza ayna tutulduktan sonra herkes o kıza talip çıktığını bilir. Artık kimse o kıza bakmaz.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

“Önceden oğlanlar orak tarlasına dolardı. Biz türkü, mani söyledik orada anlaşırdık. Mektupları da taş altına koyardık, sevgililer gider mektupları oradan

---

<sup>201</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s.78.

alırlar. Su doldurmaya gittiğimizde de göremezsek sevdiğimizi suları dökerdik. Tekrar su doldurmaya giderdik görmek için.” (Fatma Eren-Kesirven)

“Önceden pedrik işlerdik. Pedrik işlemede kadınlarla kızlar bir tarafta, oğlanlarla adamlar bir tarafta olurdu. Ama seslerimiz duyulurdu. Bir kızlar mani atardı bir oğlanlar. Sevdiği kız mani attı mı diğer taraftan oğlan da bir of çekip maniye başlardı.” (Fadime İrki-Bereketli)

Kendileri sevdikleri kişiyle yukarıda belirtildiği gibi farklı yollarla görüşüp anlaşılan gençler sıra aileye durumu açmaya geldiğinde de bazı sembolik anlatımlara başvurmaktadır. Bu semboller de ait oldukları toplum tarafından gayet iyi bilindiği için gençlerin evlenme zamanlarının geldiği aileleri hemen anlaşılmalıdır.

“Bizim köyde evlenme çağı gelen oğlanlar evlenmek istediklerini babalarına çeşitli yollarla anlatırlarmış. Bazısı aynayı alıp babasının karşısına oturup süslenirmiş. Bu evlenmek istiyorum demek. Bazıları da babalarının ayakkabılarını merdivene çivilemiş.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

“Erkekler evlenmek istediği zaman babalarının ayakkabılarının ökçesine çivi çakarlarmış.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

Her iki taraf da gençlerin evlenme isteğini öğrendikten sonra -isteme olayı henüz olmasa da- aileler bunu ait oldukları topluluğa bildirmek zorundadır. Bunun da en basit yolu yine düğünlerdir:

“Kız bir düğünde, dernekte oynarken oğlanın anası kalkıp caba yapar. Parayı çevirir ve isteyeceği kızın eline verir. Böylece köyde herkes o ailenin o kızı isteyeceğini anlamış olur. Bir daha da kimse kıza talip çıkmaz.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Oğlan bir kızı seviyorsa düğünlerde hemen gidip onun başında caba yaparsın. O zaman herkes de o kızın senin gelin kızın olduğunu anlar. Kızı istedikten sonra da bir düğünde oynarken kafasının üstünden şekerle bozuk para atarsın.” (Fadime İrki-Pamukçu)

Düğünlerde istenilen veya dünür gidilecek kızın başında caba çevirmek olarak ifade edilen gelenek Türklerde oldukça yaygın olarak görülen saç geleneğidir. “Düğünlerde damat tarafından gelinin başına serpilmesi gelenek haline gelmiş olan

para, buğday, çiçek, kuruyemiş gibi şeyler.”<sup>202</sup> Bu durum eskiden yabancı aile veya soya mensup bir kızın, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi amacıyla yapılmaktadır.<sup>203</sup> İstenen kızın tüm köy halkına ilanı için saçya başvurulması da açık bir şekilde bu geleneğin devamı niteliğindedir.

#### 4.5. Evlilik Aşamaları

##### 4.5.1. Eş Seçimi

“Yüzü güzele doyulur da huyu güzele doyulmaz.” (Hayriye Yaşar-Cinge) şeklinde ifade edilen atasözünde de görüldüğü gibi asıl olan evlenilecek kişinin güzel veya yakışıklı olması değildir. Güzel huylu, güzel ahlaklı olmasıdır.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek, Kan Turalı ile Selcen Hatun’un evliliklerine bakıldığında birbirleriyle savaşarak, kahramanlık göstererek eş seçtikleri görülmektedir. Yani eş seçiminde temel özellik kahramanlık olarak görülmektedir. Kan Turalı, babasına istediği eşi şöyle tarif etmektedir: “Ben yerimden doğrulmadan o kalkmış, ayağa dikilmiş olmalı, ben Karakoç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış, bana baş getirmiş olmalı.”<sup>204</sup> Görüldüğü gibi sayılan özellikler tamamen kahraman bir gence ait olabilecek özelliklerdir.

Kutadgu Bilig’de ise evlenirken çok dikkatli olunması gerektiği ifade edilir. İyi bir kız, soyu soppu belli, iyi bir Müslüman, iyi bir aileye mensup, hayâ sahibi ve temizdir. Erkek yüzü görmemiş, kız olacak ve kocasını sevecektir. Erkek kendinden aşağı bir kızla evlenmelidir.<sup>205</sup>

Balıkesir Manavlarında da genel yaklaşım evlenilecek kişinin iyi huylu olması, kızsız becerikli erkekse ekonomik olarak geçimini sağlayabilecek durumda olması yani “elinin ekmek tutması” (Alime Aslantekin-Bereketli) önemlidir. Ayrıca

---

<sup>202</sup> Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: I, İstanbul: 1993, s. 77.

<sup>203</sup> Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: 1995, s. 167.

<sup>204</sup> Orhan Şaik Gökyay, *Dede Korkut Hikayeleri*, İstanbul: 1976, s. 133.

<sup>205</sup> Umay Günay, “İslami Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi”, *Milli Folklor*. Cilt:6, Yıl:12, Sayı:46. Yaz 2000, s. 6-7.

ailelerin uyumlu olması da son derece önemli bir kıstastır. Evlenecek gençler de güzellik, ekonomik düzey, huy gibi açılardan birbirlerine uygun olmalıdır. Bu durum da “Pekmez ekmeğe yapışmalı.” (Hayriye Yaşar-Cinge) şeklinde ifade edilmektedir.

Balıkesir Manavları arasında eş seçiminde aranan özellikler şöyle ifade edilmektedir:

“Evleneceğin adamın eli ekmek tutacak. Seni namerde muhtaç etmeyecek. Yoksa yokluk kapıdan girdi mi mutluluk pencereden uçup gidermiş.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

“ Herkes münasibiyle evlenecek. Çirkin birine güzel, güzele çirkin olmaz. Fakire zengin, zengine fakir de olmaz. Pekmez ekmeğe yapışmalı bir kere.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Kimse kötüyle evlenmek istemez. Hem ne demişler. Bir âlime bir zâlim, bir zâlime bir âlim gerekirmiş. Kötüyse de sen iyi biriyle evlendireceksin ki o iyi olsun. Onu çekip çevirsin. Yoksa savruk birine savruk denk gelirse evin yolunu bulamazlar. Tembele bir de tembel gelirse yokluktan geçinemezler. Zaten Allah da ona göre denk getirir. Allah dağına göre kar verir.” (Hafize Atsız-Kesirven)

Bu bölümde özellikle dikkat çeken nokta hemen herkesin ifadelerinde atasözlerine yer vermeleridir. Toplumun yazısız kuralları biçiminde olan atasözleri eş seçiminde başvurulan temel kaynaklardandır.

#### **4.5.2. Kız Görme/Kız İsteme/Çevre Alma**

Erkeğin aile üyeleri akraba ve komşulardan seçilen birkaç kadının beğenilen kızın evine ziyarete gitmeleri, kızı görüp niyetlerini açığa vurmaları görücülüğün kız bakma aşamasını oluşturur.<sup>206</sup>

Oğlanın annesinin görüp beğendiği veya birilerinin aracı olduğu ya da oğlanın bizzat görüp beğendiği kıza “dünürçü çıkılır.” Bir kıza dünür çıkmak veya dünürçü çıkmak birkaç aşamada gerçekleşmektedir. Öncelikle oğlanın annesi, kızın evine birkaç yakınına da alarak genellikle sabah saatlerinde habersizce gider. Sonra

---

<sup>206</sup> Mahmut Tezcan, *Türk Ailesi Antropolojisi*, Ankara: 2000, s.37.

bu gidişini her iki taraf için de olumlu olursa oğlan da alınarak bir kez daha görülmeye gidilir. En sonuncu seferde kız istenir. Kaynak şahısların hemen hepsi bir kızın bir seferde verilmeyeceğini, bunun ayıp olacağını ifade etmişlerdir. Hatta bu durum atasözlerine bile şöyle yansımıştır: “ Bir ağaç bir baltada devrilmez.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Bu dönemde kız tarafı kendini sürekli naza çeker. Bu durum da kaynak şahıslarımızın hepsinde ifade edilen bir durumdur. Balıkesir Manavlarındaki anlayışa göre “Oğlan evi alana kadar, kız evi ölene kadar yalvarır.” (Hayriye Yaşar-Cinge) Çünkü eski dönemlerde genellikle erkek egemen bir toplum olan Manavlar, oğlan evinin isterlerse düğünden sonra kızını ailesiyle görüştürmeyeceğinden endişe etmektedirler. Bu yüzden kız evi sürekli olarak yalvaracak, kızlarıyla görüşmek için oğlan evinin gönlünü hoş tutmak zorunda kalacaktır. Dolayısıyla isteme döneminde de kız evi kendini naza çekmektedir.

Araştırma bölgesinde kaynak şahıslar kız isteme geleneklerini şöyle ifade etmektedirler:

“Kız istemeye oğlanın büyükleri gider. Amcası, dedesi gider. Kızla erkek eskiden görüştürülmezdi. Dünürücü de birkaç kere gider. Bir kerede evet denmez.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kız isteme önceden büyükler gidiyor. Oğlanla kız anlaşılıyor. Arkadan bohçalar gidiyor, çiçekler gidiyor. El öpmesi oluyor.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Kız istemede önceden başlık istenirdi. O başlık konuşulurdu istemede. Başlık verilmeden nüfus cüzdanı verilmezdi oğlan evine. Kızın babası da o başlıkla kızının çeyizini yapardı.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Kız isteme perşembe günü olur.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Kız istemeye giderken tatlı bir şeyler alırsın. Tatlı yiyelim tatlı konuşalım diye. Kahveleri içtikten sonra da Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızını istersin. Onlar da bir kere de vermez. Bir düşünelim der. Sonra bir daha gidersin uygun oldukları zaman. Verince hemen kızla oğlan ailelerin ellerini öper. Kız evi de oğlan evine kızını verdiği için dair bir mendil, havlu gibi bir şeyler verirler.” (Hüseyin Uğur-Turplu)



“Kız evi kızı vereceği seferde bir küçük bohça hazırlar. İçine mendil, çorap, havlu koyarlar. Kızın yengesi oğlanın anasına bunları verir. Süslü bohçayı alan kayna da kızın yengesine bahşış olarak para verir.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

“Dünürücü birkaç kere gittiğinde evet denirse kız evi kırmızı pullu mendil verirdi eskiden. O söz kestilik mendili verirken dünür gelenlere akşam geri giderken kızın verildiği anlaşılıyor. Bizim gençliğimizde mendil işlenip verildi. Şimdiyse süslü tepeşilerde bir şeyler veriliyor. Söz kesildikten sonra da akrabaların ilk düğününde oynarken oyun durdurulur. Oğlan evinin kayınvalidesi bir bohça yazma getirir. Kızın başına yazma atılır. O kızın onların gelin kızı olduğu oradan belli olur.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kız istemeye evin büyükleri giderler önce. Giderken havluya üç yüz- beş yüz milyon para koyarlar. Çörek otu atarlar. Kız evine götürüp giderler. Kız evi de çok güzel “çevre” yapar. O çevreyi kokular, süsler. Bohça arasında getirirler. Oğlan evine verilir o. O bohçaya sim dökülür, en ağırından esans dökülür. Çevre gelirken o koku koca köyü alır. Damat o bohçayı koklarken biri bir vurur her yer sim olur. Damat tek tek herkese koklatır onu.” (Hafize Atsız-Kesirven)

Mendil alma geleneği Bursa'nın Şehitler Köyü'nde de karşımıza çıkmaktadır. Ancak orada kız isteme uygulaması Balıkesir Manavlarına göre biraz farklı gerçekleşmektedir. Hülya Taş'ın aktardığına göre bir Alevi köyü olan Şehitler Köyü'nde kız isteme şu şekilde gerçekleşmektedir: “ Oğlanın babası ile kızın babası bir halının üzerinde edep ve erkâna uygun otururlar. Oğlanın babası kızı şöyle ister:

Allah'ın emri, Peygamberin kavli, İmam Cafr-i Sadık Hazretlerinin içtihadı üzerine ve hazır bulunan cemaatin şahadetiyle kızınız ..., oğlumuz ... eş olarak istemeye geldik, diye üç kez tekrar eder.

Kızın babası da Allah'ın emri başımızın tacıdır. Allah'ın emri, Peygamberin kavli, İmam Cafr-i Sadık Hazretlerinin içtihadı üzerine ve hazır bulunan cemaatin şahadetiyle kızınız ..., oğlumuz ... eş olarak verdim. Allah hayırlı eylesin diyerek cevaplar ve bunu üç kez tekrarlar.

Bu arada yalnız kızın ve oğlanın babasına kahve ikram edilir. İki baba kahvelerini yarım içerek birbirlerine ikram ederler. Kahveyi değiştirerek içme kızın verildiği anlamına gelir.

Bu gelişte oğlan evi kız evinden mendil alır. Mendili bir kişi damada götürerek karşılığında bahşış alır.”<sup>207</sup> Balıkesir’e oldukça yakın olan bir il olan Bursa Alevilerinde, görüldüğü gibi kız isteme gelenekleri farklılıklar göstermektedir. Ancak kızın verildiğinin nişanesi olarak verilen mendil uygulaması orada da aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Balıkesir Manavları arasında genellikle kız isteme esnasında bir bohça veya mendil oğlan evine kızı vermenin nişanesi olarak verilir. Ancak Kesirven köyünde bu durum adeta tören havasında yapılmaktadır. Çevre adı verilen bu mendil hazırlanıp süslenir. Ve damat tüm köyde o çevreyi koklatarak kızı aldığını duyurur.

Sinop’ta da kız evi kızı vermektan yana iseler oğlan evine “damak” adı verilen motiflerle süslenerek örülen bir çorabı gönderirlermiş.<sup>208</sup> Bu uygulama da eşyalara verilen sembolik özelliklerle ilgilidir.

#### 4.5.3. Söz Kesimi

“Söz kesimi”, dünürçülük yani kız istemeden sonra gelmektedir. Dünürçülük ile anlaşılan aileler bu anlaşmayı daha geniş daha geniş bir çağrılı huzurunda iyice pekiştirirler. Buna “söz kesimi” veya “söz kesme” denir.<sup>209</sup> Kız istemede kız verildikten sonra bu durum aile geneline duyurulmak için nişandan önce küçük bir tören ile söz kesti yapılmaktadır.

Balıkesir Manavları arasındaki söz kesti adetleri şu şekildedir:

---

<sup>207</sup> Hülya Taş, “Bir Alevi Köyü: Bursa Şehitler Köyü’nde Evlenme Törenleri”, *Milli Folklor*, Yıl: 20, Sayı: 80, 2008, s. 53-63.

<sup>208</sup> İsmail Örtürk, “Evlilikte Çeyiz Hazırlamanın ve Çeyiz Çerçevesinde Oluşan Toplumsal Kuralların Tekstil El Sanatlarının Yaşamasında Etkisi”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. Ankara: 1983, s.166.

<sup>209</sup> Sedat Veyis Örnek, *age*, 2000, s. 191.

“Bizde söz kestide illa üç metre basma, üç çember, havlu, çorap illa kız evine gider. Eli boş gidilmez söz kestiye. Gelen eşyaları kız evi de oğlan evi de serer. Bohça görmeye gelir konu komşu da.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Söz kesiminde herkes birbirine bohça hazırlar. Önceden bohçaya bir dokuma gömlek bir çorap, iç çamaşırı konurdu. Başka bir şey olmazdı söz bohçasında. Bohçalar verilince de yüzükler takılır. Hoca dua okur.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Söz kestiye giderken bohça yapılır. Bohçanın içine kıza pijama, terlik, yazma, havlu, çorap, basma konulur. Bohçanın içine çörek otu sepilir. Bozuk para atılır. Bereketli olsun diye atılır bunlar. Oğlana da havlu, çorap, pijama konulur. Oğlan evi gelirken bohçalarını getirir. Ama bu bohçalar nişan bohçası gibi olmaz. Küçük olur. Oğlan evi bohçasını yüksek bir yere koyar. Orada kızın yengesi tek tek gelen bohçaları açar. Neler olduğunu bağırarak söyler. Oraya güzelce yayar. Giderken de oğlan evine kız evinin bohçaları verilir.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Kız evinde kimi mevlitli yapar kimi kaset çalar. Ama büyük sazcı gelmez sözde. Küçük ahenk olur.” (Emel Çakar-Kesirven)

“Oğlan evi ve kız evi söz kesti için öncelikle alışverişe çıkar. Kıza ve oğlana bir kat giysi alırlar. Kız evi oğlana, oğlan evi kıza söz yüzüğü alırlar. Oğlan evi bir de söz bileziği alır. Söz için pek bir altın alınmaz. Yüzükleri hoca duayla takar ve kurdelayı keser. Kesmeden önce de makas kesmiyor diye bağırır. Oğlanın akrabaları gelip tek tek hocaya para verirler. Evlenecek gençler de kurdeladan kesip yutarlar.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Sözde sade oğlan evi takı takar. Takılanlar da kıza kalır. Kız onunla çeyizine bir şeyler alır. Elektrik süpürgesi, ütü falan küçük bir eksikliğini tamamlamış olur.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

#### 4.5.4. Başlık Parası/Süt Parası

“Bedel”, “kalın”, “ağırlık” olarak da bilinen başlık evlenecek erkeğin ya da ailesinin kızın babasına verdiği nakit para ve eşyadır.<sup>210</sup> Orhan Türkdoğan’a göre başlıkta gizli olarak kadını erkek karşısında güçlü kılma vardır. Kadın aleyhine bozulan haklar başlık yoluyla uyuma ulaşır. Ataerkil toplumlarda başlık geleneğinin zorlayıcı olması kadının erkeğe karşı itibar sahibi olmasını sağlar.<sup>211</sup>

Ayrıca Türkdoğan yine aynı eserinde başlığın kızın ailesinden ayrılmasıyla kaybolan işgücünü karşılama ve kadın durumunu, evliliğin devamını güven altına alma fonksiyonundan da bahsetmiştir.<sup>212</sup>

Bazıları tarafından başlık günümüzde, kadının bir mal gibi satışı olarak yorumlanmaktadır. Ancak 19. yüzyılda Orta Asya Türk boyları arasında araştırma yapan bilim adamlarının görüşlerine göre Türklerde kadın bir eşya ya da mal değildir. Bunun için ödenen kalım bir gelinin fiyatı olamaz. Kadın evlilik hayatında bir köle değildir. 19. yüzyılda Orta Asya Türkmenleri arasında yaşamış olan Prof. Karutz’a göre kalım anlaşması karşılıklı bir akiddir. Çocukların işlerini yoluna koyabilmeleri için yapılan bir yardımdır.<sup>213</sup>

Balıkesir Manavları arasında da başlık veya süt parası olarak tabir edilip kızın annesine ödenen para kızın çeyizinin yapılması için kullanılmaktadır. Günümüzde ise bu uygulama tamamen ortadan kalkmıştır.

“Bizim başlık parası gibi değildir de adettir. Oğlan evi kızı istemeye giderken havlunun içine çörek otuyla para koyarlar. Şimdi bir milyar olmuş o para. O kız evine götürülür.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Evlenirken kız evine başlık ve süt parası verilir.” (Selma Demirkesen-Ovaköy)

---

<sup>210</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.201.

<sup>211</sup> Orhan Türkdoğan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, *I. Uluslararası Türk Folklor Bildirileri*, Cilt: 5 (Gelenek- Görenek ve İnançlar), Ankara, 1976, s.331.

<sup>212</sup> Orhan Türkdoğan, *age.*, 1976, s.322.

<sup>213</sup> Bahaddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Ankara: 1979, s. 178.

“Kız istemede önceden başlık istenirdi. O başlık konuşulurdu istemede. Başlık verilmeden nüfus cüzdanı verilmezdi oğlan evine. Kızın babası da o başlıkla kızının çeyizini yapardı.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

#### 4.5.5. Nişan/Heybe/Küfe

Araştırma alanımızda sözden sonra daha kapsamlı bir tören daha yapılmaktadır. Bu törene nişan bazen de heybe adı verilmektedir. Nişanın ne zaman yapılacağı ise yöreden yöreye değişmektedir. Bazıları düğünden birkaç gün önce yaparken bazıları söz ile düğün arasında yapmaktadır.

Bu törende tüm eş dost, akraba çağrılmaktadır. Gelenlerin hediyeler getirmesi de son derece yaygın bir gelenektir. Adeta düğünde takı takma töreni gibi nişanda da “küfe” adı verilen bir tören yapılmaktadır. Bazı yerlerde de küfe yerine, gelinin bahçesine bir urgan serilip “urgan serme” adlı tören yapılmaktadır. Bu törende gelen konuklar yeni evli çift için hediyeler getirmektedir. Yorgan, yastık, tabak, tencere vs. bir evin ihtiyacı olabilecek pek çok şey bu törende geline hediye edilir. Dolayısıyla araştırma bölgemizde nişan törenleri kızın çeyizine büyük katkı sağlama fonksiyonundadır.

Balıkesir Manavları arasında nişan törenini kız evi yapmaktadır. Tüm masraflar kız evine aittir. Erkek tarafı onların nişanı nasıl yapacaklarına, nerede yapacaklarına karışamaz. Sadece belirtilen günde oraya tüm yakınlarını da alarak giderler.

Kaynak şahıslarımızın belirttiği nişan gelenekleri şöyledir:

“Bizim köyde eskiden nişan, evimizin bahçeleri oluyor ya orada olurdu. Nişan da düğüne iki üç gün kala olurdu. Heybe denilirdi onun adına nişan denilmezdi. Tokata, bahçeye bir baştan bir başa urgan gererlerdi. O gün köyden herkes de çağırılırdı. Yemek yapılırdı. Kim ne getirirse o urganın üstüne atardı. Basma olsun, yazma olsun herkesin getirdiği oradan belli olurdu.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Nişanlıyken bayram denk gelirse bohçalar gider. Kurban bayramı denk geldiyse kurbanlık gider kız evine.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Nişanda geline nişanlık alırlar. Altınını, bileziğini takarlar. Yüzüklerini takarlar. Herkes takısını yapıyor. Nişanlandı mı gelip giderler, konuşurlar. Damat hemen ertesi gün kız babasının elini öpüyor gidip.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Çarşamba nişan olur, perşembe sepi serilir, cuma hamam olur bizde. Cumartesi keşkekler dövülür. Pazar da gelin olursun.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Koca nişan bizde cuma günü olur. O gün herkes pullularını giyerl. Manavlar başının üstüne mangır takınır. Başının önünde altın gibi dizili olur. Ağır takımları giyerler. Önceden sadece Manavlar takardı. Sonra Macırlar da takmaya başladı.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Nişanda önce yüzükler takılır. Hoca dua yapar. Makas kesmiyor diye bağırır. Oğlanın dayısı, amcası da para verirler. Dua okunup yüzükler kesilince oynamaya başlanır. Kadınlar kendileri oynarlar adamlar kenardan bakarlar. Sonra küfe getirilir. Kız evinden kadınlardan biri çıkar ortaya. Koca bir küfe getirir. Gelenler de oraya hediye atarlar. Yorgan, yastık, tencere, bardak, tabak her şey atılır. Bir evin ne ihtiyacı varsa orada gelir. Ama gelenler onları denişik yapar. Sen de ne getirdiyse aynını ona götürürsün. Kadın bağırır da bağırır. ‘Ayşe yengesinde altı su bardağı, Emine halasından bir paspas.’ Herkes de gözünü kulağını açar onu dinler.” (Melek İlaslan-Cinge)

“Nişanda ne takı takacaksa oğlan evi hepsini takar. Düğüne bırakmaz. Bilezikleri, seti, neyi varsa takılır.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Bize altın çok ağırdır. Önceden kiloyla alınırdı. Hepsi de nişanda takılır ki nişanlıyken gelinimizi bir düğüne, mevlide götürürsek taksın diye. Herkes yapar bunu. Önceden kıstı yapılırdı. Bir beze bir sürü küçük altın takılırdı. Göbeğine kadar gelirdi o. Şimdi hala altın kemer yaparız. Hatta altın kemeri bol yaparız ki doğurunca da takabilsin diye. Köstek yaparız altından iki metre. Gelinin boynundan birkaç kez geçiririz. Daha artık oğlan evinin durumuna göre altın yapılır. Ama bizde herkes yapar. Gelen altın zaten bozdurulmaz. Sen de gelinine, kızına verirsin.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

#### **4.5.6. Nişan Töreni Etrafında veya Sonrasında Gelişen Diğer Törenler**

Nişan töreni öncesinde veya sonrasında Balıkesir Manavları arasında farklı uygulamalar derlenmiştir. Bu uygulamalar bazen köyler arasında ortak olsa da bazen farklılıklar göstermektedir. Aşağıda nişanlılık dönemine özgü gelenek ve görenekler başlıklar halinde verilmiştir.

Bu uygulamalar ekonomik olarak büyük bir külfettir ve günümüzde pek çoğu terk edilmiştir. Tek tük de olsa, pek çoğu güncellenip değiştirilmiş de olsa bazen karşımıza çıkan uygulamalar da mevcuttur.

##### **4.5.6.1. Çerez**

“Kız evine oğlan evi çerez gönderirdi. Yüzük takılacağı zaman bir tabak sen getirirsin, bir tabak ben getiririm. Onları bir köfüne dökerlerdi. Gece de lokum bisküvi dağılır. Ondan sonra da feraceni giyip insanların ellerini öpersin. Sonra çerezler yenirdi. Nişan bundan sonra olurdu.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Oğlan evinden gelen çerez herkese az az tattırılır. O çerezden yenirse diş ağrımazmış.” (Bahriye İrkil-Cinge)

##### **4.5.6.2. Nişan Bohçası**

Nişanda bir önemli nokta da nişan bohçasıdır. Nişan bohçası da hazırlanışından getirilişine kadar pek çok pratiği bünyesinde taşımaktadır. Nişan bohçası bazen nişanın olduğu gün bazen de sonrasında belirlenen ve kız evinin kabul ettiği bir gün götürülür.

“Nişan bohçasına dul kadın elini sürmez. Sürerse evlenecek olan gençler de ayrılırlar. Evliliği iyi geçen kadınlar tarafından bohça hazıranır. Kıza makyaj takımları, iç çamaşırları, pijama, havlular, yazmalar, patikler bir sürü şey alınır. Onlar da oğlana alırlar ama oğlanın bohçası o kadar kalabalık olmaz. Kıza her şey için bohça yapılır. Bohçanın içine de şeytanı savsın diye çörek otu sepelenir.” (Emel Çakar-Kesirven)

“Nişan bohçasının içine bereket olsun diye bozuk para, şeytanı kovsun diye çörek otu atılır.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

“Oğlan evinin bohçaları geldi mi kızın yengeleri çıkar hemen ortaya. ‘Bu pijaması, bunlar çorapları, bunlar havluları’ diye aarlar. Kız evinin bohçaları açılmaz ama oğlan evininkiler açılır. Bu sefer mecbur iyi Şeyler alırsın.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Bohçalar geldikten sonra eve serilir. Konu komşu da gelip bakar. Hem kız evinde hem oğlan evinde olur bu bohçalar. Gelenler de onlara ne yapmışlar diye bakarlar.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Bohayı sadece evliliği iyi geçen kadınların hazırlayabilmesi, dul kadınların buna el surememesi temas ilkesiyle ilgilidir. O özelliğin bohça aracılığıyla yeni ifte geçeceğine inanılmaktadır.

“Şimdi un koyarsın, yoğurt koyarsın, yumurta koyarsın. Onu katıca yoğurup tepsiye koyarsın. Fırına sürersin. Sonra iini açıp velersin. Kenarda da tereyağı kızdırırsın, dokersin. Yanında da turşu suyuyla yersin. Adı bohça olur. Gelin kızlara yapılır bu yemek. Nişanda giderken bunu götürürsün.” (Ayşe IŞık-Pamukçu)

#### **4.5.6.3. Kayna Bildirmeliği**

“Kız evi yemeğini yapar. Yüzük takıldıktan sonra olur bu. orba, pilav, kuru fasulye, ekmek, tatlı olur yemekte. Oraya kayna akrabalarını götürür. Orada kızlar oynar. Yemekler yenir. Sofralar atılır. Kızlar oynarken kayna gelinin omzuna çember atar. Kız evine gelirken leğenle helva getirir.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **4.5.6.4. GrŐmelik**

“Kayna bildirmeliği olduktan sonra oğlan evi yemek yapar. Büyük avlu içinde olur. Oğlan eviyle kız evinin tanışma merasimidir o. Çok kalabalık olur. Oğlan evi önceden kız evine on beş yirmi metre basma, çember getirir. Hepsi ayrı siniye konulur. Onun üstüne çemberi, havlusunu, basması, amaŐını ayır ayrı konur. Birçok sini hazırlanır. Kafalarda gider o kız evine. Koca tenekelerde helva gelir. Tahin helvası. Orada da yine kızlar çıkıp oynarlar.” (Hayriye Yaşar- Cinge)



#### **4.5.6.5. Yemiş**

“Nişandan sonra bizde yemiş yapılır. Oğlan evi kız evine meyve, çerez götürür. Orada da oynanır.” (Emine Yaşar-Ayşe Bacı)

“Nişandan sonra yemiş olur. Oğlan evi iyice yakınlarını çağırır. Kız evi yakınlarını çağırır. Ama sadece kadınlar olur. Oğlan evinin götürdüğü çerezler, meyveler, helvalar yenir. Herkes dümbelek çalıp oynar.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **4.5.6.6. Nişanlılıkta Bayram Gelenekleri**

“Nişanlıyken bayram denk gelirse oğlan evi kız evine kurbanlık gönderir. Kurbanlığın boynuzlarının ortasına da bir bilezik takar.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Bayramlarda da on on beş kat basma gelir kız evine. emberi olur üstünde. Terlikler, erez, meyve, helva gelir koca sinilerde. Yengeler toplanıp öyle götürür arefe gün. Sabahtan oğlan evinden gelir. İkindiden sonra da kız evinden gelir. Yengeler ağır takımlarını giyerler. Öyle götürürler bayramlıkları. Kurban Bayramı’nda da oğlan evi kız evine ko getirir. Koun iki boynuzu arasına bilezik asar. Kız evi de damada takım elbise alırlar.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Bayramlarda heybe gider. Heybe deriz biz ona. Dokuma heybenin içine kıza aldığın hediyeleri koyarsın. Yenge heybeyi alır omzuna götürür kız evine.” (Mustafa Bodursoy- Akçaköy)

“Eğer nişanlıyken bayram denk gelirse oğlan evi bayram sabahı kazanlarla yemek yapar. Kız evine bu yemekleri gönderir. Yakın akrabalarını da çağırır. Kız evinin yakın akrabaları da gelir. Kız evinin avlusunda yemekler yenir. Sonra oğlan evinin yengeleri, akrabaları kıza bayramlık götürür. nde uzun bir dal parçasının üstüne basmalar atılır. Onu iki ucundan iki kadın tutar. Onun arkasına da kadınlar sıralanır. Hepsi tepsinin üstünde bohça açılır; bluz, çember, i çamaşır, çorap, yelek, ayakkabı götürür. Renklerini uydurup on-on beş kat yapıp gönderirsin. Kız evine bıraktın mı geri dönersin. Kız evi de sana baklava ve oğlanın bayramlıklarını getirir.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

#### **4.5.6.7. Kavruk Çekme**

“Nişanlıların olur kavruk. Mısır koyarsın, nohut koyarsın, şeker koyarsın. Kavruk çekmek olur o. Nişanlı kızın arkadaşları şeker getirir. Onları koyarsın odunun içinde döversin.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Nişanlıyla karşılıklı oturursun. Altı üstlü kayayı çevirirsin. Kenardan un gibi kavruk akar. Türkü söyleye söyleye çevirirsin kayayı da. Kayanın içinde kavrulmuş darıyla nohut bir çekilir. En son susam konulur. Susam yağlı olduğundan o kondu mu çekilmez başka şey. Sonra un gibi olan kavruğu alırsın. Nişanlına: “Bak bakalım bir, bu kokuyor gibi geldi bana. Kok bakalım.” dersin. O da çekiverdi mi hadi gari her tarafı, burnu, ağzı kavruk olur. Ya da onu ağzına alırsın “Tırpan”, “Yusuf” dersin. Hadi onda da her yer kavruk olur.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **4.5.6.8Gül Gülü/ Don Giydirme/İlk Çapa**

“Nişandan sonra kız evine haber gönderirsin. Gül gülü yapacağız dersin. Kıza bohçalar yaparsın. Birkaç kat düzersin. Kız evi de hısımlarına haber gönderir. Hangi gün gül gülü yapacaksan hısımlarına kayamına haber verirsin. Pamuk çapası yapılırken oğlanlar kızların yanına gider. Ellerinde de tüfek olur. Tüfek ata ata giderler. Kızlar çapadan sonra oynarlar. Oğlanlar da onların oyunlarını izlerler. Sonra da oğlan evi ne yemek getirdiyse onlar yenir. Yemekten sonra da kızlarla oğlanlar mani atarlar. Kaynana gelinine getirdiği kıyafetleri giydirir. Don giydirme deriz buna da. Akşamcak da köye oğlanlar önde, kızlar arkada türkü söylenerekten, mani ataraktan geri dönülürdü.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Mesela biz nişanlıyız ve oğlan evine geldik. Orada lokma yapılır. Kaynanası geline don giydiriyor denir. Herkes çağırılır. Bu gelin kaynanasının evine ilk geldiği zaman yapılır. Daha da önceleri don giydirmesi olacak gelin akşama kadar tarlada çalıştırılırdı.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Nişandan sonra kız tarafının ilk tarla işine oğlan tarafı da gider. Elbirlik yapılır. Kaynanana orada gelininin nasıl iş yaptığına bakar. Kız evine de yaranılmaya çalışılır. Akşama kadar çapa kazarsın. Sonra da kayna, gelinine don giydirir. Benim babam önce biriyle nişanlanmış. Onun çapasını kazmışlar. Sonra da ondan ayrılmış

anamlarla nişanlanmış. Bir de onun çapasını kazmışlar. apa kazdıktan sonra da don giydirirsin. Orada mani atar oğlanlar kızlar, tr söyler.” (Emriye Topalak-Pamukçu)

Aşağıda Pamukçu “Gl Gl şenliği”nde söylenen manilere yer verilmiştir:

Erkekler:

İşte geldik kapınıza

Selam verdik hepinize

Selamımızı almazsanız

Yazıklar olsun hepinize”

Ey azeli azeli

Gademizin güzeli

şu karşıki gelenler

Pamukçu’nun güzeli

Oy ninnayı ninnayı

Askerden aldım yayı

Komutan izin vermiyor

Bekle yarım baharı

Kızlar:

Zeytinyağı şişesi

Doldur yarım akmasın

Bana bakan gözlerin

Başkasına bakmasın

Oy narin narin narin

Askerde benim yerim

Subay izin vermiyor

Ne yapsın benim yarım

Kız:

Akçakır'ın çamları

Akpınar'ın sazları

Üç kilo altın ister

Pamukçu'nun kızları

Erkek:

A benim yazar yarım

Elleri güzel yarım

Harman sonra geliriz

Altınlar hazır yarım

Kız:

Ev(i)mizin önü alan

Alana çıktı yılan

Yarla bizim sevdamız

Mahşere kalır galan

Erkek:

Halatbaşı yolunda

Çeşmede buluşuruz

Meraklanma güzelim

Kısmetse kavuşuruz

Kız:

Kar yağar kürek ister  
Meyveler direk ister  
Sevip sevip ayrılmak  
Demirden yürek ister

Erkek:

Testi koydum pınara  
Çabucacık dolmadı  
Çok sevmiştim sevdiğim  
Gavur anam almadı

Kız:

Pencereye gel yarım  
Gel yüzümü gör yarım  
Babam zabıt istiyor  
Oku da zabıt ol yarım

Erkek:

Taşköprü'ye bakmaya  
Ateşleri yakmaya  
Bir yılım kaldı yarım  
Pır pırları takmaya

Kız:

Ah benim özel yarım  
Gözleri güzel yarım  
Çeyizini hazırla  
Gel beni iste yarım

Erkek:

Gramının taşına  
Gözündeki yaşına  
Sarı takım diktirdim  
Sarı Ağa'nın kızlarına

Kız:

Akburçağa dadanmış  
Kara kara böcekler  
Yarım askerden geldi  
Dünürücü gelecekler

Erkek:

Haftaya geleceğiz  
Perşembe cumasına  
Altın kemer döktürdüm  
Kaynakçıla(rı)n Gülan'a

Kız:

Yarım askere gitti  
Günü güne ekliyo(ru)m  
Meraklanma sevdiğim  
Günü güne ekliyo(ru)m

Erkek:

Konakpınar yolundan  
Dik doğru ineceğim  
Yap yarım çullamayı  
Gelince yiyeceğim

#### 4.5.6.9. Yağlık

“Yağlık nişan olacağı zaman kız evi çok tepsi baklava serer. Tavuk keser, pilav pişirir. Oğlana takım elbise alınır. Oğlan evine bunlar gönderilir. Oğlan evi de kıza şalvarlık alır, çember alır. Oğlana da altın takarsın. Oğlan gece o altınlarla oynar. O nişandır. Nişana yağlık deriz. Kızın oynaması gündüz olur. Erkeklerin gece olur.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Şimdi oğlan evinden dokuma peşkir getiriyorlardı. Onun yanına çember konuyordu. İki üç metre basma konuyordu. Bu akşam bilmem kimin yağlığı gidecek misal Ayşe'nin yağlığı gidecek diye söylenirdi. Beş altı kişi toplanırdı. Kız evine gidilirdi. Yağlığını götürürsün. Oğlan evi de yağlı pide yaparlar. O yağlı pidenin hamurunu açarsın. İçini güzel sadeyağla yağlarsın. Getirirsin onu katlarsın. Üstüne çörek otu sürersin. Oğlan evinden sekiz on tane öyle pide gelir. Kız evinden yağlık gittikten sonra oğlan evinden de pide gelir.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### 4.5.6.10. Gelin Hamamı

“Gelin hamamı yapıyor. Gelinin ahretlikleri de gider. Hamamda dümbelek çalıp oynarlar, yıkanır.” (Selma Demirkese- Ovaköy)

“Cuma gün yapılır bu bizde. Motor arabalarına binersin. Balıkesir'e hamama gidersin. Hamamda yıkanır. Ondan sonra çarşıları gezersin. Yeniden gene motor arabasına binersin. Davullar seni karşılar köyün girişinde. Ondan sonra köyün içini dolaşırsın. Ortada oynarsın. O da hamamın olur.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

#### 4.5.7. Çeyiz Alma/ Çeyiz Serme

Çeyiz hazırlıklarına kız çocuğunun doğumuyla birlikte başlanmaktadır. “Kız beşikte, çeyiz sandıkta” (Hafize Atsız-Kesirven) sözü de durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu hazırlıkların düğün dönemine bırakılması halinde kızın ailesi kınanmaktadır. Hatta bu durum “Anası uyumuş, kızını büyümüş.” (Bahriye İrkil-Cinge) şeklinde ifade edilmektedir. Kız annesi kızını olduğu anda hazırlıklara başlamalı, hiçbir şeyi son ana bırakmamalıdır.

Çeyiz ile ilgili törenler iki safhadan oluşmaktadır: İlki gelinin evinden çeyiz alma ikincisi gelinin yeni evine çeyiz serme töreni. Bu törenlerin her ikisi de aşağıda ifade edileceği üzere farklı pratiklerle süslenmiştir. Bunların çoğunluğu da evlenecek olan çifte nazar değmesini, işe şeytan karışmasını önlemeye ve her anı eğlenceye çevirip mutlu bir başlangıç yapmaya yönelik eylemlerdir.

Çeyiz serme törenleri de önceden çok daha şatafatlı yapılsa da günümüzde yapılmamaktadır. Yapılsa bile sadece evin içine, küçük birkaç parça çeyiz serilmektedir. Ancak eski dönemlerde çeyiz genellikle bahçeye serilmekte, kız annesinin ve kızın övünç kaynağı olarak sergilenmektedir. Bu çeyizin altında genellikle oynanmaktadır.

“Çeyiz serme cumadan yapılırdı önceden. Cuma günü kız evine serilirdi çeyiz. Şimdiki gibi bir hafta önceden serilmezdi. Evin her tarafı basmalarla, yazmalarla kapatılırdı. Pazar gün öğleden sonra o eşyalar toplanırdı. Kızın sağdıçları, kardeş kızları kapıya gerilirdi, sandığın üstüne otururdu. Oğlanın sağdıçlarından, oğlan tarafından para alırlardı. Para vermeyince kapı da açılmazdı, sandık da verilmezdi. Ondan sonra eşyaları motor arabasına sararlardı. Hadi oğlan evine gidilirdi. Öğleden sonra da gelin gelene kadar oğlanın evini süslerlerdi. Düğüne kadar yetişirdi o aynı günde. On on beş gün o çeyiz kaldırılmaz. Gelenler çıkıp çeyize bakarlar.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Sabah erkenden geliyorlardı bir daha kızın arkadaşları. Kızın avluya seriliyordu. Öğleden sonra toplarlar giderler oğlan evine sererler. Bizim köyde öyle adet. Önceden tavanlara asarlardı böyle.” (Refiye Şen-Naipli)

“Şimdi ipler avlu içine gerilir. Dokuma gömlekler bir tarafa serilir. Basmalar bir tarafa serilir. Ondan sonra davullar gelir. Zurnalar gelir. Damatla arkadaşları onun altında oynar. Sonra tefçi oturur. Bu sefer de çeyizin altında kızlar oynar. Hususi o çeyiz altında karılar bile oynamaya gelirler. Çeyiz altında oynayanın ömrü uzun olur gidelim diye giderler.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Çeyiz alırken sandığa otururuz. “Sandık kalkmıyor.” deriz. Kayna gelir iki kişinin arasına parayı koyar. Söylediğinden aşağı koyarsa kalkmazsın.” (Hayriye Yaşar-Cinge)



“Kızın kız arkadaşları çeyizi serer. Oğlan evi de onlara yemek hazırlar. Dönerken de kızların eline birer çorap veya çember verirler.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Gelinin arkadaşları sandığın üstüne oturur. Para alırlar.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Çeyiz öküz arabalarıyla giderdi önceden. Öküzlerin boynuzuna da havlu bağlanırdı. Şimdi arabalara bağlanıyor ya. Önceden öküz boynuzuna bağlanırdı.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Çeyiz almaya oğlanın sağdıçları gelir. Kızın anası onların boynuna havlu atar. Terinizi silersiniz der. Sonra oğlanlara yazsa meyve suyu, komposto gibi soğuk bir şey; kışsa da çay, kahve verilir. Oğlanlar da o verdiği bardakları yere atarlar. Şeytanı savarlar böyle. Nazarı çıkarırlar. O bardak kırıldı mı işe şeytan karışmazmış, nazar olmazmış.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Çeyizi kızın arkadaşları, yengeleri serer. Orada oğlan evinden kimse olmaz. En son oğlanın anası yemek getirir. Onu bir odaya kilitlerler. Bahşiş vermeden kaynana odadan çıkarılmaz. Kızın arkadaşları bahşişi aldılar mı o zaman kaynanayı çıkarırlar.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

## **4.6. Düğün**

### **4.6.1. Düğüne Davet/Okuntu**

Düğün yapan kişiler yakınlarını günümüzde davetiyeler ile çağırılmaktadırlar. Ancak davetiyeler basit bir davet aracı değil ait oldukları dönem ve insanın çeşitli inanışlarını, pratiklerini, dünya görüşlerini ve çeşitli konulardaki değişim ve dönüşüm dinamiklerini barındırmaktadırlar.<sup>214</sup> Günümüzde düğünün önemli masraflarından biri olan davetiyelerin işlevini eski dönemlerde çok farklı şeyler görmekteydi.

---

<sup>214</sup> Şeref Boyraz, “ ‘Okuntu’ dan Davetiyeye Bir Dönüşümün Anatomisi”, *Milli Folklor*, Yıl: 21, Sayı:84, 2009, s. 87-96.

Günümüz davetiyelerinin yerini tutan okuntular kişinin sahip olduğu ürünlerden – iğde, ceviz, badem, çeşitli meyveler- olabileceği gibi yakınlık derecesine göre bazen kumaş, gömlek, havlu, çorap vs. de olabilmektedir. Günümüzde bu geleneğin bir devamı olarak, her ne kadar davetiyeler olsa da, davetiyenin yanında yakınlarla bohça da hazırlamak Balıkesir Manavları arasında yaygın bir uygulamadır. Düğün sahibi yakınlarından erkeklere gömlek, pantolonluk kumaş, çorap; kadınlara donluk, çember, çorap koymaktadır. Eğer okuntu götüreceği kişi çok yakını değilse çember ile davet etmektedir. Tüm bunlar değişik kabul edilmekte, değiştiği alan kişi de kendi cemiyetinde aynı şekilde karşılık götürmektedir.

“Eskiden düğün okuntusu için bir torba ceviz doldurulurdu. Düğünümüz var denirdi, söylenirdi, iki ceviz verilirdi. Cevizi olmayan iğde alırdı bir heybe, onu dağıtırdı. Birer avuç verirdi gittiği eve.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Davet edilecek evde kız varsa gelin teli alınırdı. O verilirdi okuntunun yanında. Düğüne oynamaya buyurun gelin diye. Kız da onu saçına takar öyle giderdi düğün evine.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Düğüne çağırırken çember alırız biz yüz tane, iki yüz tane falan çember alırız. Bir evde kız varsa kıza, gelin varsa geline, büyüklere, hepsine alınır. Hepsinin çemberi farklı olur. Gençlere ayrı yaşlılara ayrı çember olur. Onlar da düğün günü bunu örtünürler.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

#### **4.6.2. Kına Gecesi**

Kına gecesi düğünden bir gün önce kız evinde yapılan eğlencedir. Geline o gece kına yakılmaktadır. Günümüzde kına gelinin avcuna sembolik olarak yakılmaktayken eski dönemlerde ve hatta bazen günümüzde bazı köylerde gelinin el ve ayak bileklerine kadar kına yakıldığı kaynak şahıslarımız tarafından ifade edilmiştir.

“Kına yakılması köy düğün geleneğinde nikâh kadar önemli ve etkili bir olaydır. Bundan dolayı herhangi bir sebeple düğün süresi kısaltılarak tek güne

indirilse bile kına mutlaka yakılır. Eline kına yakılan gelin için geriye dönüş yoktur. Kına yaktıran gelin evlenme konusunda mutabakatını bildirmiş olur.”<sup>215</sup> Ayrıca kına Türk inanç sisteminde adanmış olmanın işaretidir. Bunun içindir ki asker adayına, kurban kesilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır.<sup>216</sup>

“Kına gecesinde kına ve bindallı hazırlanılır. Eskiden pullu giyilirdi. Oğlanın yengesiyle kızın yengesi biri bir eline öbürü öbür eline kına yakıyorlar. Kız elini açmıyor. Oğlan evinden altın gelince kız elini öyle açıyor. On beş yirmi tane kına yazması hazırlanır. Kınayı yakanlara, dağıtanlara onlar verilir, omuzlarına atılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Yüksek yüksek tepelere türküsü, annem ilahisi söylenir. Kına yandıktan sonra kızın arkadaşları kızı havaya kaldırıp atacağız derler. Geline tavanı öptürürler. Atmayın atmayın diye oğlan gelir. Bir sandık lokum, bir poşet çerez gelir. Onlar gelince kızın arkadaşları ellerinin kınasıyla kızı damadın kucağına verirler. Damat alıp başka odaya götürüp gider.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Kına gecesinde işte kızlar oynuyor. Ondan sonra geline kına yanıyor. Pullu dediğimiz şeyi giyiyorlar. Pullu olmayanlar dallı giyiyorlar. Dallı dediğimiz de kınalık diyorlar ya şimdi işte o. Sonra arkadaşlarıyla, yengelerle kız döner. Önceden kız çıkmazdı, oynamazdı. Eski tavalardı. Onu çalarlardı. Öyle kına yakarlardı. Ağlatırlardı gelini. Gelin hiç giyinmiyordu. Şimdi giyiniyor. Üstü başıyla çıkıyordu. Damada kına yakılmıyordu. Gelinin de avucuna para koyuyorlar. Gelin avucunu o zaman açıyor. Altın istiyor.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Önceden gelinler giyinmezdi. Gecelik giyerlerdi. Şimdi giyiniyorlar. Şimdi hatta pulluları giyip de kına yakıyorlar. Önceden gelin ağlaya ağlaya kına yakardık. Şimdi ağlama yok. Şimdi orta yerde yakıyorlar. Önceden evin içinde yanardı. Kimse görmezdi. Kız tarafı toplanırdı. Kızlar olurdu çalgı çalacaklar. Şimdi öyle değil. Sepi dizilirdi. Çeyizler dizilirdi. Yemeniler ipe dizilirdi. Kına gecesinde gelinin arkadaşları yapardı. Cumartesi akşamı bunlar oluyordu. Şimdi de yapıyorlar ama çok

---

<sup>215</sup> Işıl Altun, *age.*, 2003, s. 233.

<sup>216</sup> Yaşar Kalafat, (1998), *Kuzey Azerbaycan- Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, Ankara: 1998, s. 126.

az. Hemen böyle adet olacak kadar. Havluları yemenileri diziyorlardı. İpe diziyorlar ipi ardı ardıveriyorlar. Çeyiz kına gecesi günü öyle hazırlanıyor. Bir de o gün kız tarafı yemek hazırlıyor. Arkadaşlarına yemek yediriliyor. Sepi dizildikten sonra yenir.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Kına gecesinde damat gece kız evine tatlı getirir. Onu kına yakanlar yer. O arada kızlar oğlanın ayakkabılarını saklarlar. Ondan para alırlar ayakkabıyı vermek için. Bir de bir çanak kına karılır. Koca köyün içine dağılır o kına. Köyün içi kaç mahalleyse o kadar insan görevlendirilir. Biri erkek biri kadın olur. Onlar da dağıtır kınayı. Kapıyı çalarlar kına istiyorsanız çanak getirin denir. İsteyen çanak getirir kınayı alır. Yolda giderken taze hayvan pisliği görürse gençler onu da doldururlar kınanın içine. Onu da kararlar. Kime denk gelirse artık.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Kınadan sonra kız üç kez hoplatılır. Sonra damat kızı kucağına alır.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

“Damadın da isterse parmağına kına yakılır.” (Burak Altan-Ovaköy)

“Kınayı kızın yengesiyle oğlanın yengesi yakar. Gelin kız kına yanacak diye avcunu açmaz. Kaynana altın verince avcunu açar. Kına yandıktan sonra kızın arkadaşları kızı zıplatırlar. Oradan damat gelir. Kızlara ne istiyorsunuz, der. Onlara istedikleri parayı verir. Gelini kucağına alıp içeri götürür. Gelinin elleri ayakları kınalı olduğundan onu yürütmez. O gece damat kız evinde kalır. Kimse uyumaz. Uyuyanın yüzüne kara çalarlar.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

Kına gecelerinin vazgeçilmezlerinden biri de kına türküleridir. Bu türküler adeta ağıt özelliği taşımakta, çevredekileri özellikle de gelini ağlatmak amaçlanmaktadır. Gelin, gelinin annesi ve yakınları bu türküler ile ağlamaktadırlar. Bu türküler söylenirken eğer kızın ailesi ve kız ağlamaza bu da ayıp karşılanmaktadır. Kına türkülerine çalışmamızın türküler bölümünde yer verildiği için burada ayrıca verilmeyecektir.

### 4.6.3. Damat Tıraşı

Düğün öncesinde gelin nasıl gelin telleriyle saçları süslenerek, günümüzde kuaföre giderek düğüne hazırlanıyorsa damat da damat tıraşı ile düğüne hazırlanmaktadır. Damadın tıraş edilmesi de bazı pratikler eşliğinde gerçekleşmektedir. Damadın tıraş edilmesi kaynak şahısların bazıları tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Berber ustura kesmiyor diyerek bahşiş ister. Sağdıç bahşişi verdikten sonra davul zurna eşliğinde damat tıraş edilir.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Berber makas kesmiyor der damadın baş sağdıcı bahşiş verir öyle kesilir.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Damat tıraş edilirken yüzü daha sabunluken kaldırılır. Oynatılır. Sonra tıraş yine devam eder. Az durursun az tıraş olur, az oynarsın. Damat bahşiş vermeden de bereber damadı tıraş etmez.” (Zeki Yaşar-Cinge)

### 4.6.4. Nikâh

İmam nikâhı ve resmi nikâh olmak üzere iki tür nikâh vardır. İster yasal olsun ister olmasın nikâhın amacı kadın-erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır. Resmi nikâhın yapılmadığı veya yapılmadığı durumlarda bile imam nikâhı yapılmakta bu da evliliğin kutsanmasını sağlamaktadır.<sup>217</sup>

Balıkesir Manavları arasında da iki tür nikâh görülmektedir. Bunlardan birisi imam bir diğeri ise belediye nikâhı yani resmi nikâhtır. Eski dönemlerde resmi nikâh zorunlu olduğu için yapılmaktayken imam nikâhına büyük önem verilmektedir. İmam nikâhı olmadan yapılan evliliklerin geçersiz olacağına inanılmaktadır. İmam nikâhı ise düğünün hemen öncesinde yapılması gerekmektedir inancı oldukça yaygındır. Çünkü inanişâ göre imam nikâhı sonrasında gelin artık o erkeğe aittir ve onun istediklerini yapmak zorundadır. Bu da kapalı bir toplum olan Manavlar tarafından hoş karşılanmamaktadır.

---

<sup>217</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.197-198.

“İmam nikâhında imam bir mehir sorar. Gelin ne kadar derse mehir o olur. Damat o parayı vermek zorundadır.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“İmam nikâhı gerdek öncesinde yapılır.” (Ebru Demirer-Çandır)

“İmam nikâhı kıyılırken kimse ellerini ve ayaklarını bağlamaz. Bağlarsa kısmeti bağlanmış olur.” (Bahriye İrkil- Cinge)

“Hem imam nikâhı hem belediye nikâhı yapılır. Belediye nikâhını düğünden önce yapabilirsin. Ama imam nikâhı düğün günü yapılacak.” (Ali Atsız-Kesirven)

“İmam nikâhını düğün günü gelin aldıktan sonra veya gerdekten önce yapacaksın. Yoksa o gelin o adamın helali olur. Düğün olmadan da damat isterse onunla birlikte olabilir. Ondan imam nikâhını düğünden çok önce yapmayacaksın. Belediye nikâhını istediğin zaman kıyabilirsin.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Nikâhta iki şahit olur. Nikâhı da köyün hocası kıyar.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“İmam nikâhında hoca önce zevcenin vekilinin adını yazar. Sonra iki erkek şahidin adını yazar. İstiğfar okur. Mehiri belirler. Nikâhı kıyar.” (Bediye Öz-Üçpınar)

#### **4.6.5. Düğün**

Evlenme adı verilen geçiş döneminin en belirgin kısmı düğün kısmıdır. Düğün evliliğin son aşaması olmaktan öte işlevler taşımaktadır. Düğün günü eş dost ile birlikte olup yeni evli çiftin bu mutluluğunun paylaşıldığı bir gündür.

Kültürel değerlerin en önemli göstergelerinden biri olan düğün kişisel tercihlerin yanında, aynı toplum üyesi olarak hüznü ve sevinci paylaşma, manevi hazza ulaşma, sorumluluk taşıma, problemlere çözüm getirme, beraber yaşamanın getirdiği kurallara saygı gösterme gibi ortak değerlerin sentezi durumundadır. Düğünlerde görülen, o topluma özgü olma vasfı kazandıran adet ve uygulamalar aslında, toplumdaki düzeni, paylaşmayı, beraberliği sağlayan önemli kilit noktalarıdır. Kültürel açıdan zengin motifler içeren geçiş döneminin sembolize edildiği; psikolojik açıdan oyun görüntüsü içinde çeşitli sosyal ve kültürel değerlerin yeni nesillere gösterilerek sosyal bilincin sağlandığı; toplumsal açıdan ise sosyal

dayanışmanın en kolay ve güzel örneğinin sergilendiği düğünler, toplumsal birlik ve düzenin oluşturulmasında kullanılan gizli eğitim araçlarıdır.<sup>218</sup>

Balıkesir Manav köylerinde bir ailenin düğün yapacağı, eğer kaçma olayı yoksa, birkaç ay öncesinden bellidir. Onun için hazırlıklar da aylar öncesine dayanmaktadır. Uzaktaki akrabaların daveti ile birlikte tüm köy misafirleri almak için seferber olmaktadır. Bu durum Manavların ne denli misafirperver ve ne denli dayanışma içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Alınan misafir en iyi şekilde ağırlandırmaya çalışılır. Çünkü ona verilen hürmetle düğün sahibine verilen hürmet bir tutulmakta ve sonrasında kendi düğünleri için de adeta takı takar gibi “değişik” yapılmaktadır. Bu durum kaynak şahıslarımız tarafından şöyle aktarılmıştır:

“Düğün sahibi dıştan gelecek misafirlerini üç aşağı beş yukarı bilir. Akrabaları da düğünden bir hafta önce ben şu kadar insan misafir alabilirim der. Ona göre düğün sahibi misafirleri bırakacağı evi bilir. Misafir alacak adam da kaç kişi alacağını bilir. Ona göre temizliğini hazırlığını yapar. Evine misafiri aldın mı kahvaltısından akşam yemeğine hep sen bileceksin. Yatıracaksın kaldıracaksın. Ona verdiği hürmet hıssına verdiği hürmettir. Eğer yatılı aldığın misafiri ağırlayamazsan kınarlar, küslük çıkar.” (Melek İlaslan-Cinge)

“Bizde düğünden önce kime kimin geleceği bellidir. Tabi herkes tanıdığını almak ister ama tanımasan da evine alırsın. Çünkü yarın senin düğününde de o adam senin misafirini alır. Değişik olur böyle şey.” (Emine Korkmaz-Yakupköy)

Düğüne gelecek misafirlerin gelişi de eski dönemlerde günümüzden oldukça farklı olmaktadır. Misafirler günümüzde düğün salonlarının kapısında ailelerce ayakta karşılanmaktadır. Ancak eski dönemlerde misafir köyün girişinde beklenmekte, davul ve zurna ile karşılanmaktadır. Misafire verilen önem bu adette de karşımıza çıkmaktadır. Misafir de getirdiği hediyeleri burada sergileyerek gelmektedir. Bu durum hem misafir için hem de düğün sahibi için övünç kaynağı kabul edilmektedir.

---

<sup>218</sup> Gülin Ögüt Eker, “Karakeçili Aşiretinde Eski Türk İnançlarının İzleri”, *Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: 1999, s. 63.

“Düğüne gelenler köyün girişinde karşılanır. Gelince orada arabadan iner düğüncüler. Oradan eve kadar davul çalınır. Misafir geldiği oradan belli olur. Davulcu girişte bekler misafirleri.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Misafirler düğüne gelirken getirdiklerini gösterirler. Köye gelirken yaptığı ekmeği, böreği alır. Tepsinin ortasına çomak batırır. Çomağı yarıp ortasına parayı koyar. Koç getirir. Koçu kınalayıp süsler. Bizde düğün üç gün olur. Cumartesi davullar çalar eğlence olur. İki tarafta da oynanır. Pazar günü ikindiden sonra gelin alınır. Akşama kadar oynanır. O gelin yol ne kadar kısa olursa olsun eve varamaz.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Şehirden veya başka köyden gelecek insanın varsa sen bilirsin zaten. Ona göre köyün girişine hangi yakadan gelecekse kendinden bir insanını dikersin. Onun yanında da davulcu olur. Davul çala çala misafirleri getirir düğün evine. Zaten beklemezsen çok kınarlar seni. Misafir de sana ne hediye getirdiyse orada âleme gösterir. Misal hayvan getiriyorsa onu süsler getirir. Gelin çöreği yaptıysa süsler getirir. Nohut ekmeği yapar. Gelin çöreğinin ortasına yumurta koyar.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Köyün önden gelenleri, oğlanın sağdıçları bayrağı alırlar. Başka misafir geldiğinde de o sağdıçlar misafirleri köyün dışında karşılarlar. Davul çala çala düğün evine teslim ederler. Düğün evine birilerini her teslim ettikçe bayrağın üstüne mendil, yazma, basma bağlarlar. Basmalar savrulur havada.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

Düğüne gelen misafirlerin de uyması gereken bazı kurallar vardır. Düğün evine geç gitmek veya düğün sahibinin okuntuda gönderdiği “donluk”tan şalvar dikinmemek, çemberi örtmemek, gömleği giymemek düğün sahibi tarafından kınanan davranışlardır.

“Okuntu da gelen çemberi takacaksın. Donluğu dikinip giyeceksin. Bunları giymezen kimse senin düğüncü olduğunu bilmez. Yengeler bir örnek, ihtiyarlar bir örnek, gençler bir örnek giyinir. Köyde başka yerde de olsan o gün onları giyersin ki düğüncü desinler. Oynamaya çıkınca da sen onları giyince düğün sahibi herkes bir örnek diye övünmüş olur.” (Bahriye İrkil-Cinge)



Düğünde bir diğer önemli konu da ikram edilen yemeklerdir. Eski dönemlerdeki toyları andıran düğün yemeğine düğün sahipleri büyük önem vermektedirler. Düğünden bir gece önce ezan vaktinden önce yemekler hazırlanmaya başlar. Düğüncüler geldikçe sofraya atılır. O gün köyde yakın akrabalar hiç yemek yapmaz. Düğün evinden yemekleri alıp evlerine götürür veya orada yerler. Yemeklerin yapımında da genellikle aşçı tutmak yerine kadınların işbirliği içinde yemekleri yapması tercih edilmektedir. Bulaşıkları daha çok genç kızlar yıkarken, yemekleri tecrübeli kadınlar yapmaktadır. Düğün sahibi bu gibi işlerde çalıştırılmamakta, sadece misafirleri ile ilgilenmesi sağlanmaktadır. Bu uygulama da köydeki yardımlaşmanın çok açık bir örneğidir.

“Düğün yemeğinde sünnette de olan yemekler verilir. Şehriyeli, nohutlu, tavuklu çorba, nohut aşısı, keşkek, hoşaf, tatlı verilir. Bazen de etli patates yemeği, pilav yapılmaktadır. Düğün sahibinin akrabaları akşamcık gider. Etleri kaynatır. Birisi bir gün önceden üç dört fırın ekmeği atar. Etler geceden didilir. Ertesi gün de yemekler bir taraftan dağılır. Gelenin önüne sofraya atarsın.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

Düğün günü normal yemeği kadınlar yapsa da erkekler de “keşkek döverler.” Keşkek dövme sırasında oğlanın sağdıçları aynı kıyafetleri giyip omuzlarında oğlanın anasının attığı havlularla dururlar. Keşkek dövme kaynak şahıslarca şöyle anlatılmaktadır:

“Keşkek dövme çok güzel olur. Oğlanın sağdıçları düğünlüklerini giyip gelirler. Düğün saatini söylerken keşkek dövme saatini de söylersin gelenlere. Âlem bakmaya gelir. Bir taraftan davullar çalar. Bir taraftan oğlanlar keşkeği döverler. Bir taraftan oynarlar, türkü söylerler.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Düğün günü oğlan evinden keşkek dövülür. Keşkeği oğlanın sağdıçları döver. İki tane tokmak alırlar. Düğün keşkeği davulla dövülür. Buğday özdeşleşene kadar davul da sağdıçlar da durmaz.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Eski dönemlerde düğünde adeta bir şenlik havasında geçmektedir. Maddi duruma göre cirit atma, güreş, tüfekle atış gibi yarışmalar düğün sahibi tarafından düzenlenmekte, kazananlar da ödüllendirilmektedir.

“Düğün sahibi eğlence düzenlerdi önceden. Hedef dikerdi. Hedefe tüfikle ateş edilirdi. Birinciye ödül verilirdi. Zenginse bir kuzu, koyun bir şeyler verirdi. Herkes durumuna göre ödül koyardı. İkinciye tavuk, kaz, horoz falan verilirdi. Düğün sahibi zenginse güreş tertip ederdi. Cirit attırırdı. Bizim köyde birinin gözü düğünde cirit atarken kör oldu.” (Hasan Yaşar-Cinge)

“Önce kız evinin önünde kızlar oynar. Erkekler onlara bakar. Sonra gece on bir gibi caminin önünde halka çevirirler. Oturama deriz ona biz. Onda da erkekler oynar. Bu kere de kızlar oğlanlara bakar.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Düğünde damadın boynuna emzik asılır. Ağlarsan bunu em diye.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

“Düğünde önceden tefçi kadın gelirdi. Türkü söylenirdi. Oyunlar oynanırdı.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

#### **4.6.6. Gelin Alımı**

Düğünlerin en önemli aşamalarından biri de gelin alımıdır. Günümüzde bile pek çok davetiyede düğün saatiyle beraber gelin alımı saati de yazılmaktadır. Gelin alımına oğlan tarafı ne kadar kalabalık giderse o kadar makbul görülmektedir. Bu onların övünç kaynağı olmaktadır.

“Gelin almaya şimdi arabalarla gidiyorlar. Evvelden yürüyüp giderdik köy içindeyse. Köy dışındaysa öküz arabalarıyla giderdik. Oğlan evi hep beraber giderler. Az kişi gittin mi kız evi ayıplar. Hiç insanları yokmuş derler. Herkes gider gelin almaya.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

Gelin almaya gelindiğinde erkek tarafının biraz zorlandığı hatta bazı köylerde bunun ciddi kavgalara sebep olduğu ifade edilmektedir. “Toprak bastı” adı verilen para kızın yakını erkeklere veya köyün delikanlılarına verilmektedir. Kaynak şahısların ifade ettiğine göre eğer damat köydense çok fazla zorlanmamakta ancak başka bir köydense ciddi tartışmalar yaşanmaktadır.

Dışarıda gençler toprak bastı parasını damattan ve damadın sağdıçlarından alırken kızın yengeleri de içeride damadın annesinden para istemektedir. Bu aşamada

ciddi pazarlıklar yaşandığı gözlemlenmiştir. Kaynak şahıslar gelin alımını ve gelinin oğlan evine getirilişini şöyle ifade etmektedir:

“Köyün önden gelenleri, oğlanın sağdıçları bayrağı alırlar. Başka misafir geldiğinde de o sağdıçlar misafirleri köyün dışında karşılarlar. Davul çala çala düğün evine teslim ederler. Düğün evine birilerini her teslim ettikçe bayrağın üstüne mendil, yazma, basma bağlarlar. Basmalar savrulur havada. Gelin dıştansa bayraktarlar öne geçerler. Bir bayrak önde olur bir bayrak arkada olur. Böylece iki adım gidilir durulup oynanır. Gelin arabasının önü kesilir, para istenir. Kızın köyünden çıkılırken kız evinin bayraktarları köy çıkışında kızı teslim ederler geri dönerler. Yengeler gelin almaya giderken ağır takımları giyerler öyle giderlerdi. Erkek tarafına gelmeden de illa ki “otluk dalı”nın etrafında üç kere döndürürlerdi. O bir tılsımdı. Hayırlı olsun demektir. Oğlan evine de ondan sonra giderdi. Çok eskiden de “gelin yolu” denilen bir yol var köyümüzde. Ta oradan dolaştırılıp getirilirdi. Oğlan evine gelince de evvela şerbet içirilirdi dili tatlı olsun diye. Gelin eve sağ ayağını atardı. Ondan sonra da damada eskiden biz çörek yapardık. O çörekten hepimiz yerdik. O çörekten yiyenin dişi ağrımazmış. O damat çöreği de ekmek yapar gibi tepsiye sürülür. Onun da bereketi vardır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Gelin almaya giderken yemiş ağacını kırarlar. Üstüne soğan, sarımsak bağlarlar. Kuru biber asarlar. Çember, aklet asarlar. Oğlan evinden, kız evinden hepsini toplayıp asarlar. Sonra kadınlar toplaşır. En önde davulcular olur. Oğlan evinin yengeleri çemberlerini dışarı çıkarırlar. Oynaşarak kız evine giderler. Sonra kadınlar bağrıışmaya başlarlar:

İşte geldik kapınıza

Selam verdik hepinize

Hadi selam verin siz de bize

Ha ha ha yandım Allah yandım

dersin. Bu, oğlan evinden gelenlerin kız evine haber vermesidir. Sonra da:

At gelir şakır şakır

Süt gelir bakır bakır

Hadi bu ünleşenler

Kesirven'de bir çakır

derler. Sonra kız evine gelinir. Kız gelinliği giyer. Yengelerin ellerini öper. Herkese şerbet dağıtılır. Şerbeti içen para koyar tepsiye. Bu el öpmedir. Yengeler gider önden. Sonra araba konvoyuyla, bayrakla gidilir. Toprak bastı alınır. Toprak bastıyı şimdi en az bir milyar alıyorlar. Konvoyla gidilende de maniler söylenir.

Tarladan aldım heybeyi

Pazardan aldım iğdeyi

Omzuma vurdum heybeyi

Haydi bu ünleşenler de Kesirven'in zeybeği” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Gelin alınırken kapıyı açmazsın. Kaynata istediğin parayı verdi mi öyle açarsın kapıyı. Kızın yengesiyle arkadaşları kapının arkasında olur. Sonra da o parayı üleşirler.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Gelin almaya giderken sadıçların hepsi, akrabaların hepsi toplanır. Bayrakla ve davullarla gelin alımına gidilir. Gelin eve getirilince de cam bardak, tabak kırılır nazar çıksın diye.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Gelin almaya damat gitmezdi önceden. Şimdi her yerde gidiyor da. Gelinin yanına heybeye çemberleri, havluları doldururlar. Gençler azıcık gidip bayrağı dikerler, oynarlar. Gelin de gençler durdukça onlara heybesindeki havluları, çemberleri dağıtır. Onlar oynarken hemen biri gelinin ayakkabısını alır ayağından koşa koşa damada götürür. Gelin kız evinden çıkıp arabaya bindi mi hemen biri ayakkabıyı kapar. Müjdeyi kapam müjde parası almadan damada ayakkabıyı vermez. Bahşişi aldıktan sonra tekrar ayakkabıyı alır gelinin ayağına getirir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Gelin almada yenge parada anlaşır gelini çıkarır. Sonra gelinin eline bir çanak verilir. Bütün erkekler sıraya girer el öptürür. O çanağın içine de para atarlar. Kız da o parayla kendine mutfak eşyası alır. Gelin damadın evine indi mi yağ sürdürülür ona. Kapıya üç kere yağ sürdürürler. Yağ gibi geçimi olsun diye

sürdürürler. Kapı da üç kere açılır örtülür. Üçüncü de girer gelin eve.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Küçük çocuklar gelin arabasının önünü keserler.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Oğlan evinde bütün akrabalar toplanır. Arabalarla davul zurna eşliğinde kız evine gidilir. Yengeler eve girer. Kızın yengesine kapı parası verilir. Gelin öyle çıkarılır. Gelin de eve girerken içinde şeker ve para olan küpü kırıp eve öyle girer.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Oğlan tarafı kız evine gelirken yemekleriyle gelirler. Kafalarının üstüne koyarlar yemekleri öyle getirirler kız evine. Yemekleri oraya bırakırlar, gelini de alır giderler.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Damat gelinin evine gider. Ama gelini dışarı çıkarmazlar. Damattan para isterler. Damat parayı verince gelinin babası, babası yoksa erkek kardeşi gelinin kuşağını bağlar. Gelin ailesiyle vedalaşır öyle çıkar.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“Gelin alımından sonra bayraktarlar mani söyleyerek getirirler gelini. Gelin yol kısa olsa da gelemey eve. Gençler bu manileri düğün sahibinden bir şeyler alabilmek için söylerler. Ya para alırlar, ya bir tepsi tatlı, lokumla bisküvi alırlar.

İşte getirdik gelininizi

Verin bizim emanetimizi

Vermezseniz emanetimizi

Götürürüz gelininizi

derler. (Hüseyin Uğur-Turplu)

Epey zorluklarla kız evinden alınan gelinin oğlan evine gelmesi ile de farklı uygulamalara başvurulduğu görülmektedir. Bu uygulamalarda daha çok yeni evli çiftin mutlu olmaları, iyi geçinmeleri, aile büyükleri ile iyi geçinmeleri gibi amaçlar güdülmektedir.

“Su döker gelin gelirken taksiden indi mi. Bereket olsun diye su döker. Bir de yağ sürer. Kapıyı üç kere gelin açar örter, açar örter. Ondan sonra sağ adımıyla girer. Yağı iyi geçim olsun diye sürüyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Arabadan indirirler. Bir kolundan kaynatası tutar bir kolundan yengesi tutar. Getirirler gelirler. Eline bardak su dökerek gelirler. Eline bir tabak yağ koyarlardı. Kapının üst yanına sürerlerdi, alt yanına sürerlerdi. Yağ gibi geçinsinler diye. Gelin üç kere kapıyı açar örter. Ondan sonra üçüncüde içeri girerdi. Yine geldi mi içerde oynatırlar gelini yengelerle beraber. Dışarıda damat oynar davulla gelin damada bakar.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Gelin geldi mi oğlan evine yengenin eline bir tas yağ verirler. Avludan kapıya kadar şır şır o yağ dökülür azıcık azıcık. Gelinin koltuk altına da bir ekme sıkıştırılır. Ekmeği de kaynana yengeye verir. Yenge de gelinin kolunun altına koyar. Sonra gelin el öptü mü yenge ekmeği alır herkese birer parça birer parça dağıtır ekmekten.” (Meral Bozbay-Naipli)

“Gelin, evine geldi mi kayna bir testi kırar. Koca testiye yere atar. Sonra da sarı üstülüğünü gelinin başına geçirir. Gelin o zaman kaynanasının sözünden çıkmazmış.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Gelin eve geldi mi kaynanası ağzına bal sürer tatlı dilli olsun diye. Kucağına da çocuk verilir çocuğu olsun diye.” (Bahriye İrkil-Cinge)

Bu aşamada gelinin davranışlarını şekillendirecek bazı uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bunlar Sedat Veyis Örnek'e göre gelini istenilen biçime sokmak amacıyla yapılmaktadır. Gelin daha adımını içeri atmadan önce birtakım işlemlere tabi tutularak adeta yeni bir kişilik kazandırılmaya çalışılmaktadır.<sup>219</sup> Gelinin başına kaynanasının bir başörtüsünün atılması gelinin söz dinler olması, kaynanasının huyuna geçmesi, tatlı yedirilmesi dilinin tatlı olması gibi amaçlarla yapılmaktadır. Tatlıya temas eden gelin hem tatlı dilli olacak hem de evliliği tatlı gidecektir.

Gelin alınıp eve getirildikten sonra gerçekleştirilen uygulamalar ise şunlardır:

---

<sup>219</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s.80.

“Düğün gecesi damadı akrabaları, arkadaşları yatsı namazına götürür. Gelinin namazını da evde yenge kıldırır. Damat eve tekbir getire getire getirilir. Damat birkaç büyüğün elini öper. Damat giderken de kuvvet olsun diye damadın arkasına vururlar.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Sağdıçlar düğün gecesi baklava, tavuk istemeye gelirler. Kaynana gelinin yanına hususi bir sini baklava koyar. Sağdıçlar gelip isteyecekler diye onları hazırlar.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Damat düğün gecesi evde nikâh kıyılması için hazırlanır. Caminin önünde davulla giydirilir. Eve gelince de önüne bir tas su konur. Bakalım heyecandan dökecek mi görecek mi diye.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Damat kendi evine girecekken damada yarım çay bardağı şerbet içirilir. O da şerbeti etrafındakilere püskürtür. Damat hep tatlı konuşsun diye yapılır bu. Gelinin önünde de bardak kırılır. Şeytanı kovulur. Bir de gelin girmeden eve kapı yağlatılır. Sağ ayakla girilir.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

“Damadın boynuna ayvayı yedin diye ayva asılır. Düğün bitince de “kapı tepmesi” olur. Damadı eve kapıyı teperek sokarlar. O da evden tavuk, pilav, baklava getirip sağdıçlarına verir.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Gerdek gecesi damat ve arkadaşları yatsı namazına gider. Namaz sonrası imamla birlikte eve gelinir. Evde dua okunur. Damada lokum yedirilir güç olsun diye. Sonra evin bahçesinden eve girene kadar damat yumruklanır. Gece yarısı da sağdıçlar damadın yatak odasının camını taşlarlar. Baklava, pilav, tavuk isterler. Damat bunları verince giderler. Gerdek odasının yanındaki odada da damadın yengesi yatar.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

#### **4.7. Düğün Sonrası/ İkinci Oturması/ Gelin oturması**

Düğünün ertesi gününden başlamak üzere gelin ve damadın ya da genellikle gelinin iştirakıyla gerçekleştirilen bazı uygulamalar Balıkesir Manavları arasında görülebilmektedir. Bu uygulamalarda hem iki ailenin kaynaşmasını sağlamak hem yeni gelinin gelişini kutlamak amaçlanmaktadır.

“Düğünün ertesi günü yemek yapılır. Geline el öpmeye gelinir. Bütün köylü oraya gelir. Gelin gelenlere hediye verir. Serili çeyizlerinden alıp alıp gelenlere verir. Bu adet ikindiye kadar sürer. Gelin o gün pullusunu giyer, saçını yapar, süslenir. Sabah dokuzda genç kızlar gelinin kapısına dayanır. Gelin alınır çeşmeye götürülür. Bir yere tarak saklarız. Bir yere çakı saklarız. Geline onları arattırırız. Gelin çakıyı bulursa oğlu, tarağı bulursa kızı olur. Sonra da eve geri döner işte hazırlanır el öptüye. Gelenlere yemek de verilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Önceden gelin gelinliğini giyip oynuyordu. Testinin içine buğday koyuyorlarmış, para koyuyorlarmış. Sabah el öpmeye geliyorlardı gelinler pazartesi günü sabahı. Gelin gelenlere tülbent veriyordu. Testiye buğday koyuyorlar. Gelin oynarken kaynanası onu kırıyor. Dağılıyor buğdaylar. Bereketi olsun diye. Gelin avucuna alır oynarken döküyor. Testiye parayla şeker de koyuyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Düğün bittikten sonra üçüncü gün kaynana gelinini alır. Yanına da bir heybe havlu, çember falan alır. Kapı kapı gezer, el öptürür. Gittiği yerlere o hediyelerden verir. Gidilen evler de geline yumurta, ekmek, tuz verir. Gelinin eli boş çıkmaz oradan.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Düğün sonrasında pazartesi gün gelinle kaynana “erdim gördüm oyunu” oynar. Akrabalardan biri de kaynanayla gelin oynarken toprak testiye aralarında yere bir vurur. Hadi testi kırılır. Gelinin eline de buğday verirler. Gelin hem oynar hem o buğdayı saçır. O buğday da bereket getirirmiş. O buğdayı da süpürüp tavuklara atarlar.” (Bahriye İrkil- Cinge)

“Düğünden sonra pazartesi gün gelinin saçından bir tutam alınıp zülûf kesilir. Gelin ağır sırmalı takımlarını giyer. Başına yaşmak bağlar. Zülûfleri kenardan salları tarayıp. Herkes de geline bakmaya gelir. Gelin orada çocukların bile elini öper. Gelin duvarda iplerde serilen çeyizindeki çemberlerden elini öptüğüne verir bir tane. Oğlan çocukları gelirse onlara kese verir, mendil verir. Gelinin o kadar serili çemberlerden hiç kalmaz.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Düğünün ertesi gün yapılır. Gelinin çeyizine bakılır. Pazar gün gelin alınır. Pazartesi gün sabah kalkılır. Yengeler gelinin saçını yaptırır tekrar. Sonra gelinin



evine gelinir. Konu komşu, akrabalar gelir. Orada da yine oynanır. (Ebru Demirer-Çandır)

“Düğünün ertesi gün önceden gelin bakmaya gidilirmiş duvak sabahında. Şimdiyse gelin süsleniyor. Akrabalar çeyize de bakmaya geliyor.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

Düğün sonrasında geline yapılan uygulamalar yeni doğan çocuğa yapılan uygulamalar ile büyük benzerlik göstermektedir. Gelin de yeni bir hayata adım atmıştır. Bazı huylarını değiştirmek, bazı huylar edinmek zorunda kalacaktır. Bunu sağlamak amacıyla da bazı uygulamalara maruz kalacaktır. Kırklı çocuğa gittiği yerde nasıl ekmek, tuz, yumurta veriliyorsa yeni geline de verilir. Hatta bazı kaynak şahıslar kırklı kadın ve bebeği nasıl yalnız bırakılmıyorsa yeni gelinin de yalnız bırakılmaması gerektiğini ve eğer bırakılırsa uğrama olacağını ifade etmektedir.(Hayriye Yaşar-Cinge/ Cevriye Rüzgar-Yenice)

Günümüzde pek çok şey değişime uğradığı gibi evlenme ilgili geleneklerde de büyük değişiklikler görülmektedir. Kaynak şahıslara evlenme ile ilgili gelenekler sorulduğunda her aşamada evvelen, önceden, eskiden diye cümleye başladıkları gözlemlenmiştir. Günümüzde her ne kadar bazı uygulamalar hala korunmaya çalışılsa da eski geçerliliğini ve önemini kaybetmiş durumdadır. Bu durum özellikle yaşı ilerlemiş kaynak şahıslar tarafından üzüntüyle karşılanmaktadır. Eskisi kadar olmasa da pek çok Manav köyü geleneklerine sahip çıkmakta ve şehir merkezlerinden oldukça farklı uygulamalar ile dünya evine girmektedir.

## 5. Hac

İslam'ın şartlarından biri olan hacca gitmek, hac öncesi ve sonrası bazı uygulamaları beraberinde getirmektedir. Diğer topluluklardan farklı olmamakla beraber Balıkesir Manavları arasında hacca gidene yönelik gerçekleştirilen uygulamalar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“Hacca gidecek insanı akrabaları önceden yemeğe çağırır. Helalleşilir.”  
(Barış Bozbay-Naipli)

“Hacıya giderken uğurlarız. Harman yerinde toplaşılır. Orada bindirilir, uğurlanılır. Orada karşılanır. ‘Gelin yolu’ndan asker de, hacı da geçirilirdi. Ta oradan da karşılanır. Hacılar da gelirken bozuk para atarlar. O paraları toplayıp sandığımızın dibine koyarız. O bize bereket getirir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Evden çıkarken bismillahirrahmanirrahim denir. Ondan sonra Allahu ekber diye başlanır tekbir getirilir. Kapının önünde üç kere bu tekbir getirilir. Sağ ayağıyla çıkarsın bu tekbirle gidersin. Hacıdan gelirken de yine tekbirle girersin içeri. Hacıya gitmeden eşin dostun ziyarete gelir. Sana hediye getirir. Gelenler de çember, havlu, basma getirir. Gelirken sen de onlara ufak tefek vaktin yettiği kadar hediye getirirsin.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Hacı gitti mi her perşembe hacı çorbası yapılır. O hamur açılır elde. Hiç bıçak değdirilmez o hamura. O hamuru açıp bırakırsın temiz bezlerin üzerine. O hamur kuruyup patlar. Kuruduktan sonra bir sofraya bezinin içine koyarsın da yuvarlayıverirsin. Hiç bıçak sürmezsin ona. Onu kemik suyuyla, tavuk etiyle, nohuduyla yaparsın. Üstüne de domatesten sosunu yaparsın. Doldurursun kovalara. İlk hafta sağ taraftan başlayarak komşulara verirsin. İkinci haftasında hacıya giderken ona kim gelmişse onlara götürürsün uzak da olsa. Hacı dönene kadar kaç Perşembe geçerse o çorba her perşembe yapılır. Döneceğinden önceki perşembe de lokma yapılır. O lokma da sokakta gelene geçene, eve gelenlere yedirilir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Hacı geldiğinde onun elinin içi öpülür. Kâbe’ye elini sürdüğünden, günahlardan arındırsın, mübarek yere değen yeri öpeyim diye avuç içi öpülür. Gözleri öpülür, o güzel yerleri gördüğü için.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Hacıya duayla uğurlanılır. Evden çıkarken hacı, yolculuk namazı kılar. Karşılama gelene de herkese bir seccade verilir. Hacılar oradayken de evinde iki hafta hacı çorbası yapılır. Üçüncü ve dördüncü haftalarda da ya lokma ya bazlama yapılır. Birinde biri birinde biri yapılır. Yağ gibi gitsin gelsin diye yapılıyor. Hacı çorbasının hamurunu da saça azıcık gevretiyorsun. Azıcık tepserince ufalıyorsun. Ama bıçak değmeyecek ona.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Hacı evinden tekbirle çıkar ve arkasından dualar okunur. Arkasından da su dökülür.” (Selma Demirkesen-Ovaköy)

“Hacıya giden kişinin kapısı yeşile boyanır.” (Cevriye Rüzgar-Yenice, Hayriye Yaşar- Cinge)

Hacca giden kişinin kapısının yeşil renge boyanması Balıkesir Manavları arasında oldukça yaygın bir uygulamadır. Yeşil rengin sembolize ettiği şeyler burada büyük önem teşkil etmektedir. Özellikle İslamiyet sonrasında peygamberin sancaklarından birisinin renginin yeşil olması, tarikat ehli insanların çoğunlukla sarık ve cübbelerinde yeşili tercih etmeleri, peygamberin ehl-i beytinin ve oğullarının simgelerinin yeşil olması gibi durumlar bu rengin İslami açıdan önemini ortaya koymaktadır.<sup>220</sup> İslamiyet öncesi dönemde de önem arz eden bir renk olmakla birlikte hac ile ilgili bu uygulamada hacca giden kişi diğerlerine üstünlük emaresi olarak ve kendisini belli etmek amacı güdülmektedir. Böyle bir amaç için de İslamiyet açısından bu denli önemli bir rengin seçilmesi normaldir.

---

<sup>220</sup> Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: 2000, s.214.

## 6. Ölüm

Canlılarda yaşamsal fonksiyonların tamamen durması anlamına gelen ölüm, hayatın en önemli gerçeklerinden olup eskiden bu yana insanoğlunu derinden etkilemiş ve onu bu konuda çeşitli düşüncelere sevk etmiştir. Ölüm olayı karşısında hissedilenler ve ölüm sonrasındaki bilinmezlik, bütün toplumlarda çeşitli inanma, adet, töre ve törenleri beraberinde getirmiştir.<sup>221</sup> Bu inanmalar ölüm öncesinde başlayıp sonrasında da uzunca bir süre devam etmektedir.

Bu bölümde Balıkesir Manavları arasında ölüm öncesinden sonrasına dek karşılaşılan inanışlara yer verilecektir.

### 6.1. Ölüm Öncesi

İnsan kendini bilmeye başladığı andan itibaren ölüm düşüncesi ile yüz yüzedir. Ne zaman karşılaşacağını bilmediği için insanı korkutan ölüm insanların zihnini başlangıçtan bu yana meşgul etmiştir. Bilinçaltındaki baskıyla tedirgin olan halk düşüncesi alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti saymaktadır.<sup>222</sup> Bu belirtilerden herhangi biri gözlemlendiğinde birey korkuya kapılmakta ve belirtiyi engelleme çabasına girişmektedir.

#### 6.1.2. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölümü düşündüren belirtiler hayvanların bazı davranış değişikliklerinde, rüyada görülen bazı şeylerde, hastanın bazı fiziksel ve psikolojik değişikliklerinde aranmaktadır. Balıkesir Manavları arasında genellikle hastadaki değişiklikler ölümün yaklaştığını düşündürmektedir.

---

<sup>221</sup> Nilgün Çıblak, (2002), “Anadolu’da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Türk Kültürü*, Y. XL, S. 474, 2002, s.605-614.

<sup>222</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.208.

“Ölecek insanın burnu yamulur, ayakları şişer, dili burulur oralardan artık öleceği anlaşılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ölecek hastanın burnu kısılır. Gözleri çöker, süzülür. Ölüm anında da iki gözünden yaş akar. Gözünün cevheri dökülürmüş ölecek hastanın. Gözünden yaş akmaya başladı mı anlarsın. Ecel teri döker. Sık sık nefes alır. Hırlak düşer.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Ölmemiş birinden yanlışlıkla “rahmetli” diye bahsedersen ona ömür verilmiş demektir. Sağ birini rüyada ölmüş görürsen de yine ona ömür verilmiş derler.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Ölecek adamın burnu düşer. Yüzü düşer. Ölüm nişanı çöker insanın yüzüne.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Ölecek hastanın ayakları şişer. Burnu kararır.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Bazen de insan, gördüğü rüyayı ölümle bağdaştırmaktadır. Bu rüyalardan bazıları şöyledir:

“Ölen anan baban rüyana girip seni özledim derse seni çağırıyor demektir. Sen de yakın zamanda ölürsün.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“Ölmüş bir akraban rüyanda birini çağır gel diyorsa o kişi ölecektir. Onu çağırıyordur.” (Mustafa Ceylan-Yeniköy)

“Rüyada dişlerin eline dökülürse öleceğine delalettir.” (Ayşe Yalçın-Pamukçu)

Bazen de hayvanların davranışlarında gerçekleşen değişiklikler ölüm habercisi olarak algılanır. Hayvanların günahsız oldukları ve bazı şeyleri önceden sezebileceği inancıyla hareketlerinden bazı anlamlar çıkarılmaya çalışılır.

“Evin üzerine karga çok gelir ve öterse oradan birinin öleceğine inanılır. O kargaları hemen kovalarsın.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Köpek çok ulursa önünde uluduğu evden ölü çıkacak derlerdi.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Evin damında baykuş öterse hemen taş atarız. O ölüm çağırırımış.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

Günahsız olarak dünyaya gelen çocukların da bazı kötü şeyleri hissedecekleri inancı hâkimdir. Bunu hisseden çocuklar gösterdikleri davranışlar ile ailelerini endişelendirmektedirler.

“Anam ben çok ağlıyorum, yaramazım diye seni gavurun kızı seni dedi, seni asayım ben, ağlaman hayır getirmeyecek senin dedi. Urganı getirdi astı beni. Çok ağlamışım, bu gavur bir baş yiyecek demiş. Cuma namazı saatinde de ağzıma ağzıma ayakkabıyla vurmuş. İşte bu baş yiyecek demişler, babam ölmüş. Çıkmış da dedikleri.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Ağzını açarak ağlarsa bir çocuk kendi başına ye, denir. Yoksa anasına babasına felaket getirir, ölüm getirir.” (Gülümser Çakar-Kamçılı)

Kaynak şahısların ifade ettiği ölüm belirtilerinden bazılarında bu durumu engellemek için çaba gösterildiği görülmektedir. Ağlayan çocuğun ağzına ayakkabı ile vurmak, “Kendi başını ye.” demek, eve gelen baykuşları kovalamak gibi bazı uygulamalar ile ölüm uzaklaştırılmaya çalışılır.

### 6.1.3. Kaçınmalar

Çağrışım yoluyla ölümü hatırlatan, daha doğrusu ölüm için belirti kabul edilen olayların dışında ölümü çabuklaştıran veya ölümü getiren birtakım eylemler vardır ki bunlardan kaçınmak gerekir.<sup>223</sup> Araştırma bölgemizde ölümün engellenemeyeceği, vakti geldiğinde her canlının ölümü tadacağı inancı hâkimdir. Ancak yine de bazı davranışlardan ölümü getireceği sebebiyle kaçınıldığı görülmektedir.

“Bıçağı birine vereceksen önce yere koyarsın. O da yerden alır.” (Emel Çakar-Kesirven)

---

<sup>223</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s. 91.

“Ağlamak ağlamak getirir. Bir yakının öldüğünde çok ağlarsan Allah bir başkasını daha alır. Tevekkül edip Allah’tan sabır dileyeceksin.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Cenazenin yıkandığı kazanı ters çevirirsin. O birkaç gün öylece kalır. Sonra kaldırırsın. Yoksa başka cenaze daha çıkar.” (Nurşen Ata-Kamçılı)

“Yanlışlıkla bir kedi, köpek öldürdüysen ölüm seni yoklamış olur.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

## **6.2. Ölüm Sırası**

### **6.2.1. Ölümün Hemen Öncesi ve Sonrası**

Ölüm olayının gerçekleşeceği yakınları tarafından anlaşıldıktan sonra ve ölümün hemen sonrasında bazı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları dini kökenli olsa da bazıları tamamen halkın inancı gereği yerine getirilmektedir.

“Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya gönderilişine önhazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene ‘canlı’ gözüyle bakmanın ve ondan korkmanın tipik belirtileri yatarken, kimilerinde de hijyenik düşünceler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır.”<sup>224</sup>

Ölümü anlaşılan hastayla helalleşmek, son isteklerini yerine getirmek, başında Kuran okumak gibi inanışları hemen her Manav köyünde karşımıza çıkmıştır. Ölüm öncesinde karşımıza çıkan uygulamalar şunlardır:

“Hasta biri canının bir şey çektiğini söylüyorsa ona o muhakkak yedirilir. Son isteğidir. Dünyadaki nafkasını topluyordur. Onu yedi mi ölür zaten genelde.” (Bahriye İrkil-Cinge)

---

<sup>224</sup> Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: 1979, s. 44.

“Öleceği düşünölen kişi akrabaları eşi dostuyla helalleşi. Helallik alınmazsa öbür dünyada azap çeker. Bir hastaya gittin mi helalleşeceksin. Yoksa hastaya kötölük etmiş olursun.” (Sami Özdemir-Büyükbostancı)

“Öleceği anlaşıldığında başında Yasin okunur, Kuran okunur. Hastaya salâvat getirilmeye çalışılır şayet dili dönüyorsa. Öldüğü anlaşılınca çenesini, ayağını bağlarsın. Güzelce çarşaf örtersin. Cenazeyi asla yalnız bırakmazsın. Üstüne de illa bıçak konulur. Yatırırken de kibleye doğru çevirip yatırırısın.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Yere indiriyorlar. Kibleye çeviriyorlar. Pamukla su veriyorlar. Okuyorlar. Öldükten sonra da kayış diyorlar, kemer oluyor ya, kemerle uzun, bıçak koyuyorlar. Yalnız kalıyor ya. Kalmasın diye koyuyorlar. Cenaze kalkınca da yerine un, taş koyarlar. O unu da sonra öksüz birine, fakir koca karılara veriyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Ölünün gözü açık olursa istediği bir şey yapılmadığından açık gitti derler.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Ölünün gözü açıksa dünyaya gözü doymamış derler.” (Ayşe Aktaş-Kırmızlar)

“Ölünün gözü açıksa gelmesini beklediği biri gelmedi diye yorulur.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Gideceği yer cennetse gözü açık gidermiş. Ama cehennemse yüzü buruşmuş. O bilirmiş gideceği yeri. Bir de ölüm öncesi hastaya da su verilmesi gerekir. Onu susuz bırakırsan şeytan o anda ona su verirmiş. Şeytana uyup ondan su istememesi gerekirmiş. Yanındakilerin devamlı zezem vermesi gerekir.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Gözü açık kalırsa özlem çektiği biri varmış denir.” (Gölsüm Demirhan-Karamanköy)

“Gözü açık giderse arkasından birini daha götürecektir, bir cenaze daha çıkacak derler.” (Bedriye Öz-Üçpınar)



Ölünün gözünün açık gitmesi K. Afganistan, Özbekistan, Türkmenistan'da hasreti olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölünün gözlerini bir yakını kapatmaktadır.<sup>225</sup>

Ölüm sonrasında cenazenin üzerine bıçak konması şişmesin diye yorumlanırken üstünden kedi geçmemesi için yanında birilerinin beklemesi de yaygın bir uygulamadır. Bu inanişaya göre cenazenin üstünden kedi geçerse kötü ruhlar cenazeye musallat olacaktır. Bu da ölümden sonra yaşama inanıldığını, ahiret inancının olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kişi son yolculuğuna uğurlanırken kötü ruhlardan uzak tutulmaya çalışılır.

“Ölü illa kibleye çevrilir. Hayvan bile ölürken kendini kibleye doğru çevirir. Hemen gömülmeyecekse de üzerine karnı şişmesin diye saban demiri koyardık. Camı açardık. Başında da illa biri bekler. Üstünden kedi geçermiş yoksa. Üstünden kedi atlarsa kötü cinler üstünden geçmiş olurmuş.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Ölünün üstüne beyaz çarşaf örtülür ve karnının ortasına da bıçak konur.” (Selma Demirkese-Ovaköy)

“Ölünün yanında bekleriz gömülene kadar. Kedi atlamasın diye uğraşırız.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Ölünün üzerine bıçak konur. Gömülene kadar yalnız bırakılmaz.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

Gözün açık gitmesi farklı şekillerde yorumlandığı gibi ölünün son anlardaki bazı davranışları veya fiziksel görünüşü de bu dünyadaki davranışları ve ahrette gideceği yer ile ilgili –cennet, cehennem- farklı şekillerde yorumlanmaktadır.

“Ölü son anda kafasını sağa çevirirse cennete, sola çevirirse cehenneme gidecek denir.” (Hicaz Yılmaz-Akarsu)

“Ölü son anda yüzünü karartıp sinirli bakarsa gideceği yeri gördü, cehenneme gidecek denir. Gülüp gittiye, yanakları pembe pembe olduysa cennetlik denir.” (Nuriye Karakoç-Ovaköy)

---

<sup>225</sup> Yaşar Kalafat, *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, Ankara: 2000, s. 304.

“Bu dünyada birine eziyet ettin mi canını çok zor verirsin. Çok acı çekersin. İnlersin, soluk soluğa kalırsın.” (Havva Dede-Aktarma)

### 6.2.2. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayı gerçekleştikten sonra yapılacak bir diğer şey de bu durumu yakınlarla haber vermektir. Sedat Veyis Örnek ölüm olayının aşağıdaki biçimlerde duyurulabileceğini ifade etmiştir:

Ölü sahipleri tarafından

Komşular tarafından

Camilere sala verdirerek

Belediye ya da muhtarlık hoparlörlerinden anons ettirilerek

Telefon edilerek, telgraf çekilerek

Radyo ve televizyondan yararlanarak<sup>226</sup>

Ölüm olayı gerçekleştikten sonra akrabalara veya eşe dosta haber verilmesi oldukça önemlidir. Ölenin yakınlarının yanında olmak en temel vazife olarak görülmektedir. Türk kültüründe bu uygulama oldukça yaygındır. Nogay Türkleri’nde de birisi öldüğünde tüm köy onun cenaze törenine gelir ve ölüyü son yolculuğuna uğurlar. Herkes onun için yas tutmak zorundadır. Ölen kişiyle birkaç kez selamlaşan biri bile cenaze törenine gelmek zorundadır.<sup>227</sup>

Kırgızlar arasında da ölüm haberi herkese duyurulur ve buna “kabar aytuu” adı verilir. Ölünün mezarına toprak atma için çağırılma itibar gösterisi açısından önemlidir. Çağırılmayan kişi sayılıp çağırılmadığı için, gelmeyen kişi de bir avuç toprağı esirgediği için toplum tarafından kınanır. Bunun için ölüm haberinin duyurulmasına büyük önem verilir.<sup>228</sup>

---

<sup>226</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s. 213.

<sup>227</sup> Dilek Ergörenç Akbaba, “Nogay Türklerinde Ölüm İle İlgili İnançlar ve Ağıtlar”, *Milli Folklor*, Yıl: 20, Sayı:80, 2008, s. 77-84.

<sup>228</sup> Mayramgül Dıykanbayeva, “Kırgız Türklerinde Ölüm”, *Milli Folklor*, Yıl: 21, Sayı: 82, 2009, s. 89-97.

Balıkesir Manavları arasında genellikle sala verdirme uygulaması görülmektedir. Köylerin hepsinde cami bulunduğu için orada sala verilmekte ve tüm köy o gün işlerini bırakıp cenazeye koşmaktadır. Ancak sala verilene kadar geçen sürede ölüm olayı olur olmaz yakınların birbirine telefonla veya bizzat giderek haber verdikleri ifade edilmektedir. Cenaze evindeki aile bireyleri acıları dolayısıyla durumu herkese duyuramadığı için bu iş akrabalara ve komşulara düşmekte, sala okunana kadar diğer köyler de dâhil olmak üzere yakınlarla haber ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Tüm akrabalar ve yakınlar bu acılı günde ölüye ve ölünün yakınlarına son vazifelerini yerine getirmeyi amaçlamaktadırlar.

“Bir akraba öldü mü herkes birbirine haber verir. Hemen cenaze evine gidip akrabanın yanında olman lazımdır. O halde onlar gelip söyleyemeyeceğinden yakınlar birbirine haber ulaştırır.” (Hasan Yaşar-Cinge)

“Ölünün ayakkabılar kapının önüne çıkarılır. Onun hasta olduğunu bilenler kapının önünde ayakkabılarını görünce öldüğünü anlarlar. O ayakkabıyı da biri alır götürür. Eve geri sokulmaz.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Sala verildi mi kimse işine gitmez herkes cenaze evine gider.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Öldükten sonra kapının önüne koyarsın ayakkabısını, terliğini. Yedi gün evin lambalarını açık bırakırsın gelirse evini görsün diye.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

### **6.2.3. Defin işlemleri**

#### **6.2.3.1. Yıkama**

Ölüm olayı sonrasında ölü yıkanmaktadır. Bu dini kural her cenazede gerçekleştirilir. Eğer ölen kişi kadınsa bir hafız tarafından erkekse köyün imamı tarafından yıkanmaktadır. Yıkama esnasında da dini kurallar yerine getirilmektedir. Köylerde günümüzde sıcak su sürekli bulunsa da hala bahçeye ateş yakılıp suyun orada ısıtıldığı ifade edilmiştir. Yıkama suyuna da çeşitli otlar atılmaktadır. Bunlardaki amaç ise suyun güzel kokmasını sağlamaktır.

Yıkama olayını hafız veya imam yaptıktan sonra yakınları da mevtaya su dökülebilmektedirler. Ancak burada su döken kişilerin dinen uygun kişilerin olması

gerekmektedir. Kadınsa sadece oğlu, kızı veya kadın yakınları; erkekse de oğlu, kızı veya erkek yakınları mevtanın yanına girebilmektedir. Mevtanın yanına eşi girememektedir. Çünkü nikâh bu dünyaya hastır ve ruh bedenden ayrıldıktan sonra nikâh bitmiştir. (Bahriye İrkil-Cinge) Bu durum ise tamamen mahrem inancından kaynaklanmaktadır.

Yıkama için kaynatılan su ise genellikle ölünün üstünden çıkanları yıkamak için kullanılmaktadır. Ancak bazen bu su ile ölünün yakınlarının yüzlerini yıkadıkları böylece acılarını hafiflettikleri veya rüyalarında ölen yakınlarını gördükleri inancına rastlanmıştır.

Yıkama ile ilgili diğer inanışlar ise şu şekildedir.

“Ben sadece birkaç kez bulundum yıkamada. Hoca önce niyet etti. Nasıl kendimiz abdest alırken niyet ediyoruz. Hoca da aynen öyle niyet etti. Sonra ölünün avret yerlerini yıkadı. Sonra abdest aldırdı. Önce sağ tarafı sonra sol tarafı yıkadı. Üç defa yıkadı iki tarafı da. Sonra kuruladı. Akrabaları da geldi helallik suyu döktü.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Yıkama suyuna çörek otu atılır. Yıkandıktan sonra da duası okunur ve kulaklarına, burnuna pamuk kapatılır. Kızı, gelini kimi varsa ölen kadının onlar da gelip su dökerler.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ölü yıkamayı bilmiyorum. Ama kalan suyuyla akrabaları, kim varsa evde elini yüzünü yıkattırıyorlar onunla. Yıkarsa rüyasında görürmüş.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Ölüyü yıkadıktan sonra artan suyunu yakınlarına verirsin. Kazanı ters kapatırsın. Onun üstüne de suyu koyarlar. Onu yedi gün gelip de içiyor derlerdi. Öyle söylerlerdi. Yahut kiremit üstüne koyarlardı yukarıya.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Yıkandıktan sonra kazan ters kapanır üstünde de mum yakılırdı evvelden. Şavık olsun da geldiğinde evini yerini görsün derlerdi.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Yıkama suyundan yakınları su dökerler üstüne. Yıkama suyunun kazanı da sonra ters çevrilir. Yanına bir tabak un konulur. Üstüne bir kandil konulur. O kandil sabaha kadar yanar.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Yıkama suyundan kalanla ölünün sırtından çıkan eşyaları yıkanır.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Kazanda artan suyla ölünün havlusu, çarşafı, sırtından çıkanlar hemen yıkanır. Ölü yerinde dinlensin diye hemen yıkamak lazımdır.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Ölünün yıkama suyundan artanla çamaşırları yıkanır.” (Hakkı Bodurcan-Akçaköy)

“Yıkama suyundan artanla elini yüzünü yıkarsan ölen yakınını rüyada görürsün derlerdi evvelden.” (Abdullah Ataç-Çiçekpınar)

### 6.2.3.2. Kefenleme

Ölü yıkandıktan sonra dini kurallara göre kefenlenmektedir. Kefenleme işlemi de oldukça önemlidir. Kefenlik kumaş birçok kişi tarafından önceden hazırlanmaktadır. Özellikle belli yaşın üstündeki kişiler kefenlik kumaşını veya kefenlik parasını önceden hazırlamaktadır.

Kefenlik bezin rengi beyazdır. Erkek kefeni gömlek, izar ve lifafe denilen üç parça bezden; kadının ise himar, dir, hırka, izar ve lifafe denilen beş parça bezden oluşmaktadır.<sup>229</sup>

Kefene son derece önem verilmektedir. Kişinin bu dünyadan götürdüğü tek şey olarak görülen kefen bazen de hacıdan getirilmekte, hacıya gidemeyenlerin ise bunu oradaya giden yakınlarına ısmarladıkları görülmektedir.<sup>230</sup> Böylece diğer dünyaya götürülen tek şeye, kutsal toprakların kutsallığı izafe edilmeye çalışılmaktadır.

“Kefen hazırlanırken asla makas, iğne, iplik kullanılmaz. Elle yırtılır. Kefen biçilir.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Kefeni duayla giydirirler. İğne iplik de yoktur. Kendinden ip yaparlar. Onunla bağlarlar.” (Fatma Bacak-Pamukçu)

---

<sup>229</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.216-217.

<sup>230</sup> Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: 1971, s.52-54.

“Kefenlik paramı önceden koyacaksın. Cenazende ne lazım olacağı belli olmaz. Kimseye muhtaç olmadan hazırlığını yapmak lazım. Ben seneler önceden kefenliğimi aldım koydum. Evlatlarıma da söyledim yerini. Battaniyemi de aldım.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **6.2.3.3. Cenaze Namazı**

Cenaze namazı ölüm olayında gömülme öncesindeki son aşamadır. Burada Sedat Veyis Örnek’in de ifadesi ile adeta ölü aklanmış olur.<sup>231</sup> Ölünün aklanması için tüm cemaat onu iyi bildiğini ifade eder.

Cenaze namazlarına Balıkesir Manav köylerinin hiçbirinde kadınlar katılmamaktadır. Sadece erkekler katılmaktadır. Cenaze namazının kılınışı kaynak şahıslar tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Hangi vakit namazından sonra cenaze namazı kılınacaksa zaten salada duyurulur. Önce o namaz kılınır. Sonra da adamsa ölen meyyit için, kadınsa hatun kişi için duaya niyet edilir. Namazı kılınır. Kadınlar olmaz bu namazda. Adamlar kılar. İmam cemaate ölüyü nasıl bilirdiniz, diye sorar. Onlar da üç defa iyi bilirdik der. Sonra da hakkınız helal midir diye üç defa sorar. Onlar da helal eder. Sonra cenaze mezarlığa taşınır.” (Sami Özdemir-Büyükbostancı)

“Namaz genelde camide kılınır. Ama evin avlusu büyükse, cenaze orada yıkandıysa orada da cenaze namazı kılınabilir. Kısa zaten o namaz. Merhum kişiyi iyi bilirdik ve hakkımız helal olsun diye üç defa bağırırsın. Ama eğer o kişiye hakkı helal olmayan varsa bir şey demez. Ama ne olursa olsun helal etmek lazımdır. O dünyanın işini bitirmiş gidiyor. Herkes onun gibi olacak diye ayıp karşılanır helal etmemek.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

### **6.2.3.4. Ölünün Gömülmesi**

Ölünün gömülmesi de İslami kaidelere uygun gerçekleştirilmektedir. Köylerde yakın mesafedeki mezarlıklara cenaze omuzlar üzerinde taşınmaktadır. Cenaze taşımaya yardım etmede adım başına sevap olduğu (Hayriye Yaşar-Cinge)

---

<sup>231</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.218.

inancı kaynak şahırlarımızın pek çoğu tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca cenazenin mezarlığa taşınması ve mezarına toprağın atılması son vazife olarak görölmektedir.

“Ölüyü gömmeye götürürken herkes salına girer. Çok sevapmış.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Ölü gömülmeye götürölürken tabutun üstüne yeşil bez örtölür. Kadınsa başına çember konulur. Erkekse havlu konulur. Su testisinin sapına da yine bunlardan bağlanır. Erkekler gömmeye götürür. Yönü kibleye çevrilir. Sağına yatacak şekilde arkası toprakla desteklenir. Üzerine tahta dizilir. Tahtanın üzerine hasır örtölür. En son toprak atılıp gömölür.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Ölü kibleye doğru yatırılıp yüzü de kibleye doğru çevrilir. Üstüne de tahta dizerler. Onun üstüne toprak atılır.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Mezara erkeği herkes indirebilirmiş. Ama kadını sadece oğlu indirebilirmiş namahrem ona yokmuş sadece. Damadı falan indiremiyor. Kocası da indiremiyor.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kadınlr cenazenin arkasından mezarlığa kadar gider. Oradan geri döner. Zaten cemaatin arkasındadır. Bir yerden sonra geri döner.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Cenaze gitti mi mezarlıktakilere yiyecek bir şeyler dağıtılır. Önceden lokum, bisküvi, küçük şeker falan dağılırdı ama şimdi ekmek arası bir şeyler veya pilav da dağıtıyorlar.” (İsmail İrkil-Bereketli)

#### **6.2.3.5. Telkin/ Talkın**

Ölü gömölldükten sonra mezarın başında imamın, ölenin sual meleklerine vereceği cevapları kolaylaştırmak için söylediği sözlere telkin veya talkın adı verilir. Normalde Arapça olarak söylenen talkının Türkçesi şu şekildedir: “Ey Abdullah, ey Zeynep oğlu! Hayatında müdavim ve mutekid olduğun veçhile eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü anne Muhammeden resulüllah kelimei şahadetini zikret, şüphesiz cennet haktır, cehennem haktır, bas haktır, kıyamet haktır, buna şüphe yoktur. Allah Taalâ kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. Ve sen yâd et ki Allah Taalâ'nın rububiyetine, İslâm'ın din oluşuna, Muhammed

aleyhisselâlü vesselâmin nübüvvetine, Kur'an'ın imam, Kâbe'nin kible ve müminlerin kardeşler oluşuna razı bulunmuş idin. Ey Abdullah! De ki: Allah'tan başka ilâh yoktur. De ki: Rabbim Allah'tır, dinim İslâm'dır, Peygamberim Muhammed aleyhisselâtü vesselâmdir. Yarabbi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varislerin hayırlısısın.”<sup>232</sup> Balıkesir Manavları arasında da görüşülen kaynak şahıslar talkındaki duayı sadece imamın bildiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca ad koyma bölümünde de ifade edildiği gibi kişinin isminin talkına gelecek, uygun düşecek bir isim olmasına özen gösterilmektedir.

“Talkını imam verir. Ben senelerce talkın verdim. Ölen adamın annesinin adıyla kendi adını söylüyorsun üç kere. Sonra ses gelir mezardan. Orada mevta kafasını vurmuş.” (Halil İrki-Bereketli)

“İnsan kendi öldüğünü bilmezmiş. Anlamazmış. Ama hoca talkın verdi mi birden kalkmak istermiş. Kalkmaya kalkışınca kafasını tikkadak vurmuş mezara. Ne kadar doğru orasını biz bilemeyiz. O zaman öldüğünü bilirmiş.” (Barış Bozbay-Naipli)

### **6.3. Ölüm Sonrası**

#### **6.3.1. Cenaze Evi**

Cenaze kaldırıldığı andan itibaren cenaze evinde bazı uygulamalara başlanmaktadır. Bunlar öncelikle ölünün ruhu için okunan dualardır. Evde hemen bir hafız tarafından dua edilir, Kuran okunur. Bunun ardından her köyde olmasa da komşular veya akrabalar tarafından cenaze evine yeme getirilir. Diğer köylerden cenaze için gelenlere veya o evin, köyün halkına yemek yedirilir.

“Bizde bir evden cenaze çıktı mı hemen yakın akrabalar yemek yapar. Yemek getirirler. O gün cenazeden gelenler hemen sofraya oturtulur.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Yedi gün cenaze evine komşular yemek götürür.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

---

<sup>232</sup> Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul: 1962, s.337.



“Cenaze evinde sürekli Kuran okunur. Dualar edilir.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“Ölü gömüldükten sonra cenaze evinde Kuran okunulur yine. Hafızları toplarız Kuran okuturuz.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

Ayrıca Azrail’in ölen kişinin canını alırken duvarlara kan sıçrattığı düşünülmektedir. Bu sebeple de cenaze çıkan oda en kısa sürede badana yapılır. Yapılmadığı takdirde o evden bir cenaze daha çıkacağına inanılır. Bu uygulamanın bir benzeri de Sedat Veyis Örnek’in çalışmasında karşımıza çıkmaktadır. Sivas ve çevresinde bir mahallede ölen olursa, o mahalledeki su dolu kaplar boşaltılmaktadır. Bunun sebebi Azrail’in, birinin canını aldıktan sonra kılıcını sulara çalkaladığı inancıdır. Böyle olunca ölüm saçan kılıcın değdiği suyun, o suyu içene ve kullanana ölüm bulaştıracığı düşünülmektedir.<sup>233</sup> Bu örnekte de görüldüğü üzere halk inancı Azrail’in can alırken kan döktüğü, bu kanı insanların göremediği yönündedir. Bu kan da derhal temizlenmelidir. Ölünün çamaşırlarının hemen yıkanması da bundan kaynaklanmaktadır.

“Ölünün evinin cenazeden sonra badana yapılması gerekir. Azrail canı alırken duvarlara kan sıçratmış. Onu biz göremezmişiz. O, yıkanmazsa evden yine ölü çıkarmış.” (Feriha Yaşar-Cinge)

Ayrıca ölü evinde yedi gün ışığın açık kalması da yaygın bir inanıştır. Isparta ve Yozgat’ta da ölenin arkasından odasında veya ölü suyunun kaynatıldığı yerde akşamla birlikte mum yanar. Bu durum bir hafta devam eder. Böylece ruhun sıkıntıdan kurtulduğuna, kabrinin aydınlandığına inanılır. Bu inanca göre cenazenin konulduğu günün akşamı ruh kabirden ayrılp akşamleyin evin etrafında dolaşır. Eğer suyunun ısıtıldığı yerde mum yandığını görürse bundan mutluluk duyup mezarına döner.<sup>234</sup>

---

<sup>233</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s.91.

<sup>234</sup> Hikmet Tanyu, “Türklerde Ateşle İlgili İnançlar”, *I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. IV. Cilt, 1976, s.294.

“Ölünün evinde yedi gün tebarekesi olur. Yüksek sesle gülünmez. Eğlence yapılmaz. Yedi gün lambalar sönmez. Ölü evine yedi gün geri gelirmiş.” (Ebru Demirer-Çandır)

### 6.3.2. Ölünün Günleri

Cenaze evden kaldırıldıktan sonra ölü için belli günlerde toplanılır ve ölünün hayrı yapılır. Bu günler yedisi, kırkı, elli kırkı ve yılıdır. Bu günlerde özellikle hayır yapıp, yemek dağıtılıp ölüye dua göndermek gerektiği inancı yaygındır.

Sedat Veyis Örnek'e göre aslında belirli sayıların karşıladığı bu tür günler söz konusu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmiş, giderek birtakım adetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir.<sup>235</sup> Balıkesir Manavları arasında da bu günlere büyük önem verilmekte hemen herkes tarafından bugünlerde ölenin hayrı yapılmaktadır.

Ancak evde yedi gün boyunca Kuran okunması inancı son yıllarda üç güne düşürülmüştür. Çalışma hayatının zorluğu, ölünün akrabaları, eş ve dostunun işlerine dönme zorunluluğu ile sadece üç gün dua okunduğu görülmektedir.

“Ölü evinde yedi gün Kuran okunur. Yedinci gün de yedi hayrı yapılır. Sonra da kırkı, elli ikisi yapılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ölünün kırkında helva yaparsın. Lokma yaparsın. Yağ kokutursun. Kırkında ölünün burnu düşer. Ama yağ kokutursan burnunun düştüğünün acısını hissetmezmiş.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Elli ikisinde mevlit okutulur. Tüm kemikleri o zaman dağılmış insanın. O zaman mevlit okutmazsan acı duymış. Ama mevlit okutup yemek dağıtırsan melekeler ona o yemekten götürürlermiş. O da sevincinden acısını duymazmış.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Ölünün yedisinde, kırkında, elli ikisinde ve yılında mevlit okutulur. Durumu iyiye her sene yılında okutabilir.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

---

<sup>235</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.220.

“Öldüğü gün akşamına bahçeye su koyulur. Ölü gece o suyu içmeye gelirmiş. Yedisinde, elli ikisinde ve yılında da mevlit okutulur.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

Ölünün ardından belli günlerde yapılan bu hayırlar Hakaslar arasında da yaygındır. Onlar da üçüncü, yedinci, yirminci, kırkıncı günlerde ve yarıyılıyla, yılında yemek vermekte, dua okutmaktadır.<sup>236</sup> Kazak ve Kırgız Türklerinde de ölünün ardından üçüncü, yedinci, kırkıncı, yüzüncü gününde ve yılında anma törenleri düzenlenmektedir.<sup>237</sup>

### 6.3.3. Ölünün Eşyaları

Ölünün kılık kıyafetleri, eşyaları ile ilgili en yaygın görenek buların fakir fukaraya dağıtılmasıdır. Birçok yerde soyka denen bu eşyalar bağışlanmadan önce bir arınma işleminden geçer. Arınma yapılmasının sebebi de ölünün dönüp gelerek eşyasını kullanacak olanlara zarar vermesini önleme tedbiri olarak görülmektedir.<sup>238</sup> Araştırma bölgesinde de ölünün eşyalarının hayra verildiği hemen herkes tarafından ifade edilmektedir. Ancak farklı olarak cenaze daha evde çıkmadan kullanılmamış da olsa bir kat kıyafetin verilmesidir. Ayrıca ölünün çocukları veya yakınları tarafından onu hatılatması bakımından birkaç parça eşyanın alındığı da görülmektedir.

“Ölen akrabanın kıyafetlerinden bir parça alırsın. O sana hatıra kalır. Geri kalanı da fakirlere verirsın ki onlar giydikçe dua etsin. O dualar da mevtaya ulaşıp azabını hafifletsin istersin.” (Hicaz Yılmaz-Akarsu)

“Bütün kıyafetleri yıkanır, hazırlanır, fakire fukaraya dağıtılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ölünün kıyafetleri hayra verilir.” (Ebru Demirer-Çandır)

---

<sup>236</sup> Yakup Deliömeroğlu, “Hakasların Geleneksel Kültürlerine Dair Bir İnceleme”, *Milli Folklor*. Cilt:5, Yıl:9, Sayı:33, Bahar 1997, s.48.

<sup>237</sup> Mehmet Aça, “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)”, *Milli Folklor*. Cilt:6, Yıl:11, Sayı:43, Güz 1999, s. 25.

<sup>238</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s.200.

“Ölünün kıyafetlerinden cenaze çıkmadan bir kat bir şey veriyorsun. Ya da üç kat basma veriyorsun.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Ölünün kıyafetlerini yoksullara dağıtırsın.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

#### **6.3.4. Yas Tutma**

İnsanın bir yakının kaybından duyduğu üzüntü sonucu yas tutması oldukça normaldir. Yas tutmanın şekli veya gelenekleri bölgeden bölgeye farklılık gösterse de hemen herkes kaybettiği yakını arkasından yas tutmaktadır. Toplumsal bir durum olan yasla ilgili adetler, bu adetlere bağlı işlemler acı çekenin belli etme, belirli bir süre yeni duruma alıştırma, acısını azaltma ve giderek bu durumdan çıkarma amacına yöneliktir.<sup>239</sup> Balıkesir Manavları arasında yas tutma esnasında bağırıp çağırarak ağlamak, ağıt yakmak son derece günah kabul edilmektedir. Allah’ın emrine karşı gelmekle bir tutulmaktadır. Bu sebeple yas süresince karşılaşılan adetler daha çok kişinin duyduğu üzüntü ve ölen kişiye olan saygısı gereği yerine getirdiği adetlerdir.

“Eviden bir cenaze çıktıysa düğün varsa da ertelenir. O evde en az bir yıl eğlence olmaz. Düğün yapacaksın da oyunlu, çalgılı yapmazsın. Çok ayıptır.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Eviden cenaze çıktı mı çok ağlamayacakmışsın. O Allah’ın emri. Allah’ın takdirine karşı gelinmez. Hepimizin gideceği yer orası. Ondan dolayı çok ağlayıp üst baş yırtmak çok günahmış.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Cenaze evindekiler uzun zaman öyle süslü giyinmezler, renkli giyinmezler.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“Ölü evinde baya bir zaman televizyon, radyo açılmaz. Ölünün gücüne gider.” (Nuriye Karakoç-Ovaköy)

“Ölümden sonraki ilk bayram kara bayramdır. O gün o evde huzur olmaz, kimse bayram gibi hazırlanmaz.” (Halil İrkil-Bereketli)

---

<sup>239</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 2000, s.222.

### 6.3.5. Mezarlık ve Mezarlık Ziyaretleri

Balıkesir Manav köylerinde mezarlıklar köy merkezine genellikle yakın durumdadır. Bu haldeki mezarlarda ziyaret etme imkanı da oldukça fazladır. Mezar seçimi de genellikle aile bireylerinin birbirine yakın olması yönündedir. Dolayısıyla bir kişi mezarlığa gittiğinde hemen bütün yakınlarını ziyaret etmektedir.

Mezarlık ziyaretleri genellikle bayram sabahlarında veya arefe gününde yapılmaktadır. Bu durum köyler arasında farklılık arz etmektedir. Bayramlar bölümünde de ele alınacağı üzere Kırmızılar, Turplu gibi köylerde mezarlık ziyareti bayram sabahı yapılırken Naipli, Bereketli gibi köylerde arefe gününde mezarlığa gidilmektedir. Bu da köyün tüm erkeklerinin iştirakıyla gerçekleşmektedir.

“Arefe günleri, bayramlar ve genellikle cuma günleri gidilir. Ama kimileri de benim gibi kafasına esti mi gider. Ben her zaman giderim.” (Barış Bozbay-Naipli)

Mezarın üzerine de özellikle selvi ağacı, çam ağacı veya çiçekler dikildiği araştırma bölgesinin neredeyse tamamında görülen bir gelenektir. Bu geleneğe göre dikilen bu bitkiler ölüye gölge olması, sallandıkça Allah’a zikretmesi, ölüünün günahlarının dökülmesini sağlaması gibi işlevlere sahiptir.

“Mezarın başına çam ağacı ve selvi dikilir. Selvi uzun olduğu için Allah’ın tek olduğuna, ona görerek dikilir. Allah’ın tekliğini göstermesi bakımından düzlüğünden dolayı tek olduğunu gösterir. Çam ağacı da yeşillik olsun diyerek. Bir de bu çamla selvi yılın on iki ayı yeşil olduğu yaprağını dökmediği için.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Mezarın başına selvi dikilir. Selvi yeşil olduğu için estikçe günahları dökülmüş. Bir de çiçek ekilir, gül ekilir.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Mezarın başından yeşillik eksik edilmeyecekmiş. Onlar sallandıkça zikir edermiş mevtanın başında.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Mezar başına servi dikilir. Cehenneme giderse üzerine gölge olsun diye.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Ölünün yanına su testisi konur. Ölünün kalkıp da abdest alacağı düşünülür. Mezarın üstüne de çiçek ekilir. O çiçekler sallandıkça ölü için zikreder.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Mezara yeşillik ekilir. O yeşillik sallandıkça mevtaya zikredermiş.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

## 7. Bayramlar ve Kutlamalar

Bayramlar tüm köy halkının birlikte vakit geçirdiği, eş dost toplandığı ve kültürel değerleri hatırladığı günlerdir. Bu günlerde büyük küçük herkes bir araya gelip yıllardır süregelen gelenek ve göreneklerini yerine getirmekte, küsler barışmaktadır. Balıkesir Manavları arasında dini bayramlara daha çok önem verilmekte, Hıdırellez ise daha çok eğlence maksatlı bir gün olarak değerlendirilmektedir. Ancak Ramazan ve Kurban Bayramları hem dini hem de kültürel açıdan hala büyük bir önem verilerek kutlanmaktadır.

### 7.1. Ramazan Ayı/Konak ve Ramazan Bayramı

Ramazan ayı tüm Müslüman âlemi tarafından kutsal kabul edilmekte ve bu aylara göre oldukça farklı geçmektedir. Ramazan ayında İslami kurallar gereğince oruç tutulmakta, namaz kılınmakta, teravih namazına gidilmekte, mukabele takip edilmekte, fitre ve zekât verilmektedir. Tüm bunlar sadece Manavlar arasında değil tüm Müslümanlar arasında gerçekleştirilen ibadetlerdir.

Ramazan ayı yerine getirilmesi gereken İslami kurallar dışında bazı geleneklere de ev sahipliği yapan bir aydır. Ramazan ayı gelmeden önce konak uygulaması için köyün erkekleri bir araya gelmektedir. Konak uygulaması hemen bütün Manav köylerinde görülen bir uygulamadır. Buna göre her akşam bir evde hep birlikte yemek yenmektedir. Kadınlar konağın olduğu evde, erkekler ise camide yemek yemektirler. Yemekler konağın olduğu evde kadınlar tarafından hep birlikte yapılmaktadır. Konak uygulaması Manav köylerinde birlik beraberliğin ne denli gelişmiş olduğunu, her fırsatta bir araya gelme isteğini ve imece usulünü gözler önüne sermesi açısından oldukça önemli bir uygulamadır.

“Ramazan ayında her gün bir yerde iftar verilir. Konak yapılır. Erkeklere camide, kadınlara evde yemek verilir. On- on beş sofraya erkek, on- on beş sofraya kadın olur. Her gün sıradan bir aile yemek çıkarır.” (Zeki Yaşar-Cinge)

“Her haneden imama devamlı konak çıkar. Ramazanda bir sahurda bir de iftarda çıkar. Önceden her gün üç öğün çıkardı. Şimdi sadece akşam yemeklerinde çıkıyor. Yalnız ramazanda iki öğün çıkıyor. Sahurda her Allah'ın günü sütlaç çıkardı

önceden. O olmadan sofraya olmazdı. Ama şimdi başka şeyler yapıyorlar.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Ramazanın ilk günü yenilmesine özellikle dikkat edilen bazı yiyecekler vardır. Araştırma alanımızda Ramazan ayının ilk gününde iftar açmak için özellikle yeşil mercimek çorbasının tercih edildiği görülmektedir. Bu uygulama kaynak şahıslarca bereket getirir şeklinde yorumlanmaktadır. Pişirilen mercimek çorbası da en az üç komşuya dağıtılmaktadır. Bazı köylerde de yedi komşuya dağıtılması gerektiği ifade edilmektedir. Burada üç ve yedi sayılarının kutsal kabul edilmesi geleneği görülmektedir.

“Ramazanın ilk günü iftarda ya horoz başı, ya mercimek aşı demişler. Yeşil mercimek çorbası illa ki yapılır. Yapılan çorba da komşulara dağıtılır.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“İlk iftarda mercimek çorbası yapılır tüm köyde. Kimi kırmızı mercimek yapar kimi yeşil mercimek ama aslında yeşil olacakmış. İçine de ev makarnası atılır. Yakındaki üç komşuya verilir.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“İlk gün mercimek aşını yaptın mı yedi komşuya kadar dağıtırsın. O gün zaten sofrada herkese çeşit çeşit mercimek çorbası olur. Herkes getirdiğinden hepsinden yersin. Onu yedin mi Ramazan’ın bereketli geçermiş.” (Hafize Atsız-Kesirven)

Ramazanın ayı boyunca yapılması gereken ibadetler olduğu gibi kaçınılması gereken davranışlar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları kaynak şahıslar tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

“Ramazan ayında fakirlerin evlerine yemek götürülür. Hayır yapılır. Oruç olanların karşısında da asla yemek yenmez.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Oruçlu insanın karşısında katiyen yemek yenmez. Çok günahıdır.” ( Hatice Bodursoy-Akçaköy)

“Ramazanda kavga edilmez, küs durulmaz. Namazlar bırakılmaz. Bırakılırsa daha büyük günaha girilir.” (Gülser Altan-Ovaköy)



“Oruç ayında zina yapılmaz. İçki içilmez, kavga edilmez.” (Lütfü Ayvaz-Küpeler)

Ramazan ayı bitip de bayram geldiğinde de bayramın öncesinden hazırlıklar başlamakta bayram da akraba ziyaretleri, çeşitli kutlamalar ve eğlenceler ile geçmektedir. Manavlar arasındaki Ramazan Bayramı gelenekleri şu şekildedir:

“Bayramda gençler harmanlıklarda oyun oynar. Bu Ramazan Bayramında da Kurban Bayramı’nda da olur. Kızlar salıncak kurar. Erkekler kızları sallar. Nişanlılar salıncak kuruldu mu hemen kim nişanlıysa kız salıncağa biner. Başlar oradan kızın biri: “Bu kimin oklası? Zeki’nin oklası. Bu kimin oklası? Ahmet’in oklası.” diye bağırma. Hemen oradan kızın nişanlısı oğlan gelir kızını sallamaya. Oğlan da o kızını uçurur gibi sallar. Sonra gıcırancıklar kurulurdu. Böyle yüzükoyun yatarlardık. Telefon direkleri gibi koca, kalın ağaç olurdu onlar. Onun orta yeri de çatal çomak olurdu. O oradan dönerdi, öbürü oradan dönerdi. Orada sekersin sekersin öyle gidersin gıcırancıkta.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Bizde bayramın birinci günü okul bahçesinde genç kızlarla oğlanlar buluşurlardı. Tepsi, çanak falan çalarlardı oynarlardı, türkü söylerlerdi.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Bayramlarda çok güzel olur bizde. Bizim köyümüzün adeti başka yerde yok. Bayramlarda üç gün hiçbir yere gitmeyiz. Kızlar oğlanlar köyün etrafında gezerler. Birbirini isteyenler el ele tutuşup gezerler. Salıncaklar kurulur. Sekme yapardık. Şimdi parklardaki tahterevalli gibidir o. Kızla oğlan ona biner. Buradan anlaşılır kızla oğlanın birbirini istediği. Bizim köyümüz çok moderndir. Kızlar erkekler el ele tutuşurdu. Ben kocamın köyüne gittim. Bizi daha bayram sabahı işe götürüyorlar. Diyordum o zaman, Yörük ne bilir bayramı, lınk lınk içer ayrıntı diye. Bizim Bereketlililer öyle derdi. Aynı dedim ben de gidince. Bayramda baklavalar yapılır.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Köyde sekiz on kişide odalar varmış önceden. Odası olanlar Ramazan Bayramı’nda da Kurban bayramında da yemek çıkarırlardı. Çorba, nohut yemeği, pilav, hoşaf yapılırdı.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Ramazan Bayramı, Kurban Bayramlarında gelen misafirlere köyümüze has çörek dediğimiz, simit dediğimiz, ekmek türü şeyler yapılır. Balıkesir’den, dışarıdan gelen misafirlere verilir. Bayramda sadece o ekmek yenilir. Başka ekmek yenilmez. Bayrama hastır. Bayram namazına giderken her yerde olduğu gibi insanlar o gün temiz elbiseleriyle giderler. Evdeki bütün erkekler camiye gider. Bayram çıkışında herkes bayramlaşır ve herkes evlerine gider evlerinden yemek getirir birer sofraya. Caminin içinde yenilir, bahçesinde. Tekrar herkes dağılır. Bu yemek yeme olayı sadece bizim köyümüze adet bir olaydır. Başka bir köyde yoktur yani. Erkekler yer ve tekrar evine gelir evdekilerle bayramlaşır.

Bayramda bir de bizim köyümüzün üstünde tepe vardır: Çal tepesi. Bayramda sadece kızlar ve erkekler çıkarlar oraya. Bayramdan hariç hiçbir zaman çıkılmaz. Normal günlerde çıkılmaz. Sevgililer orada buluşur. Arkadaşlar orada buluşur. Gezerler tozarlar kararlar orada alınır yani. Bayramın son gününde kızlar sancak dediğimiz bir yer var eski bir ağaç, onun üzerine gidip sallanırlar. Orada da işte sevdiğinin ismini söyler. Örneğin Meral sallanırken Barış söylerler kızlar. Bayramlarda küçükler büyüklerin yanına gezmeye gelir. Arife günü kabristan ziyareti olur.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Bayramlarda biz baklava, sarma, börek, ekmek yaparız. Davulcu gelir kapına ona parmak ekmeği verirsin. Bayram sabahı kapını çalınca bahşiş olarak parmakla para verirsin.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Bayramın ilk sabahı bizim köyde herkes kahvaltılık yerine sütlü çorba içerler. Bu bizim adetimizdir.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

“Bizim bayram namazından sonra adamlar caminin önünde bayramlaşırlar. Namazdan çıktılar mı mezarlığa gidilir. Önce mezarlıkta gelmişlerini geçmişlerini bayramlarlar. Sonra da âlem bayramlaşarak köy içine doğru iner gelir.” (Kamile Bodursoy- Akçaköy)

“Bayramlarda kızlarla erkekler okulun bahçesinde toplanırlar.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Ramazan Bayramı’nın ilk günü gündüz uyumak sevaptır.” (Bahriye İrki-Cinge)

“Bayram namazından çıkanlar mezarlığa giderler. Mezarlar ziyaret edilir. İmam dua eder. Başta hoca arkasında da en yaşlıdan gence doğru dizilir. Kuyruk uzar gider. En son kişi gidene kadar kimse dağılmaz. Dargın da olsa bayramlaşır. Sonra da evlerine dağılmazlar. Önce köyün yaşlılarının evine giderler. En son kendi evlerine giderler. Her ev sabah erkenden yemek yapar. Her ev istediği kadar insan alır. Son eve dahi misafir gider. Erkekler bayramlaşmayı o gün bitirir. Kadınlar mezarlığa arife gün giderler. Ramazan Bayramı’nda evine geldi mi herkes silah atar. Ramazan’ı uğurlayalım, Ramazanı kovalım da bir sene sonra gelsin derler.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Ramazan Bayramı kutlamaları iki açıdan önem arz etmektedir. Birincisi hemen her köyde kızlar ve erkekler köyde uygun bir tepede veya meydanda bir araya gelmekte ve görüşmektedir. Bu durum Manavların çok da kapalı bir topluluk olmadıklarını, kadınlar ve erkeklerin rahatça görüşebildiğini ortaya koymaktadır.

Bir diğer önemli mevzu da mezarlık ziyaretleridir. Mezarlık ziyaretlerinde bazı köyler arefe gününden gitmekte bazıları ise bayram günü bayram namazından hemen sonra gitmektedir. Tüm köy de bu yazısız kurala uymakta ve ölüleriyle bayramlaşmaktadır.

## 7.2. Kurban Bayramı

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük’te verdiği tanıma göre kurban: “Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.”<sup>240</sup>dır. Yeryüzündeki başlıca dinlerde de kurban ritüeli ile karşılaşmaktadır. Bu ritüelin gerisinde yatan fikir inanılan yüce varlığa duyulan kabulleniş, saygı ve takdis sonucu yakınlaşmak ve bir bütünün parçası olduğunu hissettirebilmektir. Bu kurban genellikle kanlı ve kansız olmak üzere ikiye ayrılır. Eski Türkler de tabiatta gizli güçlerin varlığına inanırdı ve bu tabiat varlıklarının animizm ilkesine göre ruhları olduğu tasavvur edilirdi.<sup>241</sup>

---

<sup>240</sup> *Türkçe Sözlük*, Ankara, s. 1258.

<sup>241</sup> M. Naci Önal, “Dağ Kültü, Eren Kültü Şenliklerinin Muğla’daki Yansımaları”, *Bilgi*, Sayı: 25, 2003, s. 99-124.

Kurban Bayramı da Ramazan Bayramı gibi hazırlıklarına önceden başlanılan ve tüm köy halkını bir araya getiren dini bir bayramdır. Birçok aile Kurban Bayramı'ndan çok önce keseceği hayvanı evinde beslemekte, o gün kendi yetiştirdiği hayvanı kurban etmektedir. Ancak günümüz şehir hayatında genellikle hayvan pazarlarından alınan hayvanların kurban edildiği görülmektedir. Kurban kesilmesi dışında pek çok gelenek Ramazan Bayramı ile aynıdır. Ancak kurbanın kesilmesi, kesilen hayvandan pay dağıtılması bazı kurallara göre yapılmaktadır. Kaynak şahıslar bu kuralları şu şekilde ifade etmektedirler:

“Kurban oldu mu etler hazırlanır. Kurban fakirlere, yedi eve illa verilir. Eskiden anam sağ tarafından verdirirdi. Kemikleri bismillah ile toprağa gömülürdü. Bulaşık suyu bile besmele ile dökülür. Bir çukur açılıp o çukurun içine dökülür. Ayakaltına gelmemesi lazım o suyun.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Köyde odalar vardı. O odalar yemek çıkarırdı. Kurban Bayramı olmadan ölürse biri sin kurbanı kesilirdi. Sin kurbanı arefe günü kesilir. Oda aşısı pişirenlere o et verilir. Sekiz on tane oda aşısı pişiren insan var onlara o et dağıtılır. Bütün akrabaları oda aşısı pişirene pirinç, şeker ne verirse getirir. Bayram sabahı da camiden çıkan erkekleri davet ederler. Herkes kendi sülalesine gider. Yemeğini yer. Arkadan kadınları çağırırlar. Onlar da yedikten sonra bayramlaşma olur. Bu adetimiz hala devam eder. Önceden de sabahlara kadar yemek yapardık. Bayrama çıkacağız diye ellerimize kına yakardık bir de. Kurban sabahı da kurban evin erkeğine kesilir. Hoca gelir tekbirini getirir. Öyle kesilir. Kurban dağıtılırken de sağ tarafından dağıtılır. Sağ komşudan dağıtmaya başlanır.” (Hafize Atsız-Kesirven)

Kesirven köyünde diğer köylerden farklı olarak “sin kurbanı” ifadesi ile karşılaşmıştır. Sin kurbanı ölen kişi için çocukları veya yakınları tarafından kesilmektedir. Diğer köylerde rastlanmayan bu uygulama Kesirven köyünde oldukça yaygındır.

“Kurban Bayramı'nda da işte kurban kesilecek diye hazırlanırsın. Kurbanını kesersin. Yoksullara yedi parça yapar dağıtırsın. Kurbanı hoca keser. Kurban kime kesilecekse abdestini salar. İki rekat namazını kılar. Ondan sonra gider kurbanını kestirir.” (Ümmiye Aktaş-Naipli)

“Kurbanın sağından alınan pay dağıtılır. Sağ taraftan da komşulara dağıtılır yedi pay.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Kurban sağ tarafından dağıtılır. Muhtaç olan yedi haneye verilir.” (Gülser Altan-Ovaköy)

“Kurban kime kesilecekse onlar kurbanın başına toplanır. Kesecek kişi dua okur. “Vekilin olup kurbanını keseyim mi?” der üç kez. Kurban kestirecek olanlar da “Kes.” derler üç kez. Hayvana da çörek otu konmuş su içirilir.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Kurban kesen, kestiren kişi sonrasında namazını kılar çok geciktirmeden.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Kurban Bayramı’nda ilk gün uyunmaz. Çok günahdır. Canlar uçarken uyunmaz.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kurbanda pay ya üç, ya beş, ya da yedi kişiye dağıtılır. Başka sayı olmaz.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Kurban Bayramı’nda bizim köyde eğlence yapılır. Ağaçtan develer yapılır. Bir tane öküz kafası da geçirilir. Eski çullardan da kılıf yaparlar. İçine dört beş kişi girer. Onların başında da bir deveci başı olur. Veya gençler kız kılığına girer. Kız kaçırmaya oyunu yaparlar.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

“Kurban gözü bağlanarak kesilir. Akli yerinde olan herkes kurban kesebilir. Dua okuyarak hayvan kesilir. Hayvanın sağ tarafından başlayarak dağıtılır. Dağıttığın parçada en az üç kişiyi doyuracak kadar olmalıdır.” (Hakkı Bodurcan-Akçaköy)

“Önce çukur kazarsın. Kibleye dönük vaziyette hayvanı yatırırısın. Ön iki ayağı ve arka sol ayağı ipe bağlanır. Duası okunur. Kurban sahibinden izin alınır. Tekbir getirerek kurban kesilir.” (Mustafa Ceylan-Yeniköy)

“Kurban evin büyüğüne kesilir. Üçte biri de fakirlere dağıtılır.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

### 7.3. Kandiller

Günümüzde tüm Manav köylerinde yaygın biçimde kutlanan kandiller bazı kaynak şahıslarımız tarafından da ifade edildiği üzere önceden bu denli yaygın bir şekilde kutlanmamakta hatta bilinmemektedir. Müslümanlar arasında kutlanan kandiller Mevlit kandili, Regaip kandili, Miraç kandili, Berat Kandili ve Kadir Gecesidir.

Kandiller dini öneme haiz olsalar da daha çok kültürel boyutlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Kaynak şahıslara kandillerin anlamı sorulduğundan ne olduğu veya ne anlama geldiğiyle ilgili pek bir şey bilmedikleri ancak kandillerde yapılması gerekenleri hemen hepsinin sıralayabildiği görülmektedir. Kandiller ile ilgili en detaylı bilgi geçmişte köy imamlığı yapan Halil İrkil tarafından verilmiştir:

“Mevlit kandilinde Hazreti Muhammet doğmuştur. Regaip kandili Hazreti Muhammet’in ana rahmine düştüğü gündür. Miraç kandilinde peygamber Allah’ın huzuruna çıkmıştır. Beş vakit namaz burada farz olmuştur. Berat kandili müminlerin af dilediği Allah’ın iste kulum vereyim dediği kandildir. Kadir gecesinde de Kuran-ı Kerim indirilmeye başlanmıştır. Bu kandillerde bol bol dua etmek, Kuran okumak gerekir.” (Halil İrkil-Bereketli)

“Önceden şimdiki gibi her kandili bilemezdik. Şimdi televizyonlardan duyuyoruz. Kandil olduğunu bilirsek de Kuran okuruz. Adak yaparız. Şeker, lokum dağıtırız komşulara.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kandillerde oruç tutulur. Çorba, helva veya lokma dağıtılır.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Kandillerde köyde her kandil lokma yapar dağıttırdık biz. Bir kandili geçirmezdik.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Kandilde büyüklere ziyarete gidilir. İsteyen mevlit okutur. Erkekler camiye gider. Dua edilir. Şeker dağıtılır.” (Zeynep Uysal-Ovaköy)

“Kandillerde beş vakitten başka namaz kılarız.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

“Regaip kandili üç ayların ilki olan Recep ayının ilk gecesidir. Miraç kandili Recep ayının yirmi yedinci gecesinde olur. Mevlit kandili peygamberimizin dünyaya

geldiği gecedir. Berat kandili Şaban ayının on beşinci gecesidir. On dördünü on beşine bağlayan gecedir. Kadir gecesi de peygamber efendimize Kuran-ı Kerim'in indirildiği gecedir. Kandillerde akşamları tesbih namazı kılınır. Gündüz de hayır dağıtılır.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

“Berat kandilinde o sene içinde doğacak ve öleceklerin ellerine beratları verilirmiş.” (Bahriye İrki-Cinge)

#### 7.4. Hıdırellez

Bahar bayramlarından bir diğeri hıdırellezdır. Anadolu da daha yaygın olarak kutlanan Hıdırellez, Kafkasya ve Orta Asya'da yerini nevrıza bırakmıştır. Buna rağmen bu bayramın değişik şekillerde de olsa kutlanışına ve izlerine Anadolu dışında da rastlamaktayız. Hıdırelleзде çeşitli törenler düzenlenir ve oyunlar oynanır.<sup>242</sup> Bu törenler araştırma bölgemizde de oldukça yaygın bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Bahar bayramları içinde hem yaygınlığı hem de töre ve törenlerinin, eğlencelerinin zenginliği bakımından en dikkate değeri olan Hıdırellez Müslüman inanışlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas adlarının halk ağzında aldığı biçimdir. Arapça yeşillik anlamına gelen hadr, Arapların İslam öncesi mitolojilerinde tabiatın bahar mevsiminde yeniden canlanmasını simgeleyen bir tanrımsı varlık sayılıyor. Halk inanışına göre Hızır zaman zaman dünyada dolaşır, gezdiği yerlerde kuru otları yeşertir, dokunduğu kimsenin elinde yeşil bir iz bırakırmış. Halk inanışlarında onun bereket getirdiği, kendisine rastlayanların, Hızır olduğunu sonradan anlayıp, gördükleri zaman dileklerini söyleyememiş olmalarına yandıkları üzerine hikâyeler anlatılır.<sup>243</sup> Hıdırellezlerde dilek dileme anlayışı da Hızır'a dileklerin ulaştırılması için en uygun gün olarak görülmesinden kaynaklanabilmektedir.

Hızır geleneğinde törenlerin yapıldığı güne genel olarak Rûz-ı Hızır veya Hıdırellez adı verilmektedir. Rûz-ı Hızır ve Rûz-ı Kasım diye iki mevsime ayrılan

---

<sup>242</sup> Ali Duymaz, *age.*, , 2002, s.157.

<sup>243</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s.222.

takvim bilgileri, Rûz-ı Hızır'ı yaz mevsiminin başlangıcı sayıp 6 Mayıs'tan 8 Kasım'a kadar süren 186 günlük bir dönemi içine aldığını belirtir. Rumi 23 Nisan gününe rastlayan bu tarih Miladi takvime göre 6 Mayıs gününe tekabül etmektedir.<sup>244</sup>

Balıkesir Manavları arasında Hıdırellez kutlamaları şu şekilde yapılmaktadır:

“Hıdırellezde de çok güzel olurdu. Otluk dalına, o büyük bir meşe ağacıdır. Onun dallarına salıncak kurarlar birkaç yere. Sevgililer, nişanlılar oraya gelirler. Kız biner salıncağa nişanlısı sallar. Nişanlı olmayanlar da sevgili olduklarını gösterirler orada sallanarak.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Hıdırellezde Garip Dede'ye çıkılır. Keşkek kaynatırlar. Köyde herkes yiyecek götürür. Orada mutlaka yaparlar yani. Koca köy gider, herkes çıkar. Pazar gün kadınlara erkeklere olur. Pazartesi sadece kadınlara olur. Arka arkaya iki gün olur. Nişanlılarına yumurta verirlerdi eskiden oralarda. Oğlan evi kız evi toplaşırlar. Çok yemekler yaparlar. Kızlar da nişanlılarına hediye olması için dedenin böyle bir yama aşığı var çukuru oraya giderler. Hem konuşurlar. Hem yumurta verirler. Oğlanlar da onlara hediye verir.” (Ali Atsız-Kesirven)

“6 Mayıs'ta herkes evinde poğaç, börek yapıp derenin kenarına gelirler. Yakın köylerden bile gelen olur. O çakıştırılmaz. Bir hafta bir köyde olur bir hafta başka köyde olur. Mayıs'ta bir başlanır mayıs bitene kadar o devam eder. Bir de nişanlılar birbirine kıyafet düzerler. Baklava yaparlar. Oğlan evi çerez alır. Onları sinilere koyarlar. Sinileri süslerler. Tepelerine alırlar. Mahalle mahalle gezdirilerek kız evine bırakılır. Kız evi de bir takım elbise yapar. Baklava alır. Baklavayı çiçeklerle süslerler. Tepelerinde onlar da gezdirerek oğlan evine götürürler. Bu bayramlarda da olur. Hıdırellezin ibtidası günü de annem bizi çimenliğe götürürdü. Biz çimenlerin üstünde yuvarlanırdık. “Devire, devir Allah gavura, hop hop hop” dersin hoplarsın. Sonra da ağrın acın kalmaz.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Hıdırellezde de bayramlardaki gibi gıcırancıklar, salıncaklar kurulur. Aynı bayramlardaki gibi olur.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

---

<sup>244</sup> Lütfi Sezen, “Türk Folklorunda Hıdırellez”, *Milli Folklor*, Sayı:14, 1992, s.32.



“Hıdırellezde ateş yakarsın. Odun yakarsın. Onun üstünden atlarsın. Dileklerini kağıda yazıp dereye atarsın.” (Zeki Yaşar-Cinge)

“Gül dalının dibine tuğladan ev yaparsın, ev istiyorsan. Çocuğun olsun istiyorsan bezden bebek yapıp gül dalında beşiğin içine yatırırsın.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Hıdırellezde eğlence yapılır. İp hoplanır. Top oynanır. Kucağımızda taş toplardık. Ama saymazdık. Onu bir gül ağacının dibine dökerdik. Sabahleyin kalktık mı sayardık. Çift çıkarsa bu sene biz çiftleneceğiz derdik. Yani evleneceğiz. Bir de soğanın orta yaprağını, yeşil tarafını, keserdik. İkisini bir araya getirip kurdele bağlardık. Biri nasibim olsun biri işim olsun dersin. Sabahleyin kalkar bakarsın. Biri uzamış olur. Gerçekten de uzar. Hangisi olacaksa o uzar.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Hıdırellez, Hızır ile İlyas’ın buluştukları gecedir. Ateş yakılır. Dilek tutulup o ateşin üstünden atlanır.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Sabah ezanında dere kenarına gidilir. Dereden geçilir. Derenin kenarında iki rekât namaz kılınır. Dere kenarında ateş yakılıp üzerinden atlanır. Annesinin ilki olan çocuklar dereye atılır. Kuzu kesilir. Höşmerim yapılır. Öğlene doğru da salıncak kurulup maniler, türküler söylenir.

Bugün Hıdırellez günü

Kırkalmı koyunyünü

Beni alacak oğlan

Yapsın davul düğünü (Nuriye Karakoç-Ovaköy)

“Hıdırellez günü dedeye çıkılır. Dedenin önceden mezarı varmış ama şimdi bir şey yok. Ama köyün en yüksek yeri orasıdır. Herkes oraya çıkar. Dua eder. Bir şeyler yer.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Hıdırellezde dedeye çıkarken yumurta götürürdük önceden. Çam kobaklarıyla veya mor çiçeklerle yumurtaları boyardık. Rengârenk yumurtalar olurdu herkesin elinde.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

Görüldüğü gibi Hıdırellez araştırma sahamızın tamamında kutlanan bir bayramdır. Eskiden daha canlı kutlamaların olduğu bu bayram günümüzde geçerliliğini yitirmeye başlamış olsa da yine de kutlamalar yapılmakta, dilekler dilenmektedir.

### 7.5. Köy Hayrı

Yardımlaşma ve dayanışmanın en belirgin örneklerinden olan köy hayırları Balıkesir Manav köylerinin neredeyse tamamında karşılaşılan bir uygulamadır. Tüm köylünün seferber olduğu ve çevre köylerin de katılımıyla adeta şenlik havasında geçen köy hayırları bazen Hıdırellez dolayısıyla bazen de yağmur yağdırma maksadıyla yapılmaktadır.

Mehmet Erol'a göre köy hayırları Türk dünyasında kutlanan Yengi Kün, Mart Bozumu, Ulıstın Ulı Künü, Nartukan, İrte Yaz, Cılgayak, Cılpazı, Baba Marta, İlk yaz Yortusu, Gündönümü, Nevruz, Sultan Nevruz, Hıdırellez, Sabantoy gibi bazı uygulamalar ile benzerlikler göstermektedir. Bu uygulamalar da takvime bağlı, geniş katımlı ve eski geleneksel uygulamalardan mülhem olmaları yönüyle köy hayırlarıyla benzerlik göstermektedirler. Köyler arasında belli bir sıra dâhilinde düzenleniyor olmaları köy hayırlarını benzerlerinden farklı kılan ince bir ayrıntıdır.<sup>245</sup>

Köy hayırlarının yapılmasında Balıkesir Manav köylerinde de özellikle yakın köylerde birbirleriyle haberleşmenin çok önemli olduğu görülmektedir. Yakın köyler hayırlarını özellikle farklı haftalara koymaya çalışmaktadırlar. Her hayra yakın köyler de davetli olduğu için hayır tarihi çok önceden belirlenmekte ve diğer köylerle çakışmaması için çaba gösterilmektedir. Hayır günü olarak da herkesin rahatça katılımının sağlanabilmesi için pazar günleri seçilmektedir.

Hayırlarda muhakkak dua edildiği de görülmektedir. Öğle namazı öncesinde camide erkekler dua etmekte ve böylece tüm köy için hayırlı bir iş yapıldığına inanılmaktadır.

---

<sup>245</sup> Mehmet Erol, "Köy Hayırlarının Yapısal ve İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme-Gökçalı Köyü Örneği", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:16, 2004, s. 111-126.

“Köy hayrı bizde Hıdırellezde yapılır. Bu hayrın eti köyden karşılanır. Hoca hayırdan on beş gün önce cuma hutbesinde mal vermek isteyenler bildirsın der. Orada etler toplanır. Para toplanır. Çok kalabalık olur. Bu işi ayarlayan kişiler ne gerekiyorsa liste yapar. Yumurtası olana sana şu kadar yumurta yazdım der. O kişi onu getirir. Kimse itiraz etmez. Evinde bir çuval unu olan bile yarım çuvalından ekmek yapıp onu getirir. Ama artık hazır ekmek alınıyor fırından. Bir de hayır günü için toplanan paradan kalan para köyde fakir kim varsa, ya da köyün ne ihtiyacı varsa onlara dağıtılır. Köy odasının, camisinin ihtiyaçları karşılanır. Artan yağ, un, odun ihtiyacı olanlara dağıtılır. O artanlar hayır günü ikindi olmadan dağıtılır bitirilir. Ama sadece ihtiyacı olanlara dağıtılır.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

“Köy hayrı yapılacağı zaman köyde birileri bu işi üstlenir. Hayırdan aylar önce kimin ne vereceği belli olur. Kimisi para verir kimisi un, yağ, et verir. Tüm köy az çok katkıda bulunur. Aşçılar yemeği yapar. Herkes bu hayra gönüllü katılır. Tüm köylerden katılırlar hayrımıza. Çok büyük hayır yapılır her sene.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Hayır yapacağımız zaman herkese bir iş düşer. Küçük çocukların bile bir görevi olur. Gönüllü yapılır bu görevler. Allah rızası için yapılır. Kimi yemek dağıtır, kimi bulaşık yıkar, kimi sandalye taşır. Herkes bir işin ucundan tutar.” (Haluk İlaslan-Cinge)

## 8. Diğer İnanmalar ve Uygulamalar

### 8.1. Nazar

Pertev Naili Boratav tarafından nazar; kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir anlama gelecek şekilde tanımlanmaktadır.<sup>246</sup>

Hz. Muhammed'in "*Nazardan Allah'a sığınınız. Çünkü göz (değmesi) gerçektir.*" hadisinden de anlaşılacağı üzere İslam dininde nazarın varlığı kabul edilmiştir; fakat nazardan korunmak için nazar boncuğu ya da muska taşımak gibi pratikler yasaklanmıştır. Bununla ilgili olarak İbn-i Mes'ud'dan alınan bir hadiste "*(Ağrıları, dertleri gidermek için ne olduğu meçhul şeylerle muska yazarak) afsun yapak, (nazarı ve sair belayı gidermek için) boncuk takmak, kadınların kocalarına kendilerini sevdirmek için sihir yapmak şirktir.*" denilmektedir.<sup>247</sup> Tüm bunlar nazarın varlığının gerçek olduğuna halkı inandırmakta ancak nazar için bazı uygulamalara başvurmalarına engel olamamaktadır.

Kaynak şahısların tamamı nazarın varlığına inanmakta ve başlarından böyle olayların geçtiğini dile getirmektedirler. Anlatılan olaylar da nazarın bir insana deşebileceği gibi bitki, hayvan veya eşyaya da deşebileceğini ortaya koymaktadır.

"Benim oğlum bir kucak doğdu. Gelen ne güzel topaç gibi diyordu. Sonra bir nazar değdi bir iki haftada eridi bitti çocuk. Kaşık kadar kaldı suratı." (Bahriye İrkil-Cinge)

"Bir menevşem vardı. Böyle saksıdan taşıyordu çiçekleri. Komşum geldi ne güzel olmuş dedi. Ama maşallah demedi. Ondan nazar değdi menevşem birkaç günde soldu. Bir daha da çiçek açmadı." (Cevriye Rüzgar-Yenice)

---

<sup>246</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s. 104.

<sup>247</sup> İsmail Çelik, "Nazar, Nazarlık ve İlgili Büyüsel İşlemler", *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı*, İstanbul: 1974, s.168.

“Gelinime bir don diktirmiştik bayramda. Çok da yakıştı. Bir akrabamız donluğun ne güzelmiş dedi. Gelin tatlı koymaya giderken kapının kenarına bir taktırdı donunu. Kenarı cart diye yırtılıverdi. Gözü kalmış demek ki dedik. Nazar çıktı hemen.” (Fadime İrkil-Bereketli)

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren nazar inancı, ülkemizin her köşesinde günlük hayatın içinde ve bütün ekinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanma, hocaya muska yazdırma, kurşun dökme gibi pratikler yapılmakta; ancak bunlar batıl inanış olduğu için dinimizce haram kılınmaktadır.<sup>248</sup> Balıkesir Manavları arasında da nazara karşı bu gibi uygulamaların haram olduğu bilinmekle birlikte yine de hemen herkesin bunlara başvurduğu görülmektedir.

Ayrıca kaynak şahıslar iki tür nazar olduğunu ifade etmektedirler. Sevi nazarı ve haset nazarı olarak açıkladıkları bu iki nazar türünden sevi nazarının etkisinin çok daha fazla olduğunu düşünmektedirler. Sevi nazarı birisi veya bir şey çok beğenildiğinde gerçekleşen nazar olarak tanımlanırken haset nazarı olumsuz ve kıskançlığa bağlı olan nazar türüdür.

Nazardan korunmak için başvurulan yollar şu şekildedir:

“Biri seni çok beğendi mi veya böyle fesat fesat baktı mı k.çını kaşırsın çaktırmadan. O zaman nazar olmazsın.” (İsmail İrkil-Bereketli)

“Nazardan korunmak için nazar duaları okunur, nazarlık takılır bebek olsun, genç kız olsun. Cebinin bir kenarına çörek otu konulur.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Çiçeklere yumurta kabuğu asarsan içini boşaltıp da kimse çiçeğine nazar değiremezmiş.” ( Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Nazardan korunmak için çörek otu bağlarlar bir boncuğa. Bir de yılanbaşı deriz. Yılanbaşı kemikten oluyor. Ona bir de çörek otuyla mavi boncuk takarlar. Bir de çetlemik deriz ağaçtan böyle keserler, süslerler onu takarlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

---

<sup>248</sup> Nilgün Çıblak, “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 15, 2004, s. 103-125.

“Birini çok beğendin mi ‘Dil göz değmesin.’ dersin. Dua edersin. O zaman nazar değmez. Maşallah dersin.” (Bahriye İrki-Cinge)

“Çocuk nazar olmasın diye içine giydiği fanılası külodu ters giydirilir.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Gök gözlülerin nazarı çok değermiş. Gök gözlü biri birini, bir şey çok beğenirse önce yere sonra göğe bakar. Ondan sonra beğendiğine bakar. O zaman nazarı değmezmiş.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Nazara karşı üstünde çitlembik ağacının dalı taşınır. Küçük bir parça kırılır. O üstünde taşınır. O zaman nazar değmezmiş.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

“Çocuğa nazar değmesin diye iç çamaşırları ters giydirilir.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Küçükken kendi pisliğini yiyen çocuğa nazar değmezmiş, büyü işlemezmiş.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

Görüldüğü üzere nazardan korunmanın veya nazarın etkisini azaltmanın en yaygın yolu olarak dua okumak görülmektedir. Bir diğer yaygın inanış ise nazar boncuğudur. Nazar boncuğu ile nazardan korunma sadece günümüzde karşılaşılan bir uygulama değil Türklerin eskiden beri başvurdukları bir uygulamadır. Abdülkadir İnan’a göre eski Türkler “boncuk-moncuk” adını verdikleri değerli ve tılsımlı taşı; kişinin veya atın boynuna hatta sancağın tepesine takarak kötü ruhlardan ya da kötü gözlerden korunmak istemişlerdir. Bu koruyucu boncuğun mavi olması, Türkler arasında mavi gözlü kişilere çok seyrek rastlanması ve mavi gözlerin olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilgilidir. Bu inanış gereği özellikle çocuklarını mavi gözlü kişilerden saklama gereği duymuşlardır.<sup>249</sup>

Tüm bu önlemlere rağmen eğer nazar değdiyse o kişide, hayvanda, bitkide veya nesnede değişiklikler gözlenmeye başlar. Davranışlarda yavaşlık, kendini yorgun hissetme, esneme, kirpiklerin top top olması vb. belirtiler nazarın belirtileri kabul edilmektedir. Bu durumda da siyahlama, kurşun dökme, tuz kavurma vb.

---

<sup>249</sup> Abdülkadir İnan, “Nazarlıklar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Yıl:5, Cilt:8, 1963, s. 3138.

uygulamalara başvurulmaktadır. Balıkesir Manavları arasında derlenen nazarı savma uygulamaları şu şekildedir:

“Nazar olunursa hemen babam beni siyahlar geçer. Ayakkabısının tersiyle siyahlar. Ama siyahlama olması için de ocaktan biri olması gerekir. El alması gerekir.” (Emel Çakar-Kesirven)

“Nazar olursa da nazar duası okurlar. Bir de kurşun dökürler. Suyun içine atarlar. Çocuğun üstünü örtüyorlar. Başının üstünden sıcak suyun üstüne kurşun atıyorlar. Nazarı dağılsın gitsin diye.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Felak, Nas, Tebbet okursun nazar için.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Tebbet okunur nazar olan ama o farklı okunur. ‘Tebbet yedâ eb-i Lehebin ve tebbe mâ agnâ anhü mâlühü ve mâ keseb nazarım varsa kes at’ dersin. Bildiğin başka duaları okursun. Sonra okunan kişi camdan dışarı bakar. Erkek görürse erkek nazarı değmiş olur. Kadın görürse kadın nazarı değmiş olur. Okuyan kişi eğer esnerse nazar değmiştir. Esnemezse, üstüne ağırlık çökmezse nazar yoktur. Okunan kişi de okuyana demir bir şey verir. El yenliğidir o. Okuyan da tükürüp yere atar. Yere atmadan yine verirse nazar yine geri gelmiş olur.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Nazara kurşun dökeriz. Bir suyun içine sarımsak kabuğu, soğan kabuğu, süpürge çöpü konulur. Kurşun dökülecek kişinin üstüne de kara terlik tersten örtülür. Sonra eritilen kurşun dökülür. Kurşun dökülürken dua okunur. Eğer sivri sivri olursa nazar olmuş demektir.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

Kurşun dökme işlemi esnasında özellikle kara renkte bir eşya tercih edilmektedir. Genel hatlarıyla bakıldığında bütün dünya mitolojilerinde ve simgeciliğinde kara rengin daha çok olumsuz anlamları ifade ettiği görülmektedir. Ezeli karanlık, boşluk, ölüm karanlığı, tahribat, üzüntü, büyü, kötülük ya da ölümle ilgili mitlerde yer alan tanrılar, şeytan gibi pek çok şey kara renkle birlikte ifade edilmektedir.<sup>250</sup> Kurşun dökme işlemi de kötü durumdan sıyrılma, kötülükleri uzaklaştırmanın amaçlandığı büyüsel bir işlem olduğundan burada kara rengin kullanılması normal karşılanmalıdır.

---

<sup>250</sup> Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: 2000, s. 205.

## 8.2. Yağmur Duası

Geçim kaynakları genellikle tarıma dayalı olan toplumlarda yağmur büyük öneme sahiptir. Bu sebeple yağmur yağmadığı zaman halk endişelenmekte ve bunun için çareler aramakta, bazı törenlere başvurulmaktadır.

Yağmur yağdırma törenleri, havanın kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırıp bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamaları içine alır. Anadolu'da da İslamiyet'in etkisi altında yapılan yağmur dualarının yanı sıra ritüel kökenli çeşitli yağmur yağdırma törenlerinin yapıldığı görülmektedir.<sup>251</sup> Yağmur yağdırma törenleri kişinin kendi gücüyle üstesinden gelemediği durumlarda büyü yapmasıdır. Bu büyüde taklit, kılık değiştirme, kurban ve toplu yeme vb. özellikler bulunmaktadır.<sup>252</sup>

Yağmur duasının İslamiyet'e göre nasıl yapılması gerektiği de çeşitli hadislerde belirtilmiştir. Buna göre sabahleyin yerleşim alanlarının dışında iki rekâtlik namaz kılınır. Bu namaza katılanlar sade kıyafetler giyer. Namazdan sonra iki hutbe okunur, cübbeler ters çevrilir ve yağmur duası edilir. "İstiska" adı verilen söz konusu yağmur duasının diğer aşamalarında okunmuş taşlar suya atılır; büyük küçük herkesin katıldığı kalabalık bir toplulukla yerleşim biriminin dışında yüksek bir yerde ya da bir ziyarette dua edilir. Dua sırasında elbiseler ters giyilir; eller, parmaklar yere doğru çevrili olarak tutulur. Daha sonra topluca yemek yenilir ve fakirlere hayrı aşı dağıtılır. Bu törene hayvanların ve bebeklerin de katıldığı; burada kuzuların analarından ayrılarak melettirildiği, bebeklerin de ağlatıldığı görülmektedir.<sup>253</sup>

Balıkesir Manavları arasında yapılan yağmur duaları da iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birisi köyün tamamının katıldığı ve tamamen dua esasına dayalı gerçekleşen yağmur duası, diğeri ise çocukların gerçekleştirdiği yağmur duasıdır.

---

<sup>251</sup> Nilgün Çıblak, "İçel'de Yağmur Yağdırma Törenleri", *Folklor/Edebiyat*, Cilt: VIII, Sayı: XXXI, 2002, s. 93-103.

<sup>252</sup> Nurhan Karadağ, *Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara: 1978, s. 83.

<sup>253</sup> Pertev Naili Boratav, "İstiska Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*. Cilt:5/2, (İstanbul), 1993, s. 1221-1222.



Köyün tamamının katıldığı yağmur duası kaynak şahıslarca şu şekilde açıklanmıştır:

“Kuran bilenler okurlar okurlar su serperler. Hep beraber Garip Dede’ye çıkılır. Onun ayrı bir yağmur duası vardır. Okundukça âmin denilip su serpilir.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allah’ım ver

Sicim gibi yağmur

deriz biz yağmur dualarında.” (Fatma Erdem-Kesirven)

“Türkmen Tepesi var bizim köyde. Orada yağmur duası yaparız. Hoca orada mevlidi okur üfler. Bir taş alır getirir oraya. Çeşmenin aharına basar. Millet yukarıdan inmeden yağmur yağar.” (Kamile Bodursoy – Akçaköy)

“İmam eşliğinde avuç içi toprağa dönük bir şekilde dua edilir. Tekbir getirilir. Kıyafetler ters giyilir. ” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Yağmur yağması için bizde Hıdırellez hayrı yapılır. Hıdırellez hayrında hem Hıdırellez kutlanır hem de yağmur duası yapılmış olur.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Bu uygulamalarda özellikle sözün gücü karşımıza çıkmaktadır. Hem edilen dualar hem de bir arada söylenen sözler yağmurun yağması için etkisi olduğu düşünülen sözlerdir. Yağmur duası için genellikle köyün en yüksek tepesine çıkıldığı görülmektedir. Bu da göğe yani Tanrı’ya yakın olup isteği direkt ona iletme çabasından kaynaklanmaktadır. Kıyafetlerin ters giyilip elin aşağıya doğru olması da ters giden işlerin düzeltilmesi ile alakalı görülmektedir.

Akçaköy’de alınan taşın hoca tarafından çeşmenin aharındaki suya basılması da oldukça önemlidir. Orhan Acıpayamlı’ya göre yağmur yağışını sağlamak için taşın suya atılması, taş ile suyu temas ettirmekte; bu da her iki unsurun özelliklerinin karşı karşıya getirilmesini sağlamaktadır. Bir başka deyişle, taş suya ihtiyaç duyan kurak bir araziden alınmıştır. Bu durumdaki bir araziye ait taş parçaları, yağmurun

bir parçası olan su ile temas haline getirilerek arazinin tamamının ıslanmasına yani yağmur yağması yağmasına neden olacaktır.<sup>254</sup>

Genellikle kepçecik diye tarif edilen ve çocukların katılımıyla gerçekleştirilen yağmur duası uygulamaları ise şu şekildedir:

“Yağmur duasında köyün ağzı dualı bir yaşlı ninesi çocukları toplar. Sekiz on çocuk toplar başına. Herkes çocuğunu yollar. Köyün dışında değirmen var oraya gideriz. Orada bir de dere vardır. Annesinin ilk çocuğu olanı da orada dereye atarlar. Anasının ilki olan zaten kaçırdı dereye atılmamak için. O çocuk dereye atılınca Allah yağmur verecek diye inanılır. Sonra köye geliriz başımızda o yaşlı kadınla. Köyde herkesten ev ev yumurta toplarız, ekmek toplarız, herkes ne verirse toplarız. O nine de onları evde getirir pişirip bize yedirirdi. Ondan sonra yağmur olur köyde.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Yağmur yağması için bizim kepçecik derler burada. Bir çocuğu giyindirirler. Poşet örterler üstüne. O her eve varır. Yağ yağmurum, yağ yağmurum diye söylerler. Köyün çocukları da toplanır her evi gezerler. Herkes bir kova su döker kimin evine varırsa. Ya para verirler ya bir yumurta verirler. Yağ koyarlar. O çocuk koca köyü dolaşır. Yağmur duası denir. Bir de kadınlar bezdirme yaparlar bizim sererler. Koca köylüye, geçen arabalara hepsine verirler. Erkekler cuma namazında dua ederler. Hoca camide dua yaptırır çocuklar da gezerler.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Kepçeci yapılır yağmur yağsın diye. Kepçeci anasının ilki olan çocuk olabilir. Onun üstünü giydirirler. Elllerine de birer kova su alırlar. O çocuğun üstüne tas tas suyu atarlar. O zaman işte okunurdu, lokma yapılırdı. Kepçeci çocuk her evden bir yumurta alırdı.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Yağmur yağsın diye lokma yapılırdı. Dağıtılırdı o her yere. Sonra da lokma tavaşının ağzı açık bırakılırdı. Bir de kepçecik yapılırdı. Anasının ilki olan çocuk ıslatılırdı. Çocuklar da şarkı söyleyip, teneke çalış o çocuğun yanında gezerdi. Onlar

---

<sup>254</sup> Orhan Acıpayamlı, “Türkiye’de Yağmur Duası-II”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXII, Sayı:3-4, 1965, s.236.

gezerken hoca da önden okur giderdi. Çocuklar da onun okuduğuna amin der gezerdi. Çocuk sübyen olduğundan duası kabul olurmuş.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Yağmur yağsın diye kepçecik yapılır.

Ey kepçecik kepçecik

Altın yumurta gümüş tekerlek

Gökte rahmet yerde bereket

diyerek naylon giymiş anasının ilkinin tepesinden aşağı su dökülür.” (Ahmet Çakar-Kamçılı)

“Yağmur yağsın diye kepçecik yapılır. Anasının ilki olan bir çocuğun kafasına çanak geçirilir. Üstüne naylon geçirilir. Çocuk ıslatılır. Islatılırken de

Anasının ilki

Dam ardında tilki

Altın araba gümüş tekerlek

Gökte rahmet yerde bereket

Ver Allah’ım ver

Sellice rahmet.

diye bağırılır.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Yağmur duası için o mahallenin çocukları toplanırdı. Bir büyük naylon poşet bulurlardı. Anasının ilk çocukları o poşetin içine girerlerdi. Mahallede ev ev dolaşırlardı.

Dam üstünde tilki

Anasının ilki

Amin

diye dolaşırlardı. Kapıyı çaldıklarında içeriden çıkan tasla onların üstüne su dökerdi. Su döken kişi de o çocuklara yumurta, para vs. verirdi.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

Boratav bir çocuğun farklı kıyafetler giydirilip kapı kapı gezmesini eski yağmur veya bereket tanrılarının tanınmaz hale gelmiş sembolleri olarak görmektedir. Böylece olması istenen olayın küçük ve temsili bir örneği olacak ve buna dilekte bulunulan Tanrı da temsili olarak dâhil ettirilerek isteklere daha kolay ulaşılacağına inanılmaktadır.<sup>255</sup> Ayrıca bu uygulamalarda çocukların rol alması Ali Duymaz'a göre çocukların "sabi" yani günahsız sayılması ve dolayısıyla dualarının kabul olma ihtimalinin yüksekliği inancındandır.<sup>256</sup> Mürsel Köse'ye göre ise Godu Türklerin yağmur tanrısıdır. Daha sonra keçeden, tahta kepeçeden veya süpürgeci yapılan bir kuklaya dönüştürülmüştür. İslamiyet'in etkisiyle de kadınlar Şamanlıktan kalma bu geleneği kendileri yapmasalar da çocuklarını teşvik ederek yaşatmaktadırlar.<sup>257</sup>

Tüm bunların dışında yağmurun kesilmesini, kuraklık olmasını önlemek amacıyla Bereketli köyünde şöyle bir önlemin alındığına rastlanmıştır:

"Hıdırelleze kadar evde pişirilmedik balkabağı kalırsa çöpe atılır. Yoksa o sene yağmur yağmaz." (Çiğdem Serbay-Bereketli)

### 8.3. Ay/Güneş Tutulması

Bugün bilimin rahatlıkla açıkladığı Ay ve Güneş tutulması eskiden sebebi bilinmeyen ve insanları endişeye sevk eden olaylardır. Sedat Veyis Örnek'in de ifade ettiği gibi insanlar gökyüzünü yüce varlıkların, kutsal ruhların, çoğu kez de kötü kuvvetlerin eğleştikleri bir yer olarak tasavvur edip, nedenini açıklayamadıkları göksel olaylar karşısında çoğu zaman korku ve şaşkınlığa düşmüşlerdir. Onlara korku veren göksel olaylardan olan Ay ve Güneş tutulması da daima doğaüstü kuvvetlerin etkisiyle açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmış, uğursuzluk getiren bu durumdan kurtulma çareleri aranmıştır.<sup>258</sup> Araştırma bölgemizde de kaynak şahıslar

---

<sup>255</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1993, s. 1223.

<sup>256</sup> Ali Duymaz, *age.*, 2002, s.160.

<sup>257</sup> Mürsel Köse, "Kars'tan Derlemeler: Godu Godu (Kepçe Gelin), *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (187), Şubat 1965, 1965, s.3650-3652.

<sup>258</sup> Sedat Veyis Örnek, *age.*, 1981, s. 93.

Ay ve Güneş tutulmasını Allah ve Şeytan'ın kavgasına veya Ay ile Güneş'in kavgasına yormuşlardır.

“Gökyüzü ile ilgili inanışlardan bizim eskiden duyduklarımıza göre işte bu Ay tutulması, Güneş tutulması gibi olaylarda, tabi daha önceleri teknoloji olmadığı zamanlarda bunu bir batıl inanç olarak işte ayla güneş kavga ediyor, Allah ile şeytan kavga ediyor diye inançlar vardı. Silah atarlardı. Teneke çalarlardı. Sala verilmiş geceleyin. Hocalar, imamlar sala okurmuş. İşte dövüşüyor, kan oluyor diye sala verirlermiş.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Güneş tutulmasında, Ay tutulmasında evvel salalar verilirdi. Silahlar atılırdı. Tenekeler çalınırdı, kapılara vurulurdu. Herkes bir şeylere vururdu.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Ay ile Güneş tutulursa büyükler Kuran okur, silah atarlarmış.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Güneş tutulmasında sala verilir. Silah atılır. Dua edilir.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

Ay veya Güneş tutulması esnasında özellikle dua edildiği görülmektedir. Duanın gücü ile bu felaketin sonlandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca tutulma esnasında silah atarak, teneke çalarak, kapılara vurularak ses çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum da yine Örnek tarafından iki sebebe bağlanmaktadır. Birincisi Ay'ı ve Güneş'i karanlığa boğan cin veya zebanileri korkutup kaçırmak; ikincisi ise halka olayı haber vererek yapılan işlemlere onların da katılımını sağlamaktır.<sup>259</sup>

#### **8.4. Hayvanlarla İlgili İnanmalar**

“Ezan okunurken köpek ulursa kötüye gidiyor denilir. Bir kötülüğü mü işaret ediyor denilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Hayvanların ötüşüyle ilgili, kumru öterse yarın hava güzel olacak şeklinde, karga öterse bu köyde veya evde uğursuzluk var diye batıl inançlar vardır.

---

<sup>259</sup> *age.*, s. 95.

Köpeklerin de ezan vaktinde havlaması batıl inançla iyi söylemiyorlar. Öten karga görürsek evde kovalarız biz.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Şimdi ezan okunurken köpek işidirse biz burada ulursa diyoruz. Ses çıkarıyormuş o zaman o haneye iyilik olmazmış diye yorum yapıyorlar onu. Önceki insanlar da sabah ezanınla horozla uyanırlarmış. Horoz öttü mü sabah oldu.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Ezan okunurken köpek olursa “Tırnaklarını ye, kendi başını ye kör olasıca.” denirdi bir de dağ başına götürülüp vurulurdu.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Köpek ulursa deprem olacağına delalettir.” (Ebru Demirer-Çandır)

“Önünden kertenkelenin yeşil olanı geçerse işin rast gidermiş.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Önünden yılan geçerse işin akkın olur. Doğru ve çabuk olur.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Kara kedi görürsen işin ters gider.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Leyleği havada görürsen o sene çok gezeceksin demektir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Köpek çok havladığında sahibine çok beddua ediyor derler.” (Mustafa Ceylan-Yeniköy)

“Horoz ötünce şeytanlar kaçarmış.” ( Lütfü Ayvaz-Küpeler)

“Evde hayvan beslenirse melaikeler o eve gelmezmiş.” (Halil İrkil-Bereketli)

“Evin üzerine karga çok gelir ve öterse oradan birinin öleceğine inanılır. O kargaları hemen kovalarsın.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Köpek çok ulursa önünde uluduğu evden ölü çıkacak derlerdi.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

“Evin damında baykuş öterse hemen taş atarız. O ölüm çağırırılmış.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

### **8.5. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar**

“Cuma gün mübarek günümüz olduğundan o gün temizlik yapılmaz. Perşembe gün cumaya hazırlık olsun diye temizlik yapılır. Arife gün de yine temizlik yapılmaz.” (Gönül Bürcü-Ovaköy)

“Temizlik pazartesi veya perşembe yapılır. O günler mübarek günlerdir.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Salı gün işe başlanmaz. Başlanırsa iş sallanmış, uzarmış.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Cuma günleri ölümler evlerini ziyarete gelirlermiş. Bize bir dua eden yok mu, bize bir Fatiha okuyan yok mu, diye ağlarırmış. Eğer evde dua eden olursa sevinip giderlermiş. Ama dua eden olmazsa cami önlerine giderlermiş. Giderken de siz de bizim gibi olacaksınız deyip, ailesine darılıp ağlayarak giderlermiş. Cami önlerinden rızıklarını toplamaya gidip oradan nasiplenirlermiş. Ondan cumayla sela arası Yasin, Tebareke, Amme gibi dualar okunur. Hiç okuyamıyorsan bir Fatiha olsun okunup ölmüşlerin ruhuna gönderilir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Cumayla sala arası, bir de evden cenaze kalktıktan sonra temizlik yapılmaz.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Nisan yağmurunda ıslanırsan saçların gür çıkar.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Cuma vakti melekler yere inermiş. Ondan cuma vaktinde temizlik yapılmaz.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

### **8.6. Diğer İnanmalar**

“Geceleyin evlerde tırnak kesilmez. Günah derler. Sakız çiğnenmez günah, uğursuzluk derler, ölü eti çiğnemektir derler. Islık, üflük dediğimiz şey yapılmaz o da eve uğursuzluk getirecek, şeytan çağırılırsa anlamına gelir.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Ekmek yere düştü mü alıyorlar işte. Üç kere öpüyorlar. Düşürmemeye çalışıyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Aynayla ilgili önceden kırklı kadına baktırmazlardı aynaya. Baktı mı suratı değişik olurmuş. Ayna bozulmuş. Ondan ötürü bakmazdı kırklı kadın.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Geceleri ıslık öttürülmez. Islık öttürülürse şeytanı başına toplamış olursun.”  
(Ferit Özdemir-Büyük Bostancı, Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Geceleri tırnak kesilmez. Kesilirse tırnaklar ters çıkarmış.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Geceleri sakız çiğnenmez. Ölü çiğnemiş gibi olunur.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Gece aynaya bakılmaz.” (Sami Özdemir-Büyük Bostancı)

“Sakız çiğneyen erkek çocuğunun bıyığı yamuk çıkarmış. Ondan çiğnetilmez.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Ekmeğin bitmeden yine ekmek alırsan eve misafir gelecektir.” (Fadime İrkil-Pamukçu)

“Sofra üstüne geleni kaynanası sever.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Yatan birinin üstünden geçilmez. Yatanın boyu kısalır.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Gece sakız çiğnenmez. Ölü eti çiğniyorsun derler.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar, Faruk Çakırca-Şamlı)

“Saçın dökülürse yere atmazsın. Atarsan onu kuşlar alır. Saçlarından yuva yapar. O zaman insanın çok başı ağrır.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Sol kulağın çinlarsa sürtüyorlar, sağ kulağın çinlarsa anıyorlardır.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Ayağının altı kaşınırsa yola gidersin.” (İsmail İrkil-Bereketli)

“Sağ elin kaşınırsa para gelecek, sol elin kaşınırsa para gidecek demektir.”  
(Faruk Çakırca-Şamlı)

“Ayakkabı üstüne ayakkabı gelirse yola çıkılır.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Ekmek dik gelirse misafir gelir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“İncir ağacının altında uyunmaz. İncir ağacından düşen insan da iflah olmaz. Öbür kişilerin uğraması olur.” (Hafize Atsız-Kesirven)



“Kocasından habersiz bir yere giden kadın cehennemde ayaklarından asılacaktı. Yüzüne boya süren kadınların da yüzünde o renkte tüyler çıkacaktı.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Hamur yoğururken dışarı hamur sıçarsa eve misafir gelir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Bıçak dik gelirse eve misafir gelir.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Tarlaya ekin ekerken ekinlerin içine biraz da nar karıştırılır. Hepsi beraber atılır. Hem ekinler kırmızı olsun hem de nar tanesi gibi çok olsun diye yaparız biz.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Kapı eşiğine oturursan şeytan çarpar.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Birisi yatarken üstünden atlanırsa yatanın boyu kısa kalarmış. Yanlışlıkla atlansa bile hemen tekrar atlatılır.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Küçük çocuk kahve içerse bıyıkları çok çıkarmış.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Devenin geçtiği toprağa saçını sürtersen saçın çok uzun olurmuş.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Çocuk bacak bacak üstüne atarsa bir kardeşi daha olacak üstüne gelecek derler.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Gelinin yorganını evliliği iyi giden biri çarşafı. Mutsuz evlilik yaşayan veya boşanan kimseye yeni gelin yorganı çarşafılatılmaz.” (Havva Dede-Aktarma)

“Gökkuşağının altından geçersen dileklerin kabul olacak derler.” (Tuncay Akbaş-Turplu)

“Çocuğun saçında çift döner varsa başından iki nikâh geçecek derler.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Çocuğun başı çift burguysa inat olurmuş.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Kapı eşiğine oturursan iftiraya uğrarsın.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Süpürge üzerine oturursan kısır olursun derler.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Elden ele bıçak verilmez. Önce yere konur. Sonra diğeri alır. Eğer verilirse o iki kişi kavga eder.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Hıdrellezde yeşil ot koparılmaz.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Büyüklerimiz; ulu, yaşlı ağaç kesersen ulur kalırsın; büyük felaket yaşarsın derdi.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Heybe üzerine oturulmaz. İki gözlü olduğundan üstüne kuma gelir.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Elinin üstünde ben olanın yemeği tatlı olur.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

“Hıdrelleze kadar evde pişirilmedik balkabağı kalırsa çöpe atılır. Yoksa yağmur yağmaz.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

“Rüyada birini ölmüş görürsen ona ömür verilmiş olur.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Sağ göz seğirirse anıyorlar, sol göz seğirirse sürtüyorlar demektir.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Namaz kılmayan kişi ahrette kızıl odun üstünde kılacakmış.” (Mustafa Bodursoy-Akçaköy)

“Çocuk yerde yatarken üzerinden geçersen boyu kısa kalır. Bir kere geçtiysen hemen bir kere daha geçeceksin ki etkisi kalmasın.” (Ayşe Dalkılıç-Kesirven)

“Sağ kulağın çınılıyorsa anıyorlar, sol kulağın çınılıyorsa sürtüyorlar deriz.” (Aylin Ata-Kamçılı)

“Sabah uyandın mı sağ tarafından kalkacaksın. Sol tarafından kalkarsan eğer o gün çok sinirli olursun.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Ağlamak, ağlamak getirir. Bir şey olduğunda çok ağlarsan daha kötü bir şey yaşarsın. Şükredeceksin.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Yürüyen çocuk tekrar durduk yere bazen emekler. O zaman eve misafir gelecek herhalde deriz.” (Bahriye Kandemir-Naipli)

“Kız çocuk doğunca kıl çıkacak yerlerine sıçan yavrusu sürülürse kıl çıkmazmış. O da tüsüzdür. Kız da sonrasında tüsüz olur. Rahat eder.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Gece aynaya bakılmaz. Bakılırsa şeytan görülürmüş. Gündüz bakılması daha uygunmuş.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

## 9. Oyunlar

Oyunlar genellikle çocuklar tarafından oynandığına inanılsa da yetişkinlerin de pek tabii katılabildiği ve eğlence maksatlı etkinliklerdir. Oyunun eğlenmenin ötesinde çocuğun gelişimine de büyük katkı sağladığı günümüzde araştırmacılar tarafından ortaya konan bir gerçektir.

Tarihin ilk dönemlerinden bugüne kadar bütün insanlar benzer şekillerde oyun oynamışlar ve oynamaktadırlar. Oyun oynamak, toplumun (çocuk-geç-yaşlı, kadın-erkek, idareci-tüccar, öğrenci-işsiz, zengin-fakir, köylü kentli vb.) bütün kesimleri veya üyeleri tarafından zevk almak amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinliktir.<sup>260</sup>

Günümüzde her ne kadar yerini bilgisayar oyunlarına bıraksa da, çocuklar evlere hapsolmuş durumda bulunsalar da eski dönemlerde ciddi bir oyun geleneği ve bu gelenek çevresinde bazı uygulamaların gerçekleştiği görülmektedir. Balıkesir Manavları arasında derlenmiş bulunan oyunlar şunlardır:

### 9.1. Aşık Oyunu

Karşıya kurbanın aşık kemikleri dizilir. Onlara atılır. Devirince kazanılır. Tüm aşıkları alır. (Hafize Atsız-Kesirven)

Aşık oynarken bir yuvarlak çizerdik yere. Kurbanın aşık kemiklerini de içine koyardık. Dışarıdan bir sen vurursun bir arkadaşın vurur. Ama yuvarlağın içine girmeyeceksin. Dışarıdan aşıkla vurdun mu aşık yuvarlağın dışına çıkacak. Çıkmazsa diğeri atar. Aşığı çıkaran çıkardığını alır. Yuvarlağın içinde aşık kalmayana kadar oynardık. Bitince hadi tekrar yapardık. (Hayriye Yaşar-Cinge)

### 9.2. Comuz

Eline gegeme, eğik baston gibi bir çomak alırsın. Bir yere de çukur kazarsın. Bir de taş alırsın. O gegeme çomakla o taşa vurup çukura düşürmeye çalışırsın. (Hayriye Yaşar-Cinge)

---

<sup>260</sup> Nebi Özdemir, *Türk Çocuk Oyunları I*, Ankara: 2006, s.21.

### **9.3. Çatal Çatal Kaç Çatal? (Uzun Eşek)**

Erkek çocukları eğilip birbirlerinin bacaklarının arasına başlarını koyarlar. “Çatal çatal kaç çatal?” derler. Aşağıdaki ebeler üstlerine atlayanların kaç kişi olduklarını üç, beş, iki diye gösterirler. Bilirlerse üsttekiler alta yatar. Alttakiler üste çıkar bu sefer. (Zeki Yaşar-Cinge)

### **9.4. Çelik Çomak**

Eline bir baston alırsın. Yere de bir çomakları çaprazlama koyarsın. Ona bir vurursun bastonla çomak yukarı fırlar çıkar. Onu karşıdaki ebenin tutması lazım. Ebe onu tutarsa sen yine ebe olursun. Tutamazsa o ebe olur. (Esra Yaşar-Cinge)

Önce bir çukur kazılır. Bir küçük bir büyük sopa alınır. Sopaların uçları yontulur. Çubuk çukurun üstüne koyulur. Uzun olanla çukurun altından küçük olan vurulur. Havaya kalkınca da küçük olan çomak vurulur. Sonra da çukurdan gittiği mesafe sayılır. Elli adım olunca zarf denir. Çukurdan çubuğun bulunduğu yere çocuk atlatılır. Mesafe bir motoru (traktör) geçerse atlatılmaz. (Cihat Karakoç-Ovaköy)

### **9.5. Dokuz Kiremit/Kiremeç**

Kiremit parçalarını dokuz parçaya kırıyorsun. Sonra onları üst üste dizmeye çalışıyorsun. Onları dizerken diğerleri de onu bozmaya çalışıyor. Eğer dizmeyi becerirsen sen kazanıyorsun. Dizemezsen yine sen ebe oluyorsun. Onları dizerken bir taraftan da kaçmaya çalışıyorsun. Çünkü diğerleri de seni vurmaya çalışıyor o sırada. (Esra Yaşar-Cinge)

### **9.6. Karı Koca Bilmecesi**

Köy içinde karı-koca bilmecesi yaparız. Köylü birbirini bilir. Üç elti altı çocuk derim mesela. Veya iki dul karı, üç çocuk derim. Diğerleri bunu bilmeye çalışır. Lakapları söylerler. Sonra bilinmeyince “kimi kimi kimi Acarlar” dersin mesela cevabı söylersin. Söylemeden önce de: “Al tokmağını beri gel, beri gel. Bilmem neyin sürü gel sürü gel.” Dersin. Bilemeyenlerin kafasına tokaçla vurursun. (Hafize Atsız-Kesirven)

### **9.7. Kayak /Kızak/Kıyak Kaydırma**

Tahtalardan kıyak yaparlar. Eskiden karlar hiç kalkmazdı. Yukarıdan bir sallanırsın, soluğu aşağıda alırsın. (Hafize Atsız-Kesirven)

### **9.8. Kazık Oyunu**

Sopaları sivrildirsin sivrildirsin dizersin. Sonra onlara vurursun. Vurdukça kazık fırlar gelir. Geleni alırsın, geleni alırsın. Bir kucak odun yaparsın. (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **9.9. Kostir**

Şimdi yumruk gibi bir taşı dikersin. Elinde yuvarlak bir taşı atarsın. O taşları devirmeye çalışırsın. Ona biz kostir derdik. (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **9.10. Kör Ebe/Saklambaç/Söbe**

Mesela biz altı kişiyiz. Birimizin gözlerini bağıyorlar. Ondan sonra beş kişi saklanıyor. Gözlerini açıyorlar. Sonra da bul bakalım saklananı. Arıyorsun. Görürsen söbe diyorsun. Yakalanan ebe oluyor. Göremezsen cezalımsın sen bir daha ebe oluyorsun. Birisini yakalayana kadar ebe oluyorsun.(Ali Atsız-Kesirven)

### **9.11. Mendil Oyunu**

Böyle yuvarlak olursun. Sıradan herkes çömelir. Biri de ebe olur. O sırada ebe:

Yağ satarım

Bal satarım

Ustam ölmüş

Ben satarım

Diye söyler. Çaktırmadan birinin arkasına mendili koyarsın. Görmezse ebe o olur. Görürse ebe yine sen olursun. Mendili fark ettirmeden koyman lazım. (Bahriye İrkil-Cinge)

### **9.12. Moko**

Küçükken moko oyunumuz vardı. Mokoyu oynarken karşıya taş koyardık üst üste. Taşla vurup düşürünce birbirini yenmiş oluyorsun. (Nefiye Akdeniz-Bereketli, Ayşe Işık-Pamukçu)

### **9.13. On Bir Oyunu**

Önce yuvarlak bir çember oluşturulur. Çocuklar çemberde el ele tutuşur. Birbirlerinin ellerine vurarak ellerini üst üste koyarlar. Her vuran da sayar. On bir diyen çocuk ebe olur. Ebe olan çocuk da diğerlerini yakalamaya çalışır. (Selma Demirkesen-Ovaköy)

### **9.14. Ortada Sıçan**

Ortada biri olur. İki kenara da diğerleri dizilir. Seni vurmaya çalışırlar. Sen de kaçarsın. Eğer vurulursan yine sen ortada kalırsın. Ama topu tutarsan seni vuramayan ortaya geçer. (Esra Yaşar-Cinge)

### **9.15. Patlangaç**

Bir kovada çamur yoğurulur. Yumruk büyüklüğünde çamur alınır. Ortası biraz oyulur. Yere vurulur. Çamur pattadanak patlar. Kimin çamuru en çok patlarsa o kazanır. Kim kaybederse kazananı sırtında taşır. (Sadife Karakoç-Ovaköy)

### **9.16. Renk Bulmaca**

Havaya topu atıyorsun. Atarken de bir renk söylüyorsun. Mesela yeşil. O sırada herkes yeşili arıyor. Yeşili tutunca ebe seni vuramıyor. Tutana kadar onu vurmaya çalışır ebe. Vurunca ebe o oluyor. (Esra Yaşar-Cinge)

### **9.17. Sek Sek/ Lokurcuk (Akçaköy)**

Elimizde bir taş olurdu. Yeri de çizerdik. Seke seke gider taşı yerine koyardık. Düşmeden sonuna kadar giderdik seke seke. (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

### **9.18. Simit**

Yana bir daire çizilir. Ortaya bir kişi koyulur. Bu kişi ebedir. Simidin dışında bir sürü çocuk olur. Ebe simit diye bağırarak tek ayakla daireden dışarı çıkar.

Diğerlerini yakalamaya çalışır. Yakaladığı kişi ebe olur. Yakalayamazsa simidin içine girene kadar tekme tokat dövülür. (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

Ebe simit diye bağırarak daire dışına koşarak çıkar. Tek ayakla çıkmak zorunda değildir. (Cihat Karakoç-Ovaköy)

### **9.19. Tokaç Çevirme**

Sivri bir taşa ip bağlanır. Atılır o döner durur artık. Bu da tokaç çevirme oyunudur. Oyunağımızdır bizim. (Hafize Atsız-Kesirven)

### **9.20. Tutmaca/ Yakalamaca**

Birileri kaçar, diğeri de onları yakalamaya çalışır. Şimdi yakalamaca biz tutmaca derdik. (Ayşe Işık-Pamukçu)

### **9.21. Yedi Kiremit/Yedi Kiremiç**

Yedi tane küçük kiremit üst üste dizilir. En üste beyaz bir taş konur. Bu taşa peynir denir. Beş altı metre ileriden kiremitler topla devrilmeye çalışılır. Bir kişi de ebedir. Bunun başında bekler. Kiremitler devrilince herkes bir tarafa kaçar. Diğer kişiler ebeye yakalanmadan kiremitleri dizmeye çalışır. Dizerse ebe yine ebe kalır. (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

Yedi kiremit üst üste dizilir. Bir taşla uzaktan devrilmeye çalışılır. Ebe yıkılan taşları tekrardan üst üste dizmeye çalışan oyuncularını kovmaya çalışır. Yakalananlar oyundan çıkar. (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

### **9.22. Yusuf Oyunu**

Önceden kavruk çekerdik. Tekerlekli koca koca değirmen taşı gibi taşlar vardır. Onun içine nohut, mısır, şeker koyarsın. En sonra da yağlandırsın diye susam koyarsın. Susam yağlı ya. Bunları kavurduktan sonra taşlarda çekersin. Herkes evinden birer çanak getirir. Hepsi konur ortaya çekilmeye. Sonra da ağzına bir kaşık kavruğu alırsın. Yusuf demeye çalışırsın. Sonra pof her tarafa yayılır. Yayılınca kaybedersin.(Hafize Atsız-Kesirven)

### 9.23. Yüzük Saklamaca

Herkes daire olur oturur. Biri de ayakta bunların etrafında döner. Birinin arkasına bu ebe yüzük atar. Herkese tek tek yüzük kimde diye sorar. Bilemeyenlerin eline ıslak havluyla vurur. Bilen olursa o da yüzük saklama hakkı kazanır. (Sami Özdemir- Büyük Bostancı)

Dokuz parça bezi alırsın. Yere koyarsın. Artık seccade mi olur, çember mi olur, kazak mı olur ne olursa. Oyunu istediğin kadar kişiyle oynayabilirsin. Birisi eline yüzük alır. Elini de tek tek bütün bezlerin altına sokar çıkarır. Ama yüzüğü nereye koyduğunu belli etmemesi lazımdır. Belli ederse olmaz. Sonra yüzüğü nereye koyduğunu bilen kazanır. Bu sefer yüzüğü o saklar. (Zeki Yaşar-Cinge)



## 10. Halk Hekimliği ve Veterinerliği

Pertev Naili Boratav halk hekimliğini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz.*”<sup>261</sup> Burada halk hekimliğine başvurmanın sebepleri doktora gidememek veya gitme istememek olarak ifade edilmiştir. Ancak Ali Berat Alptekin’in de ifade ettiği üzere halk hekimliğine, modern tıbbın çaresiz kaldığı zamanlarda da ümitleri yeniden canlandırmak amacıyla da başvurulmaktadır.<sup>262</sup>

Halk hekimliği denince akla, halkın bilimsel tıp yöntemleri dışında kendi üretilen uyguladığı yöntemler gelmektedir. Böylece insanlar psikolojik ve fizyolojik bazı sorunlardan korunup kurtulmaya çalışırlar. Sonuca ulaşım ulaşmamak da halk inancına göre itikat meselesidir. İtikat edip kalbini bozmazsan olur inancı yaygındır.<sup>263</sup> Dolayısıyla halk hekimliği yöntemlerine başvuran bireyler bu tedavinin iyi geleceğine inanmakta ve böylece tedaviye başvurmaktadır.

Halk bilimciler sağaltıcıları ve yaklaşımlarını doğal ya da doğüstü olarak tasnif etmişlerdir. Pensilvanya geleneğinde otacılar doğal iyileştiriciler, büyücüler doğüstü iyileştiriciler olarak değerlendirilir. Ancak otacılar uygulama esnasında dua veya kalıp sözler kullanırken büyücüler de tütün gibi doğal malzemelerle muska kullanabilir. Yine de doğal kategorisi deneysel ve akılcı, doğüstü ise akıldışı olarak adlandırılır.<sup>264</sup> Deneysel yaklaşımla tedavi yöntemlerinde daha önce birine iyi gelen bir bitki bir başka kişiye de tavsiye edilebilmektedir. Dolayısıyla halk inancı denenmiş ve sonuç alınmış bu uygulamaları yinelemektedir. Bu tarz uygulamalar

---

<sup>261</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s. 122.

<sup>262</sup> Ali Berat Alptekin, “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Milli Folklor*, Yıl:22, Sayı: 86, 2010, s.5-19.

<sup>263</sup> Özlem Dermen, “Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm”, *Folklor/Edebiyat*, (Ankara), 2008, s. 185-210.

<sup>264</sup> David J. Hufford, “Halk Hekimleri”, Çeviren: Mustafa Sever, *Milli Folklor*, Yıl: 19, Sayı: 73, 2007, s. 80.

derlemeler esnasında da rahatlıkla dile getirilmektedir. Ancak doğaüstü iyileştiricilere başvuran kaynak şahıslar bunları söylemekten çekinmekte, mümkün olduğunca konuyu değiştirmeye çalışmaktadırlar. Bunun sebebi de yaptıklarının İslami olarak yanlış olduğunu düşünmeleridir.

Halk hekimliğinde bitkisel yolla yapılan bu tedaviler Balıkesir Manavları arasında genellikle “koca karı ilacı” veya “emsem” ifadesi ile karşılanmaktadır. Em kelimesi eski kaynaklarımızdan bu yana karşımıza çıkan bir kavramdır. Divanü Lügati't Türk'te “Erkeç eti em bolur, keçi eti yel olur: Erkeç eti ilaç olur, keçi eti yel olur.”<sup>265</sup> şeklinde bir atasözünde, “Ol anı emletti, buğday atığ kemletti: O, ona ilaç ettirdi, buğday atı kötületti, zarar verdi.”<sup>266</sup> şeklinde bir atasözünde daha karşımıza çıkmaktadır. Kutadgu Bilig'de de ilaç yerine em kelimesi kullanılmaktadır. “Ot em kalmadı kör neçe kıldılar/Yaraşık ne erse anı birdiler.”<sup>267</sup>

Denildiği gibi halk hekimliği kapsamında çeşitli bitkilerin kullanılabilirdiği gibi ocaklı kişilere başvurulduğu da görülmektedir. Eski Türk inançları arasında önemli yeri olan ocak kültü atalar kültürüne bağlı olarak ortaya çıkıp gelişmiştir.<sup>268</sup> Ocak bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücü olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık haline getirmiş, kimseyi gösterir. Erkek veya kadın olabilen ocaklı elini (sağaltma gücü) kendi soyundan alabileceği gibi bir yabancından da alabilir.<sup>269</sup> Ahmet Yaşar Ocak'a göre de bu tarz işlemlere başvuran kişiler şaman kalıntısı kişilerdir. Şamanist inanca göre insan ruhu kötü ruhların etkisiyle vücudu terk eder ve hastalık oluşur. Ruh yeryüzünde dolaşır ve kötü ruhların esiri olur. Eğer bu uzun sürerse ruh ölümler diyarına gider. Ruhu vücuda yeniden getirecek olan da Şamanlardır. Şamanlar ruhu gittiği yerde bulmak, onu kötü ruhların etkisinden savaşıarak kurtarmak ve hastanın ruhunu yerine koyarak iyileşmesini sağlamaktadır.<sup>270</sup>

---

<sup>265</sup> Besim Atalay, *Divanü Lûgat-it Türk*, Ankara: 1986, s. 95.

<sup>266</sup> *age.*, s. 363.

<sup>267</sup> Reşit Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig*. İstanbul: 1979, s. 123.

<sup>268</sup> İskender Oymak, “Ocak Kültü ve Malatya'daki İzleri”, *Türk Kültürü*, Sayı: 479, Yıl: XLI, 2003, s. 82-93.

<sup>269</sup> Pertev Naili Boratav, *age.*, 1994, s.144-145.

<sup>270</sup> Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: 2000, s.148-150.

Balıkesir Manavları arasında da yılancık kesmek, kabakulak çizmek, baş çivilemek, göbek düşüklüğü, baş ağrısı gibi hastalıklar için ocaklı kişilere müracaat edilmesi yaygın bir uygulamadır. Ocağın aynı kandan olanlara doğrudan geçtiğine inanılsa da istenilen birine de “el verme” uygulamasıyla bu özellik geçirilebilir. “Kayınpederim kabakulak çiziyordu. Bana aldın mı diye üç kez sordu. Aldım deyince sen de ocaklı oldun dedi.” (Bahriye İrkil-Cinge)

## **10.1.İnsan Hastalıkları ve Tedavisi**

### **10.1.1. Ağrılar**

“Hıdırellezin ibtidası günü de annem bizi çimenliğe götürürdü. Biz çimenlerin üstünde yuvarlanırdık. “Devire, devir Allah gavura, hop hop hop” dersin hoplarsın. Sonra da ağrın acın kalmaz.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Bütün vücudun, her yerin ağrır ya bazen. O zaman eski bir şey giyersin. Hayvan gübresini eşerler. İçine yatarsın. Orada bir iki saat yatarsın. O hayvan gübresi cimil cimil çeker hastalığını. Ama keçi kemresi olacak. O cıvık cıvık olmaz.” (Hafize Atsız-Kesirven ) (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **10.1.2. Bacak Ağrısı**

“Bizde bacak ağrısına sıklamaca yapılır. Onun ocağı vardır. Acarlar sülalesinden olanlar bacağı sıkırlar, sıkarken de dua okurlar ağrı geçer. Ama o kişi ocaktan el almadıysa geçmez.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Bacak ağrısına sarımsak sarılır. O ağrıyı alıverir.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

“Zeytinyağının içine saf alkol, kâfuru, altı tane de aspirin koyup karıştırılır. Bacaklara sürülür. Bacak ağrısını keser.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **10.1.3. Bademcik**

“Bademciklerimiz şiştiği zaman köyde bir teyze vardı. O bademcikleri patlatırdı. Parmağını ağzımıza sokardı. Eliyle sıkıp patlatırdı.” (Hüseyin Uğur-Turplu)

#### **10.1.4. Baş Ağrısı**

“Baş ağrısına okunur. Duaları vardır onun. Onlar okunur başa.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Baş ağrısına sancı bıçağına okursun. Bıçakla okuyup başının her tarafını çizersin. O bıçak bastırıldıkça beyni uyuşur insanın. Ondan sonra da rahatlarsın. Sancı bıçağını herkes yapamaz ama. Ocaklı olması gerekir.” (Fatma Eren-Kesirven)

“Baş ağrısına nane yağı sürülür.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Baş ağrısı için sirkeli su yapılıp başa sarılır.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

“Baş ağrısına benim babam kafa çivilerdi. Ocaklıyız biz. Bir tahtanın üstüne çivileri çakarsın. Dua okuyarak çakarsın. Başının ağrısı geçti mi diye de hep sorarsın. Geçti deyip yerini bulunca çivileri geri sökersin. Baş bir daha uzun süre ağrılmaz.” (Halil İrkil-Bereketli)

#### **10.1.5. Bel Ağrısı**

“Bardağı gazete yakılır öylece bele bastırılır. Bardak çektilir.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

#### **10.1.6. Çıban**

“Çıban çıkan yeri domatesin içine sokarlar.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

“Çıban çıkan yer papatya suyuna sokulur.” (Fadime İrkil-Bereketli)

“Çıbanın üstüne lokum sarılır. O cerahati çeker.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Bir yerinde çıban çıkarsa kaplumbağı kanı içirilir.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

“Çıban çıkan yere köz ateşinde yumuşatılmış soğan konur. Birkaç saat bekletilir.” (İsmail İrkil-Bereketli)

#### **10.1.7. Diş Ağrısı**

“Tuz konur. Sirke konur.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Diş ağrısına karbonat konulur.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

### **10.1.8. Ezilme**

“Ezilen yerin üstüne et konur.” (Cihat Karakoç-Ovaköy)

“Zeytin, soğan, tuz ezilip karıştırılır. Çemberle ezilen yerin üstüne bağlanır. Ya da çemberle iç yağı sarılır.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

### **10.1.9. Gaz Sancısı**

“Benim ablam ocaktandı. O da okuyup karnına yumruk vururdu. Gazı olanın gazı o okuyup vurunca geçerdi.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **10.1.10. Gelincik**

“Küçük bebekler bazen hiç uyumaz. Hep bağıır. O zaman ona gelincik olmuş derler. Okutulmazsa ölecek, gelincikten boğulacak derler. Benim ninem gelincik yakardı. İnce bir demiri vardı. Sobada ateşe tutup çocukların göbeğinin altına o demiri basardı. Çocuk ağlayınca da gelincik çatladı, patladı derlerdi. E tabi körpecik deri hemen kabarırdı. Onlar da gelinciğin çıktığını söylerlerdi. Ama çok günah çocuklara bunu yapmak. Ninem çok zor can verdi.” (Halil İrkil-Bereketli)

### **10.1.11. Göz Batması**

“Emzikli kadının sütü damlatılır.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

Burada anne sütünün tedavi maksatlı kullanıldığı görülmektedir. Aynı durum Dede Korkut Hikâyeleri’nde de karşımıza çıkmaktaydı. Dirse Han’ın oğlu Boğaç Han yaralandığında Hızır gelip yarasına anne sütü ile dağ çiçeğinin merhem olacağını söylemektedir. Bu ilaç onun iyileşmesini sağlamaktadır.<sup>271</sup> Bu durum Türkler arasında anne sütünün tedavi maksadıyla ne kadar uzun süredir kullanıldığını ortaya koyar niteliktedir.

---

<sup>271</sup> Muharrem Ergin, (2004), *age.*, s. 21-22.

### **10.1.12. Güneş Yanığı**

“Tarlada çok çalıştık mı güneşten yüzlerimiz yanardı. Adamlar üstü çıplak çalışırdı. Onların da sırtları yanardı. Ona hemen yoğurt sürersin. Yoğurt alevini alır.” (Cevriye Rüzgar- Yenice)

“Güneş yanığına saf zeytinyağı süreriz. O emsem gibi gelir. Yumuşatıverir gerilen derini.” (Hafize Atsız-Kesirven)

### **10.1.13. İncileme**

“Suratlarında sivilce çıkarsa sulu sulu hakiki inciyle üstüne sürülür. Felak, Nas, ihlâs beşer defa okunur. Ondan sonra hakiki inciyle üstünden incilersin. Geçer yaralar. Bunu bana anam ocaktandı el verdiydi bana. El verirken eline tükürürsün. El verdim dersin. Öyle okursun.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **10.1.14. İncinme**

“İncinen yer ayak, el falan zeytinyağı ile ovulur. Sonra da sirkeyle pirinç lapa haline gelene kadar kaynatılır. İncinen yerin üstüne sarılır.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

### **10.1.15. İshal**

“İshal olunca hemen nar kabuğu kaynatılıp içilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“İshale bir bardak suya on tane karanfil konup kaynatılır. Tıkkadak keser.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Mazı kabuğu dövülür. Pıtırılı mazı, çalılardan alınır. İçinin tozu suyun içine koyulur içilir.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Kahve ve şekeri karıştırıp yersen ishali keser.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

### 10.1.16. Kabakulak

“Kabakulak için bir küçük kâğıda kırk tane kaf çizilir. Çizerken okunur. Onun suyu hastaya içirilir. Şişen kulağı o suyla yıkanır. Bana bunu kayınpederim öğretti. Ben de ocaklı oldum.” (Bahriye İrkil-Cinge)

### 10.1.17. Karın Ağrısı

“Çocukluğumuzda karnımız ağrısın ebe nineler karnımıza sabunla bakardı. Göbeğimiz düşmüş olurdu. Yerine getirirdi geçerdi.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Göbeği kaçanın karnı ağrır. Karnını ovalarsın ovalarsın. Göbeği kaçıkça göbek deliğinden bastırırsın, burarsın. O zaman göbeğini yerine getirirsin. Göbek yerine gelince tık tık tık atmaya başlar o zaman anlarsın yerine geldiğini. Ocaklıyım ben. Göbeği kaçan oldu mu yerine getirmeye bana gelirler.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Karnın ağrırsa dere boylarından dere nanesi toplarsın. Onu güzelce kaynatırsın. Karnına sararsın sıcacık. Naylonu da üstüne bağlarsın karnının ağrısı geçer.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Karın ağrısında el ayak değiştirilir. Yere yüzüstü yatırılır karnı ağrıyan adam. Sağ eliyle sol bacağı tutturulur. Sol eliyle de sağ bacağı tutturulur. Sonra da beline basılır. Böyle olunca göbeği yerine gelir. Karın ağrısı geçer.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

“Karın ağrısına kuru kahve yedirilir.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

“Karın ağrısına tuzlu su içirilir.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

### 10.1.18. Kulak Ağrısı

“Sarımsağı pişirirsin ocakta, közde kulağının içine koyarsın. Kulağımızın ağrısı geçer.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Kulağın ağrırsa pırasayı sıkarsın. Suyunu kulağına akıtırsın. O pırasa suyu kulak ağrısını geçirir.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

### **10.1.19. Mide Bulantısı/Kusma**

“Ayva yaprağının kaynatılıp içilmesi kusmayı keser.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

### **10.1.20. Nezle**

“Çocuklar nezle olup burnu tıkanınca, un çuvalları, ekin çuvalları kaldırılır. Onların altında burun böcekleri olur. O işi yapan ocaktandır ama. O böcekler bir bir burun deliğine tutulur. Bir öbür burun deliğine tutulur. O böcek orada ölür. Çocuğun burunları da açılıverir. Böcek öldüren hastalığı derdik biz nezleye. Şimdi nezle deniyor.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

### **10.1.21. Saçkıran**

“Saçkırana sarımsak sürülür. Bir diş sarımsağı kesip saç çıkmayan yere sürersin. Oradan fırça gibi saç çıkar.” (Ümmiye Aktaş-Naipli)

### **10.1.22. Sarılık**

“Sarılık olursa sarılık kestiriyorlar. Jiletle alının ortasından kesiyorlar. Bir yaşlı kadın okuyor, pamukla kesiyor. Jiletle işaretliyor kesmek değil de. Çocukların benzi sarı olursa önceden gelinlikçi karıya götürüyorlarmış. Göbeğinden yaktırıyolarmış. Bir yaşlı kadın okuyormuş. Göbeğine bir şey değdiriyormuş üç kere. Üç kere çağırıyor işte yapıyor. Batıl inanç, şimdi yok gari. Sarılık olmasın diye çocuğun yüzüne sarı yazma örterler.” (Emine Kandemir-Naipli)

### **10.1.23. Sırt Ağrısı**

“Kumu kavururlar. Üstüne yatırırılar. O kumun sıcaklığıyla ağrılar geçer. Ya da arpayı pişirip, döküp üstüne yatırırılar.” (Hafize Atsız-Kesirven)

### **10.1.24. Siğil**

“Önceden bizim çocukluğumuzda kestiriliyor denilirdi. Hocaya okutulurdu. Onun ne duası varsa onu okudun mu siğil kaybolur giderdi.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)



“Siğil olunca üç cumartesi gün doğmadan gidersen. Yemiş ağacına okutursun. Dere boyuna gömersin. Ya da sandığa atarsın o yemiş ağacını. Ama koyduğun yer güneş görmeyecek. O aldığın ağaç kuruyunca siğilin de geçer.” (Ali Atsız-Kesirven)

“Ben de çok çıkar siğil. Yeni ay doğunca aya doğru dönerim:

“Ay gördüm aylar gibi

Derdim var dağlar gibi

Erisin gitsin yağlar gibi”

diye üç kere derim. Sağ ayağımın altından toprağı alırım. Sürerim siğilin üstüne. Sonra hemencecik siğilim geçer.” (Hafize Atsız-Kesirven)

Yeni ay doğduğunda yapılan bu uygulamanın benzerlerine Türk halklarında da rastlanmaktadır. “Ş. Valihanov: ‘Ay Tanrı olara kabul etmiş olmasındandır, Kırgız (Kazak) halkı yeni ayı görünce, kara yere alnını koyup başını eğer. Yaz gelince alnının değdiği yerden çıkan otu evine getirir ve ateşe atar.’ bilgisini vermiştir. G. Musabayev ‘Kazakların doğmuş ayı görünce ‘Ay gördüm sağlam gördüm! Eski ayda başısla, yeni ayda nimet eyle diye dua edip, ottan koparıp eşiğe bırakma âdetini uygulayarak aya taptıklarını görürüz.’ bilgisini vermiştir.”<sup>272</sup> Bu uygulamalarda hastalıklara tedavi maksadı görülmemekle birlikte yeni ay çıktığında yerden ot veya toprak alma uygulaması birebir örtüşmektedir.

#### 10.1.25. Uğrama

“Uğrama olunca, korkutunca siyahlarlar. Siyahlama yapmak için de ocaktan olunması gerekir. Elinle veya pabucunla siyahlar. Üç sefer sağını üç sefer solunu yaparlar kaldırıp oturturlar. Sonra bismillah demeden bir daha yatarsın. Yine üç sefer bir tarafını üç sefer öbür tarafını yaparlar. Üç, yedi geçmezse yirmi bir, kırk bir sefere kadar siyahlar. Ama tekli günler olacak.” (Fatma Eren-Kesirven)

---

<sup>272</sup> G. K. Rysbaeva, (2009), “Türk Halklarında Ay ve Güneşe Tapma”, **Karadeniz**. Yıl:1, Sayı: 2, s. 150-153.

### **10.1.26. Verem**

“Vereme köpek enciği yedirilir. Benim ablam olmuş. Anam kestirmiş birine enciği. Kavurmuş getirmiş ama encik eti demeden yedirmiş. Yedikten sonra da o köpek etiymi demişler. Bir öğürmüş. O öğürmeyle hastalığı da atmış, iyileşmiş. Onun yersen, söylendikten sonra kusarsan geçermiş. Ama kusmazsan geçmezmiş.” (Hafize Atsız-Kesirven)

### **10.1.27. Yanık**

“Yanığın üstüne un konulur. Un ısındıkça değiştirilir. O zaman yanık yer kabarmaz.” (Celil Şen- Şamlı)

## **10.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi**

### **10.2.1. Hayvan Yarası**

“Yaranın üzerine ada çayı sürülür. Yara oradan kurur giderdi.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

### **10.2.2. Doğum Kolaylaştırmaya**

“Adaçayı suyuyla karnı ovulunca rahat doğum yapardı.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

### **10.2.3. Hayvanı Kan Tutması**

“Sıcak havalarda dolaşan koyun ve keçilerin sıcaktan etkilenecek kan tuttuğunda kulağını keserek kanı akıttığında hayvan hoplamaya başlar.” (Zeki Yaşar-Cinge)

### **10.2.4. Hayvanın Gazını Çıkarması İçin**

“Gazı olan inek ağzına otu gem gibi yapıp taktığımızda geviş getirerek gazını çıkarabilir.” (Zeki Yaşar-Cinge)

### **10.2.5. Hayvanda Şeker Hastalığı (Doğumdan Sonra)**

“Hayvana patates yedirilir. Aspirinle çay içirilir.” (Ferit Özdemir-Büyük Bostancı)

### **10.2.6. Hayvanda Tabak Tutması Hastalığı**

“Hayvanda tabak olursa, ağzı burnu akarsa, ayaklarından bile su akar tabak olunca hayvan. Kokar çok fena. O zaman şap alırdık. Onu kovada eritirdik. Ağızlarını açıp kovanın içine burnuna kadar sokardık. O şaplı su da hayvanı pek yakardı. O şap onların ağzını pişirirdi. İki üç güne geçerdi.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

### **10.2.7. Hayvanda Kırık/Çıkık**

“Pamuğun üstüne yumurta kırılır. Hayvanın kırılan yerine sarılır. Üstüne de ince tahta parçaları konur sabit dursun diye. Bir bezle bağlanır. Yirmi otuz gün bunlar durur. Kırık kaynar o zamana kadar.” (Faruk Çakırca-Şamlı)

## 11. Halk Mutfağı

Toplumların beslenme şekillerinin kültürel özelliklerini yansıttığı pek çok araştırmacı tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dünyada hemen her mutfağın kendini diğerlerinden ayıran temelde bazı özellikleri vardır. Bunlar din ve inanışlara, bölgeye özgü hayvan ve bitki varlığına göre değişmektedir.<sup>273</sup> Dolayısıyla bir kültürel grubun genel özellikleri belirlenmeye çalışılırken mutfak kültürleri de muhakkak ki incelenmek zorundadır.

“Toplumların ekonomik yapıları ve bu yapıların şekillendirdiği gündelik hayat pratikleri mutfağın temel belirleyicisi konumundadır. Topluluğun tarımsal üretim esnasında mı yoksa konar-göçer bir yaşam tarzı mı sergilediği, yaşadığı coğrafyanın fiziksel özellikleri beslenme kültürünü, yiyecekleri tüketilebilir hale getirme şeklini belirleyecektir. Tahmin edilebileceği üzere konar-göçer yaşam tarzı süren ve hayvan besleyen toplulukların beslenme tarzlarında et ve süt ürünleri ağırlık oluşturmaktadır.”<sup>274</sup>

Balıkesir Manavları arasında da yaşça büyük kaynak şahısların ifade ettiği üzere daha çok sebze yemeklerini görülmesi, buğdayın işlenmesiyle oluşan unlu gıdaların tercih edilmesi Manavların konargöçer bir yaşam sürmediklerini ortaya koyan bir gerçektir.

### 11.1. Çorbalar

#### 11.1.1. Hacı Çorbası

“Hacı gitti mi her perşembe hacı çorbası yapılır. O hamur açılır elde. Hiç bıçak değdirilmez o hamura. O hamuru açıp bırakırsın temiz bezlerin üzerine. O hamur kuruyup patlar. Kuruduktan sonra bir sofraya bezinin içine koyarsın da

---

<sup>273</sup> Tuğrul Şavkay, *Osmanlı Mutfağı*, İstanbul: 2000, s. 11.

<sup>274</sup> Hayati Beşirli, “Yemek, Kültür ve Kimlik”, *Milli Folklor*. Yıl: 22, Sayı: 87, 2010, s. 159-169.

yuvarlayıverirsin. Hiç bıçak sürmezsin ona. Onu kemik suyuyla, tavuk etiyle, nohuduyla yaparsın. Üstüne de domatesten sosunu yaparsın.” (Bahriye İrkil-Cinge)

### **11.1.2. Mevrit Çorbası**

“Tavuğu haşlarsın. Suyunu süzersin. Tavuklarını didersin. Bir kenarda da şehriyeyi yağda kavurursun. Üstüne tavuk suyunu koyarsın. Onun üstüne yoğurt, un, yumurtadan terbiye yapıp şehriyeler pişince koyarsın. Topaklanmasın diye hızlıca dibinden karıştırırsın. En son haşlanmış nohut koyarsın. Üstüne domatesli salça yapıp etiyle beraber koyarsın. Kapağını kapamadan da karabiber sepellersin.” (Bedriye Şen-Naipli)

## **11.2. Yemekler**

### **11.2.1. Akıtma**

“Sütün içine yumurta, tuz, un, karbonat, yağ konulur. Sonra o iyice çırpılır. Cıvık bir hamur tutulur. Kızgın tavaya incecik dökülür. Tavanın her tarafına yaydırılır. İki tarafı da pişince kenara alınır. Reçelle, balla veya peynirle yenir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

### **11.2.2. Bohça**

“Şimdi un koyarsın, yoğurt koyarsın, yumurta koyarsın. Onu katıca yoğurup tepsiye koyarsın. Fırına sürersin. Sonra içini açıp övelersin. Kenarda da tereyağı kızdırırsın, dökersin. Yanında da turşu suyuyla yersin. Adı bohça olur. Gelin kızlara yapılır bu yemek.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

### **11.2.3. Çullama**

“Yufkaları açıp pişiriyorlar. Sıcakken didiyorlar. Yuvarlak yuvarlak oluyor. Biz önceden tavşanla yapardık. Şimdi tavukla da yapıyorlar.” (Ayşe Işık-Pamukçu)

#### **11.2.4. Damat Çöreği**

“Tepsiye ekmek hamurundan sürölür. İçine de karanfil atılır. Bunu yiyenlerin dişi ağrımaz, bereket getirir. Gelin alımı olduktan sonra gelenlere verilir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

#### **11.2.5. Kaçamak**

“Ilık suyun içine mısır unu koyarsın. Güzelce oklavayla karıştırırsın. Hiç kaşık kullanmazsın. Hamur gibi koyu kıvamlı yaparsın. Onu sininin içine dökersin. Üzerine yağda peynir kızartıp koyarsın. Bu sıcak yenir ama. Bunu buğday unuyla yaparsan üstüne tereyağıyla toz şeker atarsan da o da tatlısı olur.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **11.2.6. Karıştırma**

“Şimdi suyu tavanın içine koyarsın. Azıcık kaynar, ılır. Getirirsin unu koyarsın içine kaşıkla hiç topaklanmadan karıştırırsın iyice. Sonra o koyu kıvam alır. Onun üzerine tereyağı eritir dökersin. Kırmızıbiber dökersin.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

#### **11.2.7. Katmer/ İçi yağlı**

“İçi yağlıyı yapmak için un, su, tuz, yumurtayla gözleme hamuru gibi hamur yoğurulur. Küçük bezeler açılır. Açılan üç dört beze hepsi yağlanarak üst üste konulur. Rulo yapıp topaklanır. Büyük açılır. Kızgın tavada veya sacda iki tarafı da pişirilir.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Katmer çok yağlı olur. Gözleme hamurundan kalanın bazısı da küçük bezelerle margarinle, tereyağla yağlanır. Sıcak sacda pişirilir. Dolgun bir hamur olur o, gözleme gibi ince olmaz.” (Çiğdem Serbay-Bereketli)

#### **11.2.8. Koza Kabuğu/Mantı**

“Önce un, tuz, suyla hamur yoğurulur. Sonra bu hamur dolgunca açılır. Küçük küçük kare kesilir. Bunlar da dört ucundan sıkılır. Önceden biz oturup konu

komşu beraber sıkardık. Sonra çiçekyağla yağlanan tepsiye dizilir. Fırında gevretilir. Bu gevreyince baya dayanır. Pişireceğin zaman da soğanı kavurursun. İçine salçayı koyarsın. Sonra suyunu, tuzunu, tavuk suyunu koyarsın. Su kaynayınca mantıları içine atarsın. Haşlanmış nohut koyarsın. Pişince de sarımsaklı yoğurtla yersin.” (Alime Aslantekin-Bereketli)

#### **11.2.9. Kulak Hamuru**

“Mantı hamuru gibi yumuşak bir hamur yapılır. Dolgunca açılır. Kocaman kocaman köşeli kesilir. İçine ya soğanlı kıyma ya da haşlanıp ezilmiş, baharatlanmış nohut konulur. İki ucundan muska şeklinde birleştirilir. Kaynamış tuzlu suya atılır. Sudan bir tepsinin üstüne çıkarılır. Üstüne tereyağda veya margarinde pulbiber, nane yakılıp dökülür. Sarımsaklı yoğurtla yenilir.” (Emine Yaşar-Ayşebacı)

#### **11.2.10. Tepitme**

“Mayalı hamur yoğurursun. Onu yayvanca açarsın. Altını üstünü sacda pişirirsin. Ekmek niyetine üstüne veya arasına terayağ sürüp yersin.” (Fadime İrkil-Bereketli)

#### **11.2.11. Yoğurtlama**

“İspanak yemeği, biber kızartması üzerine yoğurt dökülerek yenir. Bunların hepsinin adına yoğurtlama denir.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

## **12. Halk Meteorolojisi**

### **12.1. Gün Adları**

Balıkesir Manavları arasında gün adları günümüzde farklılık göstermese de eski dönemlerde bugünkü kullanımına göre farklılık göstermektedir. Günler adlandırılırken ya pazarların kurulduğu günler ya da cuma namazı dikkate alınmaktadır. Köy yaşantısında günler ile pek de işi olmayan insanlar Pazar gittikleri günü ve cuma namazına gittikleri günü esas alarak günlere bu doğrultuda isimler vermişlerdir.

“Pazartesiye yolcu günü derdi ninemler. Pazartesi günleri şehirde pazar kurulmuş. Ondan şehre gelirlermiş. Bu yüzden de yolcu günü derdi. Salı gününe bazar, çarşambaya yine çarşamba, perşembeye cuma akşamı, cumaya cuma, cumartesiye cuma ertesi, pazara gira derdi. ”(Ebru Demirer-Çandır)

“Pazartesi yolcu, salı yine Salı, çarşamba da aynı, perşembe cuma evveli gün, cuma yine cuma, cumartesi cuma ertesi, pazar yine aynıdır. Evveleri biz gün mü biliyorduk, saat mi biliyorduk? Cumaları namaz olduğundan o günü biliyorduk. Onun öncesi cuma akşamı sonrası cuma ertesi oluyordu.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Pazartesi yolcu günü, salı pazar, çarşamba pazartesi, perşembe cuma akşamı, cuma cuma, cumartesi cumartesi, pazar giriye diye söylenirdi önceden.” (Emriye Topalak-Pamukçu)

### **12.2. Mevsimler**

“Mayıs gelip de cemreler düşmeye başladı mı yaz gelir. Onun evveli olduğu gibi kıştır.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Birinci cemre havaya, ikinci suya, üçüncü toprağa düşer. Cemreler düştükçe hava ısınır. Ama cemre ilk düştüğünde yine bir soğuyuverir hava. Hele ilk cemre düşünce birden çok soğuk olur.” (Ayşe Işık-Pamukçu)



“Martın yarısı kış, yarısı yazdır. Kışa da zemheri derdi anamgil. Hıdrelleze de kadar kış bilirdik biz. Evvel çok da soğuk olurdu. Diz boyu kar olurdu. Şimdi öyle soğuk olmuyor.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

““Mart kapıdan baktırır; kazma, kürek yaktırır.’ derler. Martta havalar sıcak gibi olsa da soğuk yine çok olur.” (Bahriye İrkil-Cinge)

### **12.3. Hava Tahminleri**

“Köyün ileri gelenleri, yaşlıları hava kararsın bilirler. Hava yağacak derler. “ (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Ay yeni çıktığı zaman anamın bir duası vardı hemen onu okurdu.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Gece hava yıldızlı olursa da çakır yıldızlı derler ve ertesi gün havanın güzel olacağını söylerler. Ya da kumru öterse de yarın hava güzel olacak denir.” (Barış Bozbay-Naipli)

“Arkasından güneş kırmızı doğarsa yavuz olacak yarın, iyi olacak diyorlar. Ertesi gün hava güzel olacak diyorlar.” (Emine Kandemir-Naipli)

“Ayın etrafı pusluysa yarın yağmur var denir.” (Melih Yılmaz-Kabaklı)

“Dana, buzağı, koyun veya kuzu durup dururken koşuşturmaya başlarsa hava soğuyacak veya yağmur yağacak anlamına gelir.” (Cihat Karakoç- Ovaköy)

“Bacaklar ağrırsa yağmur yağacak derdi ninemler. Köpek çok havlarsa dolu yağacak derlerdi önceden.” (Bedriye Öz-Üçpınar)

### 13. Adlar ve Lakaplar

#### 13.1. Adlar

Bireyin doğumundan itibaren hayatı boyunca taşıdığı hatta ölümünde telkinin söylenen adı oldukça önem arz etmektedir. Balıkesir Manavları arasında çocuğa konacak ada büyük önem verilmektedir. Bu önem de kaynak şahıslar tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Ad konulurken telkine gelecek ad konulur. Peygamber adları konulur. Nine dede adı konulur.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Çocuğun adını ona göre koyacaksın. Telkin verilirken deniz koyduysa deniz gibi gelirmiş, kaya koyduysan kayalar kalkıp gelirmiş. Ondan dine diyanete uygun ad koyacaksın.” (Kamile Bodursoy-Akçaköy)

Adın önemi “parçanın başına gelen bütünün de başına gelir.” inancından da kaynaklanmaktadır. Ad üstüne yapılacak büyü o adın sahibini de etkileyecektir. Bu nedenle ad, büyücülükte de oldukça önemlidir.<sup>275</sup> Derlemelerimizde de bu bilgi ile şu şekilde karşılaşılmıştır. “Ad çok önemlidir. Biri sana büyü yapacak oldu mu ana adını ve senin adını ildiği zaman büyüü yaptırır. Başka bir şey bilmesine gerek yok.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

Çocuğa konacak adın seçiminde Balıkesir Manavları arasında genellikle dini adların seçilmesi uygun görülmektedir. Muhammet, Mustafa, Ali, İsmail, İbrahim, Ramazan, Şaban; Ayşe, Fatma vb. isimler İslami açıdan uygun görülüp tercih edilen isimlerdendir. Bunun dışında ad koyma konusunda aile büyüklerinin adlarının tercih edilmesi de oldukça yaygındır. Son dönemde bu durum azalsa da önceden çocuklara sadece aile büyüklerinin adlarının konduğu ifade edilmiştir.

“Evvel çocuk doğdu mu hemen babaanne, dede ismi verilirdi. Gelinler de ses çıkarmazdı. Ama şimdi gençler de bunu istemiyor. Bu sefer ne oluyor? Hadi yanına

---

<sup>275</sup> *age.*, s.148.

bir ad daha ekliyorlar. Mehmet Can, Hatice Gül gibi isimler çıkıyor. Gençleri zorlamamak lazım bu yüzden. Alem ne istiyorsa koysun.” (Feriha Yaşar-Gökköy)

“Bize çok çektirdiler ad konusunda. Şimdi artık pek karışılmıyor. Önceden adam tarafının istediği ad konulurdu. Kadının anasının babasının adını anan bile olmazdı. Sonra iki isim koymaya başladılar. Ama kadın tarafı da bu sefer ikinci ismi söyledi.” (Bahriye İrkil-Cinge)

“Bizim köye son birkaç senedir nur yağdı. Herkes kaynanasının adını koymak istemedikçe yanına nur ekleyip koydu. Elifnur, Ayşenur, Fatmanur koyuyorlar. Her taraf nur doldu.” (Cevriye Rüzgar-Yenice)

Ad vermede yaygın görüş İslami isimlerin veya aile büyüklerinin isimlerinin verilişi olsa da son dönemde kaynak şahıslar arasında da kaydedildiği gibi Çiğdem, Ebru, Emel, Esra gibi moda adların da kullanıldığı görülmektedir.

### **13.2. Lakaplar**

Araştırma alanında kaynak şahısların istisnasız tamamının lakaplarının olduğu görülmektedir. Bu lakapları niçin aldıkları sorulduğunda da farklı gerekçeler öne sürülmektedir. Kimisi fiziksel yakıştırma, kimisi geçmişte yaşanan bir olay, kimisi mesleği ile ilgili bir lakap edinmiştir. Bu lakap da o kişinin ailesine geçmiş ve tüm aile o lakapla anılır olmuştur. Kaynak şahıslar tarafından aktarılan lakaplar ve gerekçelerinden bazıları şu şekildedir:

“Benim babamın mesela Çakıcı verilmiş. Çocukken gözü karaymış, hiçbir şeyden korkmazmış. Herkese öyle bir isim verilmiş.” (Nefiye Akdeniz-Bereketli)

“Eskiden köy kurulurken oymak oymak olmuş sülaleler. Bize Molla Aliler sülalesi denmiş mesela. Benim dedem hem hafız hem öğretmenmiş ondan bize bu lakabı vermişler.” (Hafize Atsız-Kesirven)

“Mesela benim eşime Simitçiler diyorlar. Dedelerimiz eski öküz arabasına eşyayı sarmış. Bir kucak da çırpı almış. Biraz da su almışlar. Buraya Balıkesir’e gelmişler. Balıkesir’e geliyorlar, iniyorlar. Getirdiklerini yiyorlar. O çırpıları da yakıyorlar. Sağa sola bakıyorlar. Odun yok. Su da yok. Bu kere nine başlıyor: “Hacı hacı beni köye geri götür.” demeye. Hadi bunlar gerisin geri dönüyorlar. Köydekiler

de “Simitçiler simit satmadan geldi. Hemen simit sattı geldi.” diyorlar. Adları öylece Simitçiler kalmış.” (Kamile Bodursoy – Akçaköy)

“Müminler sülalesi var. Onlar çok camiye giderler. Pehlivanlar var. Onlar da güreşçilik yaparlardı önceden.” (Gülser Altan-Ovaköy)

“Eskiden kolan denilen bel kuşaklarını yaptıkları için Kolanlar derler. Dedeleri savaştan topla döndüğü için bir aileye de Topuzlar derler.” (Ayşe Aktaş-Kırmızılar)

“Bizim sülale büyük ninelerimizin adıyla alınır. Urkiyeler derler. Urkiye ninemiz varmış. Onun adıyla anarlar. Urkiyelerin Halil, Urkiyelerin İsmail derler.” (Halil İrkil-Bereketli)

“Bizim sülalede beş tane Ahmet varmış. Ondan herkes bize Beş Ahmetler der.” (Hayriye Yaşar-Cinge)

“Bizimkilere köyde Köfte Ahmetler derler. Büyük babamız önceden köftencilik yaparmış.” (Gülsüm Demirhan-Karamanköy)

## SONUÇ

Bu çalışmada Balıkesir'in temelde Çepniler, Muhacirler, Yörükler, Türkmenler ve Manavlar olmak üzere ayrılan etnik gruplarından nüfus yoğunluğu oldukça fazla olan Manavlar ele alınmıştır. Çalışmada araştırma sahası olarak Balıkesir merkez ilçe Manav köyleri belirlenmiştir. Hedeflenen derlemeler Balıkesir merkez ilçe Manav köylerinden yirmi altısına gidilerek gerçekleştirilmiştir. Derlemelerde Balıkesir Manavlarının tarihine, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine yer veren metinler ilgili bölümlerde kayda alınmıştır.

Kaynak şahısların hemen hemen tamamı Manavların yerli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak kaynaklar Manavların kökeni konusunda çelişmektedir. Çalışmanın en zorlu kısmını da işte bu nokta teşkil etmektedir. Manavların Yunanistan, Balkanlar, Bulgaristan gibi bölgelerden göçen göçmenler olduğunu ifade eden kaynaklar olmakla birlikte Rum olduklarını öne süren kaynaklar da mevcuttur. Bu çelişkili bilgiler ışığında Manavların kim olduğunu ortaya çıkarabilmek çalışmanın esasını teşkil etmiştir.

Çalışmada ulaşılan sonuca göre Manavlar Oğuz-Türkmen boylarına mensup bir boydur. Tam olarak hangi boya mensup olduğu tespit edilememekle birlikte Manav ağızları incelendiğinde bu durum daha da netlik kazanmaktadır. Manavların ağız araştırmalarında görülen bazı ses özellikleri onların Oğuz boylarından biri olduğunu kanıtlar niteliktedir.

“Çadır Yırtan Paşa” olarak bilinen Ahmet Vefik Paşa'nın 1860'lı yıllarda zorunlu iskân faaliyetleri ile yerleşik hayata geçirilmeye çalışılan Çepni, Türkmen ve Yörük gruplarından çok önceleri Manavlar kendi istekleri ile yerleşik hayata geçmişlerdir. Manavların ikamet ettiği köyler ile Çepni ve Yörüklerin ikamet ettiği köyler karşılaştırıldığında da Manavların yerleşim bölgelerini kendilerinin seçmiş olması muhtemel gözükmektedir. Balıkesir ili Manav köylerinin neredeyse tamamı verimli topraklara sahip, su kaynaklarına yakın alanlardır. Manavlar bu sebeple

tarımında oldukça gelişmiş durumdadır. Ancak zorunlu olarak bir bölgeye yerleştirilen diğer grupların yerleşim bölgeleri sebebiyle ekonomik sıkıntı çektikleri ortadadır.

Balıkesir'in bir diğer yaygın grubu Muhacirler ise çoğunlukla 93 harbi ile gelmişlerdir. Bu grup kimi zaman tek başlarına bir köye yerleştikleri gibi kimi zaman da Manav köylerinin bulunduğu bölgelere yerleşmişlerdir. Ancak Manavlar sonradan gelen Muhacirlere köyde pek de memnun olmadıkları bölgeleri göstermişlerdir. Manavlar ile Muhacirler arasındaki çatışma günümüzde şaka yollu devam etse de eski dönemlerde ciddi sorunlara sebebiyet vermiştir. Yörükler ile böyle bir sıkıntısı olmayan Manav köyleri Muhacirler ile adeta üstünlük mücadelesine girmişlerdir. Kaynak şahısların da ifade ettiğine göre eski dönemlerde aynı köy içerisindeki Manav ve Muhacir gruplar arasında birbirlerinden kız alıp verme durumu bile mümkün olmamakta, birbirlerinin cemiyetlerine misafir olarak dahi gitmemektedirler.

Manavların tamamı inanış olarak Sünni mezhebine mensuptur. Tüm Manav köylerinde cami mevcuttur. İslam dininin gereklerine sıkı sıkıya bağlı olan Manavlarda bu sebeple hac, namaz, oruç gibi ibadetler de çoğu kişi tarafından yerine getirilmektedir. Kaynak şahıslar bunların asla terk edilemeyeceğini ifade etmektedirler.

Çalışmamızda Manavlar ile Muhacir ve Yörük gibi diğer gruplar arasında belirleyici bir fark tespit edilememiştir. Kaynak şahısların hiçbiri kendilerinin göçmen veya konargöçer olduklarını ifade etmemişlerdir. Manavlar ile diğerlerinin arasındaki tek fark yerlilik ve yerleşiklik farkıdır. Bunun dışında da bir fark bulunmamaktadır.

Halk edebiyatı ürünlerinden ağıt dışında her türe Balıkesir Manavları arasında rastlanmıştır. Ağıt türü sorulduğunda ise kaynak şahısların neredeyse tamamı Yörükler ile Çepniler tarafından ağıt yakıldığını, Allah'ın takdiri olan ölüme isyan etmenin, bağırıp ağlamanın günah olduğunu ifade etmişlerdir. Masal anlatma geleneği ise oldukça zayıflamıştır. Anlatılan masallar da pek çok açıdan boşluklar barındıran masallardır. Yine de çalışmamız gelişen teknoloji ile kaybolmaya yüz tutan halk edebiyatı ürünlerini kayıt altına alması yönüyle amaçlarından birine ulaşmıştır diyebiliriz. Mani ve tekerleme söyleme geleneği ise yaygın bir biçimde

devam etmektedir. Ancak âşık tarzı şiir geleneğine, saz çalıp türkü söyleyen âşıklara araştırma bölgemizde rastlanamamıştır.

Halk bilimi uygulamalarının ise Balıkesir Manavları tarafından hala kısmen de olsa sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Alan araştırmalarımızda gerçekleştirdiğimiz gerek kaynak şahıs görüşmelerinde gerek gözlemlerimizde eski dönemlerden bu yana devam eden uygulamalar tespit edilip ilgili bölümlere kaydedilmiştir. Bu uygulamalar Türk kültüründeki benzerleri ile de kıyaslanarak tahlil edilmiştir. Ancak Manav köylerinde diğer bölgelerde görülmeyen bazı geleneklerin de var olduğu tespit edilmiştir. Özellikle evlenme geleneklerinde Manavların gösterişe son derece düşkün oldukları görülmüştür. Günümüz şartlarında bile pek çok uygulamanın terk edilmemiş olması dikkat çekicidir. Yağlık, gül gülü, don giydirme, ilk çapa, kayna bildirmeliği, erdim gördüm oyunu gibi pek çok pratik ilgili bölümde incelenmiş ancak benzerlerinin pek fazla olmadığı tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen uygulamalarda da hem eski Türk inanışlarının hem de İslamiyet etkisinin bir arada olduğu görülmektedir. Özellikle halk hekimliği uygulamalarında hem eski şamanlardan kalma ve atalar kültürünü yansıtan ocaklı ailelere başvurulduğu görülmekte hem de bu ocaklı aileler için içine Kuran'dan ayetleri sokarak olayı İslami boyuta taşımaya çalışmaktadırlar.

Manavların mutfak kültürü de adeta onları konargöçer Yörükler olarak nitelendirenleri yalanlar niteliktedir. Manavların mutfak kültüründe hamur işi ürünlerin ağırlığı göze çarpmaktadır. Kendilerinin de ifade ettiği gibi sevdikleri on yemek sorulsa dokuzu hamur işi olarak sayılmaktadır. Hamur işinin yaygın olması yerleşik hayata geçen Manavların buğday ve dolayısıyla una diğer gruplara göre daha kolay ulaşabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Hayvancılığın yapıldığı Yörük ve Çepni gruplarında etli yemek kültürü gelişmişken Manavlar arasında hamur işlerinin çok daha yoğun olduğu tespit edilmiştir.

Manavların giysi kültürüne bakıldığında da şehir merkezlerine yakın yerlerde ikamet eden Manavların özellikle kadın giysilerinde bunun etkisi hemen göze çarpmaktadır. Daha çok şehir merkezlerinde görülen elbiselerin Manav köylerinde de pullu, dallı, ağır takım, sırmalı takım gibi adlarla anılıp kullanıldığı görülmektedir. Diğer gruplarda ise daha çok şalvarlı, üç etek tarzı kostümlerin tercih edildiği

görülmektedir. Erkek giysisi olarak ise Manavların Muhacirler gelene kadar kısa ve alt uçları işlemeli pantolonlar giydikleri, altlarına uzun dokuma çorap giydikleri kaynak şahıslar tarafından ifade edilmektedir.

Manavlar el sanatları konusunda da yerleşikliğe yakışır şekilde sürekli üretim halinde olmuşlardır. Esasında tarımla uğraşan Manavlar hayvancılığı da ihmal etmemişlerdir. Hayvanların et ve sütünden yararlandıkları gibi yapağularından da kumaşlar dokumuşlardır. Turplu köyünde halen şayak pantolon dokunduğu, kadınların dokuma kumaşları hazırlayıp bunu geçim kaynağı haline getirdikleri görülmektedir. Kandıra'daki Manavlarda da ketenden diğer adıyla Kandıra bezinden yapılan ürünler günümüzde de devam etmektedir.

Yerleşik hayata diğer tüm gruplara göre önce geçen Manavlar eğitim seviyeleri ve ekonomik faaliyetleri ile de diğerlerine göre bir adım öndedir. Ekonomik olarak sıkıntılar çeken ve içe kapalı bir toplum olan Çepnilerde bu durum eğitim ve sosyal faaliyetlere de yansımıştır. Ancak Manavlar her daim şehir ile iç içe olmuştur. Balıkesir'in büyük şehir olması ile Pamukçu, Ayşebacı, Çayırhisar gibi köylerin merkeze dâhil olmaları Manavların daha da dışa dönük bir yaşam sürmelerine vesile olacaktır düşüncesindeyiz.

Bu çalışma bölgede Manavlar ile ilgili müstakil olarak yapılan ilk çalışmadır. Üzerinde genel olarak çok az çalışma yapılmış olan Manavlar konusu bu çalışmada imkânlar elverdiği ölçüde incelenmiştir. Eksiklikleri olabilecek olsa da Balıkesir Manavları ile ilgili yapılan müstakil ilk çalışma olması ve birtakım halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kaydederek bunların kaybolmalarını önlemesi bakımından alana yapacağı en ufak katkı bizim için büyük bir onur vesilesidir.



## SÖZLÜK

Bu bölümdeki kelimeler metinde geçtikleri yerlerde kalın punto ile gösterilmiştir. Bazı sözcükler de metinlerde geçmeyen, kaynak şahıslarla sohbet esnasında, gözlem esnasında geçen ve not edilen sözcüklerdir. Kelimelerin anlamları da kullanan kişiye derleme esnasında sorulmuş ve onların ifade ettikleri şekilde sözlük bölümüne eklenmiştir.

### A

Aga: Abi.

Ahar: Çeşme yalağı, hayvanların su içtiği yer.

Ahenk: Eğlence, düğünlerdeki cemiyetlerdeki çalgılı oyunlu kısım.

Analık: Üvey anne.

Aydeş: Zayıf, cılız.

Ayfon: Afyon, haşhaş.

Azıtmak: Salıvermek, bırakmak.

Azmak: Bataklık, çukur.

### B

Babalık: Üvey baba.

Basma: Bir tür kumaş.

Bayraktar: Gelin almada ve misafir karşılamada bayrak taşıyan oğlanın sağdıçları.

Bazlama: Gözleme.

Beze: Hamur açmadan önce küçük küçük kesilen, top biçimindeki hamur parçaları.

Bön: Bugün.

Buyu: Bir kere.

Buyucuk: Bir kerecik.

### C

Caba: Düğünlerde başta çevrilip atılan para.

Cemiyet: Düğün.

Cerihat: İrin.

Cıvık: Çok sulu hamur, curu olan şey.

### Ç

Çekişmek: Kızmak, söylenmek, azarlamak.

Çember: Başörtüsü, yazma, tülbent.

Çepin: Çapa.

Çevre: Mendil. Genelde kız istemede kız evinin kızı verdiği dair hazırlanmış mendil.

Çıkılmak: Bohça haline getirmek, çıkın yapmak.

### D

Dalanmak: Söylenmek.

Değişik: Düğünlerde, düğüne gelen konukların kendi düğünlerinde de kendilerine gelmesi ümidiyle verdikleri hediye veya takı.

Deyre: Üç etekli elbise.

Dıngıldamak: Olduğu yere düşürmek.

Dinelmek: Ayakta durmak.

Dink: Dokuma değirmeni.

Dombey: Domuz.

Donluk: Şalvarlık kumaş.

Döngel: Muşmula.

## **E**

Efe: Abi, büyük erkek kardeş.

Emme: Ama

Emsem: İlaç.

Enam: İçinde dua bulunan kitap.

Eserekli: Alıngan, hemen sinirlenen kişi.

Eşmek: Kazmak.

Evinsiz: Yerli yersiz konuşan kişi.

Evlek: Tarlada bir şeyler ekmek için ayrılan bölümlerin her biri.

## **G**

Gade: Makam, müzik.

Galan: Artık, bundan sonra.

Gegeme: Eğik, kıvrık.

Gene: Yine.

Gıdırancık: Tahterevalli benzeri oyun aracı.

Gödelenmek: Çocuğun büyüyüp kendini toparlaması.

## **H**

Halat: Ahlat, bir tür meyve.

Hamaylı: Muska.

Hana: Nerede.

Helke: Kova, bakır çanak.

Heybe: Eskiden kullanılan çanta.

Hıştınmak: Ses çıkarmak.

Hincik: Şimdi.

Hotalamak: Azarlamak.

## I

İratmak: Uzaklaştırmak.

Isıran: Ekmek yapımında kullanılan demir, ucu üçgen gereç.

## İ

İlle: İlla ki.

İskarpın: Topuklu ayakkabı.

İşgil: Şüphe, endişe.

İşgillenmek: Endişe duymak, şüphelenmek.

## K

Karantı: Böğürtlen.

Karıştırma: Undan yapılan koyu kıvamlı bir yemek.

Kayna: Kayınvalide.

Kızan: Çocuk.

Kobak: Kozalak.

Kolan: Bel kuşağı, kuşak.

Koyak: İyi.

Köfün: Küfe

## M

Mınar: Pınar.

Minet: Ekmek yaparken hamurların konduğu bölmeli ahşap araç.

## O

Okla: Oklava.

Okuntu: Davetiye.

## Ö

Ökçe: Ayakkabı topuğu.

Önsen: Herhalde, elbette. ( Biz de geleceğiz önsen, gelmez miyiz hiç?)

Övelemek: Ufalamak.

## **P**

Pedrik: Pamuk yumağı.

Peşkir: Havlu.

Podra: Pudra.

## **S**

Sade: Sadece.

Satmak: Anlatmak.

Selvi: Servi.

Sepi: Kumaş cinsinden eşyalar.

Seytmek: Hızlıca yürümek, bir yere gitmek.

Sini: Tepsi.

Söven: Sopa.

Sürtmek: Eleştirmek, birinin kötülüğünü konuşmak.

## **Ş**

Şavık: Işık.

Şayak: Bir tür kaba kumaş.

Şıpidik: Terlik.

Şinik: Bir tür tahıl ölçeği.

## **T**

Talkın: Öğüt.

Tingildemek: Yerinde duramamak, zıplamak.

Tokat: Bahçe.

## **Ü**

Ünlemek: Çağırarak.

## V

Vakit: Maddi durum. (Vakti olan kurban keser, olmayan kesemez.)

## Y

Yaka: Taraf,yön.

Yalabık: Şimşek.

Yalak: Hayvanların su içtiği ağaç kap, taş oyuğu.

Yalım: Herhalde, galiba.

Yarık: Çatlak, salak gibi anlamlara gelen bir alay sözü.

Yaşmak: Başörtüsü, çember, tülbent.

Yazma: Başörtüsü, çember, tülbent.

Yılmak: Bıkmak.

Yoz: Kısır.

Yüklük: Evde yatak, yorgan, yastık vb. eşyaların saklandığı bölüm,dolap.

## Z

Zati: Zaten.

Zaval: Zeval, yok olma.

Zebil: Ziyan edilmiş, boşuna harcanmış.

## KAYNAK ŞAHISLAR LİSTESİ\*

- 1) Abdullah Ataç, 1996, Çiçekpınar, lise, öğrenci.
- 2) Ahmet Çakar, 1997, Kamçılı, lise, öğrenci.
- 3) Ali Atsız, 1950, Kesirven, ilkokul, şoför.
- 4) Aylin Ata, 1989, Kamçılı, üniversite, öğrenci.
- 5) Ayşe Aktaş, 1973, Kırmızılar, ilkokul, ev hanımı.
- 6) Ayşe Atabay, 1965, Kamçılı, ilkokul terk, ev hanımı.
- 7) Ayşe Dalkılıç, 1947, Kesirven, ilkokul, ev hanımı.
- 8) Ayşe Işık, 1953, Pamukçu, ilkokul, ev hanımı.
- 9) Ayşe Yalçın, 1933, Pamukçu, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 10) Bahriye İrkil, 1955, Cinge, ilkokul, ev hanımı.
- 11) Bahriye Kandemir, 1950, Naipli, ilkokul, ev hanımı.
- 12) Barış Bozbay, 1980, Naipli, ilköğretim, arıcılık.
- 13) Bedriye Şen, 1939, Naipli, ilkokul üç terk, ev hanımı.
- 14) Bedriye Öz, 1955, Üçpınar, ilkokul terk, ev hanımı.
- 15) Burak Altan, 1996, Ovaköy, lise, öğrenci.
- 16) Celil Şen, 1965, Şamlı, ilkokul, çiftçi.
- 17) Cevriye Rüzgar, 1937, Yenice, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 18) Cihat Karakoç, 1994, Ovaköy, lise, öğrenci.
- 19) Ebru Demirer, 1988, Çandır, ilköğretim, ev hanımı.
- 20) Emel Çakar, 1978, Kesirven, ilkokul, ev hanımı.
- 21) Emine Kandemir, 1967, Naipli, ilkokul, ev hanımı.
- 22) Emine Korkmaz, 1980, Yakupköy, ortaokul, ev hanımı.
- 23) Emine Yaşar, 1950, Ayşebacı, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 24) Emriye Topalak, 1935, Pamukçu, ilkokul ev hanımı.
- 25) Esra Yaşar, 1988, Balıkesir (Cinge), üniversite, sosyolog.
- 26) Fadime İrkil, 1931, Bereketli, okuma yazması yok, ev hanımı.

---

\* Kaynak şahıs bilgileri adı, soyadı, doğum tarihi ve yeri, öğrenim durumu ve mesleğine göre sıralanmıştır.

- 27) Fadime İrkil, 1957, Pamukçu, ilkokul, ev hanımı.
- 28) Faruk Çakırca, 1996, Şamlı, lise, öğrenci.
- 29) Fatih Serbay, 1980, Cinge, lise, işçi.
- 30) Fatma Bacak, 1952, Pamukçu, ilkokul, ev hanımı.
- 31) Fatma Erdem, 1945, Kesirven, ilkokul, ev hanımı.
- 32) Fatma Eren, 1950, Kesirven, ilkokul, ev hanımı.
- 33) Feriha Yaşar, 1960, Gökköy, ilkokul, ev hanımı.
- 34) Ferit Özdemir, 1995, Büyükbostancı, lise, öğrenci.
- 35) Gönül Bürcü, 1967, Ovaköy, ilkokul, ev hanımı.
- 36) Gülümser Çakar, 1958, Kamçılı, ilkokul terk, ev hanımı.
- 37) Gülser Altan, 1947, Ovaköy, ilkokul, ev hanımı.
- 38) Gülsüm Demirhan, 1973, Karamanköy, ilkokul, ev hanımı.
- 39) Hafize Atsız, 1957, Kesirven, ilkokul, ev hanımı.
- 40) Hakkı Bodurcan, 1947, Akçaköy, ilkokul, emekli işçi.
- 41) Haluk İlaslan, 1980, Cinge, ilkokul, çiftçi.
- 42) Hasan Yaşar, 1956, Cinge, lise, emekli astsubay.
- 43) Hasan Hüseyin Erden, 1952, Kesirven, ilköğretim, eski muhtar.
- 44) Hatice Bodursoy, 1980, Akçaköy, lise, ev hanımı.
- 45) Hatice Çakar, 1968, Kamçılı, ilkokul, ev hanımı.
- 46) Hatice Özkan, 1958, Çayırhisar, ilkokul, ev hanımı.
- 47) Havva Dede, 1947, Aktarma, ilkokul, ev hanımı.
- 48) Hayriye Yaşar, 1932, Cinge, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 49) Hicaz Yılmaz, 1968, Akarsu, ilkokul, ev hanımı.
- 50) Hürmüs Serbay, 1965, Cinge, ilkokul, ev hanımı.
- 51) Hüseyin Uğur, 1954, Turplu, ilkokul, emekli.
- 52) İsmail İrkil, 1953, Bereketli, ilkokul, emekli.
- 53) Kadriye Özkal, 1944, Bereketli, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 54) Kamile Bodursoy, 1957, Akçaköy, ilkokul, ev hanımı.
- 55) Lütfü Ayvaz, 1930, Küpeler, ilkokul, çiftçi.
- 56) Melek İlaslan, 1981, Cinge, ilkokul, ev hanımı.
- 57) Melih Yılmaz, 1996, Kabaklı, lise, öğrenci.
- 58) Meral Bozbay, 1988, Naipli, ilköğretim, ev hanımı.



- 59) Mustafa Ceylan, 1946, Yeniköy, ortaokul, işçi.
- 60) Nefiye Akdeniz, 1960, Bereketli, ilkokul, ev hanımı.
- 61) Nuriye Karakoç, 1927, Ovaköy, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 62) Nurşen Ata, 1970, Kamçılı, ilkokul, ev hanımı.
- 63) Rabia İrkil, 1988, Pamukçu, üniversite, ev hanımı.
- 64) Refiye Şen, 1972, Naipli, ilkokul, ev hanımı.
- 65) Sadife Karakoç, 1967, Ovaköy, ilkokul terk, ev hanımı.
- 66) Sami Özdemir, 1971, Büyükbostancı, ilkokul, çiftçi.
- 67) Selma Demirkesen, 1978, Ovaköy, ilkokul, ev hanımı.
- 68) Şaziye Gelenbevi, 1975, Bereketli, ilkokul, ev hanımı.
- 69) Tuncay Akbaş, 1978, Turplu, lise, memur.
- 70) Ümmiye Aktaş, 1945, Naipli, okuma yazması yok, ev hanımı.
- 71) Zeki Yaşar, 1957, Cinge, lise, emekli.
- 72) Zeynep Uysal, 1980, Ovaköy, ilkokul, ev hanımı.

## KAYNAKÇA

AARNE, Antti ve Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, Helsinki, 1928.

ACAR, Kenan, “Kuzeybatı Anadolu Manav Türkmen Ağzları Üzerine Birkaç Not”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, (2010), s. 1-7.

ACIPAYAMLI, Orhan, *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1961.

ACIPAYAMLI, Orhan, “Türkiye’de Yağmur Duası-II”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXII, Sayı:3-4, (1965), s. 221-250.

AÇA, Mehmet, “Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)”, *Milli Folklor*, Cilt:6, Yıl:11, Sayı:43, (Güz 1999).

AÇA, Mehmet, “Türk Destanlarında Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı”, *Milli Folklor*, Cilt: 5, Sayı: 34, (Yaz 1997).

AÇA, Mehmet, “Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama”, *Milli Folklor*, Cilt: 7, Sayı: 52, (2001), s.93-100.

AÇA, Mustafa, *Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar*, İstanbul: Kum saati Yayınları, 2005.

AKBABA, Dilek Ergörenç, “Nogay Türklerinde Ölüm İle İlgili İnançlar ve Ağıtlar”, *Milli Folklor*. Yıl: 20, Sayı: 80, (2008), s. 77-84.

AKSOY, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1993.

AKTAŞ, Ali, “Sakarya’da Yaşayan Yerli ve Yerleşik Türkler Manavlar (Manavlarda Bir Ramazan Geleneği: Temcit)”, *İrmak Dergisi*, Sayı 14, (2002), Sakarya.

ALPTEKİN, Ali Berat, *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.

ALPTEKİN, Ali Berat, “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Milli Folklor*, Yıl: 22, Sayı: 86, (2010), s. 5-19.

ALTUN, Işıl, *Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (Manavlar) Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya, 2003.

ALTUNPEK, Serpil, “Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Ankara, 2001.

ANDREWS, P. Alford, *Türkiye’de Etnik Gruplar*, çev.: Mustafa Küpüşoğlu, İstanbul: Ant Yayınları, 1992.

ARAT, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1979.

ARIKOĞLU, Ekrem, *Örneklî Hakasça-Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.

ATALAY, Besim, *Divanü Lûgat-it Türk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1986.

AYHAN, Aydın, *Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler*, Balıkesir: Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, 1999.

AYHAN, Aydın, *Balıkesir’in Kimliği*, Balıkesir: Balıkesir Kent Arşivi Yayınları, 2011.

*Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, Ankara: Balıkesir Rotary Kulübü Yayınları, 1997.

*Balıkesir İl Yıllığı 1973*, İstanbul, 1973.

*Balıkesir Kent Tarihi*, Balıkesir, tarih yok.

BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe, *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*, Adana: Altınkoza Yayınları, 2009.

BAŞGÖZ, İlhan, Andreas Tietze, *Türk Halkının Bilmeceleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

BEKKİ, Selahaddin, “Türk Mitolojisinde Kurban”, *Akademik Araştırmalar*, Yıl I, Sayı 3, (Kış 1996), s. 16-28.

BEŞİRLİ, Hayati, İbrahim Erdal, *Anadolu’da Manavlar, Tarihi ve Sosyolojik İncelemeler*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2007.

BEŞİRLİ, Hayati, “Yemek, Kültür ve Kimlik”, *Milli Folklor*, Yıl: 22, Sayı: 87, (2010), s. 159-169.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 1962.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, *Geleneksel Kültüre Göre Türkiye’de Çocuk Eğitimi Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

*Bitek Kent: Balıkesir*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

BOMBACI, Serdar, “Bandırma İlçesinde Manavlar”, *Folklor Halkbilimi Dergisi*. Cilt 5, Sayı 50, (2002), İstanbul, s. 60-61.

BORATAV, Pertev Naili, “İstiska Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5/2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1993.

BORATAV, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Folkloru*. 3. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1994.

BORATAV, Pertev Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2000.

BOYRAZ, Şeref, “ ‘Okuntu’dan Davetiyeye Bir Dönüşümün Anatomisi’”, *Milli Folklor*. Yıl: 21, Sayı: 84, (2009), s. 87-96.

BURAN, Ahmet, Berna Yüksel Çak, *Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.

CEYHAN, Dönser, “Türkiye’de Kültürel Çeşitlilik Olarak Alt Kültürler: Çerkez ve Manav Alt Kültürleri Arasında Mukayeseli Bir Çalışma”, Ankara

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, Ankara: Ötüken Yayınları, 2007.

ÇAM, Yusuf, *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı*, İstanbul: İzmit Rotary Kulübü, 1993.

ÇELEBİOĞLU, Amil, Yusuf Ziya Öksüz, *Türk Bilmeceler Hazinesi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1995.

ÇELEBİOĞLU, Amil, *Türk Ninniler Hazinesi*, İstanbul: Ülker Yayınları, 1982.

ÇELİK, İsmail, (1974), “Nazar, Nazarlık ve İlgili Büyüsel İşlemler”, *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı*, 1974, s. 155-184.

ÇIBLAK, Nilgün, “Anadolu’da Öüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Türk Kültürü*, Y. XL, Sayı: 474, (2002), s. 605-614.

ÇIBLAK, Nilgün, “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanıcı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:15, (2004), s.103-125.

ÇIBLAK, Nilgün, “İçel’de Yağmur Yağdırma Törenleri”, *Folklor/Edebiyat*, Cilt: VIII, Sayı: XXXI, (2002), s. 93-103.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.

ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.

DELİÖMEROĞLU, Yakup, “Hakasların Geleneksel Kültürlerine Dair Bir İnceleme, *Milli Folklor*. Cilt:5, Yıl:9, Sayı:33, (Bahar 1997).

DEMİRAY, Kemal, *Açıklamalı Çocuk Edebiyatı Antolojisi*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Basımevi, 1977.

DEMİRTAŞ, Sezgin, *Sakarya’daki Türkmen Gruplarından Manavlar’ın İnanışları ve Dini Unsurlara Bakışları (Kaynarca-Söğütlü Örneği)*, Sakarya

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı  
Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Eylül 2004.

DEMREN, Özlem, “Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Şamanizm”,  
*Folklor/Edebiyat*, Ankara: Cilt: 14, Sayı: 56, (2008), s. 185-210.

*Derleme Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1977.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara:  
Aydın Kitabevi, 2005.

DIYKANBAYEVA, Mayramgül, “Kırgız Türklerinde Ölüm”, *Milli Folklor*,  
Yıl: 21, Sayı: 82, 2009, s. 89-97.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu  
Yayınları, 2005.

*Divânü Lûgat-it Türk Tercümesi*. çev.: Besim Atalay, C. I, Ankara: Türk Dil  
Kurumu Yayınları, 1998.

DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Rehber Yayınları, 1990.

DOĞRU, Halime, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli’de Sağ Kolun Siyasi,  
Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi  
Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2000.

DUYMAZ, Ali ve Halil İbrahim Şahin, “Balıkesir ve Çevresinde Hayvan  
Benzetmesine Bağlı Köy Seyirlik Oyunları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler  
Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 23, (Haziran 2010), Balıkesir, s. 171-185.

DUYMAZ, Ali, *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ  
Yayınları, 2002.

EBERHARD, Wolfram ve Pertev Naili Boratav, *Typen Turkischer  
Volksmärchen*, Wiesbaden, 1953.

EKER, Gülin Öğüt, “Karakeçili Aşiretinde Eski Türk İnançlarının İzleri”,  
*Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Kültür  
Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.

EKER, Gülin Öğüt, “Küççe Düğün’ün Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, *Milli Folklor*, 42, (Yaz 1999), s. 62-65.

ELÇİN, Şükrü, *Türk Bilmeceleri*, İstanbul: MEB Yayınları, 1970.

ELÇİN, Şükrü, *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1990.

ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.

EMİROĞLU, Kudret - Suavi Aydın, *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2003.

EMİROĞLU, Vedia, *Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi*, Ankara: Varol Matbaası, 1972.

ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.

ERGUN, Metin, *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I. Cilt İnceleme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

EROĞLU, Türker, “Türk Halk Kültürü Araştırmaları”, *Sakarya Yerel Kültür Dergisi*, Yıl:1, (Kış 2003), Sakarya.

EROL, Mehmet, “Köy Hayırlarının Yapısal ve İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme-Gökçalı Köyü Örneği”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı:16, (Güz 2004), s.111-126.

ERÖZ, Mehmet, “Türk Onomastiği Bakımından Adapazarı Yer Adları”, *1970-1971 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972, s. 107-119.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1991.

GÖKÇEN, Rıfat, *Balıkesir ve Marmara Bölgesi*, İstanbul: Özyürek Yayınları, 1995.

GÖKYAY, Orhan Şaik, *Dede Korkut Hikâyeleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1976.

GÜNAY, Umay, “İslami Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi”, *Milli Folklor*, Cilt:6, Yıl:12, (Yaz 2000).

GÜNAY, Umay, “Masal”, *Türk Dünyası El Kitabı*. Cilt: 3, Bölüm: 2, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992a.

GÜVENÇ, Ahmet Özgür, “Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı: 41, Erzurum, (2009), s. 85-97.

HAKKI BEY, İshak, *Balıkesir Rehberi (1920)*. Balıkesir, 1997.

<https://mebbis.meb.gov.tr/KurumListesi.aspx>

HUFFORD, David J., “Halk Hekimleri”, Çeviren: Mustafa Sever, *Milli Folklor*, Yıl: 19, Sayı: 73, (2007), s. 73-80.

İNAN, Abdülkadir, “Nazarlıklar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Yıl: 15, Cilt:8, 1963, s. 3138.

İNAN, Abdülkadir, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 4. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

İŞSEVER, Ahi Naci, *Taraklı*. Ankara: Yayınevi yok, 1994.

İYİYOL, Fatih, *Sakarya Türkmenleri (Manavları) 'nde İnanışlar (Tavuklar ve Büyük Esence Köyü Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2003.

KADRİ, Hüseyin Kazım, *Türk Lugatı Türk Dillerinin İştiaakı ve Edebi Lugatlar*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1945.

KALAFAT, Yaşar, *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

KALAFAT, Yaşar, *Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İzleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

KALAFAT, Yaşar, *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*, Ankara: ASAM Yayınları, 2000.



KARADAĞ, Nurhan, *Köy Seyirlik Oyunları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1978.

KARAKAŞ, Ayhan, “Anonim Türk Halk Edebiyatı Ürünlerinden Bilmecenin Çocuk Edebiyatına Katkıları”, *Karadeniz*, Yıl: 1, Sayı: 2, (2009), s. 45-53.

*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

KAYA, Doğan, *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

KAYA, Doğan, *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001.

KILIÇ, Ayhan, *Manav Köylerinde Aile Yapısı (İzmit Örneği)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Temmuz 2000.

KÖSE, Mürsel, “Kars’tan Derlemeler: Godu Godu (Kepçe Gelin)”, *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (187), (Şubat 1965), 3650-3652.

KUMARTAŞLIOĞLU, Satı, *Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2006.

LESSING, Ferdinand D., *Moğolca-Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.

MUĞLALI, Mehtap, Alp Erdin Koyutürk, Mustafa Erhan Sarı, “Samsun Yöresinde Süt Dişleri İle İlgili Folklorik Yaklaşımlar”, *Milli Folklor*. Yıl: 19, Sayı: 73, (2007), s. 68-72.

MURATOĞLU, Malik, Yaşar Kalafat ve Cevdet Türkeröğlu, *Özbekistan-Anadolu Karşılaştırmalı Türk Halk İnançları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1996.

MUTAF, Abdülmecit, *Salnâmelere Göre Karesi 1847-1922*. Balıkesir: Zağnos Eğitim Vakfı Yayınları, 2003.

MUTLU, Hüseyin Kahraman, *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008.

NIŞANYAN, Sevan, *Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, İstanbul: Adam Yayınları, 2003.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

OĞUZ, M. Öcal, *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.

OĞUZ, M. Öcal, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2005.

ONAY, Ahmet Talat, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.

ORALTAY, Hasan, Nuri Yüce ve Saadet Pınar, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, 1984.

OYMAK, İskender, "Ocak Kültü ve Malatya'daki İzleri", *Türk Kültürü*, Sayı: 479, Yıl: XLI, (2003), s. 82-93.

ÖÇALAN, Muharrem, *Sakarya İli Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya 2004.

ÖÇALAN, Muharrem, "Dil, Tarih ve Sosyo Kültürel Açından Manavlar" *Yerleşik Türkmenler (Manavlar) Paneli*, Yayınlanmamış Bildiri. Kocaeli, 08.04.2011.

ÖÇALAN, Muharrem, "Sakarya-İzmit Yöresi Yerleşik Türkmenleri (Manav) Ağızlarında Ötümsüz Patlayıcı Ünsüz Değişmeleri", *I. Uluslar Arası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli Üniversitesi, 20-22 Nisan 2006.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1979.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.

ÖNAL, Mehmet Naci, "Dağ Kültü, Eren Kültü Şenliklerinin Muğla'daki Yansımaları", *Bilig*, Sayı: 25, (2003), s. 99-124.

ÖNAL, Mehmet Naci, *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Adetleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1979.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtil İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1981.

ÖRNEK, Sedat Veyis, *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

ÖZDEMİR, Nebi, *Türk Çocuk Oyunları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.

ÖZKAN, Fatma, “Sibirya Türklerinde Geçiş Dönemleri”, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı 26-28 Mayıs 2000*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

ÖZTÜRK, İsmail, “Evlilikte Çeyiz Hazırlamanın ve Çeyiz Çevresinde Oluşan Toplumsal Kuralların Tekstil El Sanatlarının Yaşamında Etkisi”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt: I, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2006.

RADLOFF, Wilhelm, *Sibirya'dan*, c. 2, İstanbul: MEB Yayınları, 1994.

Rysbaevai, G. K., “Türk Halklarında Ay ve Güneş'e Tapma”, *Karadeniz*. Yıl: 1, Sayı: 2, (2009), s. 150-153.

SAKAOĞLU, Salim, *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1980.

SAKAOĞLU, Saim, *Efsane Araştırmaları*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1992.

SAKAOĞLU, Salim, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

SAKAOĞLU, Saim, *Türk Fıkraları ve Nasreddin Hoca*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1992.

SCHİMMELE, Annemarie. (2000), *Sayıların Gizemi*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.

SEVİNDİK, Hüseyin, “Akçaören ve Yeşilöz (Nevşehir) Köylerindeki Doğum Geleneğinin Halkbilimsel Açısından İncelenmesi”, *I. Türk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

SEZEN, Lütfi, “Türk Folklorunda Hıdrellez”, *Milli Folklor*, Sayı:14, (Yaz 1992).

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatları- Destanları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.

ŞAVKAY, Tuğrul, *Osmanlı Mutfağı*. İstanbul: Şekerbank Yayınları, 2000.

TAN, Nail, *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*. İstanbul: Halk Kültürü Yayınları, 1997.

TANYU, Hikmet, “Türklerde Ateşle İlgili İnançlar”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. IV. Cilt, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırmaları Derneği Yayınları, 1976.

TAŞ, Hülya, “Bir Alevi Köyü: Bursa Şehitler Köyü’nde Evlenme Törenleri”, *Milli Folklor*. Yıl: 20, Sayı: 80, (2008), s. 53-63.

TAVKUL, Ufuk, *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.

TEZCAN, Mahmut, “Çankırı’da İslam Antropolojisinden Bir Örnek: Yedi Yılda Yedi Kurban”, *Halk Kültürü Araştırmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

TEZCAN, Mahmut, *Türk Ailesi Antropolojisi*, Ankara: İmge Yayınları, 2000.

THOMPSON, Stith, *Motif Index of Folk-Literature*. London, (1955-1958).

TUĞLACI, Pars, *Okyanus Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, Cilt:4, İstanbul: ABC Kitabevi, 1995.

TUNA, Fahri, “Folklor Araştırmacısı ve Folkart 2001 Sakarya’da Yılın Araştırmacısı Ödülü Sahibi Ali Aktaş”, *Irmak*. Yıl: 2, Sayı: 14, (2002), Sakarya, s. 16-17.

TURAL, Sadık, *Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi Türk Dünyası Ortak Edebiyatı*, Cilt: 3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003.

TÜRKAY, Cevdet, “Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler”, *Tercüman Gazetesi*. İstanbul, 1979.

*Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1997.

TÜRKDOĞAN, Orhan, “Evlenmede Başlık Geleneğinin Sosyolojik Açıklaması”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar), Ankara, (1976), 315-362.

TÜRKYILMAZ, Dilek, “Ortak Sır Kalıplarımız: Türk Dünyası Bilmeceleri Üzerine”, *Milli Folklor*, Yıl:21, Sayı: 81, (2009), s. 40-53.

UĞURLU, Kâmil ve Zâkir Ençevik, *Eskişehir Şehrengizi Muhacirler ve Manavlar*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları, 1969.

YAŞA, Recep, “Sakarya ve Çevresinin Türk Hâkimiyetine Girişi”, *I. Sakarya ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Adapazarı: Sakarya Üniversitesi, 1999.

YILDIRIM, Dursun, *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.

YOLOĞLU, Güllü, *Türklerin Aile Merasimleri*. Türkiye Türkçesine Aktaran: Aljira Topalova. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999.

YUDAHIN, K, K, *Kırgız Sözlüğü*. çev.: Abdullah Tayması. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988.

## EKLER

### EK 1

#### DERLEME FORMU

Derlemeler esnasında kaynak şahıslara yönlendirilen bu soruların bir kısmı Nail Tan'ın Folklor (Halkbilim) Genel Bilgiler<sup>276</sup> adlı çalışmasından aynen alınmış bir kısmı ise tarafımızdan eklenmiştir.

- 1) Köye yerleşim ilk kez ne zaman olmuştur? İlk yerleşenler kimlerdir?
- 2) Köy ile ilgili tarihi olaylar nelerdir?
- 3) Köyde eski eser olarak neler vardır?
- 4) Köyde yatırlar, ziyaret yerleri var mıdır?
- 5) Yeni doğan bebeğe ad verilirken ne gibi uygulamalar yapılmaktadır?
- 6) Köyde yaşayan kişilere ne gibi lakaplar veriliyor? Niçin?
- 7) Beddua olarak hangi sözler söylenmektedir?
- 8) Dua olarak hangi sözler söylenmektedir?
- 9) En kuvvetli ve zayıf yeminler nelerdir?
- 10) Yemin edildikten sonra söz tutulmazsa ne yapılır?
- 11) Köyde akrabalara (teyze-amca-dayı-hala-abi vs.) verilen farklı adlar mevcut mu?
- 12) İnsanlar çocuklarını severken hangi sözleri kullanırlar?
- 13) Köyde kullanılan atasözü ve deyimler nelerdir? Hangi durumlarda kullanılır?
- 14) Köyde hangi bilmeceler sorulmaktadır?
- 15) Bilmeceler genellikle nerede, kimler tarafından sorulup cevaplandırılmaktadır?
- 16) Bilmece sorma bir eğlence olarak kabul ediliyor mu?
- 17) Yörede anlatılan masallar hangileridir?

---

<sup>276</sup> Nail Tan, *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, İstanbul: 1985, s. 82-114.

- 18) Masallarda anlatılanlar gerçek midir?
- 19) Yörede dünyanın yaratılışı, insanların, hayvanların, bitkilerin var oluşlarıyla ilgili hangi efsaneler anlatılmaktadır?
- 20) Yörede hangi fıkralar anlatılmaktadır?
- 21) Yörede hangi maniler söylenmektedir?
- 22) Yörede hangi türküler söylenmektedir?
- 23) Ramazanda hangi maniler söylenmektedir?
- 24) Yörede hangi ninniler söylenmektedir?
- 25) Yörede hangi ilahiler söylenmektedir?
- 26) Yörede ağıt yakma geleneği var mıdır? Varsa hangi ağıtlar söylenmektedir?
- 27) Yörede düğünlerde, eğlencelerde vs. halk tiyatrosu oynanmakta mıdır? Oynanıyorsa bunlar nasıl oynanmaktadır?
- 28) Çocuklar kendi aralarında hangi oyunları oynuyorlar?
- 29) Oyun sırasında ilk başlayacak oyuncu nasıl belirleniyor?
- 30) Oyunu kaybeden ve kazananlara ne yapılıyor?
- 31) Büyüklerle birlikte oynanan çocuk oyunları nelerdir?
- 32) Dini bayramlar öncesi ne gibi hazırlıklar yapılmaktadır?
- 33) Bayram namazıyla ilgili gelenekler, inanışlar nelerdir?
- 34) Bayramlaşma nasıl yapılmaktadır?
- 35) Bayram sabahı özellikle yapılan bir yemek var mıdır?
- 36) Bayramlaşmada neler ikram edilmekte, neler verilmektedir?
- 37) Kurban nasıl kesilir?
- 38) Kimler kurban kesebilir?
- 39) Kurban eti nasıl dağıtılır? (Kaç pay, kimlere ve ne şekilde dağıtılır? Dağıtıma sağ evden başlama vb. uygulamalar var mıdır?)
- 40) Kandil kaç adettir? Adları ve sebepleri nelerdir?
- 41) Kandil gecelerinde uygulanan gelenekler nelerdir?
- 42) Mübarek (kutsal) aylar hangileridir? Bu aylarda neler yapılır, neler yapılmaz?
- 43) Ramazan ayıyla ilgili gelenekler nelerdir?
- 44) Ramazanda nelerin yapılması uygun bulunmaz?

- 45) Ramazana özgü yiyecek ve içecekler nelerdir?
- 46) Ramazanın ilk günü evlerde genellikle hangi yiyecekler yenir?
- 47) Nevruz nedir? Nevruzla ilgili gelenekler ve inançlar nelerdir?
- 48) Hıdrellez nedir? Hıdrellezle ilgili gelenekler ve inançlar nelerdir?
- 49) Askere giden gençler nasıl uğurlanmaktadır?
- 50) Askerden dönenler nasıl karşılanmaktadır?
- 51) Hacca gidenler nasıl uğurlanmaktadır?
- 52) Hacdan dönenler nasıl karşılanmaktadır?
- 53) Hamile kalmamak için ne gibi pratikler uygulanır?
- 54) Hamile kaldıktan sonra çocuğu düşürmek için ne gibi pratikler uygulanır?
- 55) Çocuk sahibi olmak isteyenler ne gibi uygulamalara başvurmaktadır?
- 56) Sık sık çocuğu düşen kadınlar ne gibi uygulamalara başvurmaktadır?
- 57) Çocuğun cinsiyetinin tayini için neler yapılmaktadır? ( Hamile kadın güzelleştirse erkek çil olduysa kız gibi uygulamalar)
- 58) Neden kız çocuk istenir?
- 59) Neden erkek çocuk istenir?
- 60) Erkek çocuk sahibi olmak isteyenler ne gibi uygulamalar yapmaktadır?
- 61) Çocuğun fiziki yapısını etkileyecek davranışlar veya kaçınmalar nelerdir? (Tavşana bakınca yirik dudaklı olmak veya et yiyip üstüne sürünce leke olması gibi)
- 62) Çocuğun huyunu etkileyecek davranışlar veya kaçınmalar nelerdir?
- 63) Aşerme nedir? Bu dönem ile ilgili davranış ve kaçınmalar nelerdir?
- 64) Doğumu güçleştiren veya kolaylaştıran uygulamalar nelerdir?
- 65) Göbek kordonuyla ilgili uygulamalar nelerdir? Düşen göbek kordonu ne yapılır?
- 66) Doğumdan sonra çocuğun yıkanmasıyla ilgili uygulamalar nelerdir? İlk ne zaman yıkanır? Yıkama esnasında neler yapılır?
- 67) Çocuk ilk defa kimin kucağına verilir? Çocuğu kucağına alan ne yapar?
- 68) Lohusanın sütünün bol olması için ne yapılır?
- 69) Doğan çocuk için kurban kesilir mi? Mevlit okutulur mu?
- 70) Kurban kesiliyorsa bu kurbanda ne ad verilir? Kesilen kurbanda erkek ve kız çocukları arasında farklılık var mıdır?



- 71) Mevlit okutuluyorsa kız veya erkek çocuklarına aynı zamanda mı okutuluyor?
- 72) Çocuğa ad verilirken hangi gelenekler uygulanmaktadır?
- 73) Yeni doğan çocuğu tuzlama işlemi yapılıyor mu? Yapılıyorsa nasıl ve niçin tuzlanıyor?
- 74) Çocuk ve anne ilk defa ne zaman sokağa çıkabilir?
- 75) Kırk gündenden önce sokağa çıkmak mecburiyetinde kalan anne ve çocuk için ne gibi tedbirler alınır?
- 76) İlk sokağa çıkışta kimin evine gidilir?
- 77) Gidilen evde yapılan uygulamalar nelerdir? (Yumurta, ekmek vs. koyma gibi)
- 78) Kırk basması nasıl olur?
- 79) Lohusa ve çocuğu kırk basmaması için neler yapılır?
- 80) Lohusa ve çocuğu kırk basarsa ne yapılır?
- 81) Kırklama ne zaman, nasıl yapılır?
- 82) Kırklamada kullanılan su, eşya ne gibi işlemlere tabi tutulur?
- 83) Çocuğun bezi veya eşyalarını yıkama suyu gece dışarı bırakılır mı? Niçin?
- 84) Çocuğun kesilen ilk saçı veya tırnağı ne yapılır?
- 85) Çocuk ilk kez yürüdüğünde ne gibi uygulamalar yapılır?
- 86) Çocuk geç yürüdüğünde ne gibi uygulamalar yapılır?
- 87) Çocuk geç konuştuğunda ne gibi uygulamalar yapılır?
- 88) Çocuğun çıkan dişleri ne yapılmaktadır? Diş ile ilgili uygulamalar nelerdir?
- 89) Çok ağlayan veya yaramazlık yapan çocuklara yapılan uygulamalar nelerdir?
- 90) Sünnet çocuğunun yatağı nasıl hazırlanır?
- 91) Kirvelik nedir? Kirvenin görevleri nelerdir?
- 92) Sünnet düğünü nasıl yapılmaktadır?
- 93) Sünnette mevlit okutuluyor mu? Okutuluyorsa ne zaman okutuluyor ve gelenekleri nelerdir?
- 94) Sünnetli çocukla ilgili inançlar nelerdir?

- 95) Evlenememiş kız ve erkeklerin kismetlerini açmak için ne gibi uygulamalara başvurulmaktadır?
- 96) Gençler evlenme isteğini nasıl belli ederler?
- 97) Kız isteme nasıl yapılmaktadır?
- 98) Söz kesimi nasıl yapılmaktadır?
- 99) Kız kaçırma olayı hangi hallerde meydana gelir? Bu olaylar nasıl çözümlenir?
- 100) Nişan gelenekleri nelerdir? Nişanda kıza neler takılır?
- 101) Nişanda hangi eğlenceler yapılır?
- 102) Kurban bayramında oğlan tarafı kız evine kurban gönderir mi?
- 103) Başlık, ağırlık, süt parası vb. uygulamalar var mı?
- 104) Çeyiz serme geleneği var mı? Varsa nasıl yapılıyor?
- 105) Kına gecesinde ne gibi gelenekler mevcuttur?
- 106) Kınada hangi türküler söylenmektedir?
- 107) Güveye de kına yakılıyor mu?
- 108) Gelin hamamı yapılıyor mu? Yapılıyorsa bununla ilgili gelenekler nelerdir?
- 109) Damat tıraşıyla ilgili gelenekler nelerdir?
- 110) Kimler sağdıç olur? Sağdıçın görevleri nelerdir?
- 111) Gelin alma nasıl yapılır?
- 112) Gelin güveyin evine girerken neler yapılır? Anlamları nelerdir?
- 113) Düğünde ne gibi eğlenceler yapılır?
- 114) Düğünde neler yenilip içilir?
- 115) İmam nikâhı nasıl yapılır?
- 116) Gerdek öncesi ve sonrası gelenekler nelerdir?
- 117) Düğünün ertesi günü neler yapılır?
- 118) Ölecek kişi hasta ise ölüm belirtileri nelerdir?
- 119) Hastanın öleceği anlaşılınca ne gibi uygulamalar yapılır? (Başınca Kuran okumak, su vermek vs.)
- 120) Hastaya niçin su verilir?
- 121) Ölünün gözünün açık olması hakkındaki inanmalar nelerdir?

- 122) Ölünün yüz ifadesine göre öbür dünyada nelerle karşılaşacağı ile ilgili inanmalar nelerdir?
- 123) Ölünün başı neden kibleye çevrilir?
- 124) Ölü bir gün bekletilecekse nasıl bekletilir?
- 125) Ölü gömülmeye nasıl hazırlanır? Yıkama, kefenleme işleriyle ilgili gelenekler nelerdir?
- 126) Ölünün yıkama suyundan artan ne yapılır?
- 127) Tabutun üzerine ne örtülür?
- 128) Mezar kazmayla ilgili gelenekler nelerdir?
- 129) Ölü mezarlığa nasıl taşınır?
- 130) Gömülme işlemi sırasında ne gibi dini işlemler yapılır?
- 131) Mezarın üzerine veya yanına herhangi bir şey koyulur mu? Koyuluyorsa niçin bunlar koyuluyor?
- 132) Ölü yemeği veriliyorsa özellikleri nelerdir?
- 133) Ölünün evinde neler yapılır veya nelerin yapılması yasaktır?
- 134) Ölüye ne zamanlarda mevlit okutulur?
- 135) Öldükten sonraki günlerde hangi uygulamalar yapılır?
- 136) Ölünün giydiği kıyafetler ne yapılır?
- 137) Ölüm olayından sonra ruhun tekrar evini veya yakınlarını görmeye gelmesi inancı var mı? Varsa ruh hangi zamanlarda gelir?
- 138) Mezarın başına veya üzerine neler ekilebilir?
- 139) Dikilen bu çiçek veya ağaçların anlamları nelerdir?
- 140) Hangi hastalıklara hangi tedavi yöntemleri uygulanmaktadır? (karın ağrısı, diş ağrısı, bel ağrısı, baş ağrısı, çıban vb.)
- 141) Hayvanların hangi hastalıkları hangi yöntemlerle tedavi edilmektedir?
- 142) Hayvanlardaki kırık ve çıkıklar nasıl tedavi edilmektedir?
- 143) Hayvanlardaki yaralar nasıl tedavi edilmektedir?
- 144) Havanın nasıl olacağıyla ilgili tahminler neye göre yapılmaktadır? (Bitkilerin durumuna, hayvanların durumuna, göğün durumuna, insan vücudundaki değişikliklere göre vb.)
- 145) Güneş ve ay tutulmasıyla ilgili inanışlar nelerdir? Bu esnada ne yapılır?

- 146) Yağmur duası nasıl yapılır?
- 147) Günlere bildiğimiz adlar dışında hangi adlar verilir?
- 148) Kimler arasında evlenme yasağı vardır? Bu yasağın sebepleri nelerdir?
- 149) Adakla ilgili inanışlar nelerdir? Adak yerleri nelerdir? Ne tür adaklar adanır?
- 150) Ahretlik edinmek ne demektir?
- 151) Yörede şifalı su, içmece vs. bulunmakta mıdır? Varsa bununla ilgili uygulamalar nelerdir?
- 152) Ayna ile ilgili inanışlar nelerdir? Ne zaman aynaya bakılmaz? Ne zaman bakılması gerekir?
- 153) Cennette insanı neler beklemektedir?
- 154) Cehennemde insanı neler beklemektedir?
- 155) Gökkuşağı çıkınca ne yapılır?
- 156) Dolunay görülünce ne yapılır?
- 157) Horozun ötmesi neye delalettir?
- 158) Köpeğin havlaması neye delalettir?
- 159) Muskalarla ilgili inanışlar nelerdir? Muska nereye atılabilir?
- 160) Ne zaman sakız çiğnenmez? Niçin?
- 161) Ne zaman tırnak kesilmez? Niçin?
- 162) Ne zaman özellikle temizlik yapılmalıdır?
- 163) Ne zaman temizlik yapılmaz?

**EK 2**

**FOTOĞRAFLAR**



1



2



3



4



5



6



7



8



9



10



11



12





13



14



15



16



17



18



19



20



21



22





23



24



25



26



27



28



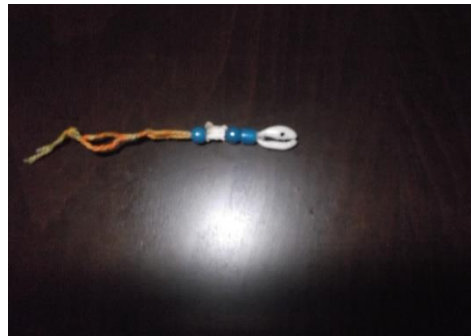
29



30



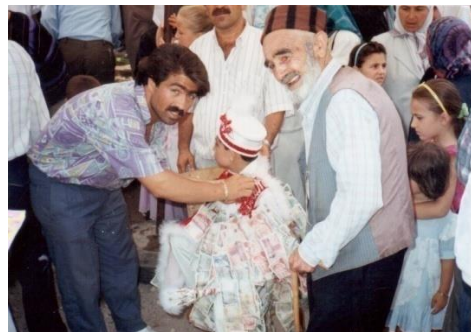
31



32



33



34





35



36



37



38



39



40



41



42



43



44



45



46

### **EK 3**

#### **FOTOĞRAF İNDEKSİ**

- 1) Kanaviçe işleme bir duvar halısı. (Naipli)
- 2) Nazardan koruduğu düşünülen yılanbaşı. Ölü bulunan bir yavru yılanın başı kurutulup nazardan korunmak amaçlı takılır. (Naipli)
- 3) Manavların el sanatlarında yaygın olarak karşılaşılan horoz motifli bir kanaviçe duvar panosu. (Pamukçu)
- 4) Manav mimarisinde mutfakta kullanılan bir tabaklık. (Cinge)
- 5) Yemeklerin pişirildiği ve ısınma amaçlı kullanılan bir maşinga soba. (Kesirven)
- 6) Ekmek yapımında kullanılan minet ve ısiran. Minete yoğurulan hamur konulur. Demirden yapılmış ısiran ile de hamur ayrılır. (Kesirven)
- 7) Ekmek hamurunun yoğurulduğu ekmek teknesi. (Kesirven)
- 8) Tarhana yapımında kullanılan tarhana küreği. (Kesirven)
- 9) Eski usül bir banyo. Dolap görünümündeki kapaklı küçük bölüm banyo olarak kullanılmaktadır. Yandaki örtülü kısım ise yüklüktür. (Bereketli)
- 10) Pekmez yapımında kullanılan pekmek susağı. (Bereketli)
- 11) Susam ve mısır gibi gıdaları öğütmeye yarayan dibek taşı. (Naipli)
- 12) Eski bir dokuma peşkir (havlu). (Gökköy)
- 13) Eski bir dokuma heybe. (Gökköy)
- 14) Büyük bir dibek taşı. (Naipli)
- 15) El işi bir peşkir. (Yenice)
- 16) Eskiden çamaşırların ve çocukların yıkandığı çamaşırlık adı verilen bu yer şu anda kullanılmaz haldedir. Ancak köyün en eski yapılarından olan çeşmeye yakınlığından dolayı önceden çamaşırlık olarak kullanılmaktadır. (Naipli)

17) Eski bir gelin yelesi. Özellikle kırmızı renkte olanları tercih edilmektedir. Kumaşın üzeri elde tek tek işlenmiştir. (Turplu)

18) Kırmızı kadife bir gelin hırkası. O dönemde her geline diktirilmiştir. (Naipli)

19) Kısa dikilmiş kırmızı bir gelin hırkası. (Naipli)

20) Eski dönemlerde gelinlik olarak kullanılan, sonraları ise kına gecelerinde gelinlerin giymeye devam ettiği bu pembe işlemeli elbise pullu ismiyle anılmaktadır. Manav köylerinin hemen hepsinde bulunmaktadır ve rengi özellikle şeker pembesidir. (Naipli)

21) Pullu. (Naipli)

22) Pullu. (Naipli)

23) Nebi Dede (Naipli)

24) Nebi Dede (Naipli)

25) Balıklı Pınarı. Efsaneler bölümünde pınarın efsanesine yer verilmiştir. (Pamukçu)

26) Bayramda bahşiş toplamaya çıkan davulcu ve yanında bahşişleri toplayan yardımcısı. (Cinge)

27) Mevritli bir sünnet kınası. (Kesirven)

28) Kesirven köyünden bir görüntü.

29) Naipli köyünden bir görüntü.

30) Naipli'de göz hastalıklarına iyi geldiğine inanılan bir çeşme.

31) Naipli'nin ilk kurulduğu yer olarak ifade edilen en eski yapılardan biri olan büyük çeşme isimli yer.

32) Nazardan korunma amaçlı bir yavru yılanbaşı. (Akçaköy)

33) Süslenmiş sünnet yatağında sünnet çocuğu. (Bereketli)

34) Sünnette takı merasimi. (Bereketli)

35) Atla gezdirilen bir sünnet çocuğu. (Bereketli)

- 36) Ağır takım giymiş kadınları. (Cinge)
- 37) Pamukçu'da bir kına gecesinde gösterilen deve oyunu.
- 38) Deve oyunu.
- 39) Deve oyununda devenin yere düşüş anı.
- 40) Sünnet çocuğu ve kardeşinin takı merasimi. (Bereketli)
- 41) Hayır bulaşığı yıkayan kadınları. (Cinge)
- 42) Bir nişan töreni. (Bereketli)
- 43) Bayramda bahşış toplayan davulcu. (Cinge)
- 44) Bayramda bahşış toplayan davulcu. (Cinge)
- 45) Pamukçu'da düğün yemeği yiyen kadınlar. Düğün yemeği olarak şehriye çorbası, nohutlu tirit, pilav ve et yemeği bulunmaktadır.
- 46) Cinge'de gelinin damadın evine yenge tarafından getirilişi. Yenge özellikle beyaz yaşmak örter.

## **EK 4**

### **ÖZ GEÇMİŞ**

Kübra İRKİL EROL, 18.12.1988 Balıkesir doğumludur. İlk ve ortaöğrenimini Balıkesir’de tamamladıktan sonra 2005 yılında Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü’ne girmiş ve bu bölümde öğrenimini 2010 yılında tamamlamıştır. Aynı yıl Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tezli yüksek lisansa başlamıştır. Yine 2010 yılı Aralık ayında Bursa’ya Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak ataması gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise Balıkesir 100. Yıl Teknik ve Endüstri Meslek Lisesine tayin olmuş ve halen orada Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.